

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

**2014-2015 ОҚУ ЖЫЛЫНДА ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ЖАЛПЫ ОРТА БІЛІМ БЕРЕТІН (СОНЫМЕН БІРГЕ ИНКЛЮЗИВТІ
БІЛІМ БЕРУДІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРАТЫН) ҰЙЫМДАРЫНДА ҒЫЛЫМ
НЕГІЗДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ТУРАЛЫ**

Әдістемелік нұсқау хат

Астана
2014

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2014 жылғы 26 маусымдағы № 5 хаттама).

2014-2015 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін (сонымен бірге инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын) ұйымдарында ғылым негіздерін оқытудың ерекшеліктері туралы. Әдістемелік нұсқау хат. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2014. – 184 б.

Жинаққа жалпы орта білім беретін мектептердің мектепалды даярлық және 1-11-сыныптарында оқу үдерісін ұйымдастыру бойынша материалдар енгізілген. Жалпы орта білім беретін мектептердің басшылары мен пән мұғалімдеріне, білім саласы қызметкерлеріне арналған.

Кіріспе

Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерінде оқыту үдерісі Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы №1080 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты (бұдан әрі – ҚР МЖМБС 1.4.002-2012) негізінде, ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 және 2012 жылғы 20 желтоқсандағы № 557 бұйрығымен бекітілген мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарлары және ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген орта мектептің оқу бағдарламалары мен мектепалды даярлық сыныптарына арналған оқу бағдарламалары («Біз мектепке барамыз», 2010 ж.) арқылы жүзеге асырылады.

Ақпараттық кеңістікті кеңейту және әлемдік қоғамдастыққа кіру жағдайында адамзат ресурстарының қалыптасуындағы білім беру рөлінің өсуі еліміздің әлеуметтік-экономикалық даму деңгейінің өлшемдері ретінде мектептің білім беру жүйесін жаңа талаптар бойынша жоспарлауы үшін маңызды.

Бүгінгі күні білім беру саласы «Қазақстан-2050» ұзақ мерзімді Стратегиясының маңызды басым бағыттарының бірі болып танылды. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев республиканы әлемдегі бәсекеге қабілетті 30 елдің қатарына кіргізу туралы міндет қойған болатын. Бұл мәселені жүзеге асыруда білім беру жүйесін жетілдіру айтарлықтай рөл атқарады.

Оқыту сапасын арттыруда білім беру үдерісінің барлық қатысушыларының ең үздік білім ресурстары мен технологияларына тең қолжетімділікті қамтамасыз ету; оқушылардың алған білімдері тез өзгеретін әлемде табысқа жеткізетіндігінен қанағаттану; жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене бітімі және рухани дамыған азаматын қалыптастыру қажет.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспарына сәйкес 2015 жылы оқушылардың оқу жетістігін сырттай бағалау (одан әрі – ОЖСБ) аясында оқушылардың функционалдық сауаттылығы бағаланады. Функционалдық сауаттылықты тексеруге арналған тест тапсырмалары алғаш рет 2014 жылы ОЖСБ барысында қолданылды.

Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, тұлғаның мектепте алған білімі, білігі мен дағдысын адамзат қызметінің әртүрлі саласында, сонымен бірге тұлғааралық қатынастар мен әлеуметтік байланыстарда кездесетін тіршілік міндеттерін жан-жақты шеше білу қабілеті ретінде түсіндіріледі.

Қазақстан Республикасында оқушылардың оқу жетістігін сырттай бағалау аясында функционалдық сауаттылықтың мынадай түрлері бағаланады: оқу сауаттылығы (қазақ тілі, орыс тілі); математикалық сауаттылық; жаратылыстану ғылыми сауаттылық (физика, химия, биология, география).

Оқу сауаттылығы – оқушылардың мәтін мазмұнын түсіне білуі және оларға ой жүгірте білу, мәтін мазмұнын өз мақсаттарына жету үшін пайдалана

білу, қоғам өмірінде белсенділік таныту мақсатында білімдері мен мүмкіндіктерін дамыту қабілеттері.

Математикалық сауаттылық – әлемдегі математиканың рөлін айқындау және түсіне білу, математикалық тұжырымдарды дәлелді негіздей білу және қызығушылығы бар, ойлы азаматқа тән қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін математиканы қолдана білу қабілеттері.

Жаратылыстану ғылыми сауаттылық – жаратылыстану ғылымындағы білімін қолдана білу, қоршаған ортаны және адамзат енгізген өзгерістерді түсіну үшін, табиғи-ғылыми мәселелерге қатысты және ғылыми дәлелдермен негізделген сұрақтарды анықтап тану және негізделген қорытынды жасай білу қабілеттері.

Функционалдық сауаттылық әр мектеп пәнінің негізінде қалыптасады. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту және оның қалыптасуын тексеру құралы шығармашылық сипаттағы тапсырмалар (зерттеу жұмыстарына бейімделген тапсырмалар; экономикалық, тарихи мазмұндағы тапсырмалар; тәжірбиеге бағытталған тапсырмалар т.б.) болып табылады.

Білім беру сапасының деңгейі халықаралық *PISA*, *TIMSS* және *PIRLS* мониторинг зерттеулері арқылы анықталады. Оқушылардың халықаралық салыстырмалы зерттеулерінің білім және білік сапасының көрсеткіші де функционалдық сауаттылық болып табылады. Қазақстандық оқушылардың осы зерттеулерге қатысу нәтижесі функционалдық сауаттылықтың қажетті деңгейде қалыптаспағанын көрсетіп отыр.

2015 жылы республиканың жалпы білім беретін мектептері *PISA* (математикалық және жаратылыстану-ғылыми сауаттылығының салыстырмалы бағасы, сондай-ақ 15 жасар оқушылардың әртүрлі үлгіде берілген мәтіндерді түсінуі) мен *TIMSS* (4 және 8-сынып оқушыларының математикалық және жаратылыстану-ғылыми сауаттылығын салыстырмалы бағасы) халықаралық зерттеулеріне қатысады.

Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы мен оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспарында қазақстандық жалпы білім беретін мектептердің *PISA*, *TIMSS* және *PIRLS* халықаралық салыстырмалы зерттеулеріндегі нәтижесін жақсарту қажеттілігі көрсетілген.

Осыған орай, Қазақстандағы мектептегі білім беру жүйесі балалардың дағдыларын дамытуда әртүрлі оқу және өмірлік жағдаяттар, тұлғааралық қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастар білімін қолдануға бағытталуы тиіс.

Мұғалімдерге көмек ретінде *PISA*, *TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың математикалық, жаратылыстану-ғылыми және оқу сауаттылықтарын дамыту бойынша әдістемелік құралдар әзірленді және олар Б.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының (бұдан әрі – Академия) сайтында (www.nao.kz) орналастырылған. Мұнда әдістемелік ұсыныстар мен оқушылардың білім жетістігін анықтау бойынша халықаралық зерттеулерде қолданылған тапсырмалар енгізілген.

Білім берудің басым бағыттарының бірі тәрбие жұмыстарының әлеуетін күшейту болып табылады. «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында ұлт Көшбасшысы: «Бала тәрбиелеу – болашаққа ең үлкен инвестиция. Біз бұл мәселеге осылай қарап, балаларымызға жақсы білім беруге ұмтылуымыз керек», - деп көрсеткен болатын.

Бүгінгі таңда қазақстандықтардың алдында тұрған міндеттердің бірі - «Мәңгілік Ел» идеясын жүзеге асыру. Бұл идеяны жүзеге асыру үшін мектептерде мақсатты түрде тәрбие жұмыстарын жүргізу, сонымен қатар барлық оқу пәндерінің тәрбиелік мәнін күшейту қажет. Оқытылатын пәндер рухани-адамгершілік қасиеттері мен білім алушылардың патриоттық сезімдерін қалыптастыруға, қазақстандық отаншылдық пен азаматтық жауапкершілік, ұлттық сана-сезім мен толеранттылық, Қазақстанның этникааралық жағдайда қарым-қатынас жасай білуіне бағытталуы тиіс.

Мектеп-интернаттардың тәрбиелік жұмыстары тәрбиеленушілердің жан-жақты дамуына қарай бағытталуы тиіс, баланың рухани дүниесі мен өзін қоршаған ортаның өзара үйлесімді байланысын қамтамасыз етуге бағытталуы керек, балалардың өмірлік өз жолдарын тануға, олардың азаматтық көзқарастары қалыптасуына, гуманитарлық құндылықтардың негізінде жетілуіне; әрбір жасөспірімнің тұлғалық өсуін психологиялық-педагогикалық қамтамасыз етуге; өзіндік жолын табу еркіндігі болуына, табысқа жету жағдаяттарын тани алуына, өзіндік тәрбиеге ықпал етуге; жеке басының дамуына құрметпен қарауға бағытталады.

Азамат және патриот тәрбиелу мақсатында, олардың көшбасшылық қасиетін жетілдіруге бағытталған Қазақстан Республикасының мейрамдарын мерекелеуге дайындық және өткізу іс-шараларын кең ауқымда ұйымдастыру керек: Қазақстан Республикасы Конституциясының 20 жылдығы; Ұлы Отан соғысындағы Жеңістің 70 жылдығына арналған іс-шараларды 2014 жылдың 9 мамырынан бастап, 2015 жылдың 9 мамырына дейінгі аралықта өткізу, оның ішінде, «Мектеп пен ардагерлер: 70 мерейтой сәттері», Қазақстан халқы Ассамблеясының 20 жылдығы.

2014 жылғы 1 наурызда Қазақстан Республикасы Ассамблеясының 20 жылдығына арналған «Бейбітшілік пен келісімнің жол картасы» атты мега жобасы басталды. Оның аясында әрбір қаладағы, аудан орталығындағы, ауылдағы білім беру ұйымдарының қызметіне назар аудару негізге алынады. Бұл шаралар әр үйге, әр отбасына етене жақын болуы қадағаланады.

Баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуында «Өзін-өзі тану» пәні функционалды тұрғыдан маңызды пәндердің бірі болып табылады. Бұл пәнді оқыту «Адамның үйлесімді дамуы» институты (Алматы, «Бөбек» ҰҒПББСО) дайындаған, ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген орта білім беретін мектептерге арналған оқу бағдарламалары бойынша жүзеге асырылады. «Өзін-өзі тану» пәнін біліктілікті арттыру және қайта даярлау бойынша арнайы курстардан өткен пән мұғалімдері жүргізеді.

«Өзін-өзі тану» пәнін оқыту білім берудің мектепке дейінгі деңгейінен басталады. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту білім беру жүйесінің алғашқы деңгейі ретінде баланың жеке әлеуметтік қалыптасуының маңызды кезеңі болып табылады. 5-6 жастағы балалардың мектепалды даярлығы мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесінің аяқтаушы буыны болып табылады, бұл бастауыш білім беруді алу үшін баланың бастапқы мүмкіндіктерін теңестіреді.

2014-2015 оқу жылынан бастап республиканың 24 білім беру ұйымындағы оқу және тәрбие үдерісіне ізгі-рухани білім беретін «Өзін-өзі тану» бағдарламасының тереңдетілген кіріктірілген моделін енгізу жүзеге асырылады деп күтілуде.

Ізгі-рухани білім беретін «Өзін-өзі тану» бағдарламасын басқа білім салаларымен, тұтас тәрбие үдерісімен, қосымша білім берумен тереңдете кіріктіру идеясы білім беру үдерісін ерекше формада құруды талап етеді, ол білім беру ұйымдарының жалпыадамзаттық құндылықтарға негізделген баланың жеке тұлғасын тәрбиелеуде біртұтас ізгі-рухани кеңістік құруды керек етеді.

Ізгі-рухани білім беретін «Өзін-өзі тану» бағдарламасының терең кіріктірілген моделінің оқу және тәрбие үдерісіне енгізудің эксперименттік алаңы болған білім беру ұйымдарында (1-қосымша), төменде анықталған педагогикалық шарттар сақталуы керек:

- сенімділік қалыптасуы керек, шабытты шығармашылық, өзіндік зерттеулерге, өзіндік даму мен өзіндік жетілдірулерге мүмкіндік беретін жағдайлар болуы керек;

- ізгі-рухани білім беретін «Өзін-өзі тану» бағдарламасының мектептің біртұтас педагогикалық үдерісіне кірігуін жүзеге асыру;

- өскелең ұрпақтың білім алуы мен тәрбиелену үдерісінде қолданылатын барлық әдістер мен тәсілдердің тек оң және ізгілікті болуын көздеу керек.

ҚР Президентінің 2011 жылғы 17 сәуірдегі тапсырмасын жүзеге асыру және ҚР МЖМБС 1.4.002-2012 аясында 2014-2015 оқу жылында 1 және 2-сыныптарда «Шетел тілі» пәні оқытылады.

Орта білім беру ұйымдарында тілді меңгерудің жалпыеуропалық үлгісіне сәйкес шетел тілін және оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін мектептерде қазақ тілін деңгейлеп меңгертуді жүзеге асыру жалғасады. Бұл жүйенің ерекшелігі – оқыту тілінің тапсырылған деңгейі.

«Өмір қауіпсіздігінің негіздері» оқу курсының мазмұны 1-4-сыныптарда дүниетану оқу курсының аясында: 1-3-сыныптарда жылдық оқу жүктемесі 6 сағаттан, 4-сыныпта 10 сағаттан бастауыш сынып мұғалімінің оқытуымен іске асырылады; 5-9-сыныптарда дене шынықтыру оқу курсының аясында 15 сағаттық жылдық оқу жүктемесімен дене шынықтыру мұғалімінің оқытуымен іске асырылады; 10-11-сыныптарда алғашқы әскери дайындық оқу курсының аясында 25 сағаттық жылдық оқу жүктемесімен алғашқы әскери дайындық пәнінің оқытушы-ұйымдастырушыларының оқытуымен іске асырылады. «Өмір қауіпсіздігінің негіздерін» оқыту сабақтары міндетті болып табылады және оқу үдерісі кезінде жүргізіледі.

Оқушылардың қаржылық сауаттылығын арттыру мақсатында «Экономика және қаржылық сауаттылық негіздері» курсының мазмұны 4-сыныпта «Дүниетану» оқу пәнімен, 5-11-сыныптарда «Технология» оқу пәнімен кіріктіріліп оқытылады.

ҚР МЖМБС 1.4.002-2012 сәйкес қалалық жалпы орта білім беретін ұйымдарда сынып толымдылығы 24-ке жеткенде немесе одан асқанда, ауылдық жерлерде – 20-ға жеткен кезде немесе одан асқанда шағын жинақты мектептерде – білім алушылар 10-нан кем болмаған жағдайда жүзеге асырылады:

- 1) оқыту қазақ тілді емес 1-11-сыныптардағы қазақ тілі;
- 2) оқыту қазақ тілді емес 5-11-сыныптардағы қазақ әдебиеті;
- 3) оқыту қазақ, ұйғыр, тәжік және өзбек тілдерінде жүргізілетін 3-11-сыныптардағы орыс тілі;
- 4) 1-11-сыныптардағы шетел тілі;
- 5) 5-11-сыныптардағы информатика;
- 6) бейінді пәндер (жергілікті атқарушы органның құзыреттілігіне кіреді);
- 7) 5-11- сыныптардағы дене шынықтыру сабақтарын өткізуде сыныпты екі топқа бөліп оқыту.

5-11-сыныптардағы «Технология» пәні сынып толымдылығына қарамастан ұл және қыз балалар топтарына бөлінеді.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы №499 қаулысымен бекітілген «Жалпы білім беру ұйымдары (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) қызметінің үлгілік қағидаларының» 18-тармағына сәйкес ата-аналардың немесе өзге де заңды өкілдердің мүдделерін ескере отырып, жергілікті білім беруді басқару органдарымен келісім бойынша білім беру ұйымдарында даму мүмкіндігі шектеулі балалармен дені сау балалардың бірлесіп оқитын сыныптары (бір сыныпта даму мүмкіндігі шектеулі екі баладан артық оқытылмауы тиіс) немесе арнайы білім беру ұйымдарының үлгілік қағидаларында көрсетілген толымдылыққа сәйкес бұзушылық түрлері бойынша арнайы сыныптар ашылуы мүмкін.

Мамандандырылған білім беру ұйымдарының дарынды балалардың ғылым, мәдениет, өнер, спорт, әскери іс негіздерін терең меңгеруіне бағытталған элитарлық білім беруді қамтамасыз ететін мамандандырылған жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыруға мүмкіндігі бар және оқу жұмыс жоспары мен мамандандырылған оқу бағдарламаларын әзірлеуді дербес жүзеге асырады; мамандандырылған білім беру ұйымдары жарғыларында айқындалатын оқытудың нысандарын, құралдары мен әдістерін өздігінен дербес таңдайды.

Дарынды балаларға арналған арнайы білім беру ұйымдарында, гимназияда, мектеп-гимназиялар мен лицейлерде, мектеп-лицейлерде және үш тілде оқытатын жалпы білім беретін мектептерде пәндерді тереңдетіп оқыту үшін факультативтер және оқушылардың таңдауы бойынша қосымша курстарды ұйымдастыру үшін әр сыныпқа 4 сағат, әр сыныпқа үйірмелер, студиялар, ғылыми жобалар ұйымдастыру үшін мұғалімдерге 0,25 мөлшерлеме, сонымен қатар шарт негізіндегі жоғары білікті мамандардың жеке курстары

мен лекцияларына ақы төлеу үшін мектеп бойынша жылына 1500 сағат есебінен қаражаттар бөлінеді.

Таңдау бойынша факультативтік сабақтар және курстар топта 10 адамнан артық болғанда ғана жүргізіледі.

Бейіндік оқыту жалпы орта білім деңгейінде: қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттары бойынша жүзеге асырылады. Бір немесе екі бағытты таңдау оқушылардың қажеттілігі мен сұраныстарын ескере отырып жүргізіледі. Саралап оқытуды жүзеге асыру мен екі бағыт аясында оқушылардың танымдық қажеттілігін қанағаттандыру мақсатында кәсіби-бағдарланған тәсілді жүзеге асыру аясында бейіндік пәндерді тереңдетіп оқыту енгізіледі.

Вариативті компоненттен 9-сыныптар үшін міндетті түрде «Дінтану негіздері» курсына 1 сағат апталық жүктеме беріледі. «Дінтану негіздері» курсын тарих немесе біліктілікті арттыру және қайта даярлау бойынша арнайы курстардан өткен пән мұғалімдері жүргізеді.

Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстанды әлеуметтік жаңғырту бағытындағы «Жалпыға ортақ Еңбек қоғамына қарай 20 қадам» бағдарламалық мақаласында берілген тапсырмаларды орындау мақсатында әзірленіп, ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламалары бойынша «Өлкетану» (7-сынып), «Абайтану» (9-11-сыныптар) таңдау курстарын оқытуға енгізу ұсынылады.

Білім беру салалары бойынша қолданбалы курстардың мазмұнын жобалау мен өткізу бойынша мұғалімдерге көмек ретінде әдістемелік құралдар әзірленіп, Академия сайтына (www.nao.kz) орналастырылды.

Мектеп және оқушы компоненті пәндері бойынша білім алушылардың оқу жетістігін ағымдық бағалау, сондай-ақ емтихан және ұлттық бірыңғай тестілеу жүргізілмейді.

Білім алушылардың апталық оқу жүктемесінің ең жоғары көлемі сыныптағы және сыныптан тыс (факультативті, жеке және үйірме сабақтары) оқу жұмыстарының барлық түрлерін қоса алғанда, 1-сыныпта – 24 сағаттан, 2-сыныпта – 25 сағаттан, 3-сыныпта – 29 сағаттан, 4-сыныпта – 29 сағаттан, 5-сыныпта – 32 сағаттан, 6-сыныпта – 33 сағаттан, 7-сыныпта – 34 сағаттан, 8-сыныпта – 36 сағаттан, 9-сыныпта – 38 сағаттан, 10-сыныпта – 39 сағаттан, 11-сыныпта – 39 сағаттан аспауы тиіс.

1-сыныптағы оқу жылының ұзақтығы 33 оқу аптасын, 2-11-сыныптарда 34 оқу аптасын құрайды.

Оқу жылында 1-11-сыныптардағы каникул күндері кемінде 30 күнді құрайды. Оқу жылы ішінде 3 рет каникул беріледі: күзде, қыста және көктемде. 1-сынып оқушылары үшін үшінші тоқсанда 1 апта қосымша демалыс беріледі. Каникулдың нақты мерзімін Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы уәкілетті органы белгілейді.

Кешкі мектептерге күндізгі және сырттай оқыту бойынша оқу жүктемесінің үлесі: негізгі орта білім беру деңгейінде: 7-сыныпқа – 26 сағат, 8 -сыныпқа – 28 сағат, 9-сыныпқа – 31 сағат; жалпы орта білім беру деңгейінде: 10-сыныпқа – 28 сағат, 11-сыныпқа – 28 сағат белгіленсін. Әрбір сыныпқа

аптасына 4 сағаттық сынақ қарастырылсын. Сынақ сағаттары мектеп әкімшілігінің шешімімен бөлінеді, бірақ 8 пәннен көп емес.

Білім беру ұйымдарында пайдалануға рұқсат етілген оқу басылымдарының тізбесі «Білім беру ұйымдарында пайдалануға рұқсат етілген оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттерінің, оның ішінде электрондық тасымалдағыштар тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 27 қыркүйектегі № 400, 2013 жылғы 18 қарашадағы № 460 және «2013 жылғы 27 қыркүйектегі № 400 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2014 жылғы 28 сәуірдегі № 127 бұйрықтарымен анықталған.

2015 жылғы Ұлттық бірыңғай тестілеудің, мемлекеттік аттестаттау мен талапкерлерді кешенді тестілеудің тест тапсырмаларының базасын қалыптастыру ҚР Білім және ғылым министрінің бұйрығымен бекітілген оқулықтардың материалдары негізінде іске асады. Осыған орай, Ұлттық бірыңғай тестілеуге дайындық кезінде мектеп түлектері (2014-2015 оқу жылы) жоғарыда көрсетілген ҚР Білім және ғылым министрінің бұйрығымен бекітілген оқулықтарды пайдалануы тиіс.

Оқыту ұйғыр, өзбек, тәжік тілдерінде жүргізілетін жалпы орта білім беретін мектептерде аударма оқулықтар немесе оқушылар мен ата-аналардың қалауымен қазақ тіліндегі оқулықтар қолданылады. Оқыту қазақ тілді емес тілдегі мектептерде оқу пәндерін көптілде оқыту бойынша әдістемелік нұсқау және оқыту қазақ тілді емес тілдегі мектептер үшін ғылым негіздері бойынша терминологиялық сөздік әзірленіп, Академияның сайтына (www.nao.kz) орналастырылды.

2013 жылғы жаңа оқу бағдарламасына сәйкес 2-сынып пен 9-сыныптар үшін оқулықтар және 5-сынып үшін «Информатика», 1-сынып үшін «Ағылшын тілі» оқулықтары қайтадан баспадан шықты. Осы жылы 3-сынып пен 10-сыныптар үшін және 2-сынып үшін «Ағылшын тілі», 6-сынып үшін «Информатика», келесі жылы 4-6-сыныптар және 11-сыныптар үшін оқулықтар қайтадан баспадан шығатын болады.

Мұғалімдерге көмек ретінде оқу пәндері бойынша үлгілік күнтізбелік-тақырыптық жоспарлар, оқу-әдістемелік құралдар мен нұсқаулар әзірленіп Академияның сайтына (www.nao.kz) орналастырылды. Мұғалім ұсынылатын күнтізбелік-тақырыптық жоспарға бөлінген оқу сағаттары шегінде білім алушылардың жекелеген ерекшеліктерін ескере отырып өзгерістер енгізе алады.

Сондай-ақ, заманауи қоғамның ақпараттандыру жағдайында пән мұғалімдері АКТ-құзыреттілігін біліп, қосымша ресурстарды пайдалана отырып, соның ішінде интернет және пән бойынша ақпаратты табу мен өңдеу білігін қалыптастыруы керек.

Жалпы білім беру мектептерінің әкімшілігіне оқыту үдерісін және мектепшілік бақылауды тиімді ұйымдастыру үшін келесі нормативтер ұсынылады (1-кесте).

1-кесте – Оқу үдерісі мен мектепшілік бақылауды ұйымдастыруды жүзеге асыру нормативтері

№	Бақылау нысанасы	Нормасы
1	Сабақтарға және сыныптан тыс іс-шараларға қатысу және оларды талдау	Аптасына 5 сабақ, жылына 170 сағат; 0,5 жүктемесіне – 80 сағат жылына (директордың орынбасарлары үшін); Аптасына 4 сабақ, жылына 136 сағат (мектеп директорлары үшін).
2	Сынып журналдарын тексеру	Айына 1 рет, жылына 8-10 рет
3	Оқушылардың күнделіктерін тексеру	Айына 1 рет, жылына 8-10 рет
4	Пәндер бойынша оқу бағдарламаларының орындалуын тексеру	Тоқсанына 1 рет, жылына 4 рет
5	Оқушылардың жеке іс құжаттарын тексеру	Жылына 2 рет
6	Пәндер бойынша тақырыптық және күнтізбелік жоспарларды тексеру	Жылына 1-2 рет

Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру аясында экономиканың тұрақты өсуі үшін сапалы білім беруге қол жеткізуді қамтамасыз ету жолында білім берудің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, адам капиталын дамыту мақсатында Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептері мұғалімдерінің біліктілігін арттырудың деңгейлік бағдарламасы бойынша оқуға педагог кадрларды белсенді тарту болып табылады.

Бағдарламаны іске асырудың тұжырымдамалық негіздері мен деңгейлік қағидағтары оқып шыққан сертификатталған педагог кадрларға коучинг пен менторинг үдерісі арқылы оқытудың тәжірибесін өзгертуге, желілік педагогикалық қоғамдастық қызметі ХХІ ғасырда оқушылардың сын тұрғысынан ойлау, өзін-өзі ынталандыру, өзін-өзі реттеу, оқи білу дағдыларын белсенді әрі табысты қолдануға дайындығын қалыптастыруға ықпал ететін қажетті білім ортасын құруға мүмкіндік береді.

Үшінші (базалық) деңгей бағдарламасы бойынша оқып шыққан мұғалімдер:

– жоспарлау үдерісін, бағалау жүйесі мен рефлексиялауды жетілдіруі, жеті модуль тақырыбында кіріктірілген тізбекті сабақтар серияларын іске асыруға тиіс.

Екінші (негізгі) деңгей бағдарламасы бойынша оқып шыққан мұғалімдер:

– менторинг мен коучинг арқылы мектепте әріптестерінің жұмыс тәжірибесін жетілдіруі, мектеп мұғалімдерінің кәсіби қоғамдастығын ұйымдастыруы, сынып аясында жоспарлауды және іс-әрекеттегі зерттеу жүргізуі тиіс.

Бірінші (жетік) деңгей бағдарламасы бойынша оқып шыққан мұғалімдер:

– мектепте және оның сыртындағы мұғалімдердің кәсіби қоғамдастығын, соның ішінде коучинг пен менторинг үдерісін жүзеге асыратын мектеп

мұғалімдері тобын ұйымдастыруы;

– білім беру саласында мұғалімдердің зерттеу жүргізу әдістерін түсіндіруді дамытуы; мектеп көлемінде іс-әрекеттегі зерттеуді жоспарлауы және өткізуі тиіс.

Сертификатталған педагог кадрлардың ынтымақтастығын, сондай-ақ деңгейлік бағдарлама бойынша оқудан өтпеген мұғалімдерді үдеріске тартуды қамтамасыз ету үшін желілік ұйымдастырушы ретінде бекітілген, желілік қоғамдастықты құруда көшбасшылық функцияларды іске асыратын ұжым, Қазақстан Республикасының орта білім беру мазмұнын жаңартуды қолдаушы мектептер (жетекші мектеп) арқылы бағдарлама идеяларының орындалуы жүзеге асырылады.

Бағдарламаның түйінді идеяларын бақылап отыру және жүзеге асырылуын мониторингілеу үшін жалпы білім беретін ұйымдардың басшылығы (директор, оның орынбасарлары) оқытудан өткен мұғалімдермен практикалық іс-шаралардың кешенін іске асыруы тиіс:

(Бағдарламаның үшінші (базалық) деңгейі бойынша оқып шыққан мұғалімдерде)

– бағдарламаның 7 модулін қолданудың, сабақтарға қатысу арқылы оқытуда инновациялық тәсілдерді қолданудың тиімділігін бақылау;

– сол мұғалімнен білім алатын оқушылардың білім сапасына мониторинг жүргізу.

(Бағдарламаның екінші (негізгі) деңгейі бойынша оқып шыққан мұғалімдерде)

– бағдарламаның 7 модулін қолданудың, сабақтарға қатысу арқылы оқытуда инновациялық тәсілдерді қолданудың тиімділігін бақылау;

– сол мұғалімнен білім алатын оқушылардың білім сапасына мониторинг жүргізу;

– мұғалімнің өзі зерттеуін іске қосу барысында қызметінің нәтижелілігін қадағалау;

– әріптестерін оқытудың әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етілгенін анықтау (жоспарлау, кесте құрастыру);

– бағдарламаның екінші (негізгі) деңгейі бойынша әріптестер тобының оқытуының табыстылығына талдау жүргізу (6-10 адам);

– әріптестеріне коучинг және мониторингті меңгертудегі мұғалімнің жұмысына бақылау жүргізу.

(Бағдарламаның бірінші (жетік) деңгейі бойынша оқып шыққан мұғалімдерде)

– бағдарламаның 7 модулін қолданудың, сабақтарға қатысу арқылы оқытуда инновациялық тәсілдерді қолданудың тиімділігін бақылау;

– мұғалімдердің кәсіби қауымдастығының мектепте және одан тыс жерлерде ұйымына, қызмет етуіне бақылау жасау;

– деңгейлік курстардан өткен мұғалімдердің түсініктері бойынша талдау жасау, білім беру саласындағы зерттеулердің әдістерін түсінуі және жоспар құру мен мектеп көлемінде зерттеу жүргізуі бойынша нақты практикалық

әрекеттер жасау қабілетіне талдау жасау.

«Білім беру ұйымдарындағы қамқоршылық кеңестің қызмет етуін апробациядан өткізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 27 желтоқсандағы №573 бұйрығына сәйкес төмендегі үш жалпы білім беру ұйымдарында эксперимент өткізіледі:

1) Абай атындағы республикалық мамандандырылған мектеп-интернат, Алматы қ.;

2) «Астана қаласындағы № 1 мектеп-лицей» ММ;

3) «Астана қаласындағы № 66 мектеп-лицей» ММ.

Апробация қорытындылары бойынша «Қамқоршылық кеңестің қызметінің және оны сайлау тәртібінің Типтік ережелерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі міндетін атқарушының 2007 жылғы 22 қазандағы № 501 бұйрығына әртүрлі деңгейдегі басқару, қаржыландыру ұйымдарында қамқоршылық кеңестерін құруды нақтылау бөлігіне (АҚ, ММ, РМК, РМҚК) өзгерістер мен толықтырулар енгізілетін болады.

2014-2015 оқу жылында эксперименталдық мектептерде қамқоршылық кеңестерінің жұмыс істеуін апробациялау жалғасатын болады. Білім беру жүйесін басқарудың корпоративтілігін, ашықтығын қамтамасыз ету үшін мектепті қамқоршылық кеңесі арқылы басқаруды жетілдіру, білім беру үдерісіне отбасын, мектепті, қоғамды тарту қажет.

Білім мен ғылымды дамытудың 2014-2016 жылдарға арналған басым бағыттарын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарына сәйкес және білім беру ұйымдарына әдістемелік көмек көрсету мақсатында Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА «Қамқоршылық кеңесі қызметіне мониторинг жүргізу» әдістемелік нұсқауын және «Қамқоршылық кеңестерінің қызметін ұйымдастыру» әдістемелік құралын әзірлеуде, олар Академия сайтына орналастырылатын болады (www.nao.kz).

1 Мектепалды даярлық сыныптарында оқу-тәрбие жұмыстарын ұйымдастыру ерекшеліктері

Балалардың мектепалды даярлығының негізгі мақсаты мектепке дейінгі жастағы балалардың жалпы, жеке, физикалық дамуын, білімді меңгеруге даярлығын қамтамасыз ету, балада оқу іс-әрекетін меңгеруге қажетті жеке қасиеттерді қалыптастыру болып табылады.

Міндеттері: балалардың мектепте оқуға мақсатты және жүйелі даярлығы; жеке қабілеттерін және дарындылығын дамыту; балаларды ұлттық, жалпыадами этикалық және мәдени құндылықтарға баулу, балалардың интеллектуалдық дамуы; жоғары рухани және адамгершілік негіздерін қалыптастыру; балалардың физикалық және психикалық денсаулығын нығайту; білім берудің өзара сабақтастығы мен үздіксіздігін қамтамасыз ету.

Мектепалды даярлық сыныптарда сабақтарды ұйымдастыру және өткізу білім беру бағдарламалары және базистік оқу жоспары негізінде жүзеге асырылады.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың Мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты мен үлгілік оқу жоспарларына сәйкес мектепалды даярлық сыныптарында оқу жүктемесі 24 сағатты құрайды, оның ішінде 20 сағат - ұйымдастырылған оқу әрекетіне, 4 сағат – вариативті компонентке қарастырылған.

Мектепалды даярлық сыныптарында оқу жылының ұзақтығы 32 оқу аптасын құрайды.

Мектепалды даярлық сыныптарында ұзақтығы 25-30 минуттан ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінің саны төрттен көп болмауы қажет. Әрбір сабақ арасындағы үзіліс ұзақтығы 10-12 минут болуы қажет, бұл кезде бірқалыпты қарқындылықпен қимыл-қозғалыс ойындары ұйымдастырылады.

Мектепалды даярлық сыныптарында білім беру мазмұны балалардың танымдық, қатынас, эстетикалық және физикалық әлеуетін дамытуға бағытталған «Денсаулық», «Қатынас», «Таным», «Әлеуметтік орта» және «Шығармашылық» білім беру салалары арқылы жүзеге асырылады.

Мектепалды даярлық сыныптарында «Біз мектепке барамыз» білім беру бағдарламасы қолданылады. Бағдарлама мектепте оқытуда балалар даярлығының контекстінде бала тұлғасының психикалық және физикалық даму жағдайын қамтамасыз етуге бағдарланған балабақша мен бастауыш мектеп арасындағы сабақтастықты қарастырады.

Білім беру үдерісінде тіл дамыту, жазу, санау, бейнелеу, құрастыру, жапсыру және т.б. қамтамасыз ететін оқу-әдістемелік кешендері қолданылады.

Мектепке әлеуметтік-психологиялық даярлық:

1. Оқыту мотивациясы (мектепке барғысы келеді; оқудың маңыздылығы мен қажеттілігін түсінеді; жаңа білім алуға қызығушылық танытады).

2. Құрбыларымен және ересектермен тіл табыса білуі (бала қарым-қатынасқа тез ыңғайланады, агрессивті емес, сөйлесу кезінде мәселелі жағдайларынан шығып біледі, ересектердің беделін мойындайды).

3. Оқыту міндетін қабылдай білу (мүкіят тыңдау, қажеттілігі болса тапсырманы нақтылау).

Мектептік-маңызды психологиялық қызметтерді дамыту:

– Қолдың ұсақ бұлшық еттерін дамыту (қол жақсы дамыған, бала қарындашты, қайшыны сенімді қолдана біледі).

– Кеңістікті бағдарлау, қозғалыс үйлесімділігі («жоғары – төмен», «алға – артқа», «оң – сол» түсініктерін ажырата біледі).

– Көз – қол жүйесінің үйлесімділігі (бала дәптерге қарапайым графикалық бейнені – өрнекті, қашықтықта көрген пішінді дұрыс көшіре алады (мысалы, кітаптан)).

– Логикалық ойлауды дамыту (салыстыру кезінде әртүрлі нәрселердің ұқсастығы мен айырмашылықтарын табу, ортақ белгілеріне қарай заттарды топтарға дұрыс топтастыра білу қабілеті).

– Өзіндік зейінін дамыту (15-20 минут ішінде орындалған жұмысқа зейінін сала білу қабілеті).

– Өзіндік есте сақтауды дамыту (жанама есте сақтау қабілеті: есте сақталған материалды нақты белгімен байланыстыру: сөз-сурет, немесе сөз-жағдай).

Баланың мектепке оқуға даярлығының критерийлері:

Баланың жеке даярлығы - егер мектеп баланы сырттай емес (портфель, дәптер сияқты құралдармен), керісінше жаңа білім алу мүмкіндігімен қызықтырса, онда баланың мектепте оқуға дайын болғаны.

Интеллектуалдық даярлық –баланың ой-өрісінің, нақты білімдер қорының, білімге деген қызығушылығының бар болуы. Құбылыстар арасындағы байланысты түсіну, көз алдына келтіру қабілеті.

Әлеуметтік-психологиялық даярлық - құрбыларымен және ересектермен тіл табыса білуі: басқа қоғамға ене білу (балалық қоғамға), өзгелермен бірге әрекет ету, топтың қызығушылығына бағыну.

Физиологиялық даярлық – физиологиялық және биологиялық даму деңгейі, денсаулық жағдайы.

Мектепалды даярлық арналған оқу материалдары.

Мектепалды даярлыққа арналған оқу материалдары пәндік жинақтармен ұсынылған. Әрбір жинаққа әліппе – дәптер, дидактикалық материалдар, оқулық - хрестоматия, мультимедиялық - анимациялық электронды құралдар және әдістемелік нұсқаулық кіреді.

Тіл дамыту және сауат ашуды меңгеруге даярлық.

1. Баланың мектепке даярлығының басты өлшемдерінің бірі фонематикалық есту болып табылады, яғни:

– сөз тіркесінде берілген дыбысты анықтай білу;

– сөздерде дыбыстың орналасуын анықтай білу (сөздің басында, ортасында, аяғында);

– сөздерге дыбыстық талдау жасау дағдыларын меңгеру: дауысты және дауыссыз дыбыстар, қатаң, ұяң және үнді дауыссыз дыбыстарын ажырата білу.

2. Сөздерді буындарға бөле білу.

3. 3-4 сөзден сөйлем құрастыра білу.

4. Жалпылама түсініктерді қолдана білу, зат есімге анықтама жасай білу.

5. Суреттер топтамасы, мазмұндық суреттер, берілген тақырып бойынша әңгіме құрастыра білу.

6. Заттар туралы әңгіме құрастыра білу (ересектер ұсынған жоспар бойынша).

7. Шағын әдебиет мәтіндерінің мазмұнын өз еркімен, мәнерлі, дәйекті жеткізе білу.

Қарапайым математикалық ұғымдарды дамыту және математиканы оқытуға даярлық.

1. Саны белгілі нәрселерді санау және есептеу.

2. Онға дейінгі сандарды тура және кері санай білу.

3. Берілген санға көршілес сандарды (алдыңғы және кейінгі) атай білу.

4. Алғашқы ондық санының (жеке бірліктерден) және екі кіші саннан құралған санның құрамын білу.

5. Цифрларды білу: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.

6. +, -, = таңбаларын білу, арифметикалық таңбаларды қолдана білу.

7. Цифрлардың арақатынасын және заттардың санын білу.

8. Қосу және азайтуға есептер құрастыру және шеше білу қабілеті.

9. Геометриялық пішіндерді білу: шеңбер, шаршы, төртбұрыш.

10. Шеңберді, шаршыны екі және төрт бөлікке бөле білу.

11. Тор жол қағаз бетіне бағдарлауды үйрене білу.

Баланың ой-өрісі және білімді меңгеруге даярлығы.

1. Үйдің мекен-жайын, телефонын, ата-анасының толық аты-жөнін және отбасы құрамын атай білу.

2. Ересектер қызметінің әртүрлі түрлері туралы жалпы түсініктің болуы.

3. Қоғамдық орындарда және көшеде жүріс-тұрыс ережелерін білу.

4. Жыл мезгілдері және маусымдық құбылыстар туралы жалпы түсініктің болуы.

5. Ай, апта күндерінің аттарын және олардың реттілігін білу.

Мектепке даярлық кезінде балаға пайдалы сабақтар:

Қолдың ұсақ бұлшықеттерін дамыту: әртүрлі конструкторлармен жұмыс; қайшымен, ермексазбен жұмыс; альбом бетіне сурет салу (қарындашпен, бояумен).

Танымдық қабілеттерін дамыту (есте сақтау, зейін, қабылдау, ойлау).

Балалармен сабақ өткізуге арналған дамыту жаттығуларының материалдары: Ойнаймыз, оқимыз, дамимыз; Ойлау қабілетін қалыптастыру ойындары; Тор жол бетіне сурет саламыз; Сызбалар; Суреттің екінші жартысын аяқта; Графикалық диктанттар; Кеңістікте бағдарлау; Ұқсас суреттерді боя.

Жоғарыда аталған білім, іскерлік және дағды әрқайсысы белгілі бір мақсатқа бағытталған, дербес бөлімдерден тұратын білім беру салалары арқылы жүзеге асырылады.

«Денсаулық» білім беру саласында балалардың денсаулығын нығайтуға, салауатты өмір салтының ережелерін саналы түрде сақтауын қалыптастыруға, бала ағзасы мен маңызды қозғалыс дағдыларының функционалды

мүмкіндіктерін жетілдіруге бағытталған педагогикалық жұмыстардың шарттары мен мазмұны, міндеттері белгіленген.

«Қатынас» білім беру саласында байланыстырып сөйлеуді дамытуды, мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың тілдік әрекетке жеке қабілеттерін, мазмұнды диалог пен монолог құра білу іскерлігін, сауат ашу және жазуды меңгеруге дайындау мақсатында тілдік шығармашылығын көрсетуге бағытталған жұмыстардың мазмұны мен міндеттері қарастырылады.

«Таным» білім беру саласында баланың қоршаған ортада бағдарын кеңейту, толықтыру, салыстыру, талдау, жалпылау, байқау, үлгілеу, қарапайым іздеу әрекеттерін, табиғатты қорғау тәсілдерін меңгеруін, түрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған педагогикалық жұмыстардың міндеттері, мазмұны мен шарттары айқындалып көрсетіледі.

«Шығармашылық» білім беру саласында бала бойында әлемге және оның ұлттық, классикалық және қазіргі көркем құралдары арқылы көркем дамуына деген эстетикалық қатынасын, балалар шығармашылығы арқылы көркемдік қабілеттерін, балалардың көркемдік әрекеттерінің әртүрлі түрлерінің интеграциясын бірге қалыптастыру қарастырылады. Балалар шығармашылығы мен әрекеттерін біріктіру арқылы балалардың қалыптасады. Балалар шығармашылығы – бұл өзін, өзінің мүмкіндіктерін, қоршаған әлемді танитын және оларға өзінің көзқарасын білдіретін ерекше әлем.

«Әлеуметтік орта» білім беру саласында әлеуметтендіруді қоғамдық қатынастар жүйесіне еруге қажетті балалардың әлеуметтік-мәдени тәжірибелерінің дамуы ретінде қарай отырып, еңбек және білім, білік, дағдыларын, қағидалар, құндылықтар, салт-дәстүрлер, ережелер, тұлғаның әлеуметтік қасиеттерін қалыптастыру мәселелері қарастырылады.

«Әлеуметтік орта» білім беру саласы кіріктірілген сипатта ие және төрт білім беру саласының мазмұнын жүзеге асыру мен балалар әрекеттерін түрлендіруді ұйымдастыру негізінде олардың ересектермен, құрдастарымен қарым-қатынас жасау дағдыларын, қарапайым өзін-өзі бақылау және реттеу қабілеттерін қалыптастырады.

Бағдарламаның оқу-әдістемелік кешені педагогтерге білім беру салаларын кіріктіру және заманауи білім беру технологияларын таңдауда шығармашылықпен жұмыс істеуді қамтамасыз ететін ұйымдастырылған оқу-іс-әрекетін жоспарлауға жаңаша тәсілдер ұсынады.

Әрбір білім беру саласының мазмұнында мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың базалық білім, білік, дағдыларын меңгеру деңгейі бойынша күтілетін нәтижелер анықталған.

Бағдарлама балаларды мектепте оқуға ойдағыдай бейімделуінің мазмұнын таңдау және жағдайларын анықтау негізінде балабақша мен бастауыш мектеп арасындағы сабақтастық міндеттерін шешуді қарастырады.

2 Бастауыш білім беру деңгейіндегі пәндерді оқыту ерекшеліктері

Бастауыш білім беру оқушыларды оқу, жазу, санау, оқу іс-әрекетінің негізгі біліктері мен дағдыларын, теориялық ойлау элементтерін меңгеруін, сонымен қатар оқу әрекеттерін өзін-өзі бақылаудың қарапайым дағдыларымен, тәрбие және сөйлеу мәдениетімен, салауатты өмір салты мен жеке бас гигиенасы негіздерімен қамтамасыз етеді.

Демек, бастауыш білім берудің *мақсаты* – оқу, жазу, санау, есептеу дағдылары қалыптасқан, ойын, оқу, еңбек, қарым-қатынас сияқты әрекет түрлерін меңгерген, тұлғалық, құндылық қасиеттерді бойына сіңірген, өзін-өзі бақылай және бағалай алатын, салауатты өмір салты мен жеке бас гигиенасы негіздерін, ұлттық менталитетті ескере отырып, отандық және әлемдік мәдениетпен таныстыру, шығармашылық қабілеттері дамыған жеке тұлғаның қалыптасуы мен дамуына мүмкіндік жасау болып табылады.

Бастауыш білім беру деңгейінде 1-4-сынып оқушыларын оқытудың негізгі *міндеттері*:

- оқу іс-әрекетінің негізгі дағдыларын қалыптастыру;
- оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру;
- оқушылардың жеке басын, олардың шығармашылық қабілеттерін, оқуға деген қызығушылығын дамыту, оқу дағдысы мен икемділігін қалыптастыру;
- адамгершілік қасиет пен эстетикалық талғамға, эмоционалдық құндылыққа, өзіне және қоршаған ортаға деген оң қарым-қатынасқа тәрбиелеу;
- салауатты өмір салтын, денсаулық пен жеке бас гигиенасын және өмір қауіпсіздігін сақтау мәдениетіне баулу болып белгіленген.

Қазіргі таңда ҚР білім және ғылымды дамытудың басым бағыттарын жүзеге асыру бойынша 2014-2016 жылдарға арналған іс-шаралар жоспарында (ҚР БҒМ 2014 жылғың 13 қаңтардағы №9 бұйрығымен бекітілген) біздің мемлекетіміздің әлемдегі бәсекеге қабілетті отыз елдің қатарына және әлемдік білім беру кеңістігіне енуі үшін білім беру мазмұн жаңарту міндеті белгіленіп отыр. Бұл, біріншіден, білім беруді заман талабына сай жаңа мазмұнда ұйымдастыру мәселесімен тікелей байланысты.

Екіншіден, білім беруді жаңарту оқушылардың білімін ғана емес, оларды қолдану дағдыларын, атап айтқанда, функционалдық сауаттылығын немесе құзыреттілігін қалыптастырумен байланысты. Қазіргі тез өзгермелі әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ «өмір бойы білім алуына» ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуға.

Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың халықаралық *TIMSS*, *PIRLS* бағдарламаларына сәйкес функционалдық сауаттылық үш сала – оқудағы және жазудағы сауаттылық, математикалық сауаттылық, жаратылыстану-ғылыми сауаттылық бойынша бағаланады. Сондықтан бастауыш білім беру деңгейіндегі тіл және әдебиет, математика және жаратылыстану білім саласы пәндерін оқытуда мұғалімдер жаттығулар, тапсырмалар орындатқанда, есептер шығартқанда және түрлі мәтіндер оқытқанда, оларды өмірмен байланыстыра отырып, оқушылардың оқудағы және жазудағы, математика мен

жаратылыстану ғылымындағы сауаттылықтарын қалыптастыруға баса көңіл бөлгені жөн.

Үшіншіден, білім беруді жаңарту Елбасының Жолдауындағы «Мәңгілік Ел» идеясына сәйкес оқу-тәрбие үдерісін оқушылардың патриотизмін, мораль және адамгершілік нормаларын, ұлтаралық келісім мен төзімділігін, физикалық және рухани дамуын, заңды құрметтеуін қалыптастыру міндетін алға қояды. «Мәңгілік Ел» идеясында белгіленген бұл құндылықтар жалпы оқу-тәрбие жұмысының негізі, бастауыш мектепте оқытылатын пәндердің арқауы болуы тиіс. Сондықтан ұстаздарымыз күнделікті кез келген пәнді оқыту барысында әрбір сабақта «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқушылардың бойына сіңіруді естен шығармағаны жөн.

Төртіншіден, білім беруді жаңарту оқу-тәрбие процесіне заманауи әдістемелер мен технологияларды мұғалімдердің тиімді пайдалана білуіне байланысты екені сөзсіз. Сондықтан ұстаздар қауымы үнемі ізденісте болып, жаңалықты үйреніп, «өмір бойы білім алу» ұстанымымен жұмыс жасауы тиіс. бұл ретте мұғалімдерге толық еркіндік беріліп отыр.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012–2016 жылдарға арналған Ұлттық іс-қимыл жоспарында (ҚР Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 қаулысы) 7 негізгі құзыреттілік белгіленсе, соның бірі – коммуникативтік құзыреттілік. Коммуникативтік құзыреттілік – бұл коммуникативтік, тілдік білім, білік, дағдылардың жиынтығы.

Коммуникативтік дағдылар ең әуелі мектептегі оқыту үдерісінде, негізінен, тіл мен әдебиеттік оқу сабақтары барысында қалыптасады. Олай болса, бастауыш білім беру мазмұны оқушыны тұлға ретінде қалыптастыра отырып, оның, ең алдымен, өз ана тілінде ауызекі және жазба тілде сауатты сөйлеу, ересектермен, сыныптастарымен еркін қарым-қатынас жасай білу, айтылғанды ыждаһатпен тыңдап, түсіну, өз пікірін жеткізе білу, дұрыс оқу және сауатты жазу, т.б. дағдыларын, соның нәтижесінде өздігінен білім алу, алған білімін өмірлік жағдаяттарға сәйкес қолдана білу қабілеттерін, өмірдегі мәселелерді шешуге арналған білік-дағдыларын дамытуға бағытталуы тиіс.

Бастауыш білім беру деңгейіндегі ең қиын да жауапты кезең – бірінші сыныптағы оқыту үдерісін ұйымдастыру. Себебі 1-сыныптағы оқытудың мақсаты – 6-7 жастағы сәбилерге әріптерді танытып, олардың басын қосып оқуға, одан әрі түсінгенін мәнерлеп баяндауға, жатқа айтып беруге, т.б. әрекеттерге баулу, қолына қалам ұстатып, бірте-бірте жазуға машықтандыру, байланыстырып сөйлеуге үйретіп, тілін дамыту. Сондықтан 1-сынып оқушыларының оқуға оң ынта-ықыласын қалыптастырып, қызығушылығын ояту мақсатында оқыту үдерісін қарапайымнан күрделіге, жеңілден ауырға біртіндеп өту тұрғысынан ұйымдастырудың маңызы зор. Ол үшін, біріншіден, оқу жылының бірінші жартыжылдығында баға қоймай, ынталандыру, мадақтау, т.б. тәсілдер қолданылады. Сондай-ақ бірінші жартыжылдықта үй тапсырмасы берілмейді.

Білім беру ұйымдарындағы оқу сабақтары сағат сегізден ерте басталмайды.

1-сыныпта балалардың оқу үдерісіне бейімделуін жеңілдету мақсатында оқу жүктемесін бірте-бірте ұлғайтып отырған жөн, яғни сабақтар ұзақтығының

«сатылы» тәртібі қолданылуы тиіс: қыркүйек айында ұзақтығы 35 минут үш сабақ екінші тоқсаннан бастап әрқайсысы 35 минут төрт сабақ жоспарланады; екінші жарты жылдықтан бастап сабақтар 45 минут болады.

Сонымен қоса, 1-сынып оқушылары үшін III тоқсанда қосымша 1 апталық демалыс беріледі, осыған байланысты оқу жылы 33 аптаны құрайды.

1-сыныпта сабақ кестесіне қосарланған сабақтар («Еңбекке баулу» пәнін қоспағанда) қойылмауы қажет.

Сабақ кестесіндегі үзілістердің ұзақтығы, оқушылардың тамақтануы мен белсенді демалуы үшін жеткілікті болуы қажет (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2011 жылғы 30 желтоқсандағы №1684 қаулысы).

Бастауыш білім мазмұнын жеті білім саласы құрайды: «Тіл және әдебиет», «Математика», «Жаратылыстану», «Адам және қоғам», «Өнер», «Технология», «Дене шынықтыру».

2.1 «Тіл және әдебиет» білім саласы

«Тіл және әдебиет» білім саласындағы пәндердің негізгі ерекшелігі – оқушының алдағы уақытта оқу әрекетін меңгеруіне негіз болатын коммуникативтік немесе тілдік дағдылардың алғашқы нышандарын қалыптастыру. Олар:

- 1) тыңдалым;
- 2) айтылым;
- 3) жазылым;
- 4) оқылым дағдылары.

Осылардың ішінде басқа дағдыларды қалыптастырудың негізгі алғышарты – тыңдалым және айтылым дағдылары болып табылады. Тыңдалым дағдысының адамның ойлау қабілетінің дамуына ықпалы зор. Оқушы айтылған немесе техникалық құралдарға жазылған сөздерді, сөйлемдерді, аудиомәтіндерді тыңдап, қабылдап және оны түсінуге үйренбейінше, басқа дағдыларды жеткілікті деңгейде меңгере алмайды.

Сондықтан сауат ашу кезеңінде, ең алдымен, тыңдалым дағдысына ерекше көңіл бөлген жөн. Яғни оқушы ауызша сөйлеуде немесе мәтін оқуда сөйлеушінің немесе мұғалімнің сөзін аяғына дейін зейін қоя тыңдай білуі, ақпаратты дұрыс қабылдауы, негізгі ойды түсінуі, жауап беруге дағдылануы қажет.

Айтылым дағдысының дұрыс қалыптасуының да адам үшін маңызы өте зор. Өйткені оқушы сөйлеуге, яғни айтар ойын жеткізе білуге үйренуі керек. Оның мектепте оқытылатын барлық пәндерден жақсы нәтижеге қол жеткізуі осы айтылым дағдысына, яғни белгілі бір мәселеге (тақырыпқа) байланысты өз ойын, пікірін немесе қандай да бір ақпаратты түсінікті, толық, жүйелі жеткізе білуіне байланысты.

1-сыныпқа келген оқушы тыңдауға үйреніп қана қоймай, сөйлеуге, яғни өз ой-пікірін айтуға, қойылған сұрақтарға жауап беруге, сөздерді, дыбыстарды анық, дұрыс айтуға, мағынасын түсініп, орынды қолдануға, тілдік қарым-қатынасқа, диалогқа қатыса білуге, сөйлеу мәдениеті нормаларын сақтауға

дағдыланады.

Баланың мектеп табалдырығын аттауымен байланысты жаңа әрекет – «жетекші әрекет» (А.Н. Леонтьев), яғни оқу әрекеті пайда болады. Бұл кезеңнің басты ерекшелігі – бала ауызекі сөйлеу тілімен қатар, осы кезеңде пайда болатын «жаңа түзілімдер» (Л.С. Выготский) оқуды және жазуды меңгереді.

Оқылым, біріншіден, ой мен мидың бірлескен жұмысына байланысты болады, екіншіден, жазылған графикалық таңбалардың тізбегін дұрыс танып білуге қатысты. Үшіншіден, мұнда осы таңбалардың ішкі мән-мағынасын дұрыс түсінудің рөлі зор.

Осындай ерекшеліктер іске асқан жағдайда ғана оқылған материалдан керек ақпараттар жинақталып алынып, оқушының қажетіне жарайды.

Оқылымның мақсаты – мәтіндегі негізгі және қосымша ақпаратты әртүрлі деңгейде қабылдауы және түсіне білуі, тілдің айтылым заңдылықтарына сәйкес оқи алуы.

Оқылым бойынша біліктілік деңгейін анықтау және бағалау келесі нәтижелермен айқындалады:

- түсініп оқуы;
- зерттеп оқуы;
- шолып оқуы;
- мәселені сын тұрғысынан бағалауы;
- негізгі аргументті анықтап, дәлелдеуі.

Жазылым да айтылым сияқты қарым-қатынас құралы. Бұл екеуінің атқарар қызметтері ұқсас болғанымен, екеуі екі басқа психикалық процесс: «оның айырмашылығы – жазба сөздің ерекшелігінде, оның психологиялық құрылысында», – дейді академик Т. Тәжібаев.

Тағы бір ерекшелігі – жазбаша сөйлеу кезінде әңгімелесуші адам болмайды, сондықтан ойды жазып білдірудің мазмұны жүйелі, логикалық байланысы берік және ауызша сөйлескендегіден толығырақ болуы тиіс. Оған қоса, «ол өте қиын, саналы, әдейі, бір мақсатпен жұмсалады». Сондықтан жазылым дағдыларын қалыптастыруға алғашқы күннен бастап ерекше мән берілуі керек. «Жазылым» «ойыңды басқа біреуге түсінікті болу үшін қағаз бетінде сауатты жеткізе білу» дегенді білдіреді.

Жазылымның ерекшелігі – оқушыларды жазу кезінде дене мүшелерінің қимыл-қозғалысын, қолдың, саусақтың іс-әрекеті, көз бен бастың қозғалысы дұрыс игеруді үйретуді, т.б. ескеріп отыруды қажет етеді.

Жазылымда: сөз ішіндегі әріптерді дұрыс байланыстырып, үздіксіз әрі ырғақты жазу; шағын мәтінді дұрыс көшіріп жазу; есту арқылы жатқа жазу, көргенін есте сақтау арқылы сөздерді, сөйлемдерді, шағын мәтіндерді жатқа жазу; жазғанын өздігінен тексеру; көркем, таза, қатесіз, сауатты жазу дағдыларының қалыптасуына мән беріледі.

Сауат ашу (оқу, жазу)

Пәннің басты мақсаты – оқушылардың оқу және жазу дағдыларын қалыптастыру, қарапайым грамматикалық ұғымдармен таныстыру, айтатын ойын толық, түсінікті, жүйелі жеткізе білуге, байланыстыра сөйлеуге үйрету,

ауызша, жазбаша тілін дамыту, сөздік қорын байыту және белсендіру.

«Сауат ашу» (оқу, жазу) пәнін оқытудың *міндеттері*:

әліппеге дейінгі кезең:

- тыңдалым, айтылым дағдыларын қалыптастыру, лексикалық тақырыптар, сюжетті суреттер бойынша байланыстырып сөйлеу тілін дамыту, сөздік қорын байыту;

- сөйлем құрауға үйрету, сөйлемнен сөзді, сөзден бөліп алуға, сөзді буынға бөлуге, буынды дыбысқа ажыратуға машықтандыру; дыбыстық талдау (сөздегі дауысты және дауыссыз дыбыстардың саны мен ретін табу) жасауға, дыбыстық сызба құруға дайындау, оны «оқу»; жазуға даярлау: жазу жолын сақтай отырып, әріп элементтерін (әртүрлі сызықтар, өрнектер мен таңбалар) жазуға үйрету.

әліппе кезеңі: жана әріппен таныстыру (әріптің баспа түрі және жазба түрі, бас әріп және кіші әріп); сөзге дыбыстық-әріптік талдау; сөздің дыбыстық-әріптік сызбасын құру; буынды, сөзді, сөйлемді оқу; байланыстырып сөйлеу тілін дамыту; сөздік қорын байыту; мәтінді дұрыс, саналы, түсініп оқуға дағдыландыру; сауатты, көркем жазуға үйрету.

Әліппеден кейінгі кезең: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдыларын жетілдіру, оқушының тілін дамытып, алғашқы грамматикалық мәліметтер беру.

«Сауат ашу (оқу, жазу)» пәні бойынша жазба жұмыстары

1 жартыжылдықтың соңында: айтылуы мен жазылуы бірдей сөздерді (3-5 сөз), екі-үш сөзден тұратын сөйлемдерді тыңдау арқылы жазу; баспа әріптермен берілген мәтінді (10-15 сөзден артық емес) көшіру жұмыстарын орындай алуы тиіс.

2 жартыжылдықтың соңында: 1) күрделі, айтылуы мен жазылуы әртүрлі сөздерді, құрмында *л – р, н – ң, с – з, с – ш, ж – ш, п – б* дыбыстары кездесетін сөздерді тыңдау арқылы жазу (барлығы 8-10 сөз); 2) үш-төрт сөзден тұратын сөйлемдерді, шағын мәтіндерді (10-15 сөзден аспайтын) тыңдау арқылы жазу; 3) сұрақтарға жауап жазу арқылы мазмұндама жазу (15-20 сөз көлемінде); белгілі бір тақырыпқа сөйлемдер құрап жазу (2-4 сөйлем мөлшерінде) (2-кестені қараңыз) жұмыстарын орындай алуы керек.

Ескерту: 1-сыныпта шығарма жазылмайды.

2-кесте - Жазба жұмыстарының оқу тоқсандары бойынша бөліну үлгісі

Тоқсан /жұмыс түрлері	диктант	мазмұндама	шығарма
I	-	-	-
II	-	-	-
III	1	1	-
IV	1	1	-
Жылдық	1	-	-
Барлығы	3	2	-

«Сауат ашу (оқу, жазу)» пәніне оқу жылы бойында аптасына 7 сағат берілген, барлығы 231 сағатты құрайды, оның ішінде: әліппеге дейінгі кезең – 14 сағат; әліппе кезеңі – 98 сағат; әліппеден кейінгі кезең – 119 сағат.

Қазақ тілі

Қазақ тілі пәні – бастауыш сынып оқушыларын алғашқы тілдік білім негіздерімен қаруландыратын, тіл арқылы қарым-қатынас жасау қызметінің барлық дағдысын (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) меңгертетін және олардың ақыл-ойын дамытатын пән.

Пәнді оқыту мақсаты: тіл туралы оқушыларда тұтас ғылыми ұғым қалыптастыру, тіл ғылымы туралы негізгі ережелерді меңгерту; алғашқы тілдік мағлұматтарды меңгерту, сауатты жазу, оқу дағдыларын жетілдіру, интеллектісі мен шығармашылық қабілеттерін, қатысымдық құзыреттілігін дамыту, жеке тұлғаның қалыптасуы мен дамуына мүмкіндік жасау; ауызша және жазбаша сөйлеу білігі мен дағдысын игерген тілдік тұлға қалыптастыру.

Пәнді оқыту міндеттері:

– оқушылардың өз ана тілі – қазақ тіліне деген қызығушылығын ояту, тілдің құдіретін және оның эстетикалық құндылығын сезіндіру арқылы қазақтың ұлттық мәдениетінің бір бөлігі ретінде өз тілін құрметтеу және мақтаныш ету сезімдерін қалыптастыру;

– тілдік ұғымдар арқылы оқушыларды өзін тілді иеленуші тілдік тұлға ретінде сезінуге тәрбиелеу;

– ауызекі және жазба тілде қарым-қатынас жасау дағдыларын жетілдіру;

– тілдік материалдар негізінде қажетті тілдік білім, білік, дағдыларды (өз ана тілінде дұрыс, түсініп, мәнерлеп оқу және сауатты, көркем жазу) қалыптастыру және дамыту;

– алғашқы тілдік құбылыстарды танымдық нысан ретінде меңгерту, оларды талдау, салыстыру, топтау және ажырату дағдыларын қалыптастыру;

– оқушының өзіндік іс-әрекеті арқылы оның белсенді, креативтік, сын тұрғысынан ойлауын жетілдіру.

Пәнді оқыту ерекшелігі – грамматикалық материалдар жүйелі-концентрлі ұстанымға негізделіп, кешенді сипатта берілді. Пән мазмұны «Тіл және сөйлеу», «Дыбыс және әріп», «Мәтін», «Сөйлем», «Сөз және оның мағынасы», «Сөз құрамы», «Сөз таптары» бөлімдерінен тұрады. Тілдік саладағы барлық тоғыз сөз табы мен олардың белгілері таныстырылады.

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітіліп, Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде 2013 жылы 10 сәуірде №8424 тіркелген «Қазақ тілі» пәнінің оқу бағдарламасына сәйкес биылғы жылы 3-сыныптың оқулығы қайта өңделді. Аталмыш оқулықтың құрылымы мен мазмұны тілді оқытудың коммуникативтік іс-әрекеттік бағытын жүзеге асыру арқылы тілдік білімнің сапалы меңгертілуін қамтамасыз етеді.

Жоғарыда аталған бағдарламаға сәйкес оқулыққа енгізілген өзгерістер мынадай:

1) оқулық «Фонетика әлеміне саяхат», «Синтаксис әлеміне саяхат», «Морфология әлеміне саяхат», «Еліктеу сөздер», «Сөйлеу мәдениеті» тақырыптарымен толықтырылған;

2) жаттығулар мен тапсырмалар Блум таксономиясы бойынша оқу

деңгейлеріне (білу, түсіну, қолдану, талдау, жинақтау, бағалау) сәйкес берілген;

3) оқулық мазмұны оқушының өз біліміне сын көзбен қарап, қатесін анықтап, өзіне баға беруге үйрететін рефлексиялық жаттығулармен (проблемалық жағдаят) толықтырылған;

4) кейбір 1 сағаттық материалдардың соңында міндетті бөліктерден басқа міндетті емес бөліктер берілген;

5) үлкен тақырыптардан, тараулардан соң оқушылардың өз білімдерін өздері тексеруін мүмкін ететін 1 сағаттық «Өзіңді өзің тексер» материалдары берілді,

6) «Жыл бойы өткенді қайталау» тарауының соңғы 1 сағаттық материалы оқушылардың «Жазғы қызықтар» жобасымен жұмыс істеуіне арналады.

4-сыныпта дыбыс және әріп тарауында фонетика термині енгізіліп, фонетикалық талдау үйретіледі; сөйлем тарауында синтаксис ұғымы енгізіліп, синтаксистік талдау жасау үйретіледі; сөз таптары тарауында морфология термині енгізіліп, морфологиялық талдау үйретіледі.

Жазба жұмыстарының оқу тоқсандары бойынша бөлінуі кестеге (3-кесте) түсіріліп, әр сыныпқа тоқсан сайын диктант – 3 сағат, мазмұндама – 1 сағат, шығарма – 1 сағат, барлығы – 20 сағат жазба жұмысына берілген.

3-кесте – Жазба жұмыстарының оқу тоқсандары бойынша бөліну үлгісі

Сыныптар	Жазба жұмыстар түрлері	Оқу тоқсандары				Барлығы
		I	II	III	IV	
2	Диктант	3	3	3	3	12
	Мазмұндама	1	1	1	1	4
	Шығарма	1	1	1	1	4
	<i>Барлығы:</i>	5	5	5	5	20
3	Диктант	3	3	3	3	12
	Мазмұндама	1	1	1	1	4
	Шығарма	1	1	1	1	4
	<i>Барлығы:</i>	5	5	5	5	20
4	Диктант	3	3	3	3	12
	Мазмұндама	1	1	1	1	4
	Шығарма	1	1	1	1	4
	<i>Барлығы:</i>	5	5	5	5	20
	Жалпы саны:	15	15	15	15	20

Сауаттылықты тексеру қазақ тілі пәнінің міндеті болғандықтан, шығарманың әдебиеттік оқу пәнінде де жазылатыны ескеріліп, шығармаға берілген сағат саны қысқартылып, диктантқа бөлінді.

Ескерту: Әр сыныпқа мазмұндама мен шығармаға берілген жылдық сағат саны – 8 (4 мазмұндама, 4 шығарма жұмысы), ал диктантқа (сауаттылықты тексеру және бақылау диктанты) – 12 сағат беріледі.

«Қазақ тілі» пәні 2-4-сыныпта аптасына 4 сағаттан оқытылып, жылдық жүктемесі 136 (116 + 20) сағатты құрайды.

Әдебиеттік оқу

Әдебиеттік оқу пәні – бастауыш сынып оқушыларының ауызша және жазбаша тілін дамытуды, яғни сөздік қорын байытуды, байланыстыра және грамматикалық тұрғыдан жүйелі сөйлеуге үйретуді, сөйлеу мәдениетін қалыптастыруды көздейді. Ұлттық тәрбие, рухани-мәдени құндылықтар, ана тілі және қазақ халқының салт-дәстүрі негізінде сусындаған жеке тұлғаны қалыптастыруға ықпал етеді. Адамның ішкі рухани жан дүниесі байлығын ашуға, адамгершілікке тәрбиелеуге, тілі мен қиялын дамытуға мүмкіндік береді.

Пәннің мақсаты – дұрыс, мәнерлеп және шапшаң оқуды меңгерту, оқушыны шығарма авторының көзқарасын түсінуге жетелеу және мәтінді қабылдаушы оқырман ретінде тәрбиелеу, көркем-шығармашылық және танымдық қабілеттерін дамыту, сөз өнеріне деген қызығушылығы мен эстетикалық талғамын қалыптастыру, сөйлеу әрекетінің барлық түрін (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) жетілдіру, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылық пен рухани-адамгершілік тәрбие беру.

Пәннің міндеттері:

- оқу сапасын (дұрыс, түсініп, шапшаң, мәнерлеп) жетілдіру;
- ауыз әдебиетінің жанрларымен, отандық және әлемдік балалар әдебиетінің озық үлгілерімен таныстыру;
- ақын-жазушылардың балаларға арналған шығармаларының басты тақырыбын, басты кейіпкерлерін және негізгі мазмұнын айқындауға үйрету;
- талданып отырған мәтіннің жанрлық сипатын анықтауға машықтандыру;
- әдеби-теориялық білім негіздерін қалыптастыру;
- адамгершілік және эстетикалық құндылықтар жүйесі негіздерін қалыптастыру;
- оқылған шығарма сюжеті желісімен немесе еркін тақырыпта әртүрлі әдеби шығармашылық жұмыс түрлерін (өлең, әңгіме құрастыру, мәтінді сахналау, мәтін бойынша сурет салу, мақала жазу, шағын үзіндіге сценарий жазу, т.б.) орындауға машықтандыру;
- әдеби функционалдық сауаттылыққа баулу және әдеби тілде еркін сөйлеуді меңгерту;
- тұлғалық оқырмандық мәдениетін қалыптастыруда ана тілінде ауызша және жазбаша дұрыс сөйлеу, өз ойын анық (тіл байлығын арттыра отырып), нақты баяндау білігі мен дағдысын қалыптастыру;
- кітап және анықтамалықтармен, библиографиялық әдебиеттер және сөздіктермен жұмыс істей білуге дағдыландыру.

«Әдебиеттік оқу» пәнін оқыту ерекшелігі – пән мазмұны балалар әдебиеті (ауызекі, жазба) үлгілерін, жазушылар өмірбаяны мен шығармашылығы туралы қысқаша мәліметтерді, ғылыми-танымдық шығармаларды оқытып үйретеді, мақала, естелік, өмірбаян туралы түсінік қалыптастырады, әдеби-теориялық білімдерді игертеді, монолог, диалог құруға дағдыландырады.

Пән баланың көркем сөзді түсінуінде «сезімдік» саналарын пайдалану,

яғни «сезімге әсер еткен шығарма ғана түсінікті болады» идеясы басшылыққа алынып, мәтінді түсінуде музыка, көркемөнер, сурет туындыларының мүмкіндіктерін пайдалану алдыңғы орынға қойылды.

2-сыныптағы оқытудың басты міндеті - баланы оқуға төселдіру үшін оның жанына жақын, танымына сай ұлттық құндылықтарды үйрету.

Қазіргі кезде барлық ақпарат құралдарында адамгершілік құндылықтар азайып, қатігездік белең алып отырғаны жаппай жазылып та, айтылып жатқаны белгілі. Әсіресе, сондай жат қылықтардың бірегейі - қазақ отбасындағы балалардың ата-анасына деген мейірімділігі азайып, қарттар үйіндегі қазақ аталары мен апаларының санының артуы - дұрыс шешімін табуы тиісті әлеуметтік маңызды мәселе. Осындай күрделі істе оқулықтың, соның ішінде көркем сөздің құдіретін пайдалануға мүмкіндік беретін «Әдебиеттік оқу» пәніндегі көркем шығармалардың мәні өте күшті тәрбие құралы екендігін ескерілген. Жастайынан балалардың бойына ата-анасына, үлкендерге мейірімділік, қамқорлық көрсету мақсатында «Адам болам десеңіз» жалпы бөлімінен басқа арнайы «Қадірлі әкелерім, мейірімді аналарым» атты бөлім қосылды.

2-3-сыныпта маусымдық-тақырыптық ұстаным басшылыққа алынатыны себепті маусымдық материалдардың дер кезінде оқылуы, мәтіндегі оқиғалардың оқушының көз алдында өтіп жатуы тиістігі ескеріліп, оқу күз айында басталатынына орай «Білім керек бәріне», қыс мезгілінің материалдары «Қыста талай қызық бар», көктем, жаз айлары келбеттері «Туған өлке табиғатын қастерлейік» деген атаулармен берілді.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітіліп, Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде 2013 жылы 10 сәуірде №8424 тіркелген «Әдебиеттік оқу» пәнінің оқу бағдарламасына сәйкес биылғы жылы 3-сыныптың оқулығы қайта өңделді.

3-сыныпта көрнекті ақын-жазушылардың өмірі мен шығармашылығынан қысқаша мәлімет беру үшін авторлар тарапынан «суреттер топтамасы» деген айдармен әдістемелік тәсіл қолданылған. Мұнда жазушының өміріне қатысты мағлұматтардың суреттік бейнесі ұтымды пайдаланылған: портреті, белгілі туындылары мұқабаларының суреті, нақыл-ақыл сөздері, т.б. Материалдардың осындай қысқа да нұсқа түрде орналастыруы Л.С. Выготскийдің «сызбалар түрінде оқыту баланы ойлауға жетелейді» деген ұстанымына негізделген.

Мәтіндердегі сөздердің мағынасын білім алушылардың жеңіл қабылдауын қамтамасыз ету үшін әлемдік тіл ғылымындағы сөздердің түсін анықтау теориялары (А. Вежбицкая, Сепир Уорф, т.б.) әдістемелік қолданыс тапқан. Оқулықтың бірінші бетінен бастап «Білімсіздік», «Білім» күндерінің түсіне зер салғызып, оның сәулелеріне атау табу тапсырмасы берілген. «Білімсіздік» күнінің түсі қандай қара болса, оның сәулелеріне қатысты оқи алмау, жаза алмау, т.б. сөздердің де түп мағынасы осы қараға жақын қараңғы, күңгірт дегенге саяды. Әрі қарай мәтіндерде де кейіпкер өмірінің ерекше сәттері сипатталған сөздердің түрлі-түсті, келеңсіз жайттары күңгірт бояулармен ерекшеленуі оқушының мәтінді дұрыс түсінуіне, әңгімелеуіне септігін тигізеді.

«Әдебиеттік оқу» пәні 4-сыныпта оқушыны жоғарғы сыныптардағы «Әдебиеттің» жүйелі курсы менгеруге дайындауға, әдеби сауаттандыруға, сөз өнері құралдары арқылы мәдени дамытуға баса көңіл бөлінеді. Бұл материалдарды оқытуда 4-сыныпта жанрлық-хронологиялық ұстаным басшылыққа алынып, қазақ балалар әдебиеті тұтас бітімінің қысқа нұсқасы ұсынылады.

Әр тоқсан бойынша екі үлкен тараудан топтастырылған материалдарды оқыту көзделген. Әр бөлімге бөлінген сағаттар санында ауызша және жазбаша тіл дамыту, қайталау сабақтары қоса есептеледі.

Бастауыш сынып оқушысының дайындық деңгейіне келесі талаптар қойылады:

– 2-сыныпта көлемі 150-200 сөзден тұратын мәтін мазмұнын толық, қысқаша және жоспар бойынша таңдау мен әңгімелеу; халық ауыз әдебиет үлгілерін және 2-3 өтірік өлеңді, 10-15 мақал-мәтел мен жұмбақ, жаңылтпашты жатқа айту; 2-3 өлеңді жатқа айту, 25-30 сөзден тұратын мазмұндама мен шығарма жазу;

– 3-сыныпта көлемі 200-250 сөзден тұратын мәтін мазмұнын толық, қысқаша және жоспар бойынша таңдау және әңгімелеу; халық ауыз әдебиет үлгілерін және 3-4 өтірік өлеңді, 4–5 өлеңді жатқа айту; 15-20 мақал-мәтел мен жұмбақ, жаңылтпашты жатқа айту; 30-35 сөзден тұратын мазмұндама мен шығарма жазу;

– 4-сыныпта көркем шығармадан алған әсерін 8-10 сөйлеммен жазбаша түрде орындау; 40-45 сөзден тұратын мазмұндама мен шығарма жазу.

«Әдебиеттік оқу» пәнінің оқушылардың функционалдық сауаттылығын, нақты айтқанда, оқу сауаттылығын қалыптастыруда мүмкіншілігі мол. *PISA* халықаралық зерттеуі бойынша оқу сауаттылығы ұғымы оқушылардың жазба мәтіндерді түсініп, саналы оқу қабілеттілігі және оларға рефлексия жасауы, олардың мазмұнын өмірмен байланыстыра алуы, білімдері мен дағдыларын өз мақсатына қол жеткізу үшін қолдана білуі дегенді білдіреді. Сондықтан оқу сабақтарында оқушылардың оқу сауаттылықтарын тексеру олардың оқу техникасын немесе мәтіннің мазмұнын айтып беруін бағалаудан гөрі, оқу барысында меңгерген білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білу ептіліктерін бағалауға мән берген жөн. Өйткені *PISA* халықаралық зерттеуінде мәтінді толық түсінгенін дәлелдейтін машықтары мен меңгеру деңгейлері бағаланады, олар: мәліметті табу, мәтінді түсіндіріп беру, мәтіннің мазмұнына немесе оның формасына рефлексия жасау және оларды бағалау.

Мәтіннен мәлімет таба білуді бағалау үшін мәтінді қарап шығып, оның негізгі элементтерін анықтау және сұрақтан гөрі қажетті (синонимдік) форманы бейнелеген мәліметті іздестіруге бағытталған тапсырмалар қолданған дұрыс.

Оқушылардың мәтінді түсіндіріп беру қабілетін бағалау барысында мәтінде берілген әр түрлі мәліметтерді салыстыру, автордың сипаттаған ойларынан қорытынды жасау немесе мәтіннің мәнін түсіну біліктіліктерін қалыптастыруға арналған тапсырмалар орындатқан жөн.

Рефлексия жасауы мен баға беру қабілетін бағалау үшін мәтіннің мазмұны немесе формасына, тапсырманы орындау барысында мәтіндегі мәліметті басқа

жерден алған білімдерімен байланыстыра білуіне, мәтінде берілген пікірлерді өмір туралы өз көзқарастарымен байланыстырып, дәлелдеулеріне көңіл бөлген абзал.

«Әдебиеттік оқу» пәні 2-4-сыныптарда аптасына 4 сағаттан оқытылып, оқу жылы көлемінде әр сыныпта 136 сағатты құрайды.

«Русский язык» для школ с нерусским языком обучения

Роль русского языка в школьной системе образования определяется в целом его основной функцией как языка межнационального общения в многонациональном государстве.

Цели обучения русского языка: формирование и развитие элементарной русской речи на ограниченном лексико-грамматическом материале; взаимосвязанное обучение видам речевой деятельности (аудированию, говорению, чтению, письму); практическое усвоение элементов уровней русского языка (фонетики, графики, орфоэпии, лексики, грамматики, словообразования, орфографии, пунктуации); воспитание средствами русского языка коммуникативной, нравственной и эстетической культуры.

Задачи учебного предмета:

– научить учащихся строить простейшие типовые предложения, широко употребляемые в живой русской речи, обогатить словарный запас учащихся (в пределах лексико-грамматического минимума);

– научить распространять простейшие типовые предложения за счёт ранее усвоенных слов и словосочетаний по законам синтаксического строя русского языка;

– сформировать у учащихся элементарные навыки активного пользования синтаксическими конструкциями для выражения собственных мыслей, чувств и наблюдений в рамках тематики для чтения и развития речи;

– совершенствовать навыки чтения и письма, полученные на уроках родного языка; дифференцировать звуки и буквы в системе гласных и согласных с учётом различий в фонетических системах родного и русского языков.

Содержание предмета состоит из трех блоков: речевой деятельности, языкового материала и текстов для чтения и развития речи, охватывающих сферы общения: учебную, социально-бытовую, социально-культурную, игровую. Так как текст выступает как единица обучения и развития речи, для отбора рекомендуются адаптированные тексты из произведений детских писателей прозаического характера, стихотворения, а также произведения малого жанра (поговорки, загадки), сказки.

При отборе содержания обучения русскому языку как второму следует учитывать сферу речевой деятельности младших школьников, уровневые минимумы (лексический, грамматический, тематико-ситуативный, фонетико-орфоэпический и др.) для начального этапа обучения, явления транспозиции и интерференции.

Ведущими компонентами при отборе языкового материала являются словарь (список слов для активного усвоения) и тематика для чтения и развития

речи.

На начальном этапе обучения русскому языку как второму учащиеся должны усвоить 1000 лексических единиц (в каждом классе примерно 450-500 слов).

Особенности предмета русского языка. Содержание предмета состоит из трех блоков: речевой деятельности, языкового материала и текстов для чтения и развития речи, охватывающих учебную, социально-бытовую, социально-культурную, игровую сферы общения. Так как текст выступает как единица обучения и развития речи, для отбора рекомендуются адаптированные тексты из произведений детских писателей прозаического характера, стихотворения, а также произведения малого жанра (пословицы, поговорки, загадки, сказки).

При отборе содержания обучения русскому языку следует учитывать сферу речевой деятельности младших школьников, уровневые минимумы (лексический, грамматический, тематико-ситуативный, фонетико-орфоэпический и др.) для начального этапа обучения, явления транспозиции и интерференции.

Ведущими компонентами при отборе языкового материала являются словарь (список слов для активного усвоения) и тематика для чтения и развития речи.

На начальном этапе обучения русскому языку учащиеся должны усвоить 1000 лексических единиц (в каждом классе примерно 450-500 слов).

В содержание предмета внесены следующие коррективы:

- дается подробное пояснение к структуре речевых моделей (синтаксических конструкций на основе единого грамматического минимума).

- внесены дополнительные лексические единицы, список слов для активного усвоения на основе учёта как речевой деятельности, так и единого лексического минимума по русскому языку для начального этапа обучения русскому языку как второму.

В тематику для чтения и развития речи учащихся внесены новые темы – это «День за днём», «Ключ к счастью – в труде» и другие.

Материал фонетики дан с учётом дифференциации звуков и букв, представляющих трудность для младших школьников казахской школы.

В соответствии с действующим базисным учебным планом общее количество часов распределено конкретно по разделам.

Русский язык вводится с 3-го класса, то для итогового контроля после 4-го класса разработаны требования к владению речевыми умениями и навыками (аудирование, говорение, чтение, письмо), а также к усвоению языковых знаний (элементарные сведения по фонетике, грамматике, лексике и синтаксису).

На основе текстового материала выявляются знания о символике РК и этнокультуроведческие материалы.

Учащиеся 3-го класса должны понимать прослушенное сообщение, речь учителя, звукозапись продолжительностью звучания 1-2 минуты; составлять высказывание из 2-4 предложений; сознательно, плавно читать вслух небольшие тексты, соблюдая паузы, словесные ударения; учить наизусть небольшие стихотворения; задавать друг другу вопросы, отвечать на

поставленные вопросы; пересказывать прочитанный текст; писать по образцу и под диктовку слова и предложения, написание которых не расходятся с произношением.

Учащиеся 4-го класса должны уметь выделять основную мысль и структурные элементы текста, пересказывать прочитанное; составлять связное монологическое высказывание из 3-4-х предложений, составлять рассказ-описание, рассказ-повествование; писать под диктовку небольшие тексты из 30-40 слов и изложение из 5-6 предложений; зрительные, зрительно-слуховые, словарные, картинные диктанты; строить диалог; выразительно читать текст; знать наизусть не менее трёх стихотворений в четверти.

Русский язык в школах с нерусским языком обучения в 3-4 классах, изучается по 2 часа в неделю, общее количество часов в году составляет 68 ч.

Сауат ашу (оқу, жазу) (оқыту ұйғыр тілінде)

Умумий билим беридиған мәктәпниң «Сауат ечиш» пәни бойичә оқутуш Қазақстан Жумһурийити Һөкүмитиниң 2012-жилниң 23-августтики № 1080 қарари билән бәкитилгән оттура билим беришниң (башланғуч, асасий оттура, умумий оттура билим бериш) Дөләтлик умумға мәжбурий билим бериш стандартиниң асасида әмәлгә ашурулиду.

Сауат ечишниң асасий мәхсити:

– оқуш адәтлиригә асаслинип, фонетикилик аңлаш қабилиитини тәрәққий әттүрүш.

– тавушларни ажритишни билиш.

– һәрипниң язма түрини йезиш.

– һәрипләрни тонуш, сауатлик йезиш адәтлирини келиплаштуруш.

– өз алдиға оқушқа, йезишқа адәтләндүрүш.

– боғумға бөлүп, андин сөзни туташ, жүмлини, мәтинни оқушни билиш.

– китап оқушқа болған қизиқишини ашуруш.

– оқуш һәм сауатлик йезишни билиш.

– сөзниң тавушлуқ тәркивини билиш.

– еғизчә сөзләшни үгитиш арқилиқ әмәлгә ашуруш.

Сауат ечишта төвәндики вәзипиләр әмәлгә ашурулиду:

– балиларниң яш алаһидилигигә көңүл бөлүш.

– оқутуш принцирини башчиликқа елиш.

– сөзләш нутқиниң тавушлуқ алаһидиликлирини өзләштүрүш, йеңи сөздики тавушларни дурус тәләппуз қилишқа үгитиш.

– боғумлап оқуш усули арқилиқ сөзни туташ оқушқа интилдүрүш.

– тавушларни һәрипләр билән дурус бәлгүләшкә, йезишқа, сөз ичидики бағлиниш усуллирини сақлап, сөзләрни туташ йезишқа үгитиш.

– йезиш тәләплирини орунлитиш.

– балиларниң сөзләш нутқини, бағлаштуруп сөзлишини риважландуруш.

«Сауат ечиш» пәни бойичә оқуш жүклимиси башланғуч билим беришниң базислик оқуш плани асасида оқутуш уйғур тилида жүргүзилидиған типлик оқуш планида өз әксини тапқан. «Сауат ечиш» пәни билим беридиған асасий

программида асасида эмэлгә ашурулиду.

Базислик оқуш планида 1-синип үчүн һәптисигә 7 сааттин, жилиға 231 саат берилгән.

«Сават ечиш» пәнини оқутуш үч дәвир бойичә елип берилиду:

елипбәгичә болған дәвир – 28 саат.

елипбә дәври – 98 саат.

елипбәдин кейинки дәвир – 105 саат.

Сауат ашу (оқу, жазу) (оқыту өзбек тилинде)

Қозғоғистон Республикаси Хукуматининг 23 август 2012 йилги №1080 қарорига биноан тасдиқланган Давлат умуммажбурий таълим стандартига асосан, программа ижодий имкониятларни ривожлантириш ва тарбияли билим бериш, системалилик, дарс принциплари асосида тузилган.

Бошланғич таълим давлат қонунини ҳаётга тадбиқ этишда муҳим босқич ҳисобланади. Шундай экан, ҳар бир авлод олдида инсон яратган жамики бойликларни, билимларни ўрганиш, ўзлаштириш ва ривожлантириш вазифаси туради.

Бу вазифани амалга оширишнинг бирдан-бир йўли таълим тизимини тинмай такомиллаштириб бориш орқали ёш авлодни илм-фан асослари билан чуқур қуроллантиришдир. Зеро, илм олиш йўлидаги изланиш инсоннинг эътиқоди ва дунёқарашини шакллантиради, маънавий-ахлоқий камолот сари етаклайди. Шу билан бир қаторда оғзаки ва ёзма нутқ малакаларини шакллантиради, ўқувчиларда она тилига муҳаббат, тўғри гапиришга ўрганиш истагини тарбиялайди ва мустақкамлайди. Шу сабабли ҳам, фан дастури мазмунига алоҳида қаралиб, ўқув жараёнида қўлланиладиган турли усул ва воситалар мазкур мақсадга қаратилган тақдирдагина ўз ечимини топиши мумкин:

– ҳар бир ўқувчининг ўзига хосхусусияти билан имкониятига қараб мустақил билим олишини ривожлантириш ва таққослашга ўргатиш.

– ўқувчи олдида қўйган мақсадини тушуниб етиши, уни бажариш йўллари аниқлаш, ўз-ўзини назорат қилиш каби малакаларни шакллантириш.

– ўқувчининг шахсий сифати билан и жодийлигини ривожлантириш.

– тайёр материал асосида эмас, балки ўз ишларини текшириш, камчилик ва ютуқларини ҳисобга олган ҳолда ўз-ўзини баҳолаш.

– табақалаштирилган (дифференциал) топшириқлар орқали ўқувчининг билим савиясини ошириш.

– ўқув жараёнини ташкил қилишда ўқувчиларнинг қобилияти, индивидуал ва психологик хусусиятларига ёндашиш: кўриш, эшитиш, ҳис этиш, таққослаш, фикр юритиш, яқун чиқариш, таққослаш, фанга нисбатан қизиқувчанлик билан муносабатда бўлиш, инсонийлик, ватанпарварлик, меҳрибонлик, дўстлик, гуруҳ билан ҳамкорликда ишлаш, дўстлари билан ижобий муносабатда бўлиш.

Бу борада ўқувчиларнинг саводини замон талабига мос ҳолда ривожлантириш “Тил ва адабиёт” бўлими, “Савод ўргатиш” даври орқали

амалга оширилиб, “Алифбе“, “Савод таълими” дарсликлари асосида интеграллашган мазмунда ташкил қилинади.

“Савод ўргатиш” даврининг асосий мақсад ва вазифалари. Бу даврда ўқувчиларнинг ҳарф, товуш, бўғин, сўзга гап ҳақидаги тушунчаларини шакллантириш, хат-савод ўргатишда дастлаб, ҳар боланинг товушни тўғри талаффуз этишини, уларни бир-биридан фарқлаши, ўрганишини таъминлаши зарур.

Дастур мазмуни фақат ўқувчининг билимига эмас, балки “Савод ўргатиш” таълимининг фаолият компоненти, амалий, ижодий ва мустақил фаолият усулларига таянган ҳолда фанга нисбатан қизиқувчанлигини уйғотиш ва ошириш (мотивация) амалга оширилади.

“Савод ўргатиш” фани таълимий дастурида 1-синф ўқув-тарбия жараёни олдида қўйилган ижтимоий талабларга асосланган ҳолда ўқувчилар эгаллашлари лозим бўлган билимлар, кўникмалар, малакаларга қўйиладиган талабларни белгилаб беради. Маълумки, 1-синфга келган болаларга хат-савод ўргатишда дастлаб, ҳар боланинг товушни тўғри талаффуз этишини, уларни бир-биридан фарқлашга ўрганишини таъминлаши зарур.

“Савод ўргатиш” фани мазмуни 3 босқичли жараён орқали амалга оширилади: алифбегача бўлган давр, алифбе даври, алифбедан кейинги давр:

– алифбегача бўлган даврнинг вазифалари: болалар камолотининг ҳал қилувчи босқичи, яъни саводхонлик даражаси амалга оширилади, ўқиш ва ёзишга ўргатиш, мантиқий тафаккур этишга, маънавий-маърифий ҳамда маданий хулқ-атвор малакаларини шакллантириш, луғат бойлигини кенгайтириш.

– алифбе даври вазифалари: ўзбек алифбосидаги ҳарфлар (босма ва ёзма шакллари, бош ва кичик ҳарфлар) билан таништириш, ҳарфдан бўғин, бўғиндан сўз, сўздан гап тузиб ўқиш ва ёзишга тайёрлаш, оғзаки боғланишли нутқини ўстириш, нутқ маданияти устида ишлаш, сўз бойлигини ошириш ва нутқини ривожлантириш, ўқиш малакаси билан тўғри ёзиш кўникмасини шакллантириш.

– алифбедан кейинги давр вазифалари: ўқиш (сўз ва гапни ифодали, тўғри, тушуниб) ва ёзиш (хатосиз, саводли, тоза, каллиграфия қоидаларига амал қилиш) малакаларини шакллантириш, тил бирликлари ҳақида тушунча ҳосил қилиш, матнларни таҳлил қилиш, луғат бойлиги ва боғланишли нутқ устида ишлай олиши, мулоқот жараёнида эркин она тилидан фойдаланган ҳолда ўз фикрини билдириши.

Ўқув-тарбия жараёнини ташкил қилиш борасида қуйидаги тамойилларга амал қилинади:

- 1) ёш хусусиятларини ҳисобга олиш.
- 2) оддийдан мураккабга қараб бориш.
- 3) кетма-кетлиликка амал қилиш.
- 4) фанлараро боғланиш.
- 5) шахсий йуналтирилганлик.

Фани ҳафтасига 7 соатдан, жами 231 соатни ташкил қилиб, 3 босқичли жараён орқали амалга оширилади:

алифбегача бўлган давр – 21 соат.
алифбе даври – 91 соат.
алифбедан кейинги давр – 119 соат.

Сауат ашу (оқу, жазу) (оқыту тэжик тилинде)

Мувофиқи стандарти умумитаълимий давлатӣ, ки бо қарори тасдиқшудаи Ҷумҳурии Қазоқистон аз 23 августи соли 2012 №1080, барномаи музкур дар асоси принципҳои инкишоф ва таълиму тарбия, давомоти муттасили сохта шудааст.

Алифбо (саводомӯзӣ) дар таълими ибтидои заминаи муҳимтарини ташаккули шахсият ва таҳкурсии устувори минбаъдаи омӯзиш буда, ҳамчун баёнғари самти дастовардҳои мактабиёни хурдсол дар фаолияти ояндаи онҳо нақши муҳим мебозад. Хурдсолон дар ин давра на танҳо хондан, навиштан балки бо ҳодисаҳои муҳиту атроф шинос мешаванд ва шавқу ҳаваси онҳо ба мактаб, таълим, муаллим ва китоб ҳамчун яке аз сарчашмаи маърифат меафзояд.

Мақсад: дар давраи таълими алифбо хурдсолон бо овозҳои нутқ, таҳлили овозии калима; овозҳои садонок ва ҳамсадо. таълими дурусти талаффузи овозҳо. Нақшаи; калима ҳичо ва ҷумлаҳо шинос мешаванд.

Ба қоидаҳои дуруст нишастан ва дуруст навиштан риоя карданро меомӯзанд. Хондану навиштанро ёд мегиранд. Дар давраи тайёрӣ – ташкил кардани ҷамоаи синф, дар онҳо мустаҳкам кардани муносибати дӯстӣ. Худдорӣ дар синф ва мактаб. Риоя намудан ба одоби ахлоқ. Тайёрӣ ба давраи навиштан: хонандагон ба навиштан руҳан тайёр кардан, шиносӣ бо ашӯҳои хониш, омӯзиши навиштан дар ҳаво, тарбияи психологӣ ба монанди дидан, таҳмин кардан, муқоиса кардан, нигоҳ доштан дар хотир, диққат ва ирода, кашидани хатҳои рост, қач ва мавҷнок:

Вазифаҳои асосии омӯзиши Алифбо: ба бачагон хондан ва навиштанро ёд додан, барои бо муваффақият аз худ кунонидани имло шароити заруриро ба, вучуд овардан, дар просесси мушоҳидаҳо ва экскурсияҳо кӯшиш кардан лозим, ки, бачаҳо аз муҳити воқеӣ ҳар чӣ бештар маълумот гиранд, чунки боиси, бой гардонидани захираҳои луғавии онҳо мегардад, хониш бо тарзи таҳлилу таркибӣ овозӣ ёд дода мешавад, дар маркази диққати омӯзгорон бояд инҳо бошанд, инкишоф додани нутқи овозӣ ва талаффузи адабӣ дар кӯдакон, омӯзондани тарзи дуруст ва бошуурона хондани калимаҳо, ҳичо ба ҳичо хондани калимаҳо, тасаввуроти шогирдонро оид ба табиати ватани худ, оид ба зиндагӣ ва, меҳнати мардуми ватани худ аниқтар ва васеътар гардонидан, инкишофи нутқи даҳонии хонандагон, дуруст талаффуз кардани овоз, дар вақти сайру гашт бой гардондани, захираи луғавии онҳо.

Фанни – 231 соат, дар як ҳафта 7 соат омӯзонда мешавад:
давраи тайёрӣ –14 соат.
давраи «Алифбо» – 98 соат.
давраи баъди «Алифбо» –119 соат.

Шетел (ағылшын) тілі

Бастауыш білім деңгейіне арналған шетел тілін оқыту курсы қарапайым

меңгеруге бағытталған және А1 - (ауызекі қолданыс деңгейі - *Breakthrough*) тілді меңгерудің жалпыеуропалық деңгейіне сәйкес келеді.

Бастауыш мектепте ағылшын тілін оқыту кезінде оқытудың мақсатын, тақырыбын, мазмұны мен түрін анықтауды баланың өмірлік әлемімен, іс-әрекетімен байланыстыру қажет.

Шетел (ағылшын) тілі пәні оқушы бойында өз халқының мәдениеті мен рухани құндылықтары, ұлттық ұқсастықтар, азаматтылық, моральдық нормалар мен сөйлесу әдебі туралы ой қалыптастыруға ықпал етеді. Бастауыш сыныптарда шетел тілін оқытудың мақсаты төменгі сынып оқушыларында қарапайым коммуникативтік құзыреттіліктердің сөйлеу әрекеттері: тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым дағдыларын қажетті деңгейде қалыптастыру болып табылады.

Қарапайым коммуникативтік құзыреттілік деп төменгі сынып оқушысының күнделікті жағдайдағы шектеулі ортада және қарым-қатынас саласында сол меңгерілетін шетел тілін иеленушілермен ауызша және жазбаша түрде тұлғаралық және мәдениаралық қарым-қатынасын іске асырудағы төменгі сынып оқушысына тән қабілеті мен дайындығы түсіндіріледі.

Бастауыш мектептерде шет тілін меңгеру: ағылшын тілін қарым-қатынас ретінде және оны меңгерудің маңыздылығын тануды қалыптастыруға, басқа халықтар мәдениетімен салыстырғанда ана тілі мен мәдениетінің рөлін сезінуге, қарапайым деңгейде сөйлесу мүмкіндіктерін ескеріп шетел тілінде әңгімелесу дағдысы мен төменгі сынып оқушыларының ауызша (тыңдалым және айтылым) және жазбаша (оқу және жазу) түрдегі қажеттілігін қалыптастыруға; ағылшын тілін әрі қарай игеру уәждемесін дамытуға; игеретін тіл елінің мәдениеті, тарихы мен дәстүрлері, қолжетімді үлгіде көркем әдебиеті туралы танымын қалыптастыруға; алға қарай психологиялық тосқауылдарды жеңу үшін шетел тілін қарым-қатынас құралы ретінде қолдануда балаларды жаңа тілдік әлемге психологиялық жақтан бейімделуін қамтамасыз етуге; оқу-әдістемелік кешендердің әртүрлі компоненттерімен (оқулықпен, жұмыс дәптерімен, аудиоережемен, мультимедиялық ережемен, т.б.), жұпта және топта жұмыс істей білу жұмыстарын үйлестіру дағдысын игеруге бағытталуы тиіс.

Шетел тілін оқыту үдерісінде «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясын іске асыру шеңберінде оқушыны отбасылық қағидасына, туыстық сүйіспеншілік сезімге, кішіге қамқор болуға ұмтылуға, сондай-ақ басқа да халықтар өкілдеріне достық қарым-қатынаста рухани- адамгершілікке тәрбиелеуді қалыптастыруға назар аудару қажет.

Шынайы қарым-қатынас жағдайына ағылшын тілін меңгеру үдерісін жақындату мақсатында шынайы тілдік орта болмаған кезде оқу материалын азайту, коммуникативтік және функциональдық, кешендік, тәрбиелік оқу, белсенділік, көрнекілік, оқиғалық-тақырыптық ұсынылуы, жүйелілік және дәйектілік, игеру беріктігі, қолжетімділік және даралану принциптері сияқты дидактикалық оқу принциптерін жетекшілікке алған маңызды.

Коммуникативтік принципі арнайы мақсат етілген тілдік құралдар – белсенді лексика және белсенді грамматикалық материал арқылы коммуникативтік міндеттерді шешуге бағытталған, күнделікті жағдайдағы

рөлдік ойындарды пайдалану арқылы жүзеге асырылады. Басқаша айтқанда, төменгі сынып оқушыларының жаңа әлеуметтік тәжірибеге араласу шетел тілінде әртүрлі ойын жағдайында, отбасыға тән, тұрмыстық, оқу қатынасы есебінен жүргізіледі.

Бастауыш мектеп оқушыларына ағылшын тілін оқытуда функционалдық принципке ерекше назар аудару қажет. Тілдік жүйе ағылшын тілінің әртүрлі деңгейлік құралдары – лексикалық және синтаксистік (фонетикалық, сөзжасаушы, морфологиялық шеңберде де) құралдары жиынтығының нақты тақырыбына қызмет ететін жүйе ретінде көрініс табады.

Кешендік принципі ағылшын тілі бойынша тілдік емес (экстралингвистикалық) және тілдік (лингвистикалық) оқу материалдарының өзара байланысқан ұсынылымында, сонымен бірге сөйлеу қызметінің түрлерін өзара байланысқан аспектіде оқытуда: 1-сыныпта – аудиолау және сөйлету (ауызша алға озу принципі бойынша; ағылшын әліпбиімен танысу 2-жартыжылдықтан басталады), аудиолау, сөйлету, оқу және жазу – 2-4-сыныптан бастап жүзеге асырылады.

Саралаушылық принципі оқушының бастапқы кезеңдегі сөздік қорын байыту үшін шағын мәтіндер бойынша бөлінген бір мәтіндегі жаңа сөздердің функционалдық-семантикалық берілу тәсілдерін, көрнекілік құралдарына арналған тіректерді, оқушылардың сөйлеуіндегі жаңа сөздерді белсендіруді (белгілі бір тақырыптық кеңістік аясындағы олардың белсенді түрі) ұсынады. Бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу және коммуникативтік қабілеттерін қалыптастыру кезінде ағылшын грамматикасы баланың әр ойын қамтамасыз ететін жүйе ретінде бекітілуі тиіс. Сөйлеудің грамматикалық қатарын дамыту қарапайым ой айтудың белсенді түрлерін оқиғаны пайдалану тәсілдерімен, сөйлемдер негізін нақтыландырғыш құрамдас бөліктермен тарату (екінші деңгейлі мүшелермен), екі қарапайым сөйлемді бір күрделіге біріктіру тәсілдерімен сипатталады.

Бастапқы кезеңде бала дамуының деңгейіне сәйкес басты назарда үйрену пәні ретінде ауызша сөйлеу (дауыстап айтылатын және естіліп қабылданатын) орын алады. Оқу және жазуды 2-сыныптан бастап оқыту қажет, себебі дыбыс арқылы қабылданады, сөйлеу арқылы түсініледі, сөйлеу арқылы жазылады.

Тілдік білімді спираль түріндегі алға жылжу түрінде беру қажет.

Аудиолауға үйрету төменгі сынып оқушыларының білім деңгейі, қызығушылықтары мен қажеттіліктері есебінде, мысалы қысқа ертегілер, шағын әңгімелер, жануарларды сипаттау, атаулы оқиғалар және т.с.с. жүзеге асырылуы тиіс. Мәтіннің дыбысталу ұзақтығы 1 минутқа дейін, қайталау саны – 2-3 рет.

Өз ойын айтуға үйрету диалогтық және монологтық сөйлеу қабілетін дамытуды көздейді: этикеттік сипатта диалог, сұрақ-диалог, оқиғаға араласу диалогы, пікір алмасу диалогтарын жүргізу қабілетін арттыру.

Білім берудің осы деңгейінде монологтық сөйлеуді дамыту нақты тақырыптық жағдайлар шеңберінде қарапайым ой айту қабілетін қалыптастыруға бағытталған: өзі туралы, отбасы мүшелері, достары туралы, өз елінің жануарлары мен өсімдіктер әлемі туралы (жұмыс күні, жұмыс түрі,

мектептегі сабақ және т.с.с.) ақпарат беру.

Оқуға үйрету кезінде балалардың қалауына иек арту арқылы таныс сөздерді, өз атын, ағылшын досына хат жазу; өз киіміндегі, шоколад және конфет сыртындағы т.с.с. ағылшын жазуларын оқу.

Оқуға және жазуға үйрету бір уақытта орындалады, алайда жазу түсінігіне карточкадан сөздер құрастыру, магниттік тақтада немесе жинау жолағында сөз құрастыруды қосатын болсақ, жазу негізгі қызмет болып табылады.

«Шетел тілі» пәні қызметтік сипатқа ие, сондықтан ол әлемді тұтастай, эмоционалды және белсенді қабылдайтын төменгі сынып оқушысының табиғатына сәйкес келеді. Бұл осы жастағы балаларға тән басқа да қызмет түрлеріне (ойындық, танымдық, көркем, эстетикалық және т.с.с.) өзге тілдік сөйлеу қызметін қосуға және бастауыш мектепте оқытылатын пәндермен әртүрлі байланыс орнатуға және кіріктірілген болып табылатын жалпы оқу қабілеті мен дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес «Шетел тілі» пәні бойынша 1-сыныпта апталық оқу жүктемесі 1 сағатты, жылдық – 33 сағатты құрайды. Оқушыларға үй тапсырмасы берілмейді. 2-сыныпта апталық оқу жүктемесі 1 сағатты, жылдық – 34 сағатты құрайды.

2.2 «Математика» білім саласы

Тұлғаның білім, білік және дағдылары негізінде әлеуметтік қатынастар жүйесінде ойдағыдай іс-әрекет ету, нақты мәдени ортада барынша тез бейімделу қабілеті ретінде анықталатын функционалдық сауаттылығы, сондай-ақ оқушылардың математикалық сауаттылығы білім беру нәтижелерін көрсету деңгейлерінің бірі болып табылады.

Білім алушылардың білім және білік сапасының білімділік деңгейі білім беру жүйесі дамуының нәтижесі ретінде соңғы кездері мемлекеттен тәуелсіз халықаралық мониторингтік зерттеулерді анықтайды. Солардың бірі *TIMSS* халықаралық мониторингтік зерттеуі.

Оған қоса, 1995 жылдан бері жүргізіліп келе жатқан халықаралық *TIMSS* зерттеуінің келесі кезеңі 2015 жылы өткізілетіні белгілі. Сол себепті бұл пәнді оқыту барысында оқушылардың математиканың өмірдегі орнын түсіну, білу; әр түрлі формада берілген сандық ақпаратты оқу, талдау; есептерді шығарудың ыңғайлы тәсілдерін табу, орындау, өзін-өзі тексеру, өмірмен байланыстыру; математикалық білімін өмірлік жағдаяттарда кездесетін түрлі мәселелерді шешуде еркін қолдану дағдыларын қалыптастыру басты мақсат болып табылады.

Халықаралық *TIMSS* зерттеуі бойынша оқу жетістіктері бойынша алда келе жатқан кейбір елдердің 4-сынып оқушылары (мысалы, Оңтүстік Корея, Жапония, Сингапур, Қытай) математикадан өте жоғары көрсеткіштерге қол жеткізген. Халықаралық *TIMSS* (*Trends in Mathematics and Science Study*) зерттеуі оқушылардың математика бағытындағы пәндерден білім жетістіктерін анықтауды мақсат етеді. Зерттеу оқушылардың қабілеттерін емес, ол оқу

барысында меңгерген білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білу қабілеттерін бағалауға бағытталған. Яғни бұл зерттеудің мақсаты – математика оқыту үрдістерін дамыту үшін зерттеуге қатысушы елдерді оқушылардың білім жетістіктері туралы салыстырмалы ақпаратпен қамтамасыз ету.

Зерттеудің негізгі әдіс-тәсілі – сауалнамалар жүргізу және тестілер алу. Оған бастауыш мектепті, яғни 4-сыныпты бітірген оқушылар қатысады.

Халықаралық зерттеулермен оқушылардың математикалық сауаттылығының деңгейі *білу (еске түсіру)*, *қолдану (байланыстарды орнату)*, *ойлау (пайымдау)* деңгейлерімен анықталады.

Білу деңгейі бойынша оқушылардың терминдерді, сандарды қасиеттері бойынша суреттеу және есептеу; график пен кестеден мәліметтерді алу; құралдарды қолдану; классификациалау, математикалық объектілерді танып білу қабілеттері бағаланады.

Қолдану деңгейі бойынша нәтижелі шешу тәсілін таңдау; математикалық ақпаратты талдау және көрсету; модельдеу; тізбекке байланысты тапсырмаларды орындау; стандартты есептерді шешу қабілеттері бағаланады.

Ойлау деңгейі бойынша объектілердің арасындағы тәуелділікке талдау жасау; қорытындылау, әртүрлі шешу жолдарын синтездеу; дұрыс/бұрыс айтылғандарды дәлелдеу; стандартты емес есептерді шешу қабілеттері бағаланады.

TIMSS халықаралық салыстырмалы зерттеуіне қатысатын Қазақстандық жалпы білім беретін мектеп оқушыларының математикалық сауаттылығының нәтижесін жақсарту және білім сапасын арттыру мақсатында математика сабағында меңгерген білім, біліктілігін тәжірибеде және күнделікті өмірде пайдалана білуге негізделген практикаға бағдарланған тапсырмаларды пайдалану ұсынылады.

Бұл тапсырмаларды әзірлеу және қолдану кезінде *TIMSS* халықаралық салыстырмалы зерттеулердің тапсырмаларының жүйесіне негіздеу керек. Осы тұрғыда мұғалімдерге көмек ретінде «*PISA, TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың математикалық сауаттылықтарын дамыту» әдістемелік құралы әзірленді және ол Академияның сайтында орналастырылған (www.nao.kz). Бұл әдістемелік құралда *TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың математикалық сауаттылығын дамыту бойынша әдістемелік ұсыныстар берілген. Оқушылардың білім жетістіктерін зерттеуде қолданылған тапсырмалардың үлгілері көрсетілген.

Математика

Оқу бағдарламасында пәнді *оқыту мақсаты* – ұлттық және жалпыазаматтық құндылықтар негізінде тұлғаның интеллектуалды дамуының қажетті деңгейін қамтамасыз етуге бағытталған математиканың базистік негізін сапалы игеруді қамтамасыз ету; көрнекі-бейнелі, логикалық және абстрактылы ойлауды қалыптастыру, негізгі орта білім деңгейінде алгебра мен геометрияны игеруге практикалық негіз жасау деп белгіленген.

Оқытудың міндеттері:

– тұлғаның зейін, қабылдау, есте сақтау, ойлау, ауызша және жазбаша, сонымен қатар математика тілінде сөйлеу, психомоторика тәрізді функционалдық қасиеттерін дамыту; көрнекі-бейнелі және логикалық ойлауын дамыту;

– бастауыш сынып оқушыларының оқу-танымдық қызметін (жоспарлау, жоспар бойынша әртүрлі іс-әрекеттер жасау, оның ішінде ойлау қызметін (талдау, зерттеу, жалпылау, модельдеу және т.б.), өзін-өзі бақылау және өзін-өзі бағалауды жүргізу біліктігін қалыптастыру;

– оқытуды білімнің келесі деңгейлерінде жалғастыру үшін оқушыға қажетті математикалық білім мен білікті, есептеу, өлшеу және графиктік дағдыны қалыптастыру; алгебра мен геометрияны игеруге алдын ала мақсатты дайындықты жүргізу;

– оқуға деген ынтасын, математикаға деген оң көзқарасы мен қызығушылығын, танымдық қызығушылығын, өздігінен жұмыс атқару дағдысын қалыптастыру;

– стандартты емес және қызықтылық сипаттағы тапсырмалар негізінде жобалау қызметі және өмірлік жағдайлардағы мәселелерді шешу арқылы математикалық және шығармашылық қабілеттерін ашу және дамыту;

– баланың тұлғалық қасиеттерін, яғни жауапкершілік, белсенділік, мақсатқа талпынушылық, жауапкершілік тәрізді қасиеттерін тәрбиелеу;

– қарым-қатынас мәдениетін, үлкендерге құрмет көрсету мен кішілерге қамқор болуды, қоршаған ортаны қорғауда өзін белсенділігін көрсетуді, патриоттық сезімді тәрбиелеу, қазақ халқы мен елімізде өмір сүріп жатқан этностардың тарихына, мәдениетіне, әдет-ғұрпына және басқа байлықтарына құрмет көрсетуді, математика ғылымының дамуы барысында жинақталған құндылықтарға қатыстыру кіреді.

Математиканы оқыту ерекшелігі.

1-сыныпта 0 санынан 10 санына дейінгі сандармен, 10-ға дейінгі сандармен қосу мен азайту арифметикалық амалдарымен, толық ондықтармен таныстыру басталады; «10-нан 20-ға дейінгі сандар» жаңа материалы енгізілген; 2-сыныпта қарастырылатын 100-ге дейінгі сандарды игеруге дайындық жүргізіледі.

«10-нан 20-ға дейінгі сандар» жаңа тақырыбына 6 сағат бөлінген. 4-тоқсанның қалған сағаттары игерілген материалды пысықтау мен қайталауға арналған. Сондықтан математика сабағындағы жұмыстар жаңа тақырыптарды енгізе отырып, қолданыстағы оқулықтар бойынша жүргізіледі.

2-сыныптағы математика пәнінің мазмұны 1-сынып бағдарламасы мен оқулық мазмұнына бейімделе жазылған.

2-сыныптың алғашқы сабақтарындағы «Қайталау» тарауы 1-сыныпта алған білімдерін пысықтауға бағытталған. Осы сыныпта 100-ге дейінгі сандар игеріледі; 10-нан 20-ға дейінгі сандарын игеру тарауының сағат саны арттырылған; көбейту және бөлу арифметикалық амалдарымен таныстыру басталады. «Көбейту мен бөлу амалдары» тақырыбын игертуге 20 сағат бөлінген.

3-сыныптағы математика пәні бойынша оқу бағдарламасының өзгеруіне және көбейту мен бөлудің 2-сыныпта қарастырылуына байланысты 3-сыныпта қайталауға берілген сағаттар саны 4 сағаттан 14 сағатқа дейін көбейтілді. Осыған қатысты 3-сыныптағы алғашқы 14 сабақтың мазмұнын толығымен өзгертуге әкелді.

Жаңа бағдарламаға сәйкес 3-сыныптың оқулығына жаңа тақырыптар кірістірілді:

– ұзындық бірлігі – миллиметр (1 мм). $1 \text{ см} = 10 \text{ мм}$ қатынасы қарастырылады;

– геометриялық фигуралардың аудандарын «көзбен» және беттестіру арқылы салыстыру;

– аудан бірліктері – 1 м^2 , 1 дм^2 , ар (1 а). Аудан бірліктері арасындағы қатынастар: $1 \text{ м}^2 = 100 \text{ дм}^2$, $1 \text{ дм}^2 = 100 \text{ см}^2$, $1 \text{ см}^2 = 100 \text{ мм}^2$, $1 \text{ а} = 100 \text{ м}^2$;

– қозғалыс жылдамдығы. Жылдамдық бірліктері: $1 \text{ км} / \text{сағ}$, $1 \text{ м} / \text{мин}$, $1 \text{ см} / \text{с}$ және т.б.;

– теңдеулерде a , b , c , d латын әріптерінің (бұл әріптер математикада тұрақты шамаларды белгілеу үшін қолданылады) орнына x , y , z әріптері қолданылған;

– $x + 4 \cdot 2 = 24$ түрдегі күрделі теңдеулер. Оларды шешу арифметикалық амалдардың белгісіз компоненттерін табу ережелеріне негізделген;

– екі әрпі бар әріпті өрнектер: $a + 3 + b$. Әріптердің берілген мәндерінде осындай әріпті өрнектің мәнін табу;

– тарихи мағлұматтар, математикалық фактілер.

Оқушыларды отандық және әлемдік жетістіктерге тарту, оқушыларда математиканы мәдениеттің бір бөлігі ретінде түсінік қалыптастыру мақсатында оқулыққа қысқаша тарихи мағлұматтар және математикалық тапсырмалар (оларды игеру бақылауды қажет етпейді) кірістірілген. Мысалы, арифметикалық амалдардың белгілерін, жақшаны, санның орнына әріпті, теңдеуде белгісізді енгізген ғалым-математиктермен таныстыру. Қазақ халқының сыйымдылыққа қатысты ежелгі өлшемдерімен таныстыру.

Оқушылардың логикалық ойлауы мен математика тілінде сөйлеуін дамыту және олардың математиканы игеруге деген қызығушылықтарын арттыру мақсатында күрделі есептер (барлық оқушыларға міндетті емес) ретінде келесі тапсырмалар енгізілген:

– кестемен берілген логикалық есептер;

– сөзжұмбақтар (олар ең алдымен математикалық терминологияны меңгеруге, математика тілінде сөйлеуге, ғалым-математиктермен таныстыруға бағытталған);

– «сиқырлы» шаршылар;

– математикалық ребустар, оларды шешу нәтижесінде оқушылар ғалым-математиктер (Пифагор, Рекорд, Лейбниц, Виет, Евклид) жайлы біледі;

– мазмұны экономикаға қатысты есептер;

– салауатты өмір салтын қалыптастыруға арналған есептер.

4-сыныпта 1 000 000 дейінгі сандар, миллион көлемінде осы сандарға

қолданылатын арифметикалық амалдар, жылдамдық, текше, тікбұрышты параллелепипед оқытылады.

Бастауыш білім мазмұнын меңгерудің пәндік нәтижелері бес балдық бағалау жүйесімен бағаланады.

Бақылау нысандары тест тапсырмалары, бақылау, өздік жұмыстар, ғылыми жобаларды қорғау, ауызша сұрақ-жауап, әңгімелесу түрінде өткізу ұсынылады.

1-4-сыныптардағы «Математика» пәнінен ағымдық бақылау нысандары жазбаша, ауызша түрде ұйымдастырылады. Ағымдық бақылау жұмыстары аптасына 1 реттен артық өткізілмейді.

Тақырыптық бақылау жұмыстарын жазбаша түрде ұйымдастыру ұсынылады. Математика пәнінен ұйымдастырылатын қорытынды бақылау бақылау жұмыстары мен кешенді тестік тапсырмалар арқылы ұйымдастыруға болады.

1-4-сыныптарға арналған «Математика» пәнінен бақылау жұмыстарының тоқсандар бойынша саны (4-кесте) ұсынылады.

4-кесте - 1-4 сыныптарға арналған математика пәнінен бақылау жұмыстарының түрлері мен сандары

		1 тоқсан	2 тоқсан	3 тоқсан	4 тоқсан
1 - сынып	Бақылау жұмысы	2	2	3	3
	Өздік жұмысы	2	2	3	3
	Барлығы:	4	4	6	6
2 - сынып	Бақылау жұмысы	2	2	3	3
	Өздік жұмысы	2	2	3	3
	Барлығы:	4	4	6	6
3 - сынып	Бақылау жұмысы	2	2	3	3
	Өздік жұмысы	2	2	3	3
	Барлығы:	4	4	6	6
4 - сынып	Бақылау жұмысы	3	2	3	4
	Өздік жұмысы	2	2	3	3
	Тестік тапсырмалар	-	1	-	1
	Барлығы:	5	5	6	8

Математика пәні бойынша 1-4-сыныптардағы оқу жүктемесінің көлемі:

1-сыныпта: аптасына 4 сағат, жылына жалпы сағат саны 132 сағат;

2-сыныпта: аптасына 4 сағат, жылына жалпы сағат саны 136 сағат;

3-сыныпта: аптасына 5 сағат, жылына жалпы сағат саны 170 сағат;

4-сыныпта: аптасына 5 сағат, жылына жалпы сағат саны 170 сағат.

2.3 «Жаратылыстану» білім саласы

Дүниетану

Пәннің мақсаты – қоршаған әлем тұтастығы туралы білім мен адамзаттың табиғатпен қарым-қатынас жүйесі негізінде жалпыадами құндылықтарды қалыптастыру.

Негізгі міндеттері:

- туған жерінің табиғатына деген сүйіспеншілігін қалыптастыру;
- оқушыға қоршаған ортаның әр алуандығын, тұтастығын, құндылығын, ондағы өзінің орнын сезінуге мүмкіндік беру;
- күнделікті өмірде, зертханалық жұмыстарды орындау мен табиғатқа саяхат кезінде қауіпсіздік ережелерді сақтауға дағдыландыру;
- «адам – табиғат» жүйесіндегі өзара қарым-қатынас жағдайын ұғындыру;
- танымдық қызығушылығын, интеллектуалдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- қоршаған ортаны сақтау мен қорғауға тәрбиелеу;
- картадан өз Отаны мен туған жерінің өзен-көлдерін, тауы мен пайдалы қазбаларды көрсетуге үйрету;
- тірі және өлі табиғат нысандарын ажырату білігін дамыту;
- танымдық қызығушылығын қанағаттандыру үшін алған білімдерін қолдана білу, туған жердің табиғи байлықтары, өсімдіктері мен жануарлары туралы қосымша ақпараттар іздестіре білу дағдыларын қалыптастыру;
- бақылау, өлшеу, салыстыру дағдыларын қалыптастыру, өмірлік тәжірибелерін жетілдіру;
- адам мен табиғаттағы тіршілік әрекетінің өзара байланысын, қоршаған орта заңдылығын, құбылысын, нысандарын меңгерту және оқушылардың адамның қоршаған ортамен өзара қарым-қатынасы туралы түсініктерін кеңейту;
- жаратылыстану ғылымы пәндерін одан әрі меңгеруге мүмкіндік беретін білім, білік, дағдыларын жетілдіру.

2014-2015 оқу жылында «Шетел тілі» пәнінің 2-сыныпқа енгізілуіне байланысты «Дүниетану» пәнінің апталық оқу жүктемесі: 1-2 сыныптарда аптасына 1 сағатпен оқытылады; 3-4-сыныптарда аптасына 2 сағатпен оқуды жалғастырады.

2.4 «Адам және қоғам» білім саласы

Өзін-өзі тану

Пән әр оқушының ішкі жан-дүниесін байытуы және өзіндік қайталанбас жеке даралығын пайымдауы арқылы табиғи қабілеттіліктері мен жасампаздық әлеуетін ашуға бағытталған мақсатты білім беру үдерісін ұйымдастыруды көздейді. Өзін-өзі тану пәнінің оқу-әдістемелік құралдары оқушылардың қоғамға және өз-өзіне қызмет етуіне бағытталып, олардың жасампаздық белсенділігін танытуға мүмкіндік беретін өмірлік маңызы бар, кең ауқымды біліктілік дағдыларды қалыптастыруға көмектеседі.

Пәннің мақсаты: оқушының өмірлік айқындамасын анықтауы; түрлі мәселелерді адамгершілік қағидаларға сәйкес сындарлы түрде шешуі; өзіне, адамдарға және қоршаған әлемге ізгілікті қарым-қатынас жасау; адамдарға көмек көрсету, туыстарына және жақындарына мейірімді, қамқор болу; өзімен-

өзі үндестікте өмір сүру, ойы, сөзі және іс-әрекеттерінде шынайы болу; жасампаздық пен белсенділік, азаматтылық және елжандылық таныту; өз ойын, сөзі мен ісін адамгершілік тұрғысынан таңдауға дайын болу және оған жауапты болу; қоғамға қызмет ету дағдыларын іс жүзінде дамыту.

Пәннің міндеттері:

– оқушылардың өз-өзіне, адамдарға және қоршаған ортаға деген құндылық қарым-қатынастарын, айналасындағы адамдарға деген сезімталдық және кішіпейілдік таныту қабілеттіліктерін ашу;

– өзін, өзгелерді, әлемді және адамзатты танып-білу, өзінің өмірдегі орнын түсіну, өзіне және басқаларға жақсылық пен сүйіспеншілік таныту ниеттерін дамыту;

– өзін дәріптеу, өзіне сену, өз ойы, сөзі және іс-әрекеті үшін жауапкершілік сезімдерін дарыту;

– адам мен ішкі және сыртқы ортаның өзара байланыстылығын, оның табиғатпен біртұтастығын, тән және жан саулығының бір-бірімен тығыз байланыстылығын түсіну, салауатты өмір сүрудің негізі ретінде өзінің дене және психикалық күйін реттеу қабілеттіліктерін арттыру;

– әлеуметтік айқындамалар мен рөлдердің көпқырлылығы тұрғысынан өзінің әрекеттері мен мінез-құлықтарын реттеуде терең ойланып, сезіне білу қабілеттіліктерін дамыту;

– белгілі бір мағынадағы ақпараттарды жинау және оған талдау жасау үшін өзінің білімін, білігін және дағдысын қолдана білу; жағдаятты бағалау; жалпы адамзаттық және этно-мәдени құндылықтарға қайшы келмейтін жеке шешім қабылдау үшін өзінің көзқарасын білдіру қабілеттіліктерін дамыту;

– күнделікті өмірде нақты мәселелерді шешуде жасампаздық белсенділік таныту; адамгершілік нормаларына сәйкес алға қойылған міндеттерді сындарлы шешу үшін ұжымда бірлесе еңбек ету және топпен, командамен жұмыс істеу іскерлігін дамыту бұл мақсаттарға қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Пәнді оқыту ерекшелігі: оқушының өзіндік бейімін ашу және оның темпераментін, мінез-құлқын, қабілеттерін ескере отырып, оны жеке тұлға ретінде ретінде дамыту. «Өзін-өзі тану» пәнінің базалық білім беру мазмұны оқушылардың жас ерекшеліктерін есепке ала отырып, 1-4-сыныптарда төрт негізгі бөлімді қамтиды:

- 1) Өзін-өзі тану бақыты;
- 2) Адами қарым-қатынасқа үйренейік;
- 3) Адам болам десеңіз ...;
- 4) Әсемдік әлемінде.

Оқыту үдерісі оқушылардың өзіне, қоршаған ортаға және бүкіл адамзатқа деген қарым-қатынасын айқындайтын адамгершілік мінез-құлықтарды қалыптастыруға, өз-өзіне, қоғамға қызмет етуге бағытталған.

Оқу жүктемесі: аптасына 1 сағаттан: 1-сыныпта 33 сағатты, 2-4-сыныптарда 34 сағатты құрайды.

2.5 «Өнер» білім саласы

Музыка

Музыка оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытып, олардың қиялын, есте сақтау қабілетін, танымдық қызметінің белсенділігінің артуына ықпалын тигізеді.

«Музыка» оқу пәнінің *мақсаты* – оқушылардың музыкалық мәдениетін тәрбиелеуге, азаматтық тұлғасын, көркемдік талғамы мен шығармашылық қабілетін қалыптастыруға, алған білімдерін сабақта және өмірде пайдалана білуіне негізделген.

«Музыка» оқу пәнінің *басты міндеті*:

- оқушылардың музыкалық құбылыстарға қызығушылығын дамытып, музыкалық шығармаларға өзінің көзқарасын білдіре білу;
- музыкалық-шығармашылық әрекет барысында, тәжірибелік дағдыларын іске асыру: музыка тыңдау, ән айту, музыкалық аспаптарда ойнау, мәнерлі қимылдар жасау, суырып салу;
- оқушылардың шығармашылық қабілеті мен қиялын дамытып, көркемдік талғамын қалыптастыру.

Бағдарлама мазмұны қазақ халқының дәстүрлі мәдениеті, классикалық музыканың ең озық үлгілері, қазіргі таңдағы Қазақстан музыка өнері және республикамыздағы өзге халықтардың музыкалық мұрасы болып табылады. Бағдарлама музыкалық өнер дамуының заңдылықтарына негізделіп, оның өмірмен байланысына бағытталған.

Музыка пәнінің мазмұны тақырыптық топтардан құралып, бастауыш сыныптардың бірізді және жүйелі түрде дамуын көрсетеді. Пәнді оқытуда «Қазақ халық музыкасы», «Музыкалық аспаптар», «Концертке және театрға саяхат», «Қазақстан – менің Отаным» сынды ең негізгі тақырыптарға аса мән беріледі. Пән мазмұны тереңдей түсіп, музыкалық құбылыстардың ауқымы кеңейеді.

Оқытудың әдістемелік жүйесі заманауи технологияларды пайдалануға негізделген. 1-2-сыныптардағы сахналық ойындар оқушылардың білімін толықтыра түсіп, коммуникативтік қызмет атқарады. «Мұғалім - оқушы» технологиясы шынайы шығармашылық қарым қатынас қалыптастырады. «Жетістік» технологиясы оқушылардың шығармашылық биігіне көтерілуіне көмектеседі. Бастауыш сыныптарда саяхат-сабақ, концерт-сабақ, ой бөлісу сабағы, репортаж-сабақ және т.б. әртүрлі сабақ түрлерін пайдалану ұсынылады.

«Музыка» пәнін оқыту барысында Қазақстан Республикасы халқының құрамы көпұлтты екені ескеріледі. Осыған орай, Қазақстан Республикасының барлық мектептерінде музыкалық материалдың бөлігін міндетті түрде дәстүрлі қазақтың және заманауи әуендерге арнауы және еркін бөлігін мұғалім сыныптың нақты ұлттық құрамына сәйкес музыкалық материалды түрлендіруге болатыны ұсынылады.

«Музыка» пәні бойынша барлық сағат саны: 1-сыныпта аптасына 1 сағат, жылына барлығы 33 сағат; 2-4-сыныптарда аптасына 1 сағат, жылына барлығы әрбір сыныпта 34 сағат.

Бейнелеу өнері

Бейнелеу өнері курсы өскелең жеке тұлғаның рухани қызметінің қалыптасу шарты болып табылатын эмоциялық-бейнелі, көркем ойлау түрін қалыптастыруға бағытталған.

Оқыту мақсаттары:

- эстетикалық сезімдерді, бейнелеу өнеріне қызығушылығын тәрбиелеу; өнегелі тәжірибесін байыту, ізгілік пен зұлымдық туралы ойларын дамыту; адамгершілік сезімдерін тәрбиелеу, Қазақстан және басқа елдердегі халықтардың мәдениетін құрметтеу;

- қиялын, кез келген іске шығармашылық тұрғыдан қарау ниеті мен икемділігін, өнер мен қоршаған әлемді қабылдау қабілетін, көркемдік қызметте бірлесіп жұмыс істеу шеберліктері мен дағдыларын дамыту;

- халық шығармашылығына деген қызығушылығы мен сүйіспеншілігін тәрбиелеу;

- аңғарымпаздығы мен көріп есте сақтау қабілетін дамыту.

Оқыту міндеттері:

- өзінің қоршаған әлемге көзқарасын шығармашылық жұмыстарында көрсете білу қабілетін дамыту;

- сурет, кескіндеме, композиция бойынша бейнелеу сауаты негіздерімен таныстыру;

- жылы және суық түстермен таныстыру және оларды айыра білуге үйрету;

- бейнелеу өнерінің түрлерімен (графика, кескіндеме, сәндік-қолданбалы өнер, мүсін, дизайн, сәулет өнері) және жанрларымен (пейзаж, портрет, натюрморт, анималистика және т.б.) таныстыру;

- көркемдік дағдыларды меңгеру (әртүрлі материалдармен жұмыс істеу және әртүрлі бейнелеу техникасын игеру);

- шынайы өмірде көркем мәдениеттің көрінісін байқай білу қабілетін дамыту (мұражайлар, сәулет, дизайн, мүсін және т.б.);

- балаларда сезімдік-эмоциялық белгілерді дамыту: зейін, есте сақтау, қиял, елестету;

- оқушылардың қолдарының моторикасын, иілгіштігін, икемділігін және көзбен шамалау дәлдігін жақсарту.

Оқу бағдарламасының негізгі ерекшеліктері:

- ықпалдастырылған модельде пластикалық өнердің алуан түрлері (кескіндеме, графика, мүсін өнері, көркемдік құрастыру, дизайн және сәулет өнері, сәндік-қолданбалы өнер) қолданылған;

- Қазақстан және әлем халықтары өнерінің ұлттық ерекшеліктеріне құрметпен қарау өзектілендірілген;

- қазіргі заман өнерінің және өткен заман туындыларының бейнелі ерекшелігіндегі сабақтастық байланыстар айқындалады, мәдениетаралық қарым-қатынасқа және төзімділікке дайындық қалыптасады;

- аймақтық компонентті қосу, бейнелеу өнерін оқытудың шығармашылық тәсіл мүмкіндіктері кеңінен пайдаланылған.

Бағдарламадағы оқу материалы көркемдік білімнің іскерлік сипаты мен адамгершілік болмысын көрсететін блоктармен ұсынылған: «Көркемдік қызмет

түрлері», «Көркемдік сауат негіздері», «Қоршаған әлемді тану», «Көркем-шығармашылық қызмет мазмұны».

Осылайша блоктарға бөлу ерекшелігі мынада, бірінші блок оқу материалының мазмұнын ашады, екінші блок оны іс жүзінде іске асырудың құралдарын береді, үшінші тапсырма тақырыбының рухани-адамгершілік, эмоциялық-құндылық бағыттылығын болжамдайды, төртінші олардан бала көркемдік-шығармашылық тәжірибе алып шығатын қызмет түрлері мен шарттарынан тұрады. Барлық блоктар өнердің әртүрлі: типологиялық, тілдік, құндылыққа бағдарланған, қызметтік қырларын ашады. Олар (барлығы бірге) әр сабақта әртүрлі шамада оқытылады. Барлық блоктар кешенді түрде жалпы көркемдік білім мен тәрбие міндеттеріне бағытталған.

«Бейнелеу өнері» пәні бойынша: 1-сыныпта аптасына 1 сағат, жылына барлығы 33 сағат; 2-4-сыныптарда аптасына 1 сағат, жылына барлығы 34 сағат.

2.6 «Технология» білім саласы

Еңбекке баулу

Пәннің мақсаты: бастапқы технологиялық білім, еңбек білігі мен дағдысын, іс-әрекетті жоспарлау және ұйымдастыру тәсілдерін меңгерту; сенсорика, қол саусақтарының кіші моторикасын, кеңістік қиялын, ақпарат түрлерінде бағдарлау қабілеттерін дамыту; қоршаған әлем өзгерісіндегі адам еңбегінің рөлі туралы білімді меңгерту; адам және адам еңбегіне құрметпен қарауға, еңбексүйгіштігін тәрбиелеу.

Пәннің міндеттері:

- алғашқы жалпы еңбек және арнайы біліктерін, еңбек және экологиялық мәдени негізін қалыптастыру;
- ақпаратты іздеу, қайта өзгерту, сақтау және қолдану үшін практикалық іс-әрекетте және күнделікті өмірде алған білім мен білігін пайдалану;
- жеке гигиена ережесін сақтау, материалдар және құралдармен қауіпсіздік жұмыс тәсілін қолдану дағдысын дамыту;
- өздігінен қажетті материалдардан түрлі бұйымдар құрастыру;
- оқушылардың шығармашылық қабілетін, көркем сезімін, шығармашылық қиялын, кеңістік ой-өрісін, эстетикалық талғамы мен құрастырушылық қабілеттерін дамыту;
- ұжымдық жұмыс істеуді ұйымдастыру.

Пәнді оқытудың ерекшелігі – адам және қоршаған әлем арасындағы өзара байланысы, қоғам дамуындағы адам қызметінің рөлі туралы түсініктерін, алғашқы технологиялық біліктіліктері мен дағдыларын қалыптастыру. Еңбек оқушы дамуының (адамгершілік, ақыл-ой, физикалық, эстетикалық) ең бір басты факторы болып табылады. Осы сатыда қалыптасатын дағды оқушының одан әрі дамуын қамтамасыз етіп қана қоймай, меңгеретін білім және білікті белсенді түрде қабылдауы мен түсінуіне мүмкіндік тудырады.

4-сынып оқулығында «Сым темірмен жұмыс», «Фольгамен әшекей бұйымдар жасау», «Қошқар мүйіз оюының орындалу реті» тақырыптары қарастырылмауына орай, мұғалім пәнді оқытуды жоспарлауда өзге тақырыптармен оқу бағдарламасына сәйкес алмастыра алады.

Еңбекке баулу пәні бойынша: 1-сыныпта аптасына, 2 сағат, жылына 66 сағат; 2-4-сыныптарда аптасына 2 сағат, жылына 68 сағат қарастырылған.

2.7 «Дене шынықтыру» білім саласы

Дене шынықтыру

«Дене шынықтыру» оқу пәні – бұл дене шынықтыру қызметі, оқушылардың дене және психикалық саулығын сақтау туралы білімдер жүйесі.

Пәнді оқыту тұлғаны қалыптастыру, танымдық белсенділігінің дамуына бағытталған.

Оқыту мақсаты: қимыл-қозғалыс негіздерін игеру арқылы оқушылардың дене мәдениетін қалыптастыру; өз денсаулықтарына ықтиярлықпен қараудың қажеттілігін қалыптастыру; физикалық және психикалық қасиеттерінің толық дамуы; салауатты өмір салтын ұйымдастыруда дене тәрбиесі құралдарын шығармашылық жолмен қолдану.

Оқыту міндеттері:

- оқушылардың денсаулықтарын нығайту, дене бітімдерін жақсарту, жалпақтабандылықтың алдын-алу; дененің қимыл-қозғалыс әрекеттерін белсенді және өзбетінше жасауға тәрбиелеу;

- денсаулықты сақтау мен нығайтуға қатысы бар дене тәрбиесі саласының білім жүйесін қалыптастыру;

- дене шынықтыру сапаларын: күштілік, жылдамдық, төзімділік, ептілік, иілгіштік және қимыл-қозғалыс үйлесімділігін дамыту;

- акробатикалық, гимнастикалық, жеңіл атлетикалық және басқа да жалпы дамыту бағытындағы алуан-түрлі дене жаттығулар кешенін үйрету;

- жеке тұлғаның әлеуметтік маңызы бар қасиеттерін тәрбиелеу, адамгершілік және жігер сапаларын дамыту, эстетикалық талғамын және мәдениеттілік дағдыларын қалыптастыру;

- жеке гигиена, күн тәртібі, дене жаттығуларының ағзаға тигізетін әсері, жұмыс істеу қабілеті мен қимыл-қозғалыс қабілеттерін дамыту секілді қарапайым білім деңгейін қалыптастыру.

Бағдарлама екі бөлімнен тұрады: «Дене шынықтыру туралы білім (ақпараттық компонент)» және «Әрекет етудің жан-жақты және пәндік әдістерін қалыптастыру (әрекеттік компонент)».

Бастауыш мектептегі дене шынықтырудың педагогикалық жүйесін ұйымдастырудың негізгі түрі: дене шынықтыру сабақтары; оқу күндерінде ұйымдастырылатын және сауықтыру іс-шаралары; спорттық жарыстар мен мерекелік шаралар; спорттық үйірмелерде шұғылдану; дене жаттығуларымен өздігімен шұғылдану (үй тапсырмалары).

Оқу пәнінің мазмұнын іріктеу педагогикалық тәсілдерге негізделген:

- жеке адамға бағытталған тәсіл бала организмнің функционалдық мүмкіндіктеріне сәйкес келетін дене жүктемелерін мөлшерлеуді көздейді;
- әрекет ету тәсілі бала қозғалыстары арқылы дамитындығын қарастырады;
- денсаулықты сақтау тәсілі үйрету процесінде баланың денсаулығын міндетті түрде сақтауды қарастырады.

Вариативті компонент мектептің материалдық базасы мен орналасқан жерін, оқытушының мүмкіндіктері мен оқушының қызығушылықтарын ескеру қажеттілігіне негізделген. Бұл компоненттің оқу материалын білім беру ұйымдары ұсынады, жергілікті орындарда дене шынықтыру пәні мұғалімі әзірлейді.

Дене шынықтыру мұғалімі бағдарлама талаптарына сүйенеді және әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, талаптардың (қорытынды тапсырмалар) өзіндік шкаласын құруына және сол бойынша оқушылардың жылдық үлгерімдерін бағалауына болады.

«Шаңғы дайындығы» және «Жүзу» тараулары бойынша сабақтарды толық мәнінде жүргізуге мүмкіндігі жоқ республиканың аймақтарында оларды алмастыру ұсынылады. Мектеп ұжымының педагогикалық кеңесінің шешімі бойынша бұл сабақтар тиісінше дала жарысымен (кросс дайындығымен) және гимнастикамен (ырғақты, атлетикалық, кәсіби-қолданбалы) алмастырылуы мүмкін.

Дене дамуында жетіспеушілігі бар балаларды сауықтыруға бағытталған дене шынықтыру қосымша сабақтары немесе оқушылар мен ата-аналардың сұраныстары және қызығушылықтары ескерілген спорт түріндегі сабақтар оқу жоспарының вариативті жүктемесі арқылы орындалады.

«Денсаулық күні» оқу жылы ішінде 3-4 рет өткізіледі және каникул кезінде ұйымдастырылады.

«Дене шынықтыру» пәнін оқыту барысында оқушыларды топқа бөлу медициналық тексерістің нәтижесі көрсетілген анықтаманың негізінде іске асырылады.

«Дене шынықтыру» пәні сабақтарын ұйымдастыру және өткізу мәселелері бойынша мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету мақсатында Ұлттық ғылыми-практикалық дене тәрбиесі орталығы әдістемелік құралдар әзірлеп, орталықтың сайтына орналастырылды (www.nnpcfk.kz).

Үлгілік оқу жоспарына (ҚР бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» ҚР БҒМ 2013 жылғы 25 шілдедегі № 296 бұйрығына) сәйкес пән бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

1-сынып – аптасына 3 сағат, барлығы 99 сағат;

2-4-сыныптарда – әр сыныпта аптасына 3 сағат, барлығы 102 сағат.

3 Негізгі орта білім деңгейіндегі пәндерді оқыту ерекшеліктері

3.1 «Тіл және әдебиет» білім саласы

Оқыту қазақ тілінде жүргізілетін мектептерге арналған «Қазақ тілі» пәні

Білім берудің қазіргі міндеті – білім алып, білім мен дағдыға қол жеткізу ғана емес, солардың негізінде дербес әлеуметтік және кәсіби біліктілікті ақпаратты өзі іздеп тауып, талдау және ұғымды пайдалану, тез өзгермелі қоғамға лайықты өмір сүру және жұмыс істеу болып табылады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауының ерекше құнды арнасы – «Мәңгілік Ел» идеясына басым мән берілуінде. Бұл ретте Елбасы: «Мәңгілік Ел - жалпы қазақстандық ортақ шаңырағымыздың ұлттық идеясы», - деп түйіндеді.

Қазақ елінің ұлттық идеясы – Мәңгілік Ел! Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев: – «Мәңгілік Ел ата-бабамыздың сан мыңдаған жылдар бойғы асыл арманы екені баршамызға белгілі. Ол арман - әлем елдерімен терезесі тең, әлем қатынасынан ойып тұрып орын алатын Тәуелсіз мемлекет атану еді, ол арман тұрмысы бақуатты, түтіні түзу ұшқан, ұрпағы ертеңіне сеніммен қарайтын бақытты ел болу еді. Біз бұл армандарды ақиқатқа айналдырдық. Мәңгілік Елдің іргесін қаладық. Мен қоғамда «қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек» деген сауалдың жиі талқыланатынын естіп жүрмін. Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстыра ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол «Мәңгілік Ел» идеясы. Тәуелсіздік арқасында халқымыз мәңгілік мұраттарға қол жеткізді, еліміздің жүрегі Елорда тұрғызылды. Қазақтың мәңгілік ғұмыры ұрпақтың мәңгілік болашағын баянды етуге арналады. Ендігі ұрпақ Мәңгілік Қазақтың перзенті. Ендеше Қазақ Елінің ұлттық идеясы Мәңгілік ел» – деген еді. Яғни, жарқын болашаққа жол ашатын мәңгілік құндылықтарды жас ұрпақтың бойына сіңіруге шақырды.

Қазіргі әлемдік білім кеңістігіндегі халықаралық стандарт талаптарына сай оқыту үдерісінің түпкі нәтижесі құзыреттіліктер болып белгіленуі білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылықты қалыптастыру болып табылады.

Еліміздің білім беру ұйымдарының алдына мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту міндеті қойылды. Осы міндетті жүзеге асыру барысында оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған Ұлттық жоспар қабылданып, оның мақсат, міндеті нақтыланды.

Жалпы функционалдық сауаттылық деген ұғым – адамдардың (жеке тұлғаның) әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін негізгі фактор. Яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесіп отыруы. Сонымен, функционалдық сауаттылық адамның мамандығына, жасына қарамастан үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Мұндағы басшылыққа алынатын функционалдық сапалар: белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау, шешім қабылдай алу, өз

кәсібін дұрыс таңдай алуға қабілеттілік, т.б. Жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады.

Осыған сәйкес алған білімдері негізінде әрекет етуге қабілеттілік пен кез келген тілдік жағдаяттарда қарым-қатынасқа түсе алу даярлығын білдіретін құзыреттілікті қалыптастыру – үздіксіз білім беру жүйесінің маңызды буыны болып саналатын жалпы білім беретін орта мектептердегі қазақ тілі пәнін оқытудың басым бағыттарының бірі. Функционалды сауаттылық қазақ тілінің функционалды сипатын зерделеу арқылы қалыптасады. Ұлттық білім беру парадигмасы, оның басты ұстанымдары бәсекеге қабілетті білімді де білікті ұрпақты тәрбиелеу болып табылады. Ол өз халқының баға жетпес байлығы ана тілін жетік білетін, ұлттық мәдени құндылықтарды бағалай алатын, тілдің таным және қатынас құралы ретіндегі ғажайып мүмкіншілігін пайдалана білетін тілдік тұлға қалыптастыру деген сөз.

Бүгінгі таңда қазақстандық білім беру жүйесінің алдында білім сапасының бәсекелестігін арттыру, шынайы өмірлік кезеңдерге бейімделу мәселелері тұр, өйткені адам қоғамда түрлі өмірлік мәселелерге байланысты дұрыс шешімдер қабылдау үшін жоғары кәсіптілік пен интеллектуалдық әрекеттерді қажет ететін жағдайларда заман талабына сай өмір сүріп, қызмет етуде. Оқушылардың білім жетістіктерін бағалау бойынша *PISA* халықаралық бағдарламасы оқушылардың оқу барысында алған білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білу машықтарын, нақты бір оқу пәндерімен тікелей байланысты емес мәселелерді шеше білу құзіреттіліктерін бағалауға бағытталған.

Бұл зерттеу Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымымен (ЭЫДҰ) жүзеге асырылады. *PISA* зерттеуі 2000 жылы басталып, үш жылдық кезеңмен өткізіледі. Бұл қатысушы-елдерге оқушылардың білім жетістіктерінің нәтижелеріндегі қозғалысты, білім беру жүйесіндегі болып жатқан өзгерістерді бақылауға, жүргізілген реформалардың салдарын анықтауға мүмкіндік береді.

PISA халықаралық зерттеуі барлық білім беру ұйымдарындағы 15 жастағы оқушылардың оқу, математика және жаратылыстану бағытындағы пәндерден білім жетістіктерін анықтауды мақсат етеді. Зерттеу оқушылардың қабілеттерін емес, ол оқу барысында меңгерген білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білу ептіліктерін бағалауға бағытталған.

Оқушылардың білім жетістіктерін зерттеу негізгі үш бағыт бойынша жүзеге асады: «математикалық сауаттылық», «жаратылыстану сауаттылығы» және «оқу сауаттылығы».

PISA зерттеуінде оқу сауаттылығы ұғымын оқушылардың жазбаша мәтіндерді ұғына оқу қабілеттілігі және оларға рефлексия, олардың мазмұнын өз мақсаттарына қол жеткізу үшін қолдануы, білімдері мен дағдыларын қоғамның белсенді өміріне араласуы үшін дамытуы деп түсінуге болады. Оқушылардың оқу сауаттылықтарын тексеру оқу техникасы немесе мәтіннің мазмұнын нақты түсінуін бағалауға емес, оқу барысында меңгерген білімдері

мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білу ептіліктерін бағалауға бағытталған. Оқу сауаттылығын бағалау барысында үш аспекті есепке алынады: оқу материалдарының форматы, тапсырманың түрі, мәтіннің қолдану жағдайы немесе мақсаттары.

Зерттеу барысында мәтінді толық түсінгенін дәлелдейтін машықтары мен меңгере білу деңгейлері бағаланады: мәліметті табу, мәтінді түсіндіріп беру, мәтіннің мазмұнына немесе оның формасына рефлексия және олардың бағасы.

Қазақстан *PISA* – 2009 халықаралық зерттеуіне тұңғыш рет 15 жастағы оқушылардың білім сапасын анықтау үшін дәйекті ақпарат алу мақсатында атсалысты. Біздің еліміз үшін бұл бағдарламаға қатысуға білім берудің бақылау-бағалау жүйесін реформаландырудың қажеттігін ескертетін бірқатар факторлар, атап айтар болсақ қазақстандық білім беру жүйесінің әлемдік білім беру кеңістігіне кірігуі негізгі себеп болды.

Пәнді оқытудың мақсаты - өзін және өмір сүріп жүрген ортасын бағалай алатын жас ұрпаққа білім беретін, ұлттық дүниетанымын кеңейтетін, шығармашылық ойлауға төселдіретін, айналадағы адамдармен дұрыс қарым-қатынас жасауды үйрететін, оны тұлға ретінде әлеуметтендіруге мүмкіндік беретін қазақ тілінің білімдік, танымдық, қатысымдық және кумулятивтік қызметтерін меңгерту. Мәтін құрауға қатысатын тілдік бірліктердің түрлі деңгейдегі сипаттамасын, қолданыстағы мағыналық реңктерін және қатысымдық мәнін білгізу.

Пәнді оқыту міндеттері:

- тілдің қоғамдық-әлеуметтік мәнін түсіндіру;
- тілдің танымдық, қатысымдық, кумулятивтік қызметтерін таныту;
- тілдік бірліктердің түрлі деңгейлердегі сипатын меңгерту;
- тілдің мәтін ішіндегі қолданысын игерту;
- мәтіннің тілдік және танымдық қызметтерін меңгерту;
- тілдік бірліктердің қолданыстағы мағыналық реңктерін ажырату;
- тілдік бірліктердің ақпараттық мәнін ұғындыру;
- дыбыстың, сөздің, сөйлемнің, мәтіннің қолдану барысындағы табиғатын түсіндіру;
- оқушылардың логикалық ойлау қабілетін қалыптастыру;
- оқушылардың тілдік сауаттылығын арттыру;
- әдеби тіл нормаларын меңгерту;
- тілдік жағдаяттарда қарым-қатынас жасаудың амал-тәсілдерін үйрету;
- оқушылардың тілдік бірліктерді жұмсаудағы эстетикалық талғамдарын қалыптастыру;
- шығармашылық ізденіс бағытындағы жұмыс түрлеріне төселдіру;
- мәтін табиғатына талдау жасай білуі тиіс.

Мектептің негізгі орта білім беру деңгейіндегі қазақ тілі пәнін оқытуда оқушыға тілдің ғылыми негіздері жөнінде толық, аяқталған сипаттағы тұтас білім беру және әдеби тіл нормасын меңгерту көзделеді.

Фонетика, морфология, синтаксис, пунктуация салалары бойынша берілген тақырыптарға жүйелілік толықтырулар жасалды.

Типтік оқу жоспарына сәйкес оқу жүктемесінің көлемі: 5-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат; 6-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат; 7-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат; 8-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат; 9-сынып – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат.

Әрбір тоқсанда алынатын бақылау диктантының саны сол сыныптағы апталық сағат санымен сәйкес келуі керек.

Оқыту қазақ тілінде жүргізілетін мектептерге арналған «Қазақ әдебиеті» пәні

Қазақ халқының рухани байлығын, бастан кешірген сан алуан кезеңдерін арқау еткен көркем әдебиет әрқашан да өз қызметінен жаңылған емес. Әдебиет ұлт тарихының көркем шежіресі болып сөз өнерінің тот баспас асыл бітімін, жоғалмас құндылығын дәлелдеп келеді. Сонау ежелгі күндерден бастау алып, тарихи кезеңдердің қат-қабат тартысы мен қайшылықтарын бойына сіңіре отырып, бүгінгі таңда да қоғамдық-әлеуметтік өзгерістермен сабақтасып жатқан әдеби үдерісті білу жас ұрпақ үшін ең басты міндет.

Әр пән өмір, болмыс сырын өзіне тән ерекшелікпен танытуымен құнды. Мектепте оқытылатын пәндер жүйесінде орны ерекше болып табылатын әдебиет адамның өмірге деген көзқарасы мен эстетикалық талғамын қалыптастыруға үлкен үлес қосады.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту – білім берудің басым мақсаттарының бірі. Оның нәтижесі оқушылардың алған білімдерін практикалық жағдайларда тиімді және әлеуметтік бейімделу процесінде сәтті пайдалануға мүмкіндік беретін негізгі құзыреттіліктер жүйесін меңгеруі болып табылады. Білім беру нәтижелеріне табысты қол жеткізуді, алған білімін өмірлік жағдаяттарда қолдана алуын қамтамасыз ететін тиімді әдістерді білім беру үдерісіне оңтайлы енгізу мектеп пен ұстар қауымына қойылып отырған жауапты міндеттердің маңыздысы.

Қазақ әдебиетін жаңаша оқыту – шынайы ұлттық патриотизмді қалыптастырып, рухани болмысымыз бен идеялық мұратты орнықтырудың бірден-бір тұжырымы. Пәнді оқыту барысында шәкірттерге білім мазмұнын игертумен қатар, оларға ұлттық тәлім-тәрбиеге негізделген мәдени құндылықтарды, әдет-ғұрып пен салт-дәстүрлерді таныту, оқушылардың тілдік қорын байыту, әдеби білімнің жүйелілігі, үздіксіздігі, сабақтастығы, білім мазмұнының тарихилық сипаты мен пәнаралық байланыс *ұстанымдары* басшылыққа алынуы тиіс.

5-9-сыныптардың білім мазмұнына қазақ әдебиетінің үздік шығармалары ұсынылып, олардың ой қазығы, сюжеті, композициясы, жанрлық сипаты мен кейіпкерлерін, ондағы халықтық әдет-ғұрып пен салт-дәстүрлер көрінісін, табиғат суретін, қаламгерлердің сөз қолданыстарын зерделеуге баса мән берілген. Қазақ әдебиетін оқыту оқушылардың өзіндік ой толғамын айту, шығармашылықпен жұмыс істеу білім, білік, дағдыларын қалыптастыруды көздейді.

Оқу бағдарламасында пәнді оқытудың *мақсаты*: ұлттық фольклор мұралары арқылы оның басты идеялық бағытын, тақырыптық, мазмұндық мақсатын саралай білетін және өз халқының тарихын, дәстүрін, әдебиеті мен мәдениетін ұлттық құндылық ретінде бағалай алатын, ұлттық әдеби мұраны терең игеріп, сол негізде еліне қызмет ете алатын, танымы жоғары, білімі орнықты, шығармашылықпен ойлай алатын, өркениетті қоғамға сай парасатты тұлға қалыптастыру деп айқындалып, оқыту *міндеттері*:

– әдеби көркем туынды арқылы оқушының ұлттық танымын қалыптастыру, әдебиеттің көркемөнердегі мән-маңызын таныту;

– көркем әдебиетті оқытуда шығарманың идеялық-тақырыптық мәнін меңгерту және рухани-мәдени құндылықтар жөнінде пікір алмасуға үйрету;

– оқушылардың әдеби-теориялық білімдерін тереңдетіп, шығарманың мазмұндық, жанрлық-стильдік ерекшеліктерін таныту;

– көркем шығарманың тақырыптық-идеялық мәнін және көркемдік-бейнелілік құрылымын талдай білуге үйрету;

– қазақ әдебиеті тарихындағы қоғамдық-саяси мәселелерді, ұлттық сананы оятуға әсер еткен көркем туындыларды меңгерту;

– әдебиет тарихы бойынша тиісті мәліметтер мен әдебиеттану ұғымдарын пайдалана отырып, көркем шығармаларды оқу мен талдау дағдыларын меңгерту;

– оқушыларды бейнелі ойлау мен шығармашылық қиялдауды, оқырмандық мәдениет пен авторлық ұстанымды түсінуге баулу;

– көркем шығарманың мазмұнын анықтай алуын, ауызша және жазбаша түрде өз түсініктерін жеткізе біліп, қазақ әдеби тілін, сөздік қор мен сөз байлығын сауатты пайдалануға баулу;

– әдеби пәндер жүйесіне тән білім мен іскерлік дағдыларды меңгерту, өздігінен жұмыс істеуге бағытталған шығармашылық қабілетін жетілдіру, оларды тәжірибеде қолдана білуге үйрету;

– өнердің басқа түрлерінің ішіндегі әдебиеттің өзіндік ерекшеліктері туралы түсініктерін тереңдету деп көрсетілген.

Қазіргі кезде пәнді оқытуға көп міндеттер жүктеледі. Себебі, ғылым мен техниканың ілгерлеуі, түрлі ақпарат көздерінің молаюы, білім беру жүйесінің түрленуі, мектеп, ұстаз алдына көптеген жауапкершілік жүктейді. Әдебиет пәнін оқыту мұғалімнен жан-жақты жауапкершілікті, дайындықты қажет етеді. Сабақты түрлендіріп, әдіс-тәсілді үнемі жетілдіріп отыру-оқушының үлгерімін, танымын жақсартып, қызығушылығын арттырады. Оқушыға білім бере отырып, оның еркіндігін, белсенділігін қалыптастыру, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру қазіргі оқытудың басты талабы болып табылады. Оқушының сыни тұрғыда ойлауын дамыту оның танымдық белсенділігін, сабаққа қызығушылығын аттыруға ықпал етеді.

Оқу үдерісінде жүзеге асырылатын *пәнаралық байланыс* оқушының дүниетанымдық деңгейін арттырып, туған әдебиетінен өзге ғылым салаларын игеру мақсатында пайдалануына мүмкіндік береді:

«Қазақ тілімен»: көркем әдебиет мәтіндерінен стильдің түрлерін, кірме

сөздерді, архаизм, жаңа сөздерді табуға бағыт беріледі; сөйлемдердің грамматикалық нормаларға сәйкестігін, құрылымын қарастырады;

«Қазақстан тарихымен»: әдеби оқиғалардың тарихи факторлармен тығыз байланыста болатындығын түсінуіне; тарихи деректерді орынды пайдаланып, өзіндік ой-тұжырымдар жасай білуіне жол ашады;

Жаратылыстану циклі пәндерімен: танымдық бағытта берілетін материалдар жаратылыстану пәндерінің мазмұнымен тікелей байланыста болғандықтан, оқушылардың дүниетанымын қалыптастырады;

«Музыка» пәнімен: әннің идеялық-көркемдік және эстетикалық маңызын, ұлттық әуеннің қазіргі әндермен ұқсастықтары мен айырмашылықтарын, көркемдік ерекшеліктерін түсінуге жағдай жасайды.

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша сыныптағы және сыныптан тыс жұмыстар күрделі тапсырмаларды шешуге, өздік жұмыстарды орындауға бағытталуы қажет. Шығармашылық жұмыстар әртүрлі тапсырмаларды өздігінен орындау білігін қалыптастыруды нысана тұтып, оқытудың қай түрі болмасын оқушы құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал етері сөзсіз.

Қазақ әдебиеті пәнінің оқушыларды тәрбиелеу мен дамытудағы рөлі аса ауқымды. Міндетті оқытылатын әдеби білім мазмұнымен ғана шектелмей, сонымен бірге қосымша әдеби шығармаларды өздігінен оқуға дағдыландыру оқушылардың нәтижелі білім алуының барлық мүмкіндіктерін көрсетпек. Мұғалім оқушының ізденісіне жол ашуға түрткі болатындай әдіс-тәсілдерді таңдап алуы қажет. Жүйелі жүргізілген сапалы оқыту барысында оқушылар шығармашылық бағытта ізденіске түсіп, берілген тақырыптарға ойтолғау, эссе, сыни мақала, т.б. жаза білуге үйренеді.

Оқу жүктемесінің көлемі төмендегідей белгіленген: 5-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат; 6-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат; 7-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат; 8-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат; 9-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат.

Оқыту орыс тілінде емес мектептердегі «Орыс тілі» пәні

Русский язык в казахстанском обществе занимает достойное место. Задача школы - сохранить и совершенствовать уровень владения учащимися данным языком как средством межнационального общения. Конечным результатом обучения на всех уровнях школьного образования должны стать реальные умения учащихся применять язык в естественном процессе общения соответственно «Общеввропейским компетенциям владения иностранным языком: изучение, преподавание, оценка».

В 2014-2015 учебном году в 5-7 классах определяется уровень А2: понимание отдельных предложений и часто встречающихся выражений, связанных с основными сферами жизни (например, основные сведения о себе и членах своей семьи, покупках, устройстве на работу и т.п.); умение выполнить задачи, связанные с простым обменом информации на знакомые или бытовые темы; умение в простых выражениях рассказать о себе, своих родных и близких, описать основные аспекты повседневной жизни; в 8-9 классах -

уровень В2: понимание основных идей четких сообщений, сделанных на литературном языке на разные темы, типично возникающие на работе, учебе, досуге и т.д.; умение общаться в большинстве ситуаций, которые могут возникнуть во время пребывания в стране изучаемого языка; умение составить связное сообщение на известные или особо интересующие темы; умение описать впечатления, события, надежды, стремления, изложить и обосновать свое мнение и планы на будущее. При этом базовый уровень подразделяется на 3 подуровня: в 5 классе необходимо освоить 1 подуровень (А2 – А2.2); в 6 классе - 2 подуровень (А2 – А2.2.1 и А2.2.2) базового уровня; в 7 классе – 3 подуровень (А 2+) базового уровня.; в 8 классе - 1 подуровень (В1 – В.1 и В.1.2) среднего уровня; в 9 классе русским 2 подуровень (В1 + --- В .1 +) среднего уровня.

Основная цель обучения предмету «Русский язык» в школах с казахским, уйгурским, узбекским, таджикским языками обучения: *формирование коммуникативной компетенции* учащихся путем использования языкового и речевого материала в контексте общения, *умения* пользоваться русской речью при параллельном владении родным и английским языками; *воспитание* на основе тематического содержания речевого материала *языковой личности*, придерживающейся активной гражданской позиции, ориентирующейся на нравственно-духовные ценности казахстанского общества, проявляющей толерантное отношение к другим культурам, готовой к сохранению и приумножению природного богатства, ведущей и пропагандирующей здоровый образ жизни, стремящейся к созидательному труду, обладающей технологической культурой. Важным аспектом формирования личности школьников на уроках русского языка должно стать претворение национальной идеи «Мәңгілік Ел».

Соответственно предложенному в государственном общеобязательном стандарте образования Республики Казахстан в школах с казахским, узбекским, уйгурским, таджикским языками обучения предмет «Русский язык» изучается в 5 – 9 классах по 2 часа в неделю. Объем учебной нагрузки в каждом классе за учебный год по предмету «Русский язык» составляет 68 часов.

При обучении русскому языку планирование уроков строится на тематической основе, что обеспечивает планомерную подготовку учащихся к диалогическому общению и продуцированию монологического высказывания как единицы общения через обогащение словарного запаса, грамматического строя речи, представление стилистического варьирования средств при передаче одной и той же мысли в разных ситуациях. Наряду с перечисленными стратегическими задачами, направленными на формирование и совершенствование речевой и коммуникативной компетенций, совершенствуется уровень орфографической и пунктуационной грамотности. Итоговой формой работы, показывающей результат интегрированных умений, должно быть сочинение в рамках программного тематического минимума.

Языковая компетенция. К завершению уровня основного среднего образования учащиеся должны владеть грамматически правильной речью, достаточным словарным запасом, орфографической и пунктуационной

грамотностью. Систематическая работа по орфографии и пунктуации в 5-9 классах должна осуществляться как на уроках, так и по индивидуальной программе с каждым учащимся.

Речевая компетенция проверяется через умения аудирования, чтения, говорения, письма. На основе текстов совершенствуются данные навыки. Достижимый уровень по аудированию – комплексное восприятие формы и содержания высказывания; по чтению – быстрое извлечение информации из текста, по говорению – умение оформить мысль в цельное высказывание соответственно орфоэпическим, грамматико-стилистическим и лексико-стилистическим нормам; по письму – выражение мысли в графической форме соответственно орфографическим, пунктуационным, грамматико-стилистическим и лексико-стилистическим нормам.

Уровень *коммуникативной компетенции* выявляется на основе умений учитывать статус собеседника, обстановку общения, соблюдать правила речевого этикета, вступать свободно в коммуникативный процесс в рамках заданного тематического минимума, использовать оптимальные средства русского языка при решении задач общения.

Этнокультуроведческая компетенция учащихся определяется умением свободно применять в речи пословицы и поговорки, цитировать высказывания известных личностей, уместно приводить сведения из истории и культуры страны изучаемого языка при обосновании своих идей.

Соотношение часов на изучение материала и письменные работы. Объем письменных работ.

Формами письменной работы в 5-9 классах являются диктант, изложение, в 5-6 классах – сочинение-описание/сочинение-повествование/сочинение-рассуждение, с 7 класса можно включить сочинение-эссе. В каждой четверти проводится в среднем 1 диктант (в первой четверти допускается 2 диктанта), 1 изложение или 1 сочинение. Сочинения-эссе могут быть классными и домашними.

Объем письменных работ для 5 класса: текст контрольного *диктанта* содержит 50/60 слов; словарный диктант состоит из 10-15 слов; текст для подробного изложения включает 60-80 слов; текст для сжатого изложения увеличивается до 90-140 слов.

Объем письменных работ для 6 класса: текст контрольного *диктанта* содержит 60/70 слов; словарный диктант состоит из 15-20 слов; текст для подробного изложения включает 80-100 слов; текст для сжатого изложения увеличивается до 110-150 слов.

Объем письменных работ для 7 класса: текст контрольного *диктанта* содержит 70/90 слов; словарный диктант состоит из 20-25 слов; текст для подробного изложения включает 100-120 слов; текст для сжатого изложения увеличивается до 130-150 слов; примерный объем *сочинения* – 0,5 -1 страница (180-350 слов).

Объем письменных работ для 8 класса: текст контрольного *диктанта* содержит 80-90 слов; словарный диктант состоит из 25-30 слов; текст для подробного изложения включает 120 - 140 слов; текст для сжатого изложения

увеличивается до 150-200 слов; примерный объем *сочинения* – 1-1,5 страницы (300-400 слов).

Объем письменных работ для 9 класса: текст контрольного *диктанта* содержит 90-100 слов; словарный диктант состоит из 30-35 слов; текст для подробного изложения включает 140-160 слов; текст для сжатого изложения увеличивается до 170-220 слов; примерный объем *сочинения* – 1,0-1,5 страницы (350-500 слов).

В целях совершенствования качества оценивания и получения объективных результатов обучения предлагается система параметров оценивания, которые могут варьироваться учителем в соответствии с содержанием конкретного урока.

Параметры оценивания текущих и итоговых учебных достижений

Параметры оценивания диктанта с грамматическим заданием:

- орфографическая грамотность;
- пунктуационная грамотность;
- морфологический анализ слов;
- синтаксический анализ предложения.

Параметры оценивания лексических навыков говорения через аудирование и чтение:

- соблюдение орфоэпических норм при чтении;
- определение стиля прочитанного текста по основным признакам;
- выделение из текста ключевых слов по микротемам и приведение к ним синонимов, антонимов;
- правильное орфографическое оформление слов по теме;
- владение достаточным количеством слов по микротеме и определение их стилистических оттенков.

Параметры оценивания грамматических навыков говорения:

- выделение грамматических основ ключевых предложений текста и определение способов выражения сказуемого;
- владение разными способами распространения, осложнения и усложнения грамматической основы предложения;
- правильная расстановка знаков препинания и орфографическая грамотность на письме;
- приведение синонимических конструкций к заданному предложению, определение их стилистических оттенков;
- стилистическая трансформация текста (перевод из разговорного стиля в художественный).

Параметры оценивания умений диалогического общения:

- количество реплик, выданное одним учащимся;
- соотношение инициативных и реактивных реплик одного учащегося;
- информативность реплик учащегося, разнообразие речевых намерений в его репликах;
- соблюдение правил русского речевого этикета (учет статуса собеседника, типа взаимоотношения с собеседником, соответствие лексико-

грамматических средств обстановке общения);

– естественность реплик (уместная неполнота, эмоциональность, интонация, темп, наличие/отсутствие неоправданных пауз).

Параметры оценивания знаний и умений по монологической речи:

– знание языковых особенностей текста-повествования, текста-описания, текста- рассуждения;

– умение доказать, что высказывание является текстом;

– умение определять тип текста (описание, повествование, рассуждение, один из комбинированных типов);

– умение обосновать стилистическую принадлежность текста (в 8-9 классах).

Параметры оценивания итоговых учебных достижений (продуцирование устного и письменного монологического высказывания)

Параметры оценивания устного высказывания:

1) Информативность:

а) объем текста(количество слов);

б) количество микротем (пункты содержания);

в) развернутость микротем;

г) логичность (связь частей, законченность).

2) Языковая правильность в области:

а) лексики;

б) грамматики (морфология, синтаксис);

в) соблюдение орфоэпических норм;

г) беглость речи.

Параметры оценивания письменного высказывания:

1) Информативность:

а) объем текста(количество слов);

б) количество микротем (пункты содержания);

в) развернутость микротем и умение устанавливать контакт с собеседником, разнообразие коммуникативных регистров речи (в устной и письменной речи);

г) логичность (связь частей, законченность).

2) Языковая правильность в области:

а) лексики;

б) грамматики (морфология, синтаксис).

Оқыту орыс тілінде емес мектептердегі «Орыс әдебиеті» пәні

Изучение русской литературы в школах с нерусским языком обучения направлено на достижение следующих целей – приобщение к русской литературе с целью овладения системой знаний, умений и навыков по учебному предмету и освоение через художественный мир русской литературы представлений о мире, способствующих успешной социальной адаптации учащихся и раскрытия русско-казахских литературных связей.

Курс литературы предусматривает изучение творчества как корифеев

русской литературы, так и современных казахстанских писателей-билингвов. Творческий путь писателя рассматривается в рамках монографических тем.

Цель литературного образования определяет его задачи:

- развитие способности к полноценному восприятию литературных произведений в контексте духовных ценностей;
- поддержание интереса к чтению, формирование духовной и интеллектуальной потребности читать;
- развитие глубокого понимания художественных произведений различного уровня сложности;
- развитие чувства языка, умений и навыков связной речи;
- сохранение и обогащение опыта разнообразных читательских переживаний, развитие эмоциональной культуры читателя-учащегося.

Предмет «Русская литература» должен быть направлен на формирование коммуникативных навыков учащихся, чтобы учащиеся могли в любой стандартной и нестандартной ситуации высказать собственную точку зрения, доказать и обосновать при необходимости, умело вести диалог в условиях межкультурной коммуникации. Важным компонентом в обучении русской литературе должна быть ориентация на формирование функциональной грамотности личности, одним из ее компонентов является грамотность чтения. Результаты участия 15-летних учащихся казахстанских школ в международных сравнительных исследованиях *PISA* свидетельствуют о недостаточном уровне сформированности грамотности чтения (в 2009 г. 59 место из 65 стран-участниц, в 2012 г. 63 место из 65 стран - участниц).

В связи с этим при обучении русской литературе необходимо усилить работу по формированию данного компонента функциональной грамотности как необходимого навыка использования знаний и умений для решения широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, также в межличностном общении и социальных отношениях.

Изучение русской литературы должно быть направлено на формирование духовно-нравственных качеств и патриотических чувств учащихся, формирование казахстанского патриотизма и стремления воплотить в жизнь общенациональную идею «Мәңгілік ел», развитие толерантности и умения общаться в условиях межэтнической и межкультурной коммуникации.

Согласно Национального плана действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы при обучении предмета «Русская литература» необходимо усилить работу по развитию речи учащихся при изучении и анализе художественного произведения, написании сочинений, эссе и изложений.

Важной особенностью литературного образования является включение в его содержание регионального компонента: для изучения предлагаются произведения русских писателей Казахстана. Например:

- 7 класс: Повесть М.Кабанбаева «Арстан, я и виолончель»;
- 8 класс: отрывок из романа А.Алимжанова «Гонец», стихотворение О.Сулейменова «Волчата»;

- 9 класс: отрывки из романа Ю. Домбровского «Хранитель древностей».

Базовое содержание предмета составляют шедевры русской классики, произведения, которые отличает художественно-идейные достоинства, нравственно-эстетические ценности и стилевое мастерство писателя. Содержание литературного образования структурировано так, чтобы последовательно, не перегружая, ввести учащегося в художественный мир литературы.

При изучении литературы предусматривается организация самостоятельного (внеклассного) чтения учащихся. Для внеклассного чтения предлагаются произведения авторов, объединенных общей темой, жанром, проблемой.

Объем учебной нагрузки по учебному предмету составляет:

5 класс – 34 часа, из них на: чтение и изучение - 27 часов, внеклассное чтение – 4 часа, развитие речи – 3 часа;

6 класс – 34 часа, из них на: чтение и изучение – 26 часов, внеклассное чтение – 4 часа, развитие речи – 4 часа;

7 класс – 34 часа, из них на: чтение – 26 часов, развитие речи – 4 часа, внеклассное чтение – 4 часа;

8 класс – 34 часа, из них на: чтение и изучение – 27 часов, внеклассное чтение – 3 часа, развитие речи – 4 часа;

9 класс – 34 часа, из них на: чтение и изучение – 26 часов, внеклассное чтение – 4 часа, развитие речи – 4 часа.

Шетел тілі

Негізгі орта білім деңгейіне арналған шетел тілі курсы жалпы орта білім деңгейінде оқыту дайындығына бағытталған, яғни ол шетел тілін меңгерудің жалпы еуропалық А₁, А₂, А₂₊ деңгейлеріне сәйкестендірілген:

5-сынып – А₁ («Бастапқы игерім 1»);

6-сынып – А₁ («Бастапқы игерім 1.1»);

7-сынып – А₂ («Қалыптасу қарсаңындағы игерім 1»);

8-сынып – А₂ («Қалыптасу қарсаңындағы игерім 1.1»);

9-сынып – А₂₊ («Қалыптасу қарсаңындағы игерім 2»).

Негізгі орта білім беру деңгейінде шетел тілін оқытудың мақсаты – оқушылардың тілді меңгерудің жалпы еуропалық А₁, А₂ қалыптасу алдындағы деңгейге сәйкес мәдениетаралық коммуникативтік біліктерін қалыптастыру мен дамыту, оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын дамыту.

Оқыту міндеттері:

– жаңа тілдік құралдарды (фонетикалық, лексикалық, грамматикалық, орфографиялық) және шеттілдік қарым-қатынас жасауда оларды қолдануды меңгеру;

– коммуникативтік біліктіліктерді сөйлеу әрекетінің төрт түрінде – тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым шетел тіліндегі қарым-қатынаста жүзеге асыру;

– оқушыларға үйреніп отырған тілі негізінде сол елдің мәдениетіне, салт-дәстүрі мен әдеп-ғұрпына қатыстыру;

– шеттілді мәдениаралық қарым-қатынас жағдайында өз елін және оның мәдениетін таныстыра білу шеберлігін қалыптастыру;

– ақпаратты қабылдау кезінде тілдік құралдардың жетіспеушілігі жағдайында бейімделу шеберлігін қалыптастыру;

– ақпараттық-коммуникациялық технологияларды, оқушыларға түсінікті тәсілдер мен құралдарды қолдана отырып жалпы және арнайы іскерліктерді қалыптастыру мен жетілдіру;

– қазіргі заман жағдайында оқушылар шетел тілінің орнын, болашақ маман иесі ретінде аңғаруы, өзін-өзі бақылау, өзіндік талдау және тілдік коммуникативтік дамуын өзіндік бағалау стратегиясын меңгерту;

– алынған жалпы оқыту іскерліктерін, дағдылар және біліктерін оқу-танымдық құзыреттіліктерді дамытуға кіріктірілетін оқу және іс-тәжірибелік міндеттерді шешу мақсатында қолдану;

– ұлттық өзіндік сана сезімді, әртүрлі қоғамдастық адамдарының арасындағы өзара түсіністікке ұмтылысты және өзге мәдениет белгілеріне толеранттық қарым-қатынасты дамыту.

Берілген кезеңде әуелгі кезеңнің тақырыптары мен сөйлеу аясы кеңейіп, оларға жаңа сөйлеу тақырыптары қосылады. Қатысымдық-сөйлеу іс-әрекеті бір кезеңнен екінші кезеңге өтіп, репродуктив әрекеттен репродуктив-нәтижелі әрекетке, кейіннен нәтижелі әрекетке қарай дамиды.

5-7-сыныптарда айтылым дағдыларын (диалогтік және монолог сөз) дамыту үшін нәтижелі жаттығуларды, яғни берілген репликалармен диалог құру, үлгі-диалогтарды дыбыстау қолданылады. Жаттығулар шығармашылық сипатта болуы мүмкін. Монолог сөз дағдыларын дамытуда тірек сөздер, жоспар, логикалық сызба, ассоциациядан тұратын нәтижелі, репродуктив жаттығулар, т.б. қолданылады. Оқу материалын жақсы меңгеру үшін жаттығуларды алдымен жазбаша, кейін ауызша түрде орындауға болады.

5-7-сыныптарда «Шетел тілі» оқу пәнін игертуде белгілі бір нәтижеге қол жеткізіледі:

– шетел тілін меңгерудің мотивациясын қалыптастыру және «Шетел тілі» пәнін білім беру бағытында өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу;

– «Шетел тілі» оқу құралдары арқылы өзін көрсету мүмкіндігін сезіну;

– тұтастай жеке сөйлеу мәдениетін жетілдіруге ұмтылу;

– мәдениаралық және этникааралық қарым-қатынаста коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру.

8-9-сыныптарда (А2 оқу деңгейі бойынша) қатысымдық-мәдениетаралық құзыреттерінің барлық компоненттерін дамыту жалғаса береді: грамматикалық және лексикалық минимум кеңейтіледі, тілдік және сөйлеу дағдылары нығайтылады, дискурсивті және әлеуметтік-мәдени біліктері дамиды. Бұл кезеңде үлгіге қарамай, вербальдық тірексіз байланысқан сөйлем құру қабілетін қалыптастыру қажет.

Көптілді білім беруді енгізу жағдайында ағылшын тіліне ерекше назар аударылады. Көптілді мектептерде ағылшын тілін тереңдете оқыту көзделген.

5-7-сыныптарда лексикалық минимумды қалыптастыру, ағылшын тілінде

оқытылатын пәндер бойынша бастапқы терминологиялық сөздікті әзірлеу ұсынылады.

8-9-сыныптарда лексикалық минимум артады, ағылшын тілінде оқытылатын оқу пәні курсының көлемі кеңейеді.

Шетел тілі сабақтарында оқушылардың тұлғалық қасиетін қалыптастырудың маңызды аспектісі «Мәңгілік Ел» идеясын іске асыру болып табылады:

– оқушылар бойында шетел тілінің қазіргі адам өмірінде және көпмәдениетті әлемдегі рөлі мен маңыздылығы туралы таным қалыптастыру, шет тілін қолдануда мәдениетаралық қарым-қатынаста басқа халықтар әлемі мен мәдениетін тану құралы ретінде жаңа тәжірибе жинақтау;

– азаматтық теңдікті, өз халқы, туған өлкесі, өз елі үшін патриотизм мен мақтаныш сезімін, өз этникалық және ұлтқа қатыстылығын сезіну, тілдерді және мәдениеттерді меңгеру арқылы жалпы қабылданған адамзаттық және базалық ұлттық құндылықтарды дамыту;

– коммуникативтік құзыреттіліктері мен мәдениетін қалыптастыру, яғни өзінің сөйлесу мүмкіндігіндегі деңгейіне қарай ауызша (айтылым және тыңдалым) және жазбаша (оқылым және жазылым) әр түрлі үлгіде тілді таратушымен қарым-қатынаста қабілеттілігі мен дайындығын, коммуникативтік шешімдер мен әңгімелесу әдебіне сәйкес барынша кең көлемде сөйлесу және сөйлесуден басқа құралдарды тепе-тең пайдалану;

– ағылшын тілді елдердің мәдениетімен танысу арқылы өзге (бөгде) мәдениетке құрметпен қарау қатынасын қалыптастыруды жалғастыру;

– ауызша және жазбаша қатынаста шетел тілінде өзінің төл мәдениетін таныстыру қабілетін одан әрі дамыту.

Ауызша және жазбаша сөйлеу мәдениетін қалыптастыру мақсатында шетел тілі пән мұғалімдеріне ұсынылатыны:

– оқыту материалдарының түпнұсқасын пайдалану (аудио-бейнежазбалар, фильмдер, әндер, ғылыми және ойын-сауық журналдарынан мақалалар);

– сипаттау дағдысын қалыптастыру үшін ақпараттармен жұмыс жасау, шетел тілінде сипаттама беру, салыстыру, талдау, диалог жүргізу, пікірталас, қажетті дәлелдемелер келтіру, жинақтау және қорытынды жасау;

– оқушылардың сөздік қорын байыту мақсатында өз бетінше анықтамалармен және энциклопедиялық әдебиеттермен, электронды ресурстармен жұмыс істеуге үйрету.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес «Шетел тілі» пәні бойынша апталық оқу жүктемесінің көлемі:

5, 6, 7, 8, 9-сыныптарда аптасына 2 сағаттан, жылына әрбір сыныпта 68 сағатты құрайды.

3.2 «Математика және информатика» білім саласы

Негізгі орта білім деңгейінде математиканы оқыту келесі мақсаттарға жетуге бағытталған: практикалық жағдайларда қолдану және салалас пәндерді игеру үшін қажетті математикалық білім мен біліктілік жүйесін меңгеру; математикалық білім беруді жалғастыру; практикалық есептерді шығару құралы ретінде математикалық тілді меңгеру, математикалық сауаттылықты дамыту.

5-9-сыныптарда математика курсының оқытуға бөлінген сағат саны алдыңғы сыныптарда игерілген математикалық білімдерін қайталауға, тереңдетуге және жүйелеуге, сонымен қатар есептеу дағдыларын және басқа да бағдарламалық біліктерін тиянақтауға мүмкіндік береді. Бұл өз алдында оқытудың келесі курстарында математикалық материалды толығымен игеруге және жаратылыстану-математикалық цикл пәндерінің материалдарын игеруге ықпал етеді.

Математиканы оқыту барысында әртүрлі адами іс-әрекеттер саласында кездесетін кең ауқымды өмірлік есептерді шешу үшін білім мен біліктерді пайдалану дағдыларын кеңейтуге, яғни функционалдық сауаттылықты дамыту бойынша жұмыстарға көңіл аудару керек.

TIMSS, *PISA* халықаралық салыстырмалы зерттеулеріне қатысатын республикамыздағы жалпы білім беретін мектеп оқушыларының математикалық сауаттылығы нәтижесін жақсарту және білім сапасын арттыру мақсатында математика сабақтарында меңгерген білім, біліктілігін тәжірибеде және күнделікті өмірде қолдана білуге бағытталған практикаға бағдарланған тапсырмаларды пайдалану ұсынылады.

Осы тұрғыда мұғалімдерге көмек ретінде «*PISA*, *TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың математикалық сауаттылықтарын дамыту» әдістемелік құралы әзірленді және ол Академияның сайтында орналастырылған (www.nao.kz). Бұл әдістемелік құралда *PISA*, *TIMSS* зерттеулері тапсырмалар негізінде оқушылардың математикалық сауаттылығын дамыту бойынша әдістемелік нұсқаулықтар берілген. Оқушылардың білім жетістіктерін анықтаудағы халықаралық зерттеулерде қолданылған тапсырмалар енгізілген.

5-6-сыныптарда «Математика» пәні оқытылады.

7-9-сыныптарда математиканы саралап оқыту, яғни алгебра және геометрияның жүйелі курстарын оқыту басталады.

Математика

5-6-сыныптардағы математика пәні – орта білімнің бастауыш және негізгі деңгейінде оқушыларға математиканы оқытуда сабақтастық пен болашақты қамтамасыз ететін кіріктірілген оқу пәні.

Оқыту мақсаты: оқушыларды математикалық материалды түсінуін қамтамасыз етуге бағытталған математикалық қызметке қатыстыру және ой-өрістің дамуы арқылы математиканың базалық негізін сапалы меңгеруді қамтамасыз ету; ұлттық және жалпыадами құндылықтар негізінде талдау

жүргізудің практикалық дағдысы мен біліктігін иелену, ойлаудың математикалық стилін қалыптастыру; негізгі орта білім деңгейінде алгебра мен геометрияны игерудің практикалық негізін жасау.

Оқыту міндеттері: көрнекі-бейнелік және логикалық ойлауды, оқу уәжін, өздігінен білім алу қабілетін, математика тілінде сөйлеуді, талдау мен дәлелдеулер жүргізу және қарапайым зерттеу есептерін шығару біліктігін қалыптастыру; тұлғаның интеллектуалдық қасиеттерін (логикалық ойлау, интуиция, танымдық қызығушылығын, өздігінен жұмыс атқару, жігерлілік және т.б.) және алгебраның базистік негізін сапалы меңгеруді қамтамасыз ету; оқушылардың тұжырымдарды талдау және дәлелдеу білігін, ойлау қабілетін, әр оқушының математикалық интуициясы мен шығармашылық қасиеттерін дамыту; өздігінен жұмыс атқару дағдыларын дамыту; берілген тақырып бойынша оқушыларға өздігінен есептер құрастыру мен оларды шығаруға мүмкіндік беру.

5-6-сыныптардағы математика пәнін оқытудың ерекшеліктері – нақты мысалдарды қолдана отырып, материалды индуктивті негізде беру. Сабақтастық принципін сақтай отырып, 5-сыныптағы математика курсына оқыту бастауыш сыныптарда игерілген материалдар жүйелеу мен жаңаны қоса беруден басталады. Бұл курс өзінің практикалық бағдарымен ерекшеленеді және жоғары сыныптарда математиканы оқу үшін қажетті дағдыларды қалыптастыруға, сонымен қатар оқушыларға өмірге қажетті маңызды дағдыларды қалыптастыруға бағытталған. Айқын емес (терминологияларды пайдаланбай) ұғымдардың анықтамаларын енгізу, алынған қорытындыларды негіздеу (ережелер, қасиеттердің тұжырымдамалары және т.б.) арқылы теорияны дедуктивті жолмен түсіндіруге дайындық жүргізу. Математика пәнін оқыту көрнекі-бейнелі ойлауды дамытумен; көрнекілікті кеңінен қолданумен; оқушыларды геометрияны жүйелі меңгеруге, басқа пәндерді меңгеруде және сонымен қатар күнделікті өмірде геометриялық біліктерін пайдалануға даярлаумен жүзеге асырылады. Оқушылардың теориялық білімдерін практикаға көшіру қабілеттерін дамытуға арналған мәтінді есептердің орны ерекше. Мәтінді есептерді шығару біліктіліктері мен дағдыларын қалыптастыруда есептерді шығарудың арифметикалық және арифметикалық тәсілдеріне басты назар аударылады. Мәтінді есептер пайыз, бөлшек, пропорция, функция және т.б. ұғымдардың мағынасын түсінуге көмектеседі.

Математикалық сауаттылықты қалыптастыру мақсатында оқушыларға келесі іскерліктерді үйрету ұсынылады:

– анықтамалықтарды қолдану, оқу, әдістемелік және анықтамалық әдебиеттерден анықтамаларды, формулалар және басқа да тұжырымдарды іздеу;

– математикалық формулаларды қолдану, дербес жағдайларды жалпылау негізінде шамалар арасындағы тәуелділіктің формулаларын өздігінен құрастыру;

– игерілген математикалық білім, білік, есептеу, өлшеу және графиктік дағдыларды пайдаланып практикаға бағытталған тапсырмаларды шешу;

– дәлелдемелі пайымдау жүргізу, талқылауға қатысу және логикалық

негізделген қорытындылар жасау;

– математикалық мәтінмен жұмыс жасау (талдау, қажетті ақпаратты алу), математикалық терминология мен символдарды қолдана отырып, өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық және нақты түсіндіру.

Мұғалімдерге көмек ретінде «5-6-сыныптары оқушыларына арналған математикадан деңгейлік тапсырмалар» дидактикалық материалдар әзірленіп, Академия сайтында орналастырылған (www.nao.kz). 5-6-сыныптары оқушыларына арналған математикадан деңгейлік тапсырмалар осы сыныптардағы математика курсының негізгі тарауларын қамтиды. Тапсырмалар оқушылардың білімдерін жүйелеуге, жалпылауға және тексеруге арналған.

«Математика» пәні бойынша 5-6-сыныптардағы сағат саны аптасына 6 сағаттан, әрбір сыныпта оқу жылында 204 сағатты құрайды.

Алгебра

Алгебра – математиканың негізгі бөлімдерінің бірі. Ол ғылым мен техниканың тілі болып табылады. Алгебраның көмегімен табиғат пен қоғамда болып жатқан құбылыстар мен процестер меңгеріліп, оларға болжау жасалады және бейнеленеді. Алгебра пәні мектепте оқытылатын көптеген пәндерді, ең алдымен жаратылыстану-математика циклінің барлық пәндерін, әсіресе физика, информатика және геометрия пәндерін игеруді қамтамасыз етеді.

Оқыту мақсаты: оқушыларға алгебраның базистік негізін меңгерту, оларда тұлғааралық және этносаралық мәдениетті, өз тағдырына жайбарақат қарамайтын тұлғаны және тұлғаның кәсіптік бағдарын қалыптастыру.

Оқытудың міндеттері: нақты сандар түсінігін қалыптастыру; бөлшек-рационал және тригонометриялық өрнектерді тепе-тең түрлендіру, функциялар графиктерімен жұмыс жасау біліктілігін қалыптастыру; теңдеулер мен теңсіздіктерді және теңдеулер мен теңсіздіктер жүйелерін шешуді үйрету; теңдеулер мен теңсіздіктер және олардың жүйелерінің көмегімен мәтіндік есептерді шығаруды үйрету; статистикалық мәліметтерді талдау және көрсетудің негізгі тәсілдерімен таныстыру, қарапайым ықтималдық түсініктерді қалыптастыру.

7-9-сыныптардағы алгебра курсы оқыту теорияны дедуктивті жолмен баяндауға көшумен ерекшеленеді. Алгебра курсы оқып-білуде оқушылар математикалық аппараттың негізін құрайтын біліктіліктер мен дағдыларды меңгеретін болады және оларды әртүрлі есептерді шығаруда белсенді түрде қолданады. Алгебра курсы төрт мазмұндық бағытта құрылады: сандар және өрнектер, тепе-тең түрлендірулер, теңдеулер мен теңсіздіктер, функциялар. Барлық осы бағыттар жекелей дамытылмайды, олар тығыз байланысып, өзара әрекеттесумен қарастырылады. Ықтималдықтар теориясы бойынша материалдар 8-сыныптан бастап оқытылады.

Математикалық сауаттылықты қалыптастыру мақсатында оқушыларға келесі іскерліктерді үйрету ұсынылады:

– анықтамалықтарды қолдану, оқу, әдістемелік және анықтамалық әдебиеттерден анықтамаларды, формулалар және басқа да тұжырымдарды

іздеу;

– әртүрлі өмірлік жағдайларда алгебралық білім, білік және графикалық дағдыларды қолдану;

– ақпаратты табу, талдау, өңдеу және жинақтау;

– математикалық формулаларды қолдану, дербес жағдайларды жалпылау негізінде шамалар арасындағы тәуелділіктің формулаларын өздігінен құрастыру;

– қоршаған орта мен саралас пәндердегі заңдылықтарды суреттеу және талдау үшін игерілген алгебралық түрлендірулер мен функционалды-графикалық кескіндеуді қолдану;

– дәлелдемелі пайымдау жүргізу, талқылауға қатысу және логикалық негізделген қорытындылар жасау;

– математикалық мәтінмен жұмыс жасау (талдау, қажетті ақпаратты алу), математикалық терминология мен символдарды қолдана отырып, өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық және нақты түсіндіру;

– қажеттілігіне қарай анықтамалықтар мен қарапайым есептеу құрылғыларын пайдаланып практикаға бағытталған тапсырмаларды шешу;

– кестелер, диаграммалар, графиктер түрінде берілген шынайы сандық мәліметтерді, статистикалық сипаттағы ақпараттарды талдау;

– қолданбалы сипаттағы математикалық есептерді шешу құралы ретінде заманауи ақпараттық технологияларды қолдану.

Мұғалімдерге көмек ретінде «7-9-сыныптары оқушыларына арналған алгебрадан деңгейлік тапсырмалар» дидактикалық материалдар әзірленіп, Академия сайтында орналастырылған (www.nao.kz). 7-9-сынып оқушыларына арналған алгебрадан деңгейлік тапсырмалар осы сыныптардағы алгебра курсының негізгі тарауларын қамтиды. Тапсырмалар оқушылардың білімдерін жүйелеуге, жалпылау мен тексеруге арналған.

«Алгебра» пәні бойынша 7-9-сыныптардағы сағат саны аптасына 3 сағаттан, әрбір сыныпта оқу жылында 102 сағатты құрайды.

Геометрия

Негізгі мектептің 7-9-сыныптарындағы геометрия – жаратылыстану-ғылыми пәндері мен формальды-логикалық теорияның ерекшеліктерін үйлестіретін жүйелі оқу курсы.

7-9-сыныптарда геометрияны оқу барысында оқушылардың бойында жазықтықтағы геометриялық фигуралар туралы білімдері қалыптасып, тереңдетіледі және жүйеленеді, логикалық және бейнелік ойлауы дамиды. Оқушылардың геометриялық білім мен біліктер жүйесін басқа да жаратылыстану-ғылыми пәндерімен бірге кешенді түрде меңгеруі олардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыруға және қоршаған әлемді танып білуге мүмкіндік жасайды.

Негізгі мектепте геометрияны оқу пәні ретінде оқытудың мақсаты: барлық оқушыларды одан әрі оқуға қажетті геометрия облысындағы математикалық дайындықтың базалық деңгейімен қамтамасыз ету; сабақтас пәндер мен жоғары сыныпта стереометрия курсы игеруге қажетті дайындық жүргізу; оқушылардың

кеңістіктік түсініктерін, бейнелік ойлауды қалыптастыру және логикалық ойлауды дамыту; геометриялық салуларды орындау және оның дұрыстығын негіздей білу біліктігі мен дағдыларын қалыптастыру және дамыту; геометриялық білім мен математикалық іс-әрекет дағдылары негізінде практикалық қызмет дағдыларын қалыптастыру және дамыту; функционалдық сауаттылықты дамыту; графикалық сауаттылықты, эстетикалық талғамды дамыту.

Геометрияны оқыту міндеттері: оқушылардың геометриялық фигуралар туралы түсініктерін, бір немесе бірнеше геометриялық фигуралардың элементтерінің арасындағы сандық және сапалық қатыстарды қалыптастыру; дедукциялық ойлау (тура әдіс, қарсы ұйғару әдісі) дағдыларын қалыптастыру және дамыту; қарапайым сызбаларды салу, өлшеу дағдыларын қалыптастыру; өздігінен білім алу дағдыларын қалыптастыру және дамыту; нақтылы объектіні бір немесе бірнеше геометриялық фигуралар түрінде беру біліктігін қалыптастыру және дамыту; жазық фигуралардың қасиеттері туралы теориялық білімдерін кеңейту және жүйелеу; есептеуге, дәлелдеуге және салуға арналған геометриялық есептерді шешу біліктігі мен дағдыларын қалыптастыру және дамыту; күрделілігі әртүрлі сызбалардағы геометриялық фигураларды тану, есептерді шешу кезінде қосымша салулар мен көмекші сызбаларды пайдалану біліктігі мен дағдыларын ұлғайту; жазықтықтағы түрлендірулер арқылы алынған жазық фигуралардың бейнелерін салу біліктігін қалыптастыру және дамыту; геометриялық есептерді алгебралық әдістермен шешу біліктігі мен дағдыларын қалыптастыру және дамыту; оқушылардың кеңістік және кеңістіктік фигуралар туралы түсініктерін қалыптастыру; оқушыларды кеңістіктік фигуралардың кескіндерімен және олардың элементтерімен таныстыру; геометриялық шамаларды табуға арналған практикалық есептерді құрастыру және шешу (қажет болған жағдайда анықтамалықтарды және техникалық құралдарды пайдаланып) біліктігін қалыптастыру және дамыту; жазық және кеңістіктік геометриялық фигуралардың қасиеттері туралы ғылыми ақпараттарды жинақтай, талдай, өңдей және пайдалана білу біліктігін қалыптастыру және дамыту.

7-сынып геометрия курсында оқушылар геометриялық фигуралармен (нүкте, түзу, сәуле, кесінді, бұрыш, жазықтық, үшбұрыш, шеңбер), олардың қасиеттерімен; геометриялық қатынастармен (тиістілік, қиылысу, параллельдік, перпендикулярлық, теңдік); геометриялық шамалармен (кесіндінің ұзындығы, бұрыштың өлшемі) танысады. 7-сыныпта геометрияны оқытуда сызбалар кеңінен пайдаланылады, оқушылар геометриялық фигуралар мен қатынастардың қасиеттерін оқып біледі, есептер шығарады, теоремаларды дәлелдейді, циркуль және сызғыштың көмегімен негізгі салуларды орындайды, сызбаларды орындау дағдылары геометриялық түсініктерді қалыптастырумен қатар дамиды.

8-сынып геометрия курсында оқушылардың жазықтықтағы геометриялық фигуралар туралы білімдері; геометриялық фигураларды салу және дедукциялық ойлау (тура әдіс, қарсы ұйғару әдісі) дағдылары; игерген қасиеттер мен формулаларды қолданып, геометриялық шамалардың (ұзындықтар, бұрыштар, аудандар) мәндерін есептеу біліктігі қалыптасады,

тереңдетіледі және жүйеленеді. Оқушылар сүйір бұрыштың тригонометриялық функцияларымен және жазықтықтағы координаталар әдісімен танысады; тригонометриялық өрнектерді түрлендірудің алғашқы дағдыларын және геометриялық есептерді шешуде координаталар әдісін қолдану дағдыларын меңгереді.

9-сынып геометрия курсы оқылатын материалдың теориялық маңыздылығының, дедукциялық рөлінің және қарастырылатын объектілердің абстракциялық дәрежесінің артуымен сипатталады. Оқушылардың білім қоры векторлық-координаталық әдіс және түрлендірулер (қозғалыс және ұқсастық) әдісі сияқты геометриялық фигуралардың қасиеттерін игерудің жана әдістерімен толықтырылады, сонымен қатар стереометрия элементтерімен танысады. Басқадай пәндермен пәнаралық байланыстар тереңдетіледі. Басқадай пәндермен пәнаралық байланыстар тереңдетіледі. Оқылған фигуралардың қасиеттеріне, олардың арасындағы қатынастарға сүйеніп, қосымша салуларды, алгебралық және тригонометриялық аппаратты, симметрияны қолданып геометриялық және практикалық мазмұнды есептерді шешу біліктігі кеңейтіледі. Практикалық мазмұнды мысалдарды қарастыру оқушылардың қоршаған әлемдегі геометриялық формалар мен қатынастарды айыра білу және оларды геометрия тілімен суреттей білу біліктігін дамытады.

Геометрияны оқытудың әдістемелік ерекшелігі – планиметрия курсы оқытуда кеңістіктік денелерді пайдалану. 7-9-сыныптардағы геометрия курсына теорияны дедуктивті жолмен баяндауға көшу, геометрияны оқытудың алғашқы кезеңдерінен бастап (7-сыныптан), стереометрияны оқытуға дайындау жүзеге асырылады.

Мұғалімдерге көмек ретінде «Кеңістіктегі планиметрия есептері» оқу-әдістемелік құралы әзірленіп, Академияның сайтында орналастырылған (www.nao.kz). Оқу-әдістемелік құралы планиметрия мен стереометрия курстары мазмұнының сабақтастығын қамтамасыз етеді, көрсетілген бөлімдер бойынша материалдардың кіріктірілу механизмін суреттейді, стереометриялық ортадағы планиметриялық есептердің кешенін қамтиды. Бұл оқу-әдістемелік құрал оқушылардың геометриялық білімдері деңгейін көтеріп, кеңістіктік ойлауын дамытқысы келген мұғалімдерге арналады.

Математикалық сауаттылықты қалыптастыру мақсатында оқушыларға келесі іскерліктерді үйрету ұсынылады:

– анықтамалықтарды қолдану, оқу, әдістемелік және анықтамалық әдебиеттерден анықтамаларды, формулалар және басқа да тұжырымдарды іздеу;

– математикалық формулаларды қолдану, дербес жағдайларды жалпылау негізінде шамалар арасындағы тәуелділіктің формулаларын өздігінен құрастыру;

– индукциялық және дедукциялық ойлау тәсілдерін қолдану, геометриялық есептерді шешудің әртүрлі жолдарын көре білу;

– геометриялық шамаларды табуға байланысты (қажеттілігіне қарай анықтамалықтарды және техникалық құралдарды пайдаланып) практикалық есептерді құрастыра және шығара білу;

– математикалық мәтінмен жұмыс жасау (талдау, қажетті ақпаратты алу), математикалық терминология мен символдарды қолдана отырып, өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық және нақты түсіндіру;

– қолданбалы сипаттағы математикалық есептерді шешу, жазық және кеңістіктік фигуралардың қасиеттерін зерттеу құралы ретінде заманауи ақпараттық технологияларды қолдану.

«Геометрия» пәні бойынша 7, 8, 9-сыныптардағы сағат саны аптасына 2 сағаттан, әрбір сыныпта оқу жылында 68 сағатты құрайды.

Информатика

«Информатика» оқу пәнін меңгеруде жүзеге асатын маңызды міндеттер:

– информатика, алгоритмдеу, программалау, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, ақпараттық модельдеу салаларында теориялық білімді және практикалық білік пен дағдыны қалыптастыру;

– алгоритмдік, операциялық және сындарлы ойлау қабілеттерін, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар құралдары арқылы оқушылардың логикалық, математикалық, зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін дамыту;

– жеке, топтық және өздігінен жұмыс істеу біліктерін қалыптастыру;

– ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануда этикалық және құқықтық нормаларды сақтауда жауапкершілікпен қарауға, ақпараттық мәдениетке тәрбиелеу;

– өзіндік ізденіс пен түрлі ақпарат түрлерін терең талдау машығын игеру болып табылады.

5-9-сыныптардағы информатика пәнінің ерекшелігі информатиканың іргелі негіздерін меңгеру, алгоритмдер дағдыларын ерте оқытуына назар аудару болып табылады.

Әрбір сыныпта информатиканың бірінші сабағы, есептеуіш техника кабинетінде қауіпсіздік техниканың ережелерін және жұмыс орнын ұйымдастыруына қайталауға арналады. Интернет желісіндегі жұмыстармен байланысты практикалық тапсырмаларды орындау барысында Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес ақпараттармен бірге этикалық және құқықтық аспектілерге маңызды көңіл бөлінеді.

Информатика пәніне деген қызығушылықты арттыру мақсатында жобалық іс-әрекеттер ұсынылады. Әр сыныптар бойынша жобалық іс-әрекетті оқытуға жеке сағаттар бөлінген. Жобалау технологияларын қолдану информатика пәні бойынша ғана оқу сапасын көтеріп қоймайды, пәнаралық байланысты жасайды және жоба даярланып жатқан мектеп пәнін оқыту тиімділігін жоғарылатады. Мұғалімнің өз қалауы бойынша жобалық іс-әрекеттерге өткен тараулар бойынша тақырыптар алуға болады.

«Информатика» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі: *5-сыныпта* – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат; *6-сыныпта* – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат; *7-сыныпта* – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат; *8-сыныпта* – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат; *9-сыныпта* – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат.

3.3 «Жаратылыстану» білім саласы

Ғылыми-жаратылыстану білім беру саласы оқушылардың бойында табиғат құбылыстары және заңдылықтары туралы ұғым қалыптастырады; табиғатты танып-білудің ғылыми әдістерімен таныстырады. Ол адамға табиғаттың бір бөлігі ретінде тек қана табиғат әлемін түсінуге ғана емес, сонымен қатар бұл құбылмалы әлемде дүниетанымдық, мәдени және білікті тұлғаның қалыптасуына, жүйелі-құнды жеке тұлғалық тәрбие беруге бағытталған.

«Жаратылыстану» білім беру саласы пәндерін оқытудың маңызды компоненті тұлғаның функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталуы тиіс, ғылыми-жаратылыстану сауаттылығы бұл компоненттердің бірі болып табылады. Қазақстан мектептерінің 15 жасар оқушыларының *PISA* халықаралық салыстырмалы зерттеулеріне қатысуының нәтижелері ғылыми-жаратылыстану сауаттылығының жеткілікті деңгейде қалыптаспағандығын дәлелдейді (2009 ж. қатысушы 65 елдің ішінде 58-орын, 2012 ж. қатысушы 65 елдің ішінде 53-орын).

Осыған байланысты «Жаратылыстану» білім беру саласы пәндерін оқыту барысында функционалдық сауаттылықты білім мен біліктерді адамның әртүрлі іс-әрекеті салаларында өмірлік мақсаттарды кең көлемде жүзеге асыруға қажетті дағды ретінде қалыптастыру.

«Жаратылыстану» білім саласының мазмұны кіріктірілген, оның құрамына енгізілген пәндер: жаратылыстану, география, биология, химия, физика.

Негізгі орта білім деңгейінде географиялық білім қалыптастыру төмендегі пәндер бойынша жүзеге асырылады:

5-сыныпта – «Жаратылыстану» пәні;

6-9-сыныптарда – «География» пәні.

Жаратылыстану

«Жаратылыстану» оқу пәнінің мазмұны табиғатты ғылыми тұрғыдан танудың әдістерін ашады; Ғалам, Күн жүйесі, Жер ғаламшары, оның қозғалысы, пішіні, беткі қабаты, магниттік қасиеттері жайлы, атмосфера, гидросфера, литосфера және Жер ғаламшарындағы адам туралы түсінік береді; денелер мен заттар, олардың қасиеттері; Жердің тірі қабаты туралы; қоршаған орта және адамның ондағы орны туралы білім қалыптастырады.

Жаратылыстану курсының оқытудың *мақсаты* оқушылардың бойында ғылыми-жаратылыстану білімдерін, түсініктерін және саналы қоғамдастығы бар бірегей ғаламшар ретіндегі Жер туралы біртұтас көзқарастарын, табиғат пен қоғамның өзара жүйелі байланысын, жүйелі-кешенді ойлау мен функционалдық сауаттылықтарын дамытуды қалыптастыру болып табылады.

Оқытудың *міндеттері*: курс бастауыш мектепте алған білім, біліктілік және дағдының сабақтастығын әрі қарай жалғастырады, сонымен қатар Отанын, туған табиғатын сүюге деген жоғары рухани ізгілікті, көптілділік және жеке тұлғаның жалпы мәдениеттілігін тәрбиелеуді жалғастырумен ұштастырылады; экологиялық білімді, денсаулыққа зиянсыз іс-әрекетті, табиғат құбылыстарын жоғары деңгейде түсіндіре білу және өз іс-әрекетінің

қорытындыларын алдын-ала болжауды жүзеге асыру дағдыларын қалыптастыру, табиғат ресурстарын қалпына келтіру, өзгерту, зерттеу барысында қолданылатын жаратылыстану ғылымдары әдістерімен оқушыларды таныстыру жалғастырылады; қоршаған ортаны танудың ғылыми жаратылыстану тәсілдерін пайдалану дағдылары (бақылау, өлшеулер, тәжірибелер, зерттеу жұмыстарының жоспарын жасау, нәтижелерді талдау және қорытындыларды тұжырымдау) дамытылады.

5-сыныптағы жаратылыстанымдық білім мазмұны келесі принциптер бойынша құрылған: оқытудың мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келу; оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес болу; оқу пәні мазмұнының «Дүниетану» курсы мазмұнымен сабақтастығы; ғылыми-жаратылыстанымдық білім берудің практикалық және қолданбалы бағытын жүзеге асыру.

Жаратылыстануды оқыту жалпы қажетті құралдар және арнайы аспаптармен, географиялық карталармен, атластармен, баспа құралдарымен, аудио және бейне материалдармен, басқа да техникалық оқыту құралдарымен арнайы жабдықталған сынып бөлмесінде жүзеге асырылады.

Қарастырылатын сұрақтардың алуан түрлілігіне және оқушылардың бойында табиғат, табиғи үдерістердің біртұтастығы жайлы көзқарасты қалыптастыру себебіне байланысты географиялық циклдың құрамына кіреді, өзінің мағынасы мен мазмұнына қарай кіріктірілген курс болып табылады.

Бақылаулар және практикалық жұмыстар мектептің оқу-тәжірибелік үлескісінде өткізіледі. Бағдарламада берілген барлық практикалық іс-әрекеттер дамытушы және қалыптастырушы болып табылады. Міндетті түрде бағаланатын (екі) практикалық жұмыс нөмірмен белгіленген.

Оқу жоспарының вариативті бөлігіне таңдау курстарын дайындауға және жүзеге асыруға бағытталған келесі қосымша оқу курстары ұсынылады: «Табиғат және адам», «Жасыл дәріхана», «Туған жер» және т.б.

«Жаратылыстану» пәні бойынша 5-сыныпта сағат саны аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағатты құрайды.

География

Мектептің білім беру жүйесінде жас ұрпақты жан-жақты дамыту мен тәрбиелеуде, патриоттық сезімдер мен ұлттық сана, жалпы және географиялық мәдениет, қоршаған ортаға деген саналы қарым-қатынас қалыптастыруда, функционалды сауатты, шығармашыл тұлға тәрбиелеуде, Жер бетіндегі тіршілікті сақтауда табиғат пен қоғам алдындағы жауапкершілікті сезінуде, қазіргі әлемде Қазақстанның орнын түсінуде және ел әлеуетін көтерудегі өз үлесін ұғынуда география пәні үлкен рөл атқарады.

Білім берудің негізгі орта деңгейінде географияны оқытудың *мақсаты* – оқушылардың бойында ғылыми-жаратылыстану білімдерін, табиғат, қоғам және экономиканың жүйелі байланысы жайлы, саналы бірлестігі бар ғажайып ғаламшар ретіндегі, Жер туралы түсініктері пен көзқарастарын дамыту қазіргі география ғылымы, оның жетістіктері мен адамзат алдында тұрған маңызды проблемаларды шешудегі рөлі туралы түсінік қалыптастыру; Қазақстандағы және дүниежүзіндегі табиғи, әлеуметтік-экономикалық және экологиялық

үдерістердің географиялық аспектілерін анықтау үшін қажет географиялық ойын қалыптастыру; табиғат дамуының заңдылықтары, халықтың және шаруашылықтың орналасуы, географиялық кеңістікте болып жатқан үдерістердің динамикасы мен аумақтық ерекшеліктері туралы кешенді әлеуметтік-бағдарлы географиялық білім жүйесін қалыптастыру.

Оқыту мақсаттарына сәйкес «География» пәнін оқытудың мынадай *міндеттері* анықталды: география ғылымы және Жер туралы серіктес ғылымдардың негізін меңгерту, табиғатқа, оның дамуына, табиғаттың, қоғамның және экономиканың байланысына диалектикалық-материалистік көзқарас қалыптастыру; табиғат ресурстарын үнемді де тиімді пайдалануға және қоршаған ортаны қорғауға, табиғи және экологиялық жағдайды бағалау мен болжауға қажетті білім мен біліктілікті меңгерту; қазіргі дүниежүзілік дамудың негізгі бағыттарымен, экономиканың және табиғат кешенінің дамуы барысында туындайтын жеке бір аймақты, сол сияқты барлық дүние жүзін қамтитын проблемаларды және сұрақтарды оқып-білу; оқу еңбегіне қажетті біліктілік пен дағдыларды қалыптастыру, зерттеушілікке құштарлықты, зейін және байқағыштықты, логикалық ойлауды, есте сақтау қабілетін, сөз шеберлігін және көптілділікті, қиялдау, аумақтық бейнені қалыптастыра білу шеберлігін, қоршаған ортаны эстетикалық тұрғыдан қабылдау, өмірге шығармашылық көзқарасын және өз білімін арттыруға, дамытуға талпынушылықты қалыптастыру; географиялық, саяси, экономикалық, басқа да ғылыми және әдістемелік ақпаратты, карталарды, мерзімді баспасөз басылымдарын, ғаламторды, білім берудің цифрлық ресурстарын қолдана білу дағдыларын дамыту; өз өмірі және әрекеті барысында географиялық білімді тиімді пайдалана білуі үшін білім, дағды және шеберлікті меңгерту; жоғары отансүйгіштік сезімге, Қазақстан Республикасының Конституциясын сыйлауға тәрбиелеу, белсенді өмірлік көзқарас қалыптастыру.

География курсының құрылымы мен мазмұнын іріктеу барысында оқу материалы және пәнаралық байланысты жалғастыру тәсілі негізге алынған, 6–9-сынып оқушыларының жас ерекшеліктері ескерілген, оқыту үдерісінің тұлғалық-бағдарлану тәсілі қарастырылған.

6-7-сыныптардағы «География» оқу пәнінің мазмұны оқушылардың бойында Жер туралы жалпы түсінік қалыптастыруға; жергілікті жерде, план, карта бойынша бағдарлау тәсілдерін; жалпы географиялық заңдылықтар; материктер және мұхиттар табиғат кешендерінің қалыптасу тарихы мен географиялық ерекшеліктері туралы түсінік беруге бағытталған.

8-9-сыныптардағы «География» оқу пәні оқушыларды Қазақстанның физикалық және экономикалық-географиялық жағдайымен, геологиялық құрылысы және жер бедерімен таныстырады; елдің табиғи-аумақтық және экономикалық аудандары, Қазақстан Республикасының сыртқы экономикалық байланыстары және Қазақстанның дүниежүзілік экономикадағы орны туралы білім қалыптастырады.

«Тұрақты даму», «Жасыл экономика» ұғымдарының ғылыми-теориялық мәнін оқу, меңгеру және олардың аймақтық, ғаламдық маңызын түсіну. Ұлттық «Мәңгілік Ел» идеясын жүзеге асыру мақсатында, Қазақстан Республикасы

туралы ғаламдық геоэкономикалық кеңістікте қарқынды дамып келе жатқан ел ретінде, ғылыми негізделген көзқарасты қалыптастыру және дамыту.

Оқушылар алған білімді картографиялық жұмыстар, далалық зерттеулер мен практикалық жұмыстарды орындауда, түрлі диаграммалар мен кестелер құрастыруда, экономикалық, тарихи-географиялық нысандар мен оқиғаларды суреттеуде, табиғи және экономикалық құбылыстар мен үдерістерді бақылауда пайдалана алады.

Сабақ барысында орындалатын практикалық жұмыстар, географиялық құбылыстарды бағалауға, болжауға, түсіндіруге, сипаттауға, анықтауға, сонымен қатар картамен, оның өлшеуіш ресурстарымен жұмыс істеуге бағытталған. Міндетті түрде бағаланатын практикалық жұмыстар нөмірмен белгіленген.

Оқушылардың ғылыми-жаратылыстану сауаттылығын дамыту көлемінде географиялық білімді өмірлік тәжірибеде, оқу және оқудан тыс әртүрлі жағдаяттарда қолдана білу біліктілігін қалыптастыруға бағытталған тапсырмаларды сабақта пайдалану ұсынылады. Бұл тапсырмаларды әзірлеу және сабақта пайдалану барысында *PISA*, *TIMSS* халықаралық салыстырмалы зерттеулерінің тапсырмаларына сүйену қажет.

«География» пәнінің *сағат саны*: 6-сыныпта – аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағатты; 7-сыныпта – аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағатты; 8-сыныпта – аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағатты; 9-сыныпта – аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағатты құрайды.

Биология

Негізгі орта білім деңгейінде «Биология» пәнін оқыту табиғат заңдылықтары туралы және адамның табиғатпен үйлесімді қарым-қатынасы туралы білім қалыптастыруға, экологиялық мәселелерді танып білуге бағытталған.

Оқытудың мақсаты органикалық дүниенің құрылысы мен тіршілік әрекеттерінің ерекшеліктері туралы алғашқы көзқарасты дамыту, органикалық дүниенің көптүрлілігі орта жағдайларына бейімділіктің нәтижесі екенін ұғындыру, эволюциялық теорияның және экологиялық ойлаудың негіздері туралы, тірі организмдердің жасушалық құрылысының негізге алынатын түсініктері туралы, организм және биоценоз тіршілік деңгейінің негізгі формалары екендігі туралы көзқарас қалыптастыру, Жер табиғатындағы биологиялық әртүрлілік оның тұрақты дамуының негізі екендігі туралы, тірі организмдердің жасушаға дейінгі құрылысы туралы негізге алынатын түсініктер қалыптастыру, тірі табиғаттағы көптүрлілік эволюцияның нәтижесі екендігін оқушыларға ұғындыру, өсімдіктер мен жануарларды жүйелеп жіктеу туралы ұғым қалыптастыру, тірі организмдердің өзара және тіршілік ортасымен қарым-қатынасын, өсімдіктер, жануарлар және адамның табиғаттағы рөлін жеке түсіну, өсімдіктер, жануарлар, микроорганизмдер, саңырауқұлақтар дүниесінің ерекшеліктерін, олардың табиғаттағы, адам өміріндегі және жалпы тіршіліктегі жоғары мәні туралы білімнің құндылығын ұғыну.

Оқытудың міндеттері:

- оқушыларда органикалық табиғатты оқып білуге танымдық қызығушылық дамыту;
- тірі табиғат туралы білімін тереңдету;
- «Өсімдіктер», «Жануарлар», «Адам», «Жалпы биология» бөлімдерін оқып білуге қажет тіректік білімдер мен негізге алынатын түсініктер қалыптастыру үшін жағдай туғызу;
- оқушыларда тіршілік құбылыстарының заңдылықтарын оқып білуге танымдық қызығушылық қалыптастыру;
- жаратылыстану ғылымдарын оқу барысында тірі табиғат туралы алған білімдерін дамыту;
- оқушыларда органикалық дүниенің біртұтас табиғи бейнесі туралы көзқарас қалыптастыру;
- өзінің білімін практикада қолдануға дағдылануды қалыптастыру;
- оқушыларда табиғатты тиімді пайдалану және қорғау, медицина, ауыл шаруашылығы, биотехнология салаларында еңбек ету дағдыларын дамыту.

6-сыныпта биология пәні «Өсімдіктер» бөлімін оқытумен ерекшеленеді. Оқу материалы «Өсімдіктер» дүниесінің маңызы және Жер бетіндегі өсімдіктер әлемінің көптүрлілігі, өсімдіктердің табиғаттағы және адам өміріндегі маңызы, олардың жасушалық құрылысы туралы түсініктер қалыптастыруға бағытталған. Оқушылар ауылшаруашылығы өсімдіктерінің көптүрлілігімен, олардың экологияға әсерімен, сонымен қатар өсімдіктердің жүйелеуімен және жер бетіндегі органикалық дүниенің көптүрлілігімен- вирустар, бактериялар, саңырауқұлақтар, қыналармен танысады. Оқу материалын игеру барысында өсімдіктерді зерттеу бойынша бақылау және практикалық, зертханалық жұмыстар жүргізу арқылы оқушылардың зияткерлік, шығармашылық қабілеттері дамиды.

Биологиялық танымдылықтың теориясын, заңдары мен заңдылықтарын, түсініктерін, ғылыми және логикалық әдістерін меңгерген, салауатты өмір салты, экожүйелер мен түрлердің көптүрлілігін қорғау, сақтау туралы білімдерін тиімді пайдалана білетін жеке тұлғаны дайындау және тәрбиелеуді жетілдіру көзделеді.

7-сыныпта биология пәні «Жануарлар» бөлімін оқытумен ерекшеленеді. Мұнда жануарлар дүниесі, жануарлардың көптүрлілігі, олардың Жер бетінде таралуы; жануарлардың құрылысы және жүйеленуі; жануарлардың табиғаттағы және адам өміріндегі маңызы оқылады. Оқушылар жабайы және үй жануарларын, олардың табиғаттағы өзара байланысын, жануарлардың табиғи бірлестіктердегі орны мен рөлін оқып біледі. Жануарлар тіршілігінің адамға тәуелділігін анықтап біледі. Жануарларға жағымсыз және жағымды қамқорлық жасаумен, жануарлар әлемін қорғаумен танысады. Қазақстан табиғатының ерекшеліктеріне сәйкес нақты жануар түрлеріне байланысты ақпарат қарастырылады. Оқушылар сонымен қатар өздерінің теориялық білімдерін практикада және зертханалық жұмыстар орындауда пайдалана алады.

8-сыныпта биология пәні «Адам және оның денсаулығы» бөлімін оқытумен ерекшеленеді. Алдымен ұлпа жасушасының, мүшелер және мүшелер жүйесінің, тұтас организмнің құрылысы туралы білімдерді қамтитын жалпы мәселелер қарастырылады, одан кейін организм қызметінің жүйкелік және гуморальдық реттелуі оқылады. Адамның биологиясын барлық қырынан қарап зерттеу анатомия, морфология, физиология, адам гигиенасы, салыстырмалы цитология және гистология арқылы жүзеге асырылады.

Оқушылар қоршаған ортада және адамның тіршілігінде жүріп жатқан заңдылықтар мен процесстер (зат және энергия алмасу, онтогенез) туралы білімді меңгеру, күрделі емес тәжірибе- эксперименттік мәселелер шешу; салауатты өмір салты түсінігін меңгеру, оқыған материалына талдау жасап, жіктеп, кесте құрып, сызбанұсқалар құрастырып үйрену; ақпаратпен жұмыс істеудің түрлі тәсілдерін оқып үйрену, алғашқы медициналық көмек көрсету әдістерін игеру және адамның жасушасы, мүшелер және мүшелер жүйесі туралы білімдерін қалыптастыру.

Негізгі орта білім деңгейінде оқушының жеке дамуы, табиғатты тиімді пайдалану және қорғау, медицина, ауыл шаруашылығы және биотехнология салаларында меңгерген білімдерін пайдалану жүреді. Оқушылар салауатты өмір салты және адам гигиенасы бойынша білімдерін практикада пайдаланады; өмірдің мәнін ең жоғары дәрежедегі құндылық ретінде түсінгенін көрсете біледі.

9-сынып биология пәнінің «Жалпы биология негіздері» бөлімін оқытумен ерекшеленеді. Биологияны оқытудың негізі - тірі организмдердің жалпы құрылымдық ұстанымдарын меңгеру, жердегі тіршіліктің пайда болуы туралы түсінік қалыптастыру, эволюция ілімі, генетика және селекция негіздері, организмдер мен ортаның арақатынасы туралы білім беру, сонымен қатар тірі организмдердің негізгі құрам бөліктері және қасиеттері туралы біліктіліктерін қалыптастыру, тірі организмдер жасушасының құрылысы мен қызметі, реттелуі және гомеостаз, көбейуі мен дамуы ұғымдары бойынша Жалпы биология білімдерін оқушылар меңгереді.

Биология пәнін оқыту арнайы кабинетте, оқу-көрнекілік құралдар мен жабдықтар, көрсетілімдік және зертханалық аспаптар ғаламтор, техникалық оқыту құралдармен жабдықталған жағдайда жүзеге асырылады.

Білім берудің негізгі орта деңгейінде оқушылардың жеке дамуы жалғасады, игерген білімдерін табиғатты тиімді пайдалануға және табиғатты қорғауға медицина, ауыл шаруашылығы, биотехнология салаларында пайдалануы іске асырылады. Оқушылар тәжірибе жүзінде салауатты өмір салты және адам гигиенасы бойынша білімдерін пайдаланады; тіршіліктің мәнін ең жоғарғы құндылық ретінде түсінгенін көрсетеді.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мақсатында келесі бағыттағы жұмыстарды орындау ұсынылады:

- оқытуды оқу материалын дидактикалық материалдар мен мультимедиялық ресурстарды пайдаланып игеруге бағыттап ұйымдастыру;
- түрлі ақпарат дерекнамаларымен: қосымша оқу және анықтамалық әдебиеттермен, мәліметтердің электрондық базасымен өздігінен жұмыс істеп

үйренуді дамыту;

- диаграммалар, сызбанұсқалар, талдап жинақталған қорытынды кестелер құрастырып, оқу материалын суреттеп, сипаттап, салыстырып, талдап үйренуді қалыптастыру;

- оқытуды өмірмен, биологиялық процестермен, экологиялық аспектілермен байланыстыру және салауатты өмір салтын сақтау;

- зертханалық тәжірибелерді, практикалық жұмыстарды және зерттеу жобаларын, шығармашылық тапсырмаларды өздігінен орындауды ұйымдастыру;

- оқыту процесінде аймақтық құрамдас бөліктерді пайдалану, жергілікті флора мен фаунаны сақтау;

- оқушылардың сөздік және терминологиялық қорын байыту үшін жүйелі жұмыстар жүргізу, қажетті дәлелдемелер жүргізу, қорытынды жасау және жалпылама қорыту.

Сонымен қатар, оқушылардың ғылыми-жаратылыстану сауаттылығын дамыту аясында биологиялық білімді өмірлік тәжірибеде, оқу және оқудан тыс әртүрлі жағдаяттарда қолдана білу біліктілігін қалыптастыруға бағытталған практикалық тапсырмаларды сабақта пайдалану ұсынылады. Бұл тапсырмаларды әзірлеу және сабақта пайдалану барысында *PISA*, *TIMSS* халықаралық салыстырмалы зерттеулерінің тапсырмаларына сүйену қажет.

Осы тұрғыда мұғалімдерге көмекші ретінде «*PISA*, *TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылықтарын дамыту» әдістемелік құралы әзірленіп, Академия сайтында орналастырылған (www.nao.kz). Әдістемелік құралда *PISA*, *TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылығын дамыту бойынша әдістемелік ұсыныстар берілген. Оқушылардың білім жетістіктерін зерттеуде қолданылған тапсырмалардың үлгілері көрсетілген.

Ескерту. 6-9-сыныптарда зертханалық жұмыстар оқылатын тақырыппен бірге жұмыс дәптеріне орындалады. Оқушылардың зертханалық жұмысты орындауын бағалау мұғалімнің шешімі бойынша бағаланады және сынып журналына қойылады.

6-сыныптың оқу материалын оқып білуде бірінші жартыжылдықта 6-сынып оқулығының «Өсімдіктер» бөлімі, ал екінші жартыжылдығында 7-сынып оқулығының «Өсімдіктер» бөлімі оқытылады.

7-сыныптың оқу материалын оқып білуде бірінші жартыжылдықта 6-сынып оқулығының «Жануарлар» бөлімі, ал екінші жартыжылдығында 7-сынып оқулығының «Жануарлар» бөлімі оқытылады.

Бұл биологиялық заңдылықтарды зерттеудің бұзылған бірізділігін, түсініктілігін түзетуге, бағдарламалық материалдың сызықтық жоспарлануын ескере отырып қарапайым биологиялық ақиқаттылықтан күрделіге ауысуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар замануи қоғамның ақпараттандырылған жағдайында пән мұғалімі қосымша материалдарды (қосымша эвристикалық әдебиеттерді, электрондық ресурстарды, арнайы әдебиеттерді, анықтамаларды және өзінің

шығармашылығын) пайдалануы және оқушылардың пән бойынша ақпараттарды табу, өңдеу біліктерін қалыптастыруы қажет.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес биология пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі: 6-сыныпта аптасына 2 сағат, барлығы 68 сағат; 7-сыныпта аптасына 2 сағат, барлығы 68 сағат; 8-сыныпта аптасына 2 сағат, барлығы 68 сағат; 9-сыныпта аптасына 2 сағат, барлығы 68 сағат.

Физика

«Физика» пәнін 7-9-сыныптарда оқытудың мақсаты – функционалдық сауаттылықты дамыту негізінде оқушылардың ғылыми дүниетаным негіздерін, танымдық қызығушылығын, сын тұрғысынан ойлауын, зияткерлік және шығармашылық қабілетін қалыптастыру.

Осы мақсатқа жету үшін мынандай *міндеттерді* шешу қамтамасыз етіледі:

– қазіргі заманғы әлемнің физикалық бейнесінің негізін беретін физикалық құбылыстар, ұғымдар, заңдылықтар және теориялық қорытынды туралы білімдерді, табиғаттың ғылыми таным әдістері туралы білімдерді, құбылыстарды бақылау, эксперименттік тапсырмаларды орындау, болжау және жобалауды жүзеге асыру біліктілігін меңгерту;

– физикалық экспериментті орындау дағдысын, зерттеушілік қабілетін, өмірлік, тәжірибеде мәні бар есептерді шешу үшін игерген білім және білігін қолдану үдерісінде танымдық қызығушылығын, зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін дамыту;

– оқу және зерттеу жұмысына жауапкершілікпен қарау, қоршаған ортаны қорғау және табиғат құндылықтарын тиімді пайдалану, қоғам және адам өмірінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету,

– базалық білім негізінде экономикалық және саяси, әлеуметтік, мәдени қызметтерге ат салысу дағдысын тәрбиелеу.

«Физика» пәнін 7-9-сыныптарда оқытқанда Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламасындағы талаптардың ерекшеліктеріне, яғни оқушылардың өздік жұмыстары практикалық және жобалық жұмыстардың орындалуына назар аударылады.

Функционалдық сауаттылықты жобалық және іздену, зерттеушілік іс-әрекетті ұйымдастыру арқылы қалыптастыру ұсынылады. Жобалық жұмыстарды орындау үшін оқушының зерттеу қызметін ұйымдастыруға арналған жұмыс дәптерін (С.В. Ударцева, М. Ударцев дайындаған) пайдалану керек. Мұғалім өзі дайындап қарапайым физикалық құралдарды жасауға негізделген практикалық жұмыстарды қолдануына болады. Сонымен бірге теориялық мәліметтерді және білім алушылардың практикалық дағдысын қалыптастыруға уақытты тиімді бөлу маңызды. Уақыттың 30% жуығын көрсетілім, практикалық және лабораториялық жұмыстарды орындауға бөлу керек. Оқушылардың білімін тексеру үшін уақыттың 10% қарастырылады. Оқу процесін ұйымдастыру, оқу процесін ұйымдастырудың әр түрін пайдалану, қазіргі оқыту әдістерін және педагогикалық технологияларды енгізу және жергілікті жердің жағдайын ескеруге (5%) оқу уақытының бос қорынан 10 сағат

көлемінде уақыт бөлінуі есерілуі тиіс.

7-9-сыныптарға арналған «Физика» пәнінің базалық оқу материалының мазмұны оқушылардың негізгі игерген білімдерін тәжірибеде көбірек қолдануға бағыттап және қазіргі қоғамда өмірлік жағдаяттарға бейімделуге негізделеді.

7-сыныпта физикалық ұғымдар, өлшеу және есептеу дағдыларын дамытуға басты назар аударылады. Масса және тығыздық ұғымы 7 сыныптың физика бағдарламасында шаманың мөлшері ретінде «Заттың құрылысы» бөлімінен бастап оқытылады.

7- сыныптар үшін ұсынылатын жобалық жұмыстардың тақырыбы: Қазіргі әлемдегі нанотехнология; Су құбыры; Су көлігі; Ауада ұшу; Ең қуатты машиналар; Тірі табиғаттағы қуат және жұмыс.

8-сыныптың оқу бағдарламасына енген жаңа тақырыптарды (Электр тогының жылулық әсері, Электр тогының химиялық әсері, Электр тогының магниттік әсері) В.М. Ударцева және С.В. Ударцевтың авторлығымен шыққан «Физика және астрономия» жұмыс дәптерін қолданып тереңірек қарастыруды ұсынамыз.

8-сыныптар үшін ұсынылатын жобалық жұмыстың тақырыбы: Табиғаттағы және техникадағы жылу берілу; Жылу берудегі конвекцияның орны; Жылу құбылысының тірі организмдегі ролі; Суық кездегі адам; Жылу қозғалтқыштарының энергетиканың дамуындағы ролі; Жылу қозғалтқыштары және оның адам өміріндегі маңызы; Жылу машиналары және табиғатты қорғау; Жылу машиналарын пайдаланудағы экологиялық мәселелер; Айдағы, Марстағы, Шолпандағы термодинамикалық жағдайлар; Көз - оптикалық жүйе; Көздің көру кемістігі және олардың түзету әдістері; Оптикалық аспаптар.

9-сыныпта «Механикалық толқындар және тербелістер» тақырыбы кеңейтіліп беріледі. Оны оқытқанда бұл тақырыптың 11-сыныпта толық ашылмайтынына назар аудару керек. Осы сыныпта мұғалім физика кабинетіндегі оқу жабдықтары, құрылғылар және электрондық оқу құралдарының мүмкіндігіне қарай өзі практикалық және зертханалық жұмыстарды, физикалық практикумды таңдауға құқығы бар.

9-сыныптар үшін жобалық жұмыстың тақырыбы: Э. Циолковскийдің ғылыми еңбектерінің маңызы; Зымыран; Ғарыш саласының қазіргі жетістігі; Күн мен жұлдыздардың энергиясы; Радиактивті изотоптар; Радиактивті изотоптарды қолдану; Радиактивті сәулелерден қорғану.

TIMSS, *PISA* халықаралық салыстырмалы зерттеуіне қатысатын Қазақстандық жалпы білім беретін мектеп оқушыларының ғылыми жаратылыстану сауаттылығының нәтижесін жақсарту және физика пәнінен білім сапасын арттыру мақсатында физика сабағында меңгерген білім, біліктілігін тәжірибеде және күнделікті өмірде пайдалана білуге негізделген практикаға бағдарланған тапсырмаларды пайдалану ұсынылады.

Бұл тапсырмаларды әзірлеу және қолдану кезінде *PISA*, *TIMSS* халықаралық салыстырмалы зерттеулердің тапсырмаларының жүйесіне негіздеу керек. Осы тұрғыда мұғалімдерге көмек ретінде «*PISA*, *TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану

сауаттылықтарын дамыту» әдістемелік құралы әзірленіп, Академия сайтында орналастырылған (www.nao.kz). Бұл әдістемелік құралда *PISA*, *TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылығын дамыту бойынша әдістемелік ұсыныстар берілген. Оқушылардың білім жетістіктерін зерттеуде қолданылған тапсырмалардың үлгілері көрсетілген.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес «Физика» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі: 7-сыныпта аптасына – 2 сағат, оқу жылында 68 сағат; 8-сыныпта аптасына – 2 сағат, оқу жылында 68 сағат; 9-сыныпта аптасына – 2 сағат, оқу жылында 68 сағат.

Химия

Жаратылыстану ғылымы білім беру жүйесінде химия оқу пәнінің маңызы әлемнің ғылыми көрінісін қалыптастырудағы, адамзаттың жаһандық проблемаларды шешудегі, табиғат заңдарын танып білудегі рөлімен анықталады.

Оқу пәні ретінде химия оқушыларды күнделікті өмірге, өндірістік іс-әрекеттерге, білім алуды жалғастыруға, қоршаған ортада өзін дұрыс ұстауға қажетті химиялық білімдермен қаруландыруға міндетті.

Жалпы білім беруді жетілдірудің басым міндеті оқушылардың білім, білік және дағдыларды меңгеру ғана емес, маңызды құзыреттіліктерін қалыптастыруды да талап ететін білім берудің қазіргі жаңа сапасы мен тиімділігіне қол жеткізу болып табылады.

Химиялық білім берудің мазмұнын жүзеге асыру келесі қағидаларға негізделеді:

– химиялық білім беруді ізгілендіру, оқытудың экологиялық бағыттылығын, оның тәрбиелеу және әлеуметтендіру әлеуетін күшейту;

– химиялық білім берудің мазмұнының тұтастығы, жаратылыстану ғылымы саласына жататын басқа пәндермен мазмұндық сабақтастығы;

– оқытудың ақпараттық-коммуникациялық технологияларын, мультимедиялық және цифрлық білім беру ресурстарын пайдаланып оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, функционалдық сауаттылығын және өздігінен білім алу дағдыларын дамыту;

– оқытуды саралап жіктеу және жекелеу, бағдарлы оқыту жүйесінде оқушылардың жеке білім алу траекторияларын қалыптастыру;

– химиялық білім беру мазмұнының тәжірибелік және қолданбалы бағыттылығын арттыру арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту;

– іргелі білімдердің ғылымилық, көрнекілік, түсініктілік, жүйелілік дидактикалық қағидалары мен тәжірибелік-бейімделген және қолданбалы аспектілермен тиімді арақатынасын сақтау.

8-9-сыныптарда химияны оқытудың мақсаты қоршаған әлем туралы химиялық білім мен жаратылыстану ғылыми түсініктердің біртұтас жүйесін қалыптастыру, химиялық технология саласында жүйелі-шығармашылықпен

ойлау және тәжірибелік қабілеті бар, сондай-ақ қоршаған жанды және жансыз табиғатқа экологиялық-гуманистік қарым-қатынасты функционалды сауатты және шығармашыл тұлғаны тәрбиелеу болып табылады.

Оқыту міндеттері:

– әлемнің химиялық жаратылыстану-ғылыми көрінісі туралы білімді меңгерту және олардың функцияларын (танымдық, кіріктірілген, түсіндірмелі, болжау) қолдану;

– заттардың құрамы, құрылысы, қасиеттері мен қолдану арасындағы себеп-салдарлы байланыстарды анықтау;

– химиялық терминологияны, химиялық элементтердің таңбаларын, заттардың формулаларын сауатты түрде пайдалану білігін қалыптастыру;

– заттарды танудың химиялық әдістерін меңгеру;

– заттардың сандық және сапалық құрамын анықтауда және олардың қасиеттерін зерттеуде реактивтер, қыздыру құрылғыларымен жұмыс жасау барысында қауіпсіздік техникасының талаптарын сақтай отырып, химиялық тәжірибелер жүргізудің әмбебап дағдылары мен зерттеу біліктіліктерін дамыту;

– адамзаттың экологиялық, азық-түлік, өндірістік, энергетикалық мәселелерді шешудегі химияның өскелең мәні мен гуманистік бағыттағы рөлін ашу;

– өмірлік және экологиялық мәселелерді шешуде алған білімді пайдаланудың функционалдық қабілеттіліктерін арттыру;

– мультимедиалық сандық білім беру ресурстарын қолдану, презентация мен жобалау жұмыстарын жасауда коммуникативті-ақпараттық біліктіліктері мен дағдыларын дамыту;

– негізгі мектепті бітірушінің ары қарай оқу бағытын таңдау дайындығы мен өз білімін жетілдіруге деген құлшынысын дамыту.

Химиялық білімнің мазмұны инвариантты және вариативті бөліктерден тұрады. Инвариантты бөлік «Химия» оқу пәнінің базалық мазмұнына сәйкес келеді. Мазмұнның инвариантты өзегі жанды және жансыз табиғаттың құбылыстарын түсіндіруге қажетті негізгі химиялық ұғымдар, заңдар, теориялар, фактілерден тұрады. Вариативтік құраушысы адамгершілік, тарихи-дүниетанымдық, эстетикалық, өнер танушылық, қолданбалы, экологиялық, аймақтық компоненттерді жүзеге асырушы химияның мектеп курсы мазмұнының гуманитарлық аспектісін көрсетеді.

Химия пәні бойынша дамытушы білім беру үдерісі, оқушылардың қоршаған әлем туралы базалық жаратылыстану-ғылыми білімдерінің дамуын, қоғамның әлеуметтік-экономикалық жетілуіндегі химиялық ғылым мен технологияның рөлін түсінуін және оқу мен практикалық іс-әрекетте химиялық білімдерін қолдану бойынша функционалдық сауаттылығының дамуын, біртұтас экология-гуманистік дүниетанымға тәрбиелеуін қамтамасыз етуі тиіс.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығының дамуына, олардың өздігінен оқу-танымдық іс-әрекеттерін ұйымдастыруына, оқудағы және өмірдегі әр түрлі жағдайларда алған білімдері мен меңгерілген әрекет ету тәсілдерін қолдана білулерін дамытуға ерекше кәңіл бөлінеді. Осыған

байланысты зертханалық және тәжірибелік жұмыстар, химиялық эксперименттер жүргізу, ғылыми жобаларды орындау оқушылардың жаңа білім алу, танымдық мәселелерін кеңейту және тәжірибелік дағдыларға ие болуда, химияны оқу себебін дамытуда кеңінен қолданылуы тиіс. Оқушылардың дербестігін, белсенділігін, ой өрісін және тәжірибелік дағдыларын, олардың химияға қызығушылықтарын дамытатын оқытудың проблемалы-іздеушілік, интерактивтік, коммуникациялық және ойын әдістерін, жобалау әдістерін қолдану ұсынылады. Өздігінен орындалған оқушылардың жобаларын таныстыруды, әрбір тоқсан аяғында оқу жетістіктерін бағалау түрі ретінде өткізіп тұру ұсынылады.

Химия пәнінен білім беру үрдісін ұйымдастыруда төмендегі әдістемелік тәсілдерді қолданған тиімді:

- оқытуға жүйелік іс-әрекеттік, практикаға бейімделген тәсілдер басымдылығы;

- химиялық эксперименттің, жобалау-зерттеу іс-әрекеттерінің рөлі мен орнын күшейту;

- қазақстандық және аймақтық компоненттерін кеңейту;

- оқу әрекетінің репродукциялық түрлерінен дербес іс-әрекет жасауға, іздеу-зертеушілік жұмыс түрлеріне, аналитикалық әрекеттерге басымдық беру, осыған байланысты оқушылардың бойында аналитикалық қабілеттер, түйінді құзыреттіліктер қалыптастыру ерекше көңіл бөлу;

- оқытудың интерактивті түрлерін, қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану.

Химия пәні бойынша оқу үдерісі «Кабинет паспорты», «Техника қауіпсіздігі ережелері», «Техника қауіпсіздігі журналы», қышқылдар, сілтілер, органикалық заттар, жылыту құралдары, шынылармен жұмыс істеуге арналған нұсқаулық карточкалар, сонымен қатар химиялық реактивтер (сақталу тобы бойынша), зертханалық және демонстрациялық құралдар, баспа құралдары, мультимедиалық құралдар мен электрондық оқулықтар және басқа да оқыту құралдарымен жабдықталған кабинетте жүзеге асырылады. «Прекурстар тізбесіне» (калий перманганаты, күкірт және тұз қышқылдары және т.б.) енетін заттарды қолдануға тыйым салынады.

Химия бойынша жазбаша орындалатын үйрету мақсатындағы жұмыс түрлеріне тапсырмалар, тестер, есептер, презентациялар, конспект- жоспарлар, тірек сызбалар, талдамалық және қорытындылаушы кестелер, зертханалық тәжірибелер, практикалық және бақылау жұмыстары жатады.

Үйрету мақсатындағы жұмыстардың түрін, мазмұнын және көлемін оқу бағдарламасы, сонымен қатар мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары талаптарын ескере отырып, оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдартағы тапсырмалар негізінде мұғалім анықтайды.

Білім алушыларда 3 дәптер болуы тиіс (сынып, үй тапсырмалары және зертханалық тәжірибелер үшін дәптер; практикалық жұмысқа арналған дәптер және бақылау жұмыстары дәптері).

Сынып журналына барлық демонстрациялық және зертханалық

тәжірибелер оқып отырған тақырыппен бірге жазылады (Оттегін алу, №3 дем., №4 зертх.) және мұғалім оқушылардың жұмыстарын таңдауы бойынша тексеріп, бағалайды. Барлық оқушылардың тәжірибелік жұмыстары (№ ... пр. ж. «Тақырып») мен бақылау жұмыстары (№ ... бақылау жұмысы) толық бағаланып, журналға жазылады.

Үйрету мақсатындағы жұмыс дәптеріне оқушылар сабақ бойынша бақылау жұмысы аясында алынатын өздік жұмыстары нәтижелерін, ал бақылау жұмысы дәптеріне тақырыптық бақылау мен тест жұмыстары аясында алынатын өздік жұмыстарын көрсетуіне болады.

Практикалық және бақылау жұмыстарын арналған дәптерлер оқу жылы көлемінде сақталады және олар оқушылардың сол жұмыстары орындауы үшін беріліп отырады.

Бақылау жұмыстары бойынша талдау жұмыстарын оқушылар бақылау жұмысынан кейінгі сабақта (сынып журналына жазылмайды) орындайды, сонымен қатар практикалық жұмыстарды талдау мұғалімнің қалауы бойынша және қажеттілігіне қарай үйрету жұмыстарынан кейін сәйкес дәптерге орындалады.

Білім алушылардың зерттеушілік мәдениеті мен танымдық-ойлау белсенділігін дамыту мақсатында белгілі бір тарауды аяқтаған соң кіші жобаларды қорғау, шығармашылық жұмыстар байқауы сияқты қорытындылаушы дәстүрден тыс сабақтарды жүйелі түрде өткізіп отыру қажет.

Алған білімдерін тәжірибеде қолдану дағдыларын дамыту үшін зертханалық тәжірибелер мен демонстрациялық жұмыстарды орындауда бейне тәжірибелермен мультимедиялық құралдарды қолдану тиімді.

Мектептегі химия білімі жүйесі алдында қойылған міндеттерді орындауды оқу процесін технологияландыру және жобалау арқылы жүзеге асыруға болады.

8, 9-сыныптардағы алғашқы сабақта арнайы журналға белгілей отырып Техникалық қауіпсіздік ережесі бойынша кіріспе нұсқау беру сабағы өткізіледі.

Оқу жоспарының жылжымалы бөлігі есебінен элективтік қолданбалы курстар, факультатив сабақтары өткізу ұсынылады.

Сабақтан тыс жұмыстар:

- зерттеу жобаларын дайындау және қорғау;
- олимпиадалар, конкурстер, тақырыптық кештер;
- таңдау бойынша элективтік курстер;
- он-лайн режиміндегі конференциялар мен қашықтан жүргізілетін сабақтар, білім байқаулары;
- химиялық ғылым мен өндіріс нысандарына таным-жорықтар түрінде өткізіледі.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес 8-9-сыныптардағы «Химия» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

8-сыныпта аптасына 2 сағаттан, оқу жылында барлығы 68 сағат;

9-сыныпта аптасына 2 сағаттан, оқу жылында барлығы 68 сағат.

3.4 «Адам және қоғам» білім саласы

Қазақстан тарихы

Пәнді оқытудың мақсаты – оқушылардың білімі мен дайындық деңгейін, жас ерекшеліктерін ескере отырып, Қазақстан тарихының ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі нақты тарихы бойынша білім беру.

Оқу пәнін оқытудың міндеттері Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген пәннің оқу бағдарламасында көрсетілген.

Пәнді оқытуда Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 шілдедегі №961 қаулысымен бекітілген Мемлекет басшысының «Қазақстанды әлеуметтік жаңғырту: жалпыға ортақ еңбек қоғамына қарай жиырма қадам» атты мақаласында берілген тапсырмаларын іске асыру жөніндегі Іс-шаралар жоспарының 27-тармағын басшылыққа алу керек.

Оқу жүктемесінің көлемі: 5-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат; 6-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат; 7-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат; 8-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат; 9-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат.

5-сынып. «Қазақстан тарихынан әңгімелер»

Пәнді оқытуда бастапқы кезең пропедевтикалық, яғни кіріспе курс маңызды рөл атқарады. Тарихқа кіріспе ретінде берілетін бұл курстың мазмұны оқушылардың жас ерекшеліктері мен психологиялық деңгейіне сәйкес болу керек.

Пропедевтикалық курстың негізгі міндеттері:

- оқушы бойында тарих туралы қарапайым ұғымдар мен түсініктерді қалыптастыру;
- Отан тарихына деген қызығушылықты ояту, отандық және әлемдік тарихтың маңызды оқиғаларымен және құбылыстарымен таныстыру;
- танымдық қызметтің қарапайым тәсілдерін игеру, тарихтың жүйелі курсы қабылдау мен игеруге оқушыларды дайындау.

Бұл кіріспе курста барлық материалды жүйелі түрде сипаттау талабы қойылмайды, алайда уақыттық және логикалық бірізділік сақталуға тиісті.

Тарихтың пропедевтикалық курсы оқыту процесінде оқиғалардың хронологиясын жасау, кезеңдестіру, тарихи оқиғалардың сабақтастығы мен ұзақтығын анықтау, әңгімеде қосымша материалдарды қолдану, салыстыру және ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтау біліктері қалыптасады.

6-сынып. «Ежелгі Қазақстан тарихы»

Негізгі орта білім деңгейінде тарихтың жүйелі курсы тарихи білім беру құрылымы мен мазмұнына сәйкес 6-сыныптан бастап оқытылады.

Ежелгі Қазақстан жеріндегі алғашқы адамдардың қоршаған ортасы, қола және ерте темір дәуіріндегі шаруашылықта, қоғамдық-мәдени өміріндегі өзгерістер, көшпелі мал шаруашылығының пайда болуы, ежелгі адамдардың антропологиялық бейнесі туралы түсініктер беріледі. Оқушылар бұл сыныпта тарихи таным негіздері, негізгі ұғымдар, категориялар, тарихи үдерістің

заңдары туралы түсініктерімен танысады. Оқыту барысында тарихи мәтіннің қысқаша жоспарларын жасауы, басты мәселені анықтау және тарихи картадан ертедегі адамдар мекендеген аймақтарды, олардың қоныстанған орындарын көрсете білу дағдылары қалыптасады.

7-сыныпта «Орта ғасырлардағы Қазақстан тарихы» бойынша орта ғасыр кезеңдерінің ерекшеліктері, түркі кезеңі, қазақ жері арқылы өтетін Ұлы Жібек жолының қалалық мәдениеттің дамуына әсері мен ортағасырлық Шығыстың ұлы ғұламалар тарихы, моңғол, жоңғар шапқыншылықтарының зардаптары, біртұтас қазақ мемлекетінің құрылуы мен оның дербес саяси бірлестікке, орталықтанған мемлекетке айналуы туралы білім алады. Мемлекеттердің құрылуы, олардың саяси, әлеуметтік-экономикалық даму ерекшеліктері туралы тақырыптарды қарастыруда ұқсас тарихи оқиғаларды салыстырып, айырмашылығын таба білу, орта ғасырлардағы қалалар мен сәулет өнері ескерткіштеріне сипаттама бере білу, көрнекті қайраткерлердің мемлекет қалыптастырудың тарихтағы рөлін ашып көрсету біліктері мен дағдылары тереңдетіледі.

8-сыныпта «Қазақстан тарихы» бойынша XVIII ғасырдағы Қазақстанның саяси, әлеуметтік-экономикалық дамуы, қазақ-жоңғар соғыстары, Қазақстанның Ресейге қосылуы және тәуелсіздік үшін күрес, отаршылдық саясатқа қарсы ұлт-азаттық қозғалыстар тарихы, XIX ғасырдағы әкімшілік реформалар, патша өкіметінің отарлау саясатының күшеюі, жұмысшылар қозғалысының басталуы, қоғамдық және саяси қайраткерлер қызметі, XX ғасырдың басындағы мәдени өмір туралы білім алады.

8-сыныпта оқушыларда саяси тарихтағы өзгерістерді талдауына, тарихи құбылыстар арасындағы себеп-салдарлық байланысты анықтауына, хронологиялық, синхронды кестелер жасауына, тұлғалар мен тарихи оқиғаларға өздігінен сипаттама бере алуына ерекше назар аударылады.

9-сыныптағы «Қазақстан тарихы» пәні бойынша оқушылар бірінші дүниежүзілік соғыс, 1916 жылғы ұлт-азаттық қозғалыс, 1917 жылғы ақпан, қазан төңкерістерінің қоғамдық өмірге әкелген өзгерістері, саяси партиялардың құрылуы, Ұлттық Алашорда үкіметінің қызметі, Қазақ Кеңес мемлекетінің құрылуы, азамат соғысының негізгі оқиғалары, Ұлы Отан соғысы жылдарындағы Қазақстан, ағарту ісі мен ғылымның дамуы, «қайта құру» мен тәуелсіздік жылдарындағы Қазақстан туралы жүйелі білім беріледі.

Мемлекет басшысының «Қазақстанды әлеуметтік жаңғырту: жалпыға ортақ еңбек қоғамына қарай жиырма қадам» атты мақаласында берілген тапсырмаларын іске асыру жөніндегі Іс-шаралар жоспарының 27-тармағын орындау мақсатында 9-сынып оқу бағдарламасы мазмұнында келесідей тақырыптарды оқыту жүзеге асырылады. Қазақстанның әлемдік қауымдастыққа енуі; Қазақстан Республикасын халықаралық аренада тануы; Қазақстан Республикасының сыртқы саясатындағы негізгі басым бағыттары; саясаттағы көп векторлық және стратегиялық одақтастық; Қазақстан және халықаралық ұйымдар және т.б.

Мәтін мазмұны қазақстандық қоғамның негізгі құндылықтарына-«Мәңгілік Ел» патриоттық актіге бағытталуы керек.

Осы сыныпта оқушыларда тарихи ақпараттарды жүйелеп іздеу, зерттеушілік, тарихи деректердің түрлерімен кешенді жұмыс жасау дағдылары қалыптасады. Тарих сабағында оқушыларды ойландыратын және өздігінен жұмыс жүргізуге ынталандыратын оқыту әдіс-тәсілдерін қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Оқушылардың өзара мағұлмат алмасу белсенділігін арттыруға, зерттеліп отырған тақырыпқа ғылыми дұрыс бағыт ұстануына, шығармашылық қабілетін дамытуға бағытталған интерактивті әдістер, жаңа педагогикалық технологиялармен қатар, тарихи анықтамалық, тапсырмалар жинағы, ғаламтор материалдары, мультимедиялық құралдар, электронды оқулықтарды кеңінен қолдану тиімді.

Тарихи білімді зерделеу кезінде оқушылар шығармашылық жұмыстарды жазуға үйренеді (жобалар, рефераттар, эссе). Пәннің негізгі мазмұнына: тапсырмалар мен қызмет түрлерін таңдау; пән міндеттерін шешу стратегиясын жасауға ықпал ету; оқушылардың зерттеулері мен зерттеу тәсілдеріне негізделген белсенді оқытуды қолдау; оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамыту, дағдыларды дамыту үшін жағдай жасау қосылатын болады.

Дүниежүзі тарихы

Дүние жүзі тарихы пәнін *оқытудың мақсаты*: оқушыларды ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі адамзат тарихындағы маңызды тарихи оқиғалармен таныстыра отырып, жүйелі білім негіздерін қалыптастыру.

Оқу пәнін оқытудың міндеттері Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген пәннің оқу бағдарламасында көрсетілген.

Оқу жүктемесінің көлемі: 6-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағат; 7-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағат; 8-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағат; 9-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағат.

Деректер мен материалдарды таңдау кезінде, оқиғаларды, тарихи үрдістерді сипаттауда, ғылыми ұғымдарды қолдануда жас ерекшеліктері мен оқушылардың дайындық деңгейі ескеріледі. 6-9 сыныптарда тарих білімінің мазмұнын құрайтын адамзат қоғамының даму тарихы бойынша білімді толық игеруге мүмкіндік береді. «Дүниежүзі тарихы» пәні пәнаралық байланыстар (математикалық сауаттылық, жаратылыстану ғылыми сауаттылығы) оқушыларға ақпаратты зерттеу мен талдауға, сабақ материалдарын игеру үшін мұғалімнің сол және басқа да міндеттерді өздігінен шешімін іздеуге мүмкіндік береді. Алған білімін оқушылар өз бетінше және шығармашылықпен практикада қолдана алады (эссе жазу, шығармашылық жұмыс, рефераттар, жобалар және т.б.).

6-сынып. «Ежелгі дүние тарихы»

Мектепте тарихтың жүйелі курсы тарихи білім беру құрылымы мен мазмұнына сәйкес 6-сыныптағы «Ежелгі дүние тарихы» курсынан басталады. Ежелгі мемлекеттердің тарихымен танысу барысында оқушылар табиғаттың адам өміріне ықпалы, оттың маңызы, мемлекеттердің пайда болу алғышарттары, алғашқы діни түсініктер туралы білім алу арқылы ұқсас тарихи

оқиғаларды салыстыру, сипаттама бере білу, тарихи картаны оқи білу дағдылары қалыптасады.

7-сыныптағы «Орта ғасырлар тарихы» бойынша орта ғасырлық кезеңдердің ерекшеліктері, ерте ортағасырлық мемлекеттердің пайда болуы, феодалдық құрылыстың белгілері, орталықтанған мемлекеттер, Еуропада білім мен ғылымның дамуы туралы оқытқанда тарихи білім аясын кеңейту қарастырылады. Бұл сыныпта ортағасырлық тарихи ұғымдар мен оқиғаларды талдауға ерекше назар аударылады.

8-сыныптағы «Дүниежүзі тарихы» бойынша оқушылар аграрлық өркениеттен индустриалдық өркениетке өту кезеңдерімен, өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығында капиталистік қатынастардың дамуымен, буржуазиялық революциялар тарихымен танысады. Бұл оқушылардың жаңа замандағы тарихи оқиғалар мен үдерістердің мәнін анықтауына, халықтың өткені мен бүгінін салыстырып, ой елегінен өткізе алуына және тарихи мұраларды пайдалана алуына көмектеседі.

9-сыныпта «Қазіргі дүниежүзі тарихын» оқыту барысында Еуропа және Америка, Азия және Африка елдерінің 1914-1918 жылдардағы бірінші дүниежүзілік соғыстан бастап бүгінгі күнге дейінгі саяси, әлеуметтік-экономикалық және рухани-мәдени даму жолдары туралы нақты білім беріледі. Бұл сыныпта осы кезең тарихындағы маңызды оқиғалардағы жеке жетекшілердің, көрнекті тұлғалардың және халық бұқарасының мақсаты мен орнын айқындау оқушылардың өздігінен ақпарат іздеу дағдыларын жетілдіреді.

Мектепте тарихты оқыту әдістемелік тәсілдердің көп түрлілігі негізінде іске асырылады. Педагогтың басты міндеті - оқушылардың өздігінен жұмыс жасауын ұйымдастыру. Оқушылардың өзіндік жұмысы ұжымдық жұмыс түрінде, брэйнсторлинг, рөлдік ойындар, дебат, жоба қорғау, портфолио, коллоквиум, сөздік пинг-понгтар, жазба жұмыстар (эссе, шығармалар, реферат және т.б.) ұйымдастырылады. Тапсырмалар жиынтығы оқушылардың қажетті білім деңгейін, білік пен дағдыларды игеруге мүмкіншілік береді. Мысалы, хронологиялық тапсырмалар – оқушылардың оқиғалар сабақтастығы мен уақыт шеңберін анықтау, уақыттың әртүрлі категорияларын ажырату қабілеттерін, «тарихи география» тапсырма- карталарды қолдана білу, тарихи кеңістік туралы түсініктерінің қалыптасуын тексереді, «Тарихи тұлғалар» тапсырмалары Отан тарихындағы тұлғалар туралы білімін анықтайды. Пәнді оқытуда оқушының тарихи танымын, шығармашылық ойлауын дамытуға оң ықпал ететін оқыту әдіс-тәсілдері тандап алынуы қажет.

Таңдау бойынша ұсынылатын курстар мазмұнының тақырыптары: «Алғашқы діни түсініктер», «Жазудың пайда болуы», «Әлемнің ежелгі дүниедегі жеті кереметі», «Саяхатшылар естелігінен» және т.б.

Адам. Қоғам. Құқық.

Пәнді оқытудың мақсаты – қоршаған ортада болып жатқан үдерістер мен құбылыстардың, оларды реттеп отыратын заңдардың өзара байланысы, адам мен қоғам дамуы үдерісі туралы ғылыми білімді жүйелендіру. Азаматтық позицияны, жоғары адамгершілік қасиеттер мен отанға деген сүйіспеншілікке

тәрбиелеу.

Оқу пәнін оқытудың міндеттері Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген пәннің оқу бағдарламасында көрсетілген.

«Адам. Қоғам. Құқық» пәнін оқыту барысында Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 шілдедегі №961 қаулысымен бекітілген Елбасының «Қазақстанды әлеуметтік жаңғырту бағытындағы «Жалпыға ортақ Еңбек қоғамына қарай 20 қадам» бағдарламалық мақаласында берілген тапсырмаларды іске асыру бойынша іс-шаралар жоспарындағы 28-тармағын басшылыққа алу қажет.

Білім алушылардың қазақстандық құқық жүйесі туралы тұтастай түсінігін қалыптастыру, құқықтық білімін өмірлік жағдаяттарда және болашақ кәсіби қызметтерінде тиімді қолдануды күшейту керек. Аталған пәнді оқыту кезінде оқушылар тез өзгертін әлем жағдайында барлық нақты жағдаяттар проблемасын шешу дағдыларын игеретін болады, онда қызметтің жаңа салалары мен жаңа жағдаяттар пайда болады. «Адам. Қоғам. Құқық» пәнін оқыту үрдісінде сыни тұрғыдан ойлау, зерттеу, қарым-қатынас жасау мен *IT*-технологияларды қолдану дағдылары дамитын болады. Мәтін мазмұны коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруға, басқа адамдармен қарым-қатынас жасай алып, топта диалог жүргізуге бағытталу керек.

«Адам. Қоғам. Құқық» пәнінің мазмұнын іріктеу іс-әрекеттік, тұлғалық-бағдарлы және күзіреттілік тәсілдерге негізделген. «Адам. Қоғам. Құқық.» пәнінің мазмұны жалпы адамзаттық құндылықтарға, демократизм принциптеріне, гуманизм мен ғылымилыққа негізделген. Бұл пәнді оқытуда оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру, оқыту үдерісінің әдістемесі мен ұйымдастырылуын анықтайтын әдіснамалық принциптерге сүйену қажет.

Оқу пәнінің негізгі ерекшелігі ол аталған пәннің алдыңғы сыныптарда оқытылған басқа да қоғамдық – гуманитарлық пәндермен тығыз байланысы болып табылады. «Адам. Қоғам. Құқық» пәні шеңберінде бұрын алынған білімге жүйелеу мен жалпылау жасалады.

Оқу жүктемесінің көлемі: 9-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағатты құрайды.

Өзін-өзі тану

«Өзін-өзі тану» пәнін оқытудың негізгі мақсат-мүдделері:

– адамның өзіндік бейімділіктерін ашу және оның темпераментін, мінез-құлқын, қабілеттерін ескере отырып, оны жеке тұлға ретінде, іс-әрекет субъектісі әрі жеке дара субъект ретінде дамыту;

– оқушылардың өзіне, қоршаған ортаға және бүкіл адамзатқа деген қарым-қатынасын айқындайтын адамгершілік мінез-құлықтарының, әлеуметтік маңызы бар бағдарларының негізін қалыптастыру;

– қоғамға қызмет етуге бағытталған мәселелерді шешуде жеке тұлға құндылықтарын, алған білімдерін іс жүзінде шығармашылықпен қолдану дағдыларын қалыптастыру.

Оқытудың міндеттері:

- өзінің өмірлік айқындамасын анықтау;
- түрлі мәселелерді адамгершілік қағидаларға сәйкес сындарлы түрде шешу;
- өзіне, адамдарға және қоршаған әлемге ізгілікті қарым-қатынас жасау;
- адамдарға көмек көрсету, туыстарына және жақындарына мейірімді, қамқор болу;
- өзімен-өзі үндестікте өмір сүру, ойы, сөзі және іс-әрекеттерінде шынайы болу;
- жасампаздық пен белсенділік, азаматтылық және елжандылық таныту;
- өз ойын, сөзі мен ісін адамгершілік тұрғысынан таңдауға дайын болу және оған жауапты болу;
- қоғамға қызмет ету дағдыларын іс жүзінде дамыту.

«Өзін-өзі тану» бойынша оқу үдерісін ұйымдастырудағы маңызды мәселе «Тыныштық сәті», «Өзіммен өзім», «Сергіту сәті», «Достар, ән салайық» сияқты әдістемелік тәсілдер арқылы сабақтарда салауатты орта құру болып табылады.

«Өзін-өзі тану» пәні бойынша білім беру үдерісі арнайы жабдықталған кабинетте жүзеге асырылады және қажетті оқу жабдықтарымен, сондай-ақ оқу-көрнекілік құралдарымен жабдықталуы қамтамасыз етіледі.

Оқу жүктемесінің көлемі: 5-сынып (барлығы 34 сағат, аптасына 1 сағат); 6-сынып (барлығы 34 сағат, аптасына 1 сағат); 7-сынып (барлығы 34 сағат, аптасына 1 сағат); 8-сынып (барлығы 34 сағат, аптасына 1 сағат); 9-сынып (барлығы 34 сағат, аптасына 1 сағат).

3.5 «Өнер» білім саласы

Музыка

Музыка оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытып, олардың қиялын, есте сақтау қабілетін, танымдық қызметінің белсенділігінің артуына ықпалын тигізеді. «Музыка» пәнінен білімді игеру нәтижесінде оқушы ұлттық және әлемдік мәдениет мұраларын меңгерген және өмірлік тәжірибеде қолдана білетін, рухани толысқан тұлға ретінде қалыптасады.

«Музыка» оқу пәнін *оқытудың мақсаты* – оқушылардың музыкалық мәдениетін қалыптастыру, әлемдік музыкалық бейнелерді меңгеру, тұлғаның шығармашылық қабілетін дамыту және музыкалық біліктерін, өмірде қолдана білуге негізделген. Музыка баланың бойындағы асыл қасиеттерін оятып, елін, жерін, Отанын сүйуге тәрбиелейді.

«Музыка» оқу пәнін *оқытудың міндеті*:

- дәстүрлі қазақ музыкасының өткен және қазіргі замандағы адам өмірімен байланысы және оның композиторлық шығармашылығындағы рөлі туралы білім беру;
- оқушылардың көркемдік талғамын қалыптастырып, музыкалық шығармаларды бағалай білу;

–түркі және шығыс халықтарының музыкалық мәдениетіне деген қызығушылығын арттыру;

– музыканың басқа өнер түрлерімен байланысын ұғына білу;

– музыка өнерінің әр түрлі әрекеттерінде оқушылардың шығармашылық қабілетін қалыптастырып, ән, терме айту және аспапта ойнау біліктерін дамыту.

Бағдарлама мазмұны қазақ және түркі халықтарының дәстүрлі мәдениеті, шығыс және батыс классикалық музыканың ең озық үлгілері, қазіргі таңдағы Қазақстан музыка өнері болып табылады.

«Музыка» пәні бойынша бағдарлама пәнаралық интеграция принципін ұстана отырып, тіл және әдебиет, тарих және бейнелеу өнерімен байланыста оқытуды көздейді.

Оқытудың әдістемелік жүйесі үздіксіздік принципін ұстана отырып, бастауыш пен орта сынып арасындағы сабақтастық, жүйелілік пен бірізділік айқындалады. Басты тақырыптар мазмұны тереңдей түсіп, музыкалық ұғымдары мен көркемдік талғамы кеңейеді. Дербестік принципін ұстана отырып, оқушы музыкалық өнердің жан-жақты дамуы мен түрлі құбылыстарына жеке көзқарасын қалыптастыра отыра, мұғалім мен оқушы арасында еркін пікір-таласқа түсіп, өз пікірін ашық білдіре алады.

«Музыка» пәні бойынша 5-6-сыныптарда сағат саны аптасына 1 сағаттан, жылына барлығы 34 сағаттан құрайды.

Бейнелеу өнері

Жалпы білім беретін мектепте бейнелеу өнері негізгі пән болып табылады, өйткені бейнелеу өнері оқушылардың елестету және шығармашылық қиялын дамытады, онсыз жеке тұлғаның толыққанды психикалық және интеллектуалдық дамуы мүмкін емес.

Оқыту мақсаттары:

- эстетикалық сезімдерді, бейнелеу өнеріне қызығушылығын тәрбиелеу; өнегелі тәжірибесін байыту, ізгілік пен зұлымдық туралы ойларын дамыту; адамгершілік сезімдерін тәрбиелеу, Қазақстан және басқа елдердегі халықтардың мәдениетін құрметтеу;

- қиялын, кез келген іске шығармашылық тұрғыдан қарау ниеті мен икемділігін, өнер мен қоршаған әлемді қабылдау қабілетін, көркемдік қызметте бірлесіп жұмыс істеу шеберліктері мен дағдыларын дамыту;

- өнер құралдарының көмегімен оқушылардың шынайы өмірге деген эстетикалық көзқарасын тәрбиелеу және өмірлік түйсігін қалыптастыру;

- халық шығармашылығына деген қызығушылығы мен сүйіспеншілігін тәрбиелеу;

- аңғарымпаздығы мен көріп есте сақтау қабілетін дамыту;

- оқушылар көркем композиция жасау кезінде, сондай-ақ орындалған жұмыстарды сыныпта қарап, талқылау процесінде олардың көркемдік талғамын, талдау қабілеттері мен эстетикалық уәждемелерін дамыту.

Оқыту міндеттері:

- өзінің қоршаған әлемге көзқарасын шығармашылық жұмыстарында көрсете білу қабілетін дамыту;

- сурет, кескіндеме, композиция бойынша бейнелеу сауаты негіздерімен таныстыру;

- жылы және суық түстермен таныстыру және оларды айыра білуге үйрету;

- бейнелеу өнерінің түрлерімен (графика, кескіндеме, сәндік-қолданбалы өнер, мүсін, дизайн, сәулет өнері) және жанрларымен (пейзаж, портрет, натюрморт, анималистика және т.б.) таныстыру;

- көркемдік дағдыларды меңгеру (әртүрлі материалдармен жұмыс істеу және әртүрлі бейнелеу техникасын игеру);

- шынайы өмірде көркем мәдениеттің көрінісін байқай білу қабілетін дамыту (мұражайлар, сәулет, дизайн, мүсін және т.б.);

- балаларда сезімдік-эмоциялық белгілерді дамыту: зейін, есте сақтау, қиял, елестету;

- оқушылардың қолдарының моторикасын, иілгіштігін, икемділігін және көзбен шамалау дәлдігін жақсарту;

- өзінің көлемді композицияларын жасау немесе жазық және көлемді-кеңістіктік тәсілдер үйлесімдіктерін пайдалану арқылы көркемдік құрастыру элементтерімен таныстыру.

5-6-сыныптарға арналған бейнелеу өнері бастауыш мектеп бағдарламасымен сабақтастығын сақтайды және өнерді мәдениеттің өзара байланысты халықтық және кәсіби екі түрін біртұтас ретінде қарастырады. Бағдарлама гуманитарлық пәндердің басқа базалық курстарымен тығыз ықпалдастыруға бағытталған. Ол негізгі мектеп оқушыларын пластикалық өнердің әртүрлі материалдар мен техникаларды қолданып көркем бейне жасауға бағытталған көркем-шығармашылық қызметтің алуан түрлеріндегі бейнелі тілін меңгеруді көздейді: «Өнер туындыларын қабылдау», «Кескіндеме», «Графика», «Мүсін өнері», «Көркемдік құрастыру, дизайн және сәулет өнері», «Сәндік-қолданбалы өнер».

Білім беру тәжірибесінде «бейнелеу өнері» деп кескіндеме, графика, мүсін сияқты бейнелеу өнерлерімен қатар сәулет және сәндік-қолданбалы өнерді қамтитын барлық пластикалық өнерлерді түсінеміз.

Мектеп оқушыларының бейнелеу өнеріне қызығушылығы, картинада немесе мүсінде нақтылы түрде көрсетілген суретші шығармасының ойын түсіну және өзінше бағалай білуі, қазақ және әлемдік өнердің негізгі стильдері мен бағыттарын айыра білуі; өнер тарихында елеулі рөл атқарған шеберлердің шымаршылығымен танысуы; әйгілі шығармаларды білуі - сабақтың маңызды нәтижесі болып табылады. Бейнелеу өнеріне оқыту жеке тұлғаның өз ойын білдіруіне және дамуына, одан кейін әлемдік көркем мәдениет үлгілерімен танысуына бағытталған. Сабақта оқу қызметінің кез келген түрі өзіндік мәнге ие, оқушылардың мүдделерімен келісіледі, оларды оқушы өмірінде нақты пайдалануға бағдарланады. Өнерге деген қызығушылығы мен көркемдік талғамын дамыту қалыптасқан шығармашылық іс-әрекеттің жеке тұлғалық тәжірибесі, өзіндік эстетикалық эталондары, өнер тілін меңгеруі негізге алынып қалыптасады. Бейнелеу өнеріне оқыту барысында оқушыларға шығармашылық жұмыстың арқауын жасауда, қызмет түрлерін, көркем материалдарды, жеке немесе топтық жұмыстарды, шығармашылық тапсырмаларды орындау

күрделілігін, үй тапсырмасының формаларын және т.б. таңдауда көбірек еркіндік беріледі.

Бағдарламадағы оқу материалы көркемдік білімнің іскерлік сипаты мен адамгершілік болмысын көрсететін блоктармен ұсынылған: «Өнер мен көркемдік қызметтің адам және қоғам өміріндегі рөлі», «Өмір мен өнердің рухани-адамгершілік проблемалары», «Әсем өнерлер тілі және көркем бейне», «Әсем өнер түрлері мен жанрлары».

Осылайша блоктарға бөлу ерекшелігі мынада, бірінші блок оқу материалының мазмұнын ашады, екінші блок оны іс жүзінде іске асырудың құралдарын береді, үшінші тапсырма тақырыбының рухани-адамгершілік, эмоциялық-құндылық бағыттылығын болжамдайды, төртінші, олардан бала көркемдік-шығармашылық тәжірибе алып шығатын қызмет түрлері мен шарттарынан тұрады. Барлық блоктар өнердің әртүрлі: типологиялық, тілдік, құндылыққа бағдарланған, қызметтік қырларын ашады. Олар (барлығы бірге) әр сабақта әртүрлі шамада оқытылады. Барлық блоктар кешенді түрде жалпы көркемдік білім мен тәрбие міндеттеріне бағытталған.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес «Бейнелеу өнері» пәнін оқытуға келесідей оқу жүктемесінің көлемі бөлінген: 5 сыныпта – аптасына 1 сағат, жалпы саны – 34 сағат; 6 сыныпта – аптасына 1 сағат, жалпы саны – 34 сағат.

3.6 «Технология» білім саласы

Технология

Пәннің оқыту бағыты оқушыларды материалдық құндылықтардың заманауи өндірісінің негізгі технологиялық үрдістерімен таныстыруға, кейінгі кәсіптік білім алуға және еңбек етуге қажетті дайындықтарын қамтамасыздандыруға негізделген.

Бағдарламаның мазмұны оқушының жеке тұлғасы, отбасы және қоғамның қажеттіліктерін, қазіргі заманғы педагогикалық ғылымының жетістіктерін ескере отырып белгіленген.

«Технология» оқу пәнін *оқытудың мақсаты* техника мен технология саласында оқушылардың заманауи өндірісінде алған білім жүйесінің нәтижелігіне бағытталған функционалдық сауаттылығын қамсыздандыру, сонымен қатар, технологиялық ойлау қабілетін, болмысқа деген шығармашылық көзқарасын дамыту болып табылады.

Оқыту міндеттері:

– техника, технология және заманауи өндіріс негіздерінен жүйеленген білімді қалыптастыру;

– құрылымдық материалдарды өңдеу технологиясы, жобалау іс-әрекеттерін іске асыру бойынша жалпы еңбектік, жалпы өндірістік және арнайы икемділіктер мен дағдыларын қалыптастыру;

– технологиялық ойлау қабілетін және еңбекке деген шығармашылық көзқарасын дамыту;

– оқып жүрген технологиялармен байланысты мамандықтар әлемі, еңбек

нарығындағы олардың талап етілуі туралы түсініктерін қалыптастыру, өзінің өмірлік және кәсіби жоспарларын саналы түрде анықтауына ықпал ету;

– еңбек ету және кәсіби іс-әрекеті үрдісінде эстетикалық, адамгершілік, экономикалық, экологиялық, дене және құқықтық тәрбие беру;

– оқушылардың Қазақстан халықтарының ұлттық мәдениетіне, салт-дәстүрлеріне деген құрмет көзқарасын қалыптастыру.

Оқушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптарды оқыту барысындағы нәтижелері, оқушылардың үлгерімдерін бағалауын, орта білімді сыныпты аяқтайтын әр оқушының міндетті түрде меңгеруі тиіс білім мазмұнын көрсетеді. Оқушылардың дайындық деңгейі үш түрлі аспекті ескеріле отырып: пәндік, тұлғалық, жүйелі іс-әрекет нәтижелеріне қарай бағаланады.

Осыған байланысты 5-9 сынып оқушыларына (ер балалар) келесі бөлімдер бойынша тақырыптар беріледі (5-кесте):

5-кесте – 5-9-сыныптарда ер балаларға арналған бөлімдердің тақырыптары

Ауыл мектептерінде	Қала мектептерінде
1. Қауіпсіздік техникасы және еңбекті қорғау. 2. Ауылшаруашылық өндірісіндегі техника және технология. 3. Ағашты және ағаш материалдарды қолмен және механикалық өңдеу технологиясы. 4. Металды қол және механикалық өңдеу технологиясы. 5. Сәндік қолданбалы өнерінің элементтерімен көркем материалдарды өңдеу технологиясы. 6. Электротехника және электроника негіздері. 7. Үй мәдениеті. Үй шаруашылығындағы жөндеу жұмыстар. 8. Шығармашылық жобалау саласы. 9. Қазіргі заман өндірісі және техникалық кәсіби білім.	1. Қауіпсіздік техникасы және еңбекті қорғау. 2. Ағашты және ағаш материалдарды қолмен және механикалық өңдеу технологиясы. 3. Металды қолмен және механикалық өңдеу технологиясы. 4. Сәндік қолданбалы өнерінің элементтерімен көркем материалдарды өңдеу технологиясы. 5. Электротехника және электроника негіздері. 6. Үй мәдениеті. Үй шаруашылығындағы жөндеу жұмыстар. 7. Шығармашылық жобалау саласы. 8. Қазіргі заман өндірісі және техникалық кәсіби білім.

Білім берудің негізгі түрлері оқушылардың оқу-тәжірибелік, жобалау іс әрекеті болып табылады. Жаттығулар, оқу-тәжірибелік жұмыстар, жобалау әдісі басым әдістері болып отыр. Бағдарламада қарастырылған барлық тәжірибелік жұмыс түрлері материалдарды өңдеудің әртүрлі технологияларын, электромонтажды, құрлыс-әрлеу және жөндеу санитарлық-техникалық жұмыстарын, тағам әзірлеу, жеңіл тігін өнеркәсібінің негіздерін, есептеу және жобалау операцияларын меңгеруге бағытталған.

Мұғалім бар мүмкіндіктеріне сәйкес бағдарламада ұсынылған технологиялық операциялар топтамасын қамтамасыз ететін еңбек нысандарын таңдай алады. Сонымен қатар оқушының жасының шамасына сәйкес еңбек нысанын таңдап, оның қоғамдық және жеке құндылығы ескеріледі. Оқушылар орындайтын практикалық жұмыстардың түрлері түсінікті, ұтымды,

экологиялық талаптарға сәйкес болуы тиіс. Мұғалім жергілікті және жеке эстетикалық қызығушылықтарына сәйкес өзі тапсырмаларының варианттарын қосуға құқысы бар.

«Қазіргі заман өндірісі, техникалық және кәсіби білім беру» (9-сынып) жаңа бөлім техникалық және кәсіптік білім беру мекемелерінің түрлері, кәсіби іс әрекетке қойылатын жаңа талаптар, кәсіп туралы түсінік, мамандық және жұмыскердің кәсіби дәрежесі, мамандық таңдауға тұлғалық қасиеттердің әсері, аймақтық еңбек нарығы және білім саласында қызмет көрсету туралы мәселелер қарастырылады.

Сабақтар ағаш, метал өңдеу шеберханасында, немесе құрамдастырылған шеберхана базасында өткізіледі. Технологиялық операцияларын орындау барысында оқушылардың еңбек қауіпсіздігін қамтамасыз етілуіне үлкен назар аударылуы керек. Электрқауіпсіздігі, санитария мен жеке гигиенасын сақталуына ерекше назар аударылуы тиіс.

Сабақта қолдан жасалған электромеханикалық құралдар мен технологиялық машиналар қолдануға тыйым салынады. Кіріктірілген сипаттағы «Технология» пәні пәнаралық байланыстарды қолдану негіздерінде құрылуын көздейді. Есептеу операциялары және өлшем алуда алгебра мен геометриямен, материалдардың қасиеттерінің сипаттамасында химиямен, машина мен механизмдердің жұмыс принциптерін және құрылымын оқытуда физикамен, сәндік қолданбалы өнер технологияларын оқытуда тарих пен өнермен байланыстырылады.

Қала, ауыл және шағынжинақты мектептерде ұлдар мен қыздар тобына бөлі сыныптың толықтандыруына қарамастан бөлінуі жүзеге асырылады.

Осыған байланысты 5-9-сынып оқушыларына (қыз балалар) келесі бөлімдер бойынша тақырыптар беріледі (6-кесте):

6-кесте - 5-9-сыныптарда қыз балаларға арналған бөлімдердің тақырыптары

Ауыл мектептерінде	Қала мектептерінде
<ol style="list-style-type: none"> 1. Кабинетте жалпы тәртіп сақтау, қауіпсіздік техникасы ережелері, санитарлық-гигиеналық талаптар және еңбек қауіпсіздігі. 2. Тағам әзірлеу технологиясы. 3. Маталармен танысу. Мата өңдеу технология-сы. Тігін машинасымен жұмыс жасау. Киімді жобалау, дайындау және көркем әшекейлеу (белдемше, шалбар) Мата түлерімен танысу. Киімді күту. Машинатану элементтері. 4. Сәндік қолданбалы өнерінің элементтерімен көркем материалдарды өңдеу технологиясы. 5. Отбасы экономикасы. Кәсіпкерлік. 6. Тұрғын үй ішкі көрінісі. 7. Киім және аяқкиім күтімі. Жеке бас гигиенасы. 8. Жеміс-көкөніс дақылдарын өсіру. технологиясы. 9. Көкөніс саласындағы күзгі жұмыстар. Көкө-ніс өсіру – өсімдік шаруашылығының бір саласы. 10. Жоба. 11. Кәсіби қызмет ету саласының технологиясы. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кабинетте жалпы тәртіп сақтау, қауіпсіздік техникасы ережелері, санитарлық-гигиеналық талаптар және еңбек қауіпсіздігі. 2. Тағам әзірлеу технологиясы. 3. Маталармен таныс. Мата өңдеу технологиясы. Тігін машинасымен жұмыс жасау. Киімді жобалау, дайын-дау және көркем әшекейлеу (белдемше, шалбар) Мата түлерімен танысу. Киімді күту Машинатану элементтері. 4. Сәндік қолданбалы өнерінің элементтерімен көркем материалдарды өңдеу технологиясы. 5. Отбасы экономикасы. Кәсіпкерлік. 6. Тұрғын үй ішкі көрінісі. 7. Киім және аяқкиім күтімі. Жеке бас гигиенасы. 8. Жоба. 9. Кәсіби қызмет ету саласының технологиясы.

«Технология» пәні бойынша 5-9-сыныптарында оқу жүктемесінің көлемі аптасына 1 сағатты, оқу жылы ішінде 34 сағатты құрайды.

Сызу

«Сызу» – білім алушылардың графикалық мәдениетін қалыптастыруына, кеңістіктік ой қабілетін және шығармашылық потенциалын дамытуына бағытталған курс. Графикалық мәдениет деген адамзаттың ақпарат алмастыруға арналған графикалық әдістер игеруіндегі жетістіктер жиыны. Мектепте білім беруге қатысты алатын болсақ, графикалық мәдениет дегеніміз білім алушының сызба орындауы және оны оқи білу сапасымен бағаланатын графикалық әдіс-тәсілдері мен ақпарат алмастыру әдістерін игеру деңгейі. Техникада, ғылымда, өндірісте, дизайнда және басқа салаларда қолданылатын графикалық тілді игеру оқушының графикалық мәдениетін қалыптастыратын процесс болып табылады.

Сызу курсының оқытуда келесі *мақсаттарға* жету көзделеді:

- логикалық және кеңістіктік ойын дамыту;
- геометриялық білімді негізге алып тәжірибелік жұмыс дағдыларын дамыту;

- еңбектену іс-әрекеті дағдыларын дамыту: ұзақ күш салуға және интеллектуалдық жүктемеге қабілеттілікті, дербестікті және шыдамдылықты, бастаған ісін аяғына дейін жеткізуді;

- функционалдық графикалық сауаттылығын дамыту;

- шығармашылық потенциалын және эстетикалық талғамдарын дамыту.

Бұл мақсаттарға сәйкес мынадай *оқыту міндеттері* шешілуі тиіс:

- бір, екі және үш проекция жазықтығына тік бұрыштап проекциялау негіздері туралы білімді, сызбаны (эскизді) және аксонометриялық проекциялар мен техникалық суреттерді құру әдістері туралы білімдерін қалыптастыру;

- әртүрлі арнауы бар тетікбөлшектердің және модельдердің қарапайым сызбалары мен эскиздерін, аксонометриялық проекциялары мен техникалық суреттерін орындауды және оқуды үйрету;

- нәрсенің пішінін және оның құрылымдық ерекшеліктерін талдау арқылы, онымен қоса кеңістіктік бейнені проекциялық кескіндерінен және ауызша суреттеу арқылы ойша қайтадан жасау әдістерін пайдаланып, статикалық және динамикалық кеңістіктік ойлау қабілетін дамыту;

- оқулық және анықтамалық материалмен өздігінше жұмыс істеуді, Интернет-ресурстардан білім алуды үйрету;

- кескіні бойынша нәрсені ойша өзгерту жалпыинтеллектуалдық қабілетін қалыптастыру арқылы білім алушылардың кеңістіктік ойын дамыту;

- графикалық білімдерін жаңа ситуацияларда қолдана білу, графикалық компьютерлік бағдарламаларда қарапайым сызба құруды үйрету.

Пәннің ерекшелігін ескере отырып, сабақ уақытын тиімді пайдалану және сабақтан тыс жұмысты ұтымды ұйымдастыру үшін сызу сабақтарын жұптап өткізген қолайлы болады.

Нәрсенің пішінін талдау дағдыларын қалыптастыруға, яғни проекция

жазықтықтарына кескіндеуге, пайда болған кескіндерді талдауға, геометриялық денелерді, тетікбөлшектерді тануды қамтамасыз ететін жеке белгілерін анықтауға алғашқы сабақтан бастап ерекше назар аудару керек.

Проекциялауды үйрету бір, екі және үш проекциялар жазықтығына біртіндеп күрделендіре отырып кескін тұрғызу арқылы ұсынады.

Графикалық жұмыстың өнімсіз элементтерін болғызбауға тырысу керек (мысалы, есеп шартын және дайын сызбаларды көшіріп сызу). Тапсырмаларды орындау үшін пішімі А4 (торкөз) жұмыс дәптерін пайдаланған дұрыс.

Сызбаның орындалуына да оқуына да ықыласпен қарау керек.

Аксонметриялық проекцияны орындаудың ұтымды әдістерін тандап алуға көңіл бөлген жөн. Уақытты үнемдеу үшін кей кезде изометриялық проекцияны техникалық суретпен алмастыруға болады.

Құрылымдарды орындауда білім алушылардың белгілі бір іс-әрекет алгоритмін қалыптастыруын көздеу қажет. Бұл сызбаны тексеру кезінде де өзекті мәселе болып табылады.

Білім алушыларды құрастыру сызбасын оқуға үйрету барысында бұйым туралы ақпаратты оқудың белгілі жүйелілігін қалыптастыру арқылы бұйымның геометриялық пішіні туралы, тетікбөлшектердің өзара орналасуы мен біріктіру түрі және басқа да техникалық және технологиялық сипаттамалары туралы қажетті мәліметтерді алуды үйрету керек.

Құрастырылған бұйымның құрамына кіретін тетікбөлшектердің эскизін немесе сызбасын орындау құрастыру сызбасын оқудың және бөлшектеудің ептілігін қалыптастырады. Оқу уақытының көбі тәжірибелік жұмыс орындауға бөлінуі қажет. Міндетті графикалық жұмыстардан тыс сызу пәні сабақтарында түрлі графикалық есептерді қолданған дұрыс.

Білім алушылардың танымдық қызметін жандандыру оқытудың түрлі әдіс-тәсілдерін қолдануымен және сабақтың әдістемелік қамтылуымен жүзеге асады.

Сызуға оқыту барысында әр білім алушының өзіне тән ерекшеліктерін (дарындылығын, ойлау қабілетін, жеке мүддесін) есепке алып, оқушылардың интеллектуалдық даму деңгейін біртіндеп көтеруге болады.

«Сызу» курсының аяқталған өзгешелігі мынада: сызба геометриясының негіздері мен геометриялық объектерді проекциялау әдістері берілген, сызбаны орындау мен оны рәсімдеу ережелерінен құралған КҚБЖ стандарттары қарастырылған, машина жасау және құрылыс пен топографиялық сызудың жалпы мәліметтерінен туратын техникалық сызу негіздері жүйелі түрде берілген.

Қазіргі қоғамның ақпараттандырылу жағдайына сай «Сызу» пәнінің аса маңызды бағыты ол білім алушылардың графикалық редакторларды (*AutoCAD*, Компас және т.б.) пайдалану негізінде ақпараттық технологиялардың мүмкіндіктерін қолдана білу қабілеттерін дамыту.

Графикалық жұмыстардың барлығы А4 немесе А3 пішіміне (оқытушы қарауына) орындалуы тиіс.

Міндетті графикалық жұмыстармен қоса білім алушылар дәптерінде машықтандыратын жаттығулар және тәжірибелік тапсырмалар орындалуы

керек.

«Сызу» пәніне 9-сыныпта *сағат саны* аптасына 2 сағат, оқу жылына 68 сағат қарастырылған.

3.7 «Дене шынықтыру» білім саласы

Дене шынықтыру

«Дене шынықтыру» оқу пәні – бұл дене шынықтыру қызметі, оқушылардың дене және психикалық саулығын сақтау туралы білімдер жүйесі.

Пәнді оқыту тұлғаны қалыптастыру, адамның танымдық белсенділігінің дамуына бағытталған.

Оқу бағдарламасының мазмұны оқушы, қоғам мен жанұя сұраныстарын ескере, қазіргі педагогикалық ғылым жетістіктерін айқындайды.

Оқыту мақсаты:

– өз денсаулықтарына ықтиярлықпен қараудың қажеттілігін және қимыл-қозғалыс негіздерін игеру арқылы оқушылардың дене мәдениетін қалыптастыру;

– физикалық және психикалық қасиеттерінің толық дамуын;

– салауатты өмір салтын ұйымдастыруда дене тәрбиесі құралдарын шығармашылық жолмен қолдану.

Оқыту міндеттері:

– денсаулықты нығайту, ағзаның қызметтік мүмкіндіктерін арттыру және негізгі физикалық (дене) қасиеттерін дамыту;

– дамыту және сауықтыру бағытындағы дене жаттығулары, базалық спорт түрлерінің іс-қимыл әдістері мен техникасы арқылы қимылдық тәжірибені байыту, қимыл-қозғалыс мәдениетін қалыптастыру;

– дене шынықтыру және спорт туралы, олардың тарихы, қазіргі дамуы және салауатты өмір салтын қалыптастырудағы рөлі туралы білімдерді игеру;

– өз денсаулықтарына ықтиярлықпен қарау, денсаулықты сақтау мен нығайту қажеттілігін қалыптастырып тәрбиелеу;

– тұлғаны оң қасиеттерге тәрбиелеу, оқу және жарыс әрекеттерінде ұжымдық әрекеттестік пен ынтымақтастықтың межелерін сақтау.

Оқу бағдарламасы екі бөлімнен тұрады: «Дене шынықтыру туралы білім» (ақпараттық компонент), «Денені жетілдіру» (әрекеттік компонент).

«Дене шынықтыру туралы білім» бөлімінің мазмұны адамның таным белсенділігінің дамуы туралы негізгі түсініктері және қауіпсіздік техникасын қадағалау мен талап етудің ережелері берілсе, «Денені жетілдіру» бөлімінде оқушылардың дене дайындығын арттыруға бағытталған және жалпы дене шынықтыру дайындығын жетілдіру құралдары туралы мәліметтер берілген.

Дене шынықтыру дайындығын жетілдіру құралдары ретінде бағдарламаға айқындалған маңызы бар базалық спорт түрлерінен (жүзу, шаңғымен жарысу, спорттық ойындар, жеңіл атлетика, акробатика элементтерімен гимнастика) дене шынықтыру жаттығулары мен қозғалыс әрекеттері және Қазақстандағы

дене шынықтыру туралы тарихи ерекшеліктерді ашатын «Ұлттық ойындар» тақырыбы берілген.

Бағдарламаның ұйымдастыру-әдістемелік талаптары:

– мұғалім өз тәжірибесіне сүйеніп, балалармен нақты жағдайдағы жұмыс дағдысына байланысты ұсынылған бағдарламаның қай бөлімін болмасын өзінің материалдарымен толықтыруға (немесе түзетулер енгізуге) құқылы;

– «Гимнастика» тарауын («Жалпы дамытатын жаттығулар» және «Ырғақты гимнастика» бөлімдерін) меңгертуде қайсыбір қатаң тәртіпті сақтау міндетті емес;

– мұғалім қай сыныпта болмасын балалардың даярлығы мен сабақтың нақты жағдайына қарай өз жұмысын ұйымдастырады;

– оқушылардың тактикалық ойлауын дамытуға, дене қасиеттерін тәрбиелеуге әсерін ескере отырып, ең оңтайлы қозғалыс ойындарының мазмұны болуы қажет;

– оқушылардың қозғалыс ойындарын игеруін тексеру мақсатында бақылау-сынақ алу сабақтары өткізілуі тиіс;

– дене шынықтыру сабақтарының тиімділігі екі параметр бойынша бағаланады: а) бақылау оқу нормативтерінің нәтижелері; ә) мұғалімнің таңдауы бойынша бақылау оқу нормативтерінің нәтижелері.

«Шаңғы дайындығы» және «Жүзу» тараулары бойынша сабақтарды толық мәнінде жүргізуге мүмкіндігі жоқ республиканың аймақтарында оларды алмастыру ұсынылады. Мектеп ұжымының педагогикалық кеңесінің шешімі бойынша бұл сабақтар тиісінше дала жарысымен (кросс дайындығымен) және гимнастикамен (ырғақты, атлетикалық, кәсіби-қолданбалы) алмастырылуы мүмкін.

«Денсаулық күні» оқу жылы ішінде 3-4 рет каникул кезінде ұйымдастырылады.

«Дене шынықтыру» пәнін оқыту барысында оқушыларды топқа бөлу медициналық тексерістің нәтижесі көрсетілген анықтаманың негізінде іске асырылады.

«Дене шынықтыру» пәні сабақтарын ұйымдастыру және өткізу мәселелері бойынша мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету мақсатында Ұлттық ғылыми-практикалық дене тәрбиесі орталығы әдістемелік құралдар әзірлеп, орталықтың сайтына орналастырылған (www.nnpcfk.kz).

Үлгілік оқу жоспарына (ҚР бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы) ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы) ҚР БҒМ 2013 жылғы 25 шілдедегі № 296 бұйрығына) сәйкес «Дене шынықтыру» пәні бойынша 5-9-сыныптарда оқу жүктемесінің көлемі аптасына 3 сағаттан, оқу жылы ішінде әр сыныпта 102 сағаттан құрайды.

4 Жалпы орта білім деңгейіндегі пәндерді оқыту ерекшеліктері

4.1 «Тіл және әдебиет» білім саласы

Оқыту қазақ тілінде жүргізілетін мектептерге арналған «Қазақ тілі» пәні

Болашақ бағдарын айқындайтын Елбасының «Қазақстан-2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Жолдауы Қазақстан дамуындағы аса маңызды межелерді анықтап берді.

Білім сапасы көтерілмей, еліміз қарқынды дамудың жолына түсе алмайды. Мұны Елбасы бұрынғы жолдауларында да, басқа да сөйлеген сөздерінде айтып жүр. «Орта білім жүйесінде жалпы білім беретін мектептерді Назарбаев зияткерлік мектептеріндегі оқыту деңгейіне жеткізу керек. Мектеп түлектері қазақ, орыс және ағылшын тілдерін білуге тиіс. Оларды оқыту нәтижесі оқушылардың сындарлы ойлау, өзіндік ізденіс пен ақпаратты терең талдау машығын игеру болуға тиіс», - дейді Жолдауында Н.Ә. Назарбаев.

Елбасымыз өз сөзінде «... Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – «Мәңгілік Ел» идеясы. Ендігі ұрпақ - Мәңгілік қазақтың перзенті. Қазақ елінің Ұлттық Идеясы – «Мәңгілік Ел» - деп, қоғамда «Қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек?» деген жиі талқыға түсіп жүрген сауалға нақты жауап берді. Сондықтан бүгінгі ұрпақ үшін ұлттық идея айқын, ендігі міндет болашағымызға бағдар ететін – «Мәңгілік Ел» идеясын қалыптастыру жолында қызмет ету.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі ұлттық жоспардың басты мақсаттарының бірі – оқыту методологиясы мен мазмұнын түбегейлі жаңарту. Ол үшін мұғалім білім алушының бойына алған білімін практикалық жағдайда тиімді және әлеуметтік бейімделу үдерісінде пайдалана алатындай негізгі құзыреттіліктерді сіңіруі керек. Олар:

- басқарушылық (проблеманы шешу қабілеті);
- ақпараттық (өз бетінше ақпараттар көздері арқылы үнемі білімін көтеріп отыруы, сол арқылы танымдық қабілетін ұштау);
- коммуникативтік (үш тілде: қазақ, орыс, ағылшын (шет) ауызша, жазбаша қарым-қатынас жасау);
- әлеуметтік (қоғамда, өзі өмір сүрген ортада іс-әрекет жасай алу қабілеті);
- тұлғалық (өзін жеке тұлға ретінде қалыптастыруға қажетті білім, білік, дағдыларды игеру, болашақ өзі таңдаған кәсібін өзі анықтау, оның қиыншылығы мен күрделілігіне төзімді болу);
- азаматтық (қазақ халқының салт-дәстүрі, тарихы, мәдениеті, ділі, тілін терең меңгеріп, Қазақстанның өсіп-өркендеуі жолындағы азаматтық парызын түсінуі);
- технологиялық (әр азамат өз мамандығына қарай ақпараттық технологияларды, сандық технологияны, білім беру технологияларын сауатты пайдалануы). Білім алушы осы аталған негізгі құзыреттіліктермен қатар пәндік құзыреттіліктерді (әр пәннің мазмұны арқылы) меңгеруі тиіс.

Еліміздің білім беру жүйесі тілді оқытуды дүниежүзілік стандарттық

үлгілерге жақындастыруды және оларды жүзеге асырудың тиімді жолдарын іздестіруді міндеттейді. Осыған сәйкес 10-11-сыныптардағы қазақ тілі пәні тілдің танымдық, коммуникативтік, кумулятивтік, экспрессивтік т.б. қызметтерін қатар әрі өзара бірлікте меңгертуді көздейді.

Жалпы орта білім беретін мектептерде қазақ тілін оқытудың мақсаттары мен міндеттері қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттардың ерекшеліктеріне сәйкес айқындалған.

Пәнді оқытудың басты мақсаты: ұлттық және әлемдік құндылықтарды салыстыра түйін жасай алатын, ҚР халықтары мен әлемдік қоғамдастықтың мәдениетін игерген, қоғамда қолдануын талап етілетін тілдердің коммуникативтік құзыреттіліктерін игерген Тұлғаның даралануы мен әлеуметтенуіне мүмкіндік жасайтын тілдің лексика-фразеологиялық, грамматика-стилистикалық, мәдени-этикалық және шешендік нормаларын меңгерту, жоғары деңгейде күрделендірілген түрлі жанрдағы мәтінді салыстыру, талдау, ойқорыту әрекеттерін жетілдіру, мәтін түрлеріне сай тілдік бірліктерді қолдана алу біліктілігін арттыру, ғылым негіздері мен жаңа технологияларды мақсатқа сай қолдану әдістерін игерту, тілдік бірліктерді сөйлеу әрекетінде нормаларға сай қолдануға төселдіру.

Пәнді оқытудың міндеттері:

- қазақ тілінің байырғы тіл екендігін тіл дамуындағы кезеңдерді оқыту арқылы меңгерту;
- қазақ тілінің байлығын мәдени мұралар тілін талдату арқылы игерту;
- сөз байлығы ұғымына енетін лексика-фразеологиялық, морфологиялық, синтаксистік жүйелерді меңгерту;
- тілдің табиғи қасиеттері мен функционалды қасиеттерін ажырата білгізу;
- тілдік құзыреттілікті қалыптастыратын тәсілдерді меңгерту;
- стиль түрлеріне сай тілдік бірліктерді таңдап қолдануға төселдіру;
- сөйлесім әрекетіне қажетті заңдылықтар мен талаптарды меңгерту;
- ұлттық этикет нормаларына сай тіл мәдениетін жетілдіру;
- сөз мәдениеті мен шешендіктің бірлігін, сабақтастығын таныту;
- шешендік өнердің тұлға қалыптастырудағы және тұлғаны әлеуметтендірудегі рөлін пайымдату;
- шешендік өнердің адамның мінез-құлқын тәрбиелеудегі күшін таныту; пікірталас мәдениетіне төселдіру;
- мәтін құраудың және диалогқа түсудің амал-тәсілдерін меңгерту;
- тілдің қатысымдық қызметін тілдік жағдаяттарда қолдануды меңгерту;
- ақпараттарды талдай, өңдей, жинақтай білуге төселдіру;
- зерттеу және шығармашылық әдістерді тиімді қолдану біліктілігін қалыптастыру;
- сөйлеудің ауызша және жазбаша түрлерінде тілдік бірліктерді мақсатқа сай қолдана білуге жеткізу;
- шешендіктің дамуына қойылатын алғы шарттарды өмірден алынған фактілер бойынша негіздеу;
- қазіргі шешендіктің түрлерін меңгерту;

- тілдің мәдени-этикалық нормаларын меңгерту;
- ұлттық құндылықтар мен әлемдік адамзаттық құндылықтарды салыстыра пайымдату;
- әлеуметтік ортаның ерекшеліктерін шешендікпен дұрыс бағалауға төселдіру;
- қоғамға жат құбылыстарға, идеологиялық, діни ағымдарға және заңды бұзушылық әрекетке қарсы көзқарасын шешендікпен негіздеудің және жұртты сендірудің тәсілдерін меңгерту.

Қоғамдық-гуманитарлық бағытта сөз мәдениеті және шешендік тілдің жоғарыда айтылған қызметтерін тереңдеп оқытуға бағытталған.

Жаратылыстану-математикалық бағытта оқушылар сөз мәдениеті мен шешендік өнердің талаптарын білуге ұмтылады. Сөз мәдениетінің нормалары өзіндік мені қалыптасып келе жатқан жастың тілдің қатысымдық қызметін орнымен пайдалануға, кәсіби бағдарын айқындауға көмектеседі.

Оқыту үдерісінде «Қазақ тілі» пәні төмендегі оқу пәндерімен тығыз байланыста оқытылады:

1) «Қазақ әдебиетімен»: қазақ тілі қазақ әдебиетімен тығыз байланысты;

тіл – әдебиеттің бірінші элементі; қазақ тілін оқытып-үйретуде кез келген көркем туынды; әдеби шығарма тіл үшін құнды материал болып саналады, көркем шығармаларды оқу барысында стиль түрлерінің авторлық қолданысын ажырата білу, әдеби шығармалар арқылы оқушының көңіл күйін, сезімін ояту, көркемдік тәрбие беру, әдеби шығармаларды талдау арқылы сөз мәдениетіне үйрету көзделеді;

2) «Қазақстан тарихымен»: Қазақстан тарихы пәнімен байланыстырып оқыту оқушының тілді ұлттық құндылық ретінде тануына мүмкіндік береді; тілді тарихпен байланыстыра оқыту ұлттық дүниетанымға негізделген білім қорын тілдік деректер арқылы дәйектеуге мүмкіндік береді; қазақ тілінің пайда болуы, дамып жетілуі оның тарихымен тығыз байланыста болғандықтан, оқушылар тарихи деректерді пайдаланып, өзіндік ой-тұжырымдар жасай біледі;

3) Жаратылыстану циклі пәндерімен: тілдік материалдардың мазмұны жаратылыстану пәндерінің мазмұнымен тікелей байланыста болады; биологиямен байланыстыру тілді жанды құбылыс ретінде тануға мүмкіндік береді; басқа пәндермен сабақтастыра оқыту қазақ тілінің терминдер жүйесімен тығыз байланысты; тіл дыбыстары физикалық құбылыс ретінде танылады;

- дыбыстау мүшелерінің қатысы тұрғысынан физиологиямен, компьютермен, қазіргі радио, теледидар тілімен де байланысты;

- танымдық бағытта берілетін материалдар жаратылыстану пәндерінің мазмұнымен тікелей байланыста болғандықтан, оқушылардың дүниетанымын қалыптастырады.

Оқушылардың тілдік біліктілігін одан әрі жетілдіре түсу және сөйлеу мәдениетінің ерекшеліктеріне сай сөйлесім дағдыларын жетілдіру, пікірталас әдебін меңгерту мақсатында арнайы курстар ұйымдастырылады. Мысалы, 10-сыныпта: «Сөз байлығы»; «Тілдік норма және стиль», «Этнолингвистикалық атаулар сыры», «Сөз мәдениетінің негіздері»; 11-сыныпта: «Ұлттық шешендіктанудың алғашқы бастаулары», «Шешендік сөз – шеберлік өрнегі»,

«Журналистика және баспасөз негіздері», «Пікірталас мәдениеті» сияқты үлгі-тақырыптарды алуға болады.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында ұсынылған үлгілік оқу жоспарына сәйкес оқу жүктемесінің көлемі.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыт: 10-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат; 11-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат.

Жаратылыстану-математикалық бағыт: 10-сынып – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат; 11-сынып – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат;

Әрбір тоқсанда алынатын бақылау жұмысының (тест, эссе, диктант, т.б.) саны сол сыныптағы апталық сағат санымен сәйкес келуі керек.

Оқыту қазақ тілінде жүргізілетін мектептерге арналған «Қазақ әдебиеті» пәні

Мемлекетіміздің тәуелсіздігін нығайтып, халықтың қымбат қазынасын – әдеби-мәдени мұраларды жандандырып, ұлттық тектілікті сақтау, «Мәңгілік Ел» идеясын жүзеге асыру жолындағы маңызды жұмыстар білім мекемелерімен тығыз байланысты.

Әдеби дамуды зерделеуде, көркем туындылардың тақырыптық, мазмұндық сипаттарын танытуда жаңа көзқарастар басшылыққа алынуы тиіс. Көркем әдебиеттің табиғатына тән басты сипаттарды негізге ала отырып, берілетін білім мазмұнын салмағын арттыру және мәдени құндылықтарды ұғындыру, ұлттық тіл байлығы мен ұлттық дүниетанымды терең меңгеруіне жол ашып, бағыт беру, эстетикалық көзқарастарын қалыптастыру – әдебиет пәнін оқытудағы басты ұстаным болып табылады.

Әдебиет – сөз өнері, халықтың сана-сезімін, көркемдік ойлау қабілетін байытатын рухани дүние, халықтың айшықты сөзбен кестелеп, асыл ойлармен зерлеген баға жетпес бай қазынасы, тарихы. Оқытудың жаңа талаптарына сай мазмұндық, құрылымдық және әдістемелік жағынан жаңартылған оқу бағдарламасында ғылымилық, түсініктілік, жүйелілік, іс-әрекеттілік, пәнаралық байланыс, сабақтастық сияқты дидактикалық ұстанымдар басшылыққа алынып, оқушылардың бейіндік ерекшеліктері ескерілген.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптардың білім мазмұнында қамтылған ақын-жазушылар шығармашылығы хронологиялық сипатта ұсынылған. Соған сәйкес XIX-XX ғасырдағы көрнекті ақын-жазушылардың шығармашылығы және тәуелсіздік жылдарындағы әдебиеттің кейбір үлгілерін оқыту көзделеді. Тәуелсіздік кезеңіндегі шығармалар осы кезеңнің тарихи-әлеуметтік мазмұнының көрінісі ғана емес, халықтың әдеби қазынасы қызметін де қатар атқаратын туындылар ретінде қарастырылуы тиіс.

Әдебиеттің теориялық мәселелері, әдебиеттанудың салалары, әдеби ағымдар мен бағыттар, көркем шығарманы талдау әдістері, әдеби шығарманың болмыс-бітімі, ұлттық мәдениет, әдебиет және көркемдік шындық, әдебиеттің өзге ғылымдармен байланысы, қазіргі әдебиеттегі проблемалық мәселелер, оқырман мәдениеті, сөз өнері және шығармашылық үдеріс, қаламгер стилі өзек етіліп, көркем шығармашылық туралы жүйелі ұғым қалыптастырылады.

Ал жаратылыстану-математика бағытындағы қазақ әдебиеті бағдарламасы қоғамдық-гуманитарлық бағыттың білім мазмұнын толық қамтиды. Тек бөлінген сағат санының аздығына байланысты ақын-жазушылардың өмірі мен шығармашылығына тоқталу тек шолу түрінде болады.

«Қазақ әдебиеті» пәнінің оқыту мақсаты - қазақ халқының сан ғасырлық тарихын, дәстүрін, өнерін, әдебиеті мен мәдениетін ұлттық құндылық ретінде бағалап, құрметтей білетін, көркем шығармада бейнеленетін қоғамдық-әлеуметтік құбылысты көркемдік тұрғыда қабылдауға қажетті білім, білік, дағдыларын меңгерген, әдебиетті өмірмен байланыстыра қабылдай алатын, қазіргі білім беру жүйесіндегі талаптарға сәйкес өзіндік белсенділік көрсете алатын, азаматтық көзқарасы айқын, адамгершілік, елжандылық қасиеттерді бойына жинақтаған интеллектуалдық әлеуеті жоғары дара тұлға тәрбиелеу деп айқындалып, оқыту міндеттері:

– әдебиеттің ұлттық ерекшелігін, көркем шығармалардағы әдет-ғұрып, салт-дәстүрдің бейнеленуін, көркем туындының идеялық мазмұнын ұғындыру;

– оқушыларға әдебиеттің өнердің бір түрі екендігін танытып, әдеби білім мазмұнын жүйелі меңгеруді ұйымдастыру;

– көркем шығарма арқылы оқушылардың санасына көркем сөз құдіретін, эстетикалық, танымдық тәрбиені сіңіру;

– оқушылардың көркем шығарма оқу әрекеттерін, образбен ойлау қабілеттерін өзіндік ізденіс шығармаларымен жетілдіріп, олардың сөз өнерін рухани құндылық ретінде қабылдауына мүмкіндік туғызу;

– ойын еркін, шешен жеткізе алу, әдеби-теориялық білімін жазба жұмыстарда сауатты қолдана алу біліктілігін қалыптастыру деп белгілеген.

Оқу бағдарламасын мұғалімнің шығармашылықпен жетілдіруіне шек қойылмайды. Бағдарламада сыныптық оқуға, сондай-ақ қосымша және сыныптан тыс оқуға ұсынылған көркем туындылар тізімі берілген. Оқушылардың өзіндік атқаратын жұмыстарының түрлері де белгіленген. Әдебиетті өмірмен байланыстыра оқыту, әдеби шығарманың тәрбиелік мәнін тиімді пайдалану, шәкірттердің көркем шығарманы өз беттерімен оқуға қызығушылығын қалыптастырып, өз тарапынан ойланып-толғануға тәрбиелеу, таным әдісіне үйрету пән мұғалімінің жүйелі жүргізетін іс-әрекеті болып табылады.

Оқыту үдерісінде «Қазақ әдебиеті» пәні төмендегі оқу пәндерімен тығыз байланыста оқытылады:

«Қазақ тілі»: филологиялық ғылым салаларын байланыстыра оқыту үздіксіз, жүйелі жүргізіледі, бұл арқылы оқушылардың сөйлеу қабілеттерін дамыту, сөздік қорларын молайту жүзеге асырылады;

«Қазақстан тарихы»: әдебиет пен тарихты байланыстыру оқушылардың тарихи шындықты көркем шығармада бейнелеу ерекшеліктерін түсіну дағдыларын қалыптастырады және оқушылар нақты мәліметтерді талдай алуға, өзіндік баға беруге үйренеді;

«География»: көркем шығармада бейнеленген, суреттелген немесе оқиғалар өрбіген жердің географиялық ерекшеліктерін автор көзімен көруге,

оны өзіндік байқауларымен, білімдерімен салыстыруға үйренеді;

«Музыка»: әдеби шығарма мен музыканының ішкі иірімдерін салыстыра алуға дағдыланады, әннің идеялық-көркемдік және эстетикалық маңызын, ұлттық ән-әуендегі мазмұны мен талғамын түсінуге мүмкіндік береді;

«Бейнелеу өнері»: әдебиет сабақтарында бейнелеу өнерінің туындыларын пайдалану оқушылардың кейіпкер бейнесі мен оқиғаларды, жалпы суреттелген мәселелерді көзбен көре, терең сезінулеріне мүмкіндіктер жасайды.

Оқу үдерісінде оқушылардың ой-өрісін өсіріп, оларға әдебиеттің ұлттық мәдени мұра, тіршіліктің өзегі, дүниетанымның көзі екендігін сезіндіру үшін педагогикалық технологиялармен қатар ақпараттық технология ресурстарын, мультимедиалық құралдарды, ғаламтор материалдарын, бейнероликтерді, электронды оқулықтарды кеңінен қолдану тиімді. Мұғалім оқушының ізденісіне жол ашуға түрткі болатындай әдіс-тәсілдерді таңдап алуы қажет.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес пәннің оқу жүктемесінің көлемі:

қоғамдық-гуманитарлық бағыты бойынша:

10-сыныпта аптасына 2 сағаттан, барлығы – 68 сағат;

11-сыныпта аптасына 3 сағаттан, барлығы – 102 сағатты құрайды.

жаратылыстану-математика бағыты бойынша:

10-сыныпта аптасына 2 сағаттан, барлығы – 68 сағат;

11-сыныпта аптасына 2 сағаттан, барлығы – 68 сағатты құрайды.

Пәнді оқытудың вариативті бөлігі қосымша оқу бағдарламасы арқылы білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты шеңберінде жүзеге асады.

«Русский язык» в школах с нерусским языком обучения

Соответственно «Общеввропейским компетенциям владения иностранным языком: изучение, преподавание, оценка» в 2014-2015 учебном году в 10-11 классах определяется уровень В2: понимание общего содержания сложных текстов на абстрактные и конкретные темы, в том числе узкоспециальных текстов; владение достаточно быстрой и спонтанной речью, умение беспрепятственно общаться с носителями языка без особых затруднений для любой из сторон; умение делать четкие, подробные сообщения на различные темы и изложить свой взгляд на основную проблему, показать преимущество и недостатки разных мнений. В соответствии с государственной задачей развития полиязычия в Казахстане овладение русским языком должно соответствовать среднему уровню – 3 подуровень (В 2.1 - В 2.2) – 10 класс и послесреднему уровню (В 2) – 11 класс. В 11 классах с углубленным изучением языков возможно (не обязательно) достижение уровня С1: понимание объемных сложных текстов на различную тематику, распознавание скрытого значения, владение спонтанной речью в быстром темпе, отсутствие затруднений с подбором слов и выражений; гибкое и эффективное использование языка для общения в научной и профессиональной деятельности; умение создать точное, детальное, хорошо выстроенное сообщение на сложные темы, владение моделями организации текста, средствами связи и объединением его элементов.

Основная цель обучения предмету «Русский язык» в старших классах с казахским, уйгурским, узбекским, таджикским языками обучения:

– совершенствование коммуникативной компетенции учащихся, основанной на закреплении норм русского литературного языка, правил употребления семантически связанных языковых единиц в речевой деятельности и ориентированной на ситуации общественно-политической, экономической, культурной, профессиональной жизни общества;

– воспитание на основе тематического содержания речевого материала языковой личности, придерживающейся активной гражданской позиции, ориентирующейся на нравственно-духовные ценности казахстанского общества, проявляющей толерантное отношение к другим культурам, готовой к сохранению и приумножению природного богатства, ведущей и пропагандирующей здоровый образ жизни, стремящейся к созидательному труду, обладающей технологической культурой.

Соответственно предложенному в государственном общеобязательном стандарте образования Республики Казахстан в школах с казахским, узбекским, уйгурским, таджикским языками обучения предмет «Русский язык» изучается в 10-11 классах общественно-гуманитарного направления – по 2 часа в неделю (объем учебной нагрузки за учебный год по предмету «Русский язык»: 10 класс (ОГН) – 68 часов; 11 класс (ОГН) – 68 часов); естественно-математического направления – по 1 часу в неделю (объем учебной нагрузки за учебный год по предмету «Русский язык» составляет: в 10 классе ЕМН – в неделю 1 час , всего – 34 часа; в 11 классе ЕМН – в неделю 1 час , всего – 34 часа).

Структура программного материала определяется стратегическими линиями формирования важных функциональных умений учащихся школ с казахским языком обучения, для которых русский язык будет служить средством межнационального общения в научной, официально-деловой сферах и сфере повседневной коммуникации, средством получения информации, средством познания культуры русского народа. Итогом обучения русскому языку в такой функциональной значимости должны стать орфографическая, пунктуационная и стилистическая грамотность, речевая и коммуникативная компетенции.

Речевые темы в 10-11 классах обеспечивают общее интеллектуальное развитие учащихся, акцентируют их внимание на глобальные достижения и нерешенные проблемы человечества, формирует активную гражданскую позицию и воспитывает стремление к творческой деятельности. В этих целях учитель может использовать дополнительные учебные тексты по заданным темам для развития речи. В рамках указанного тематического минимума рекомендуется организовать процесс речевой коммуникации в учебных условиях, моделировать ситуации профильно ориентированного общения, в рамках которых отрабатываются способы реализации стратегии и тактических шагов ведения профессионально-делового разговора, правила русского речевого этикета, умения учитывать тип взаимоотношений собеседников, проигрываются потенциальные роли. Важно постоянно совершенствовать орфографическую и пунктуационную грамотность при развитии письменной

речи, результаты должны строго отслеживаться учителем. Устное беглое объяснение учащимися знаков препинания или постановка недостающих знаков препинания дают существенный результат при пунктуационном оформлении собственных текстов. Видами внеурочной индивидуальной работы по орфографии и пунктуации могут быть самостоятельное решение тестовых заданий, электронный тренажер, взаимопроверка.

Все методические требования к организации учебного процесса реализуются в рамках тематических циклов уроков через упражнения с комплексными заданиями. Так, на материале учебного текста на определенную тематику следует практиковать языковые, речевые и коммуникативные задания. Языковые задания формулируются на основе программного материала по формированию языковой компетенции, речевые задания – на основе программного материала по развитию речевой компетенции, коммуникативные задания – на основе программного материала по совершенствованию коммуникативной компетенции.

Этнокультуроведческий материал в силу специфики направления обучения – общественно-гуманитарного и естественно-математического – может носить сопутствующий характер (при обращении к мысли великих людей, при знакомстве с учеными России, при знакомстве с русской культурой и т.д.).

Результаты обучения представляют собой сформированную языковую правильность устной и письменной речи учащихся, проявляются в выражении ими авторской позиции в продуцируемых устных и письменных высказываниях на определенную тему, в способности свободно вступать в коммуникативный процесс на русском языке в неофициальных и официальных обстановках общения, применять разные методы исследования, использовать программные знания в профильноориентированной учебно-практической и исследовательской деятельности.

Формами письменной работы в 10-11 классах являются диктант, изложение, сочинение, в том числе эссе. В каждой четверти проводится в среднем 1 диктант (в первой четверти допускается 2 диктанта), 1 изложение, 1 сочинение (эссе). Сочинения-эссе могут быть классными и домашними.

Объем контрольного диктанта по русскому языку для 10-11 классов школ с казахским языком обучения:

10 класс – 100-110 слов, 11 класс – 110-120 слов.

Объем словарного диктанта: 10-11 классы – 35-40 слов.

Примерный объем текста для подробного изложения:

10 класс – 160-170 слов, 11 класс – 170-180 слов.

Для сжатого изложения, а также итоговых и контрольных изложений объем текста может быть увеличен на 30 - 60 слов.

Примерный объем сочинений:

10 класс – 2 – 2,5 страницы (600-1000 слов), 11 класс – 3 - 3,5 страницы (1000-1200 слов). Сочинения-эссе могут иметь меньший объем.

Внеклассная работа по русскому языку может успешно осуществляться при соблюдении специфических методических принципов ее организации и при удачном определении ее содержания. К специфическим принципам

внеклассной работы относятся следующие: принцип взаимосвязи классных и внеклассных занятий; принцип научной углубленности; принцип практической направленности; принцип занимательности; принцип добровольности и равного права как сильных, так и слабых учащихся на участие во внеклассной работе; принцип индивидуального подхода к каждому; принцип развития творческих способностей.

Использование компьютеров и телекоммуникаций во внеклассной работе позволяет не только активизировать познавательную деятельность учащихся, но и развивать творческие и коммуникативные способности учащихся, их кругозор, культуру, самосознание.

На уроках должна осуществляться междисциплинарная связь предмета «Русский язык» с предметами общественно-гуманитарного или естественно-математического циклов соответственно направлению профильного обучения. Рекомендуются прикладные курсы или курсы по выбору, содержание которых обеспечивает углубление и расширение знаний по неязыковым предметам и развитие трехязычия.

В целях совершенствования качества оценивания и получения объективных результатов обучения предлагается система параметров оценивания, которые могут варьироваться учителем в соответствии с содержанием конкретного урока.

Параметры оценивания текущих и итоговых учебных достижений

Параметры оценивания диктанта с грамматическим заданием:

- орфографическая грамотность;
- пунктуационная грамотность;
- морфологический анализ слов;
- синтаксический анализ предложения.

Параметры оценивания лексических навыков говорения через аудирование и чтение:

- соблюдение орфоэпических норм при чтении;
- определение стиля прочитанного текста по основным признакам;
- выделение из текста ключевых слов по микротемам и приведение к ним синонимов, антонимов;
- правильное орфографическое оформление слов по теме;
- владение достаточным количеством слов по микротеме и определение их стилистических оттенков.

Параметры оценивания грамматических навыков говорения:

- выделение грамматических основ ключевых предложений текста и определение способов выражения сказуемого;
- владение разными способами распространения, осложнения и усложнения грамматической основы предложения;
- правильная расстановка знаков препинания и орфографическая грамотность на письме;
- приведение синонимических конструкций к заданному предложению, определение их стилистических оттенков;

– стилистическая трансформация текста (перевод из разговорного стиля в художественный).

Параметры оценивания умений диалогического общения:

– количество реплик, выданное одним учащимся;
– соотношение инициативных и реактивных реплик одного учащегося;
– информативность реплик учащегося, разнообразие речевых намерений в его репликах;

– соблюдение правил русского речевого этикета (учет статуса собеседника, типа взаимоотношения с собеседником, соответствие лексико-грамматических средств обстановке общения).

– естественность реплик (уместная неполнота, эмоциональность, интонация, темп, наличие/отсутствие неоправданных пауз).

Параметры оценивания знаний и умений по монологической речи:

– знание композиционной структуры текста-повествования, текста-описания, текста- рассуждения;

– знание языковых особенностей текста-повествования, текста-описания, текста- рассуждения;

– умение доказать, что высказывание является текстом;

– умение определять тип текста (описание, повествование, рассуждение, один из комбинированных типов):

– умение обосновать стилистическую принадлежность текста.

Параметры оценивания итоговых учебных достижений (продуцирование устного и письменного монологического высказывания)

Параметры оценивания устного высказывания:

1) Информативность:

а) объем текста(количество слов);

б) количество микротем (пункты содержания);

в) развернутость микротем;

г) логичность (связь частей, законченность).

2) Языковая правильность в области:

а) лексики;

б) грамматики (морфология, синтаксис);

в) соблюдение орфоэпических норм;

г) беглость речи.

Параметры оценивания письменного высказывания:

1) Информативность:

а) объем текста(количество слов);

б) количество микротем (пункты содержания);

в) развернутость микротем и умение устанавливать контакт с собеседником, разнообразие коммуникативных регистров речи (в устной и письменной речи);

г) логичность (связь частей, законченность).

2) Языковая правильность в области:

а) лексики;

б) грамматики (морфология, синтаксис).

«Русская литература» в школах с нерусским языком обучения

Содержание курса русской литературы направлено на достижение следующих целей и задач:

- способствовать духовному становлению личности, формированию нравственных позиций, эстетического вкуса, совершенному владению речью;
- приобщение учащихся к искусству слова, к шедеврам русской классической литературы XIX века – начала XX века, расширение и углубление знаний в области изучаемой литературы;
- выявление типологической общности и национального своеобразия при сопоставительном анализе произведений русской и казахской литератур;
- исследовать соотнесенность оригинала произведения с его художественным переводом на казахский язык учащихся.

Курс литературы продолжает линию изучения произведения русского словесного искусства не изолированно, а в контексте мирового литературного процесса и сравнительного изучения с родной литературой.

Основа литературного образования – чтение и изучение художественных произведений, знакомство с биографиями известных писателей XIX-XX веков, с историко-культурными сведениями, необходимыми для понимания произведений.

Сочетание обзорных и монографических тем позволяет воссоздать панорамную картину литературного процесса.

Предмет «Русская литература» должен быть направлен на формирование коммуникативных навыков учащихся, чтобы учащиеся могли в любой стандартной и нестандартной ситуации высказать собственную точку зрения, доказать и обосновать при необходимости, умело вести диалог в условиях межкультурной коммуникации. Важным компонентом в обучении русской литературе должна быть ориентация на формирование функциональной грамотности личности, одним из ее компонентов является грамотность чтения. Результаты участия 15-летних учащихся казахстанских школ в международных сравнительных исследованиях *PISA* свидетельствуют о недостаточном уровне сформированности грамотности чтения (в 2009 г. 59 место из 65 стран-участниц, в 2012 г. 63 место из 65 стран-участниц).

В связи с этим при обучении русской литературе необходимо усилить работу по формированию данного компонента функциональной грамотности как необходимого навыка использования знаний и умений для решения широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, также в межличностном общении и социальных отношениях.

Изучение русской литературы должно быть направлено на формирование духовно-нравственных качеств и патриотических чувств учащихся, формирование казахстанского патриотизма и стремления воплотить в жизнь общенациональную идею «Мәңгілік ел», развитие толерантности и умения общаться в условиях межэтнической и межкультурной коммуникации.

Большое внимание в 10-11 классах уделяется вопросам взаимосвязанного

изучения родной и русской литератур на основе разработанного принципа общности и национального своеобразия. Такой подход позволяет, не отчуждая нерусских учащихся от родной литературы и культуры, приобщить их к высоким нравственным и эстетическим ценностям русской литературы. Приобретенный в процессе изучения родной литературы духовный опыт учащихся расширяется и обогащается благодаря знакомству с лучшими произведениями русской литературной классики.

В 10-11 классах изучается систематический курс русской литературы на хронологической (историко-литературной) основе, который распределен между двумя годами обучения: в 10 классе изучается русская литература 19 века, в 11 – русская литература XX века.

В 10 классе читательские интересы учащихся сконцентрированы на понимании и интерпретации объемных и сложных произведений русской классической литературы. Это, прежде всего, романы второй половины 19 века (И.С. Тургенева, Ф.М. Достоевского, М.Е. Салтыкова-Щедрина, Л.Н. Толстого), а также повести и рассказы писателей 19 века – начала 20 века (А.С. Пушкина, Н.В. Гоголя, А.П. Чехова, А.И. Куприна), лирика (А.С. Пушкина, М.Ю. Лермонтова, Ф.И. Тютчева, А.А. Фета, Н.А. Некрасова), поэмы А.С. Пушкина, Н.А. Некрасова, пьесы А.Н. Островского и А.П. Чехова.

В 11 классе полностью завершается курс изучения литературы. Помимо усвоения учащимися новых знаний и совершенствования уже выработанных умений и навыков, осуществляется подведение итогов по изучению и осмыслению основных особенностей литературы как вида искусства и ее эстетической, духовной и нравственной роли в истории русской, родной и мировой культуры.

На уровне общего среднего образования осуществляется профильное обучение, которое реализуется по двум направлениям: *естественно-математическому и общественно-гуманитарному*.

В 10-11 классах *общественно-гуманитарного направления* особое внимание уделяется монографическим и обзорным темам, сочетание которых дает возможность не только познакомить учащихся с выдающимися произведениями, но и показать место этих произведений в общем развитии литературы и определить их значение для прошлого и настоящего. В центре каждой монографической темы – изучение одного или нескольких произведений писателя, которые обязательно прочитываются учащимися. Аналитическая работа опирается на непосредственное эмоциональное восприятие художественного текста.

В то же время изучение русской литературы в 10-11 классах общественно-гуманитарного направления должно способствовать совершенствованию русской речи учащихся. Необходимо учитывать то, что предлагаемый курс является курсом повышенного уровня сложности и рассчитывается на учащихся, которые планируют в дальнейшем овладеть профессиональными специальностями, связанными с изучением общественных и гуманитарных наук – отсюда и внимание к таким профориентационным моментам, которые связаны с культурой работы с художественным текстом, с техникой

оформления результатов своих наблюдений за различными формами владения устной и письменной речью, приемами исследовательской деятельности.

В 10-11 классах *естественно-математического направления* для текстуального изучения в курсе русской литературы выделяются лишь отдельные, главным образом вершинные, произведения писателей, изучаемых монографически. При рассмотрении монографических тем учащиеся знакомятся с основными фактами жизни и творчества писателя, получают представление о его личности и особенностях творчества. С повествованием о жизненном и творческом пути писателя органически связывается рассказ о произведениях, в которых содержится необходимый комментарий. Для систематизации и пополнения историко-литературных знаний учащимся предлагается несколько обзорных тем, которые преподносятся кратко.

Учащиеся средней школы по окончании ее должны:

- владеть запасом базовых терминов по теории литературы;
- читать разножанровые литературные тексты;
- использовать разнообразные способы литературоведческой интерпретации художественных произведений;
- владеть основами целостного и комплексного анализа текста и различными формами письменной рефлексии;
- выявлять эстетическое своеобразие и этнокультурную специфику различных литератур.

При изучении литературы предусматривается организация самостоятельного (внеклассного) чтения учащихся. Для внеклассного чтения предлагаются произведения авторов, объединенных общей темой, жанром, проблемой.

Количество часов в неделю по литературе составляет:

общественно-гуманитарное направление:

- в 10 классе 2 часа в неделю, общее количество – 68 часов; из них на: чтение и изучение – 58 часов, внеклассное чтение – 4 часа, развитие речи – 6 часов;

- в 11 классе 1 час в неделю, общее количество – 34 часа; из них на: чтение и изучение – 28 часов, внеклассное чтение – 4 часа, развитие речи – 2 часа;

естественно-математическое направление:

- в 10,11 классах 1 час в неделю, общее количество – 34 часа; из них на: чтение и изучение – 30 часов, внеклассное чтение – 2 часа, развитие речи – 2 часа.

Шетел тілі

Жалпы орта білім беру деңгейі тілдерді меңгерудің жалпыеуропалық деңгейлеріне қатысты:

10-сынып – В₁ («Қалыптасқан игерім 1»);

11-сынып – В₁₊ («Қалыптасқан игерім 1.2»).

Шетел тілін тәрбиелік, танымдық және басқа ұлттық мәдениетпен және оны жеткізушілермен өзара әрекет ету құралы ретінде оқу болашақта бәсекеге

қабілетті маман даярлау үшін оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға, болашақта шетел тілін меңгеру дағдысының артуын ілгерілетуге бағытталған. Орта мектептің жоғары сынып оқушыларына шет тілін оқытудың мақсаттары мен міндеттері осылайша шарттасады.

«Шетел тілі» оқу пәнін оқытудың *мақсаттары* оқушылардың коммуникативтік құзыреттерін жетілдіруден және өзінің мәдениетін әлемдік масштабта кеңінен насихаттай алатын, болашақ мамандығында шет тілін тәжірибе жүзінде қолдана алатын көпмәдениетті, көптілді тұлғаны қалыптастырудан тұрады.

10-11-сыныптарға арналған «Шетел тілі» оқу пәнін оқытудың *міндеттеріне*:

- оқушылардың шетел тіліндегі жалпы мәдениаралық қарым-қатынаста әлеуметтік-тұрмыстық және оқу-кәсіптік саладағы коммуникативтік мәдениеті мен әлеуметтік білімін дамыту;

- жалпы мәдени үлгіде түрлі мәдениеттану ақпараттарын жинақтау, жүйелеу мен өңдей білуді дамыту және коммуникативті-танымдық мәселелерді шеше білуде түсіндіру, қолдана білу;

- пікірталастық қарым-қатынаста ағылшынтілді елдер мен Қазақстанда адамдардың мәдениет, өмір сүру салты мен стилін шетел тілінде әдеп негізіне оқыту;

- шетел тілінің вариативтілігі мен оның ағылшынтілді және әлемнің басқа елдеріндегі қызметіндегі ерекшелігін, ресми және бейресми қарым-қатынастағы ауызша және жазбаша мәтіндердің құрылымдық ерекшелігі туралы оқушылардың филологиялық білімдерін тереңдету;

- оқушыларды тілдік, сөйлеу және әлеуметтік-мәдени құзыреттілік қалыптасу деңгейінде өзін-өзі бағалау негізіне оқыту және тілдік өз білімін жетілдіру қажеттілігін дамыту;

- оқушыларды ағылшын тілін шетел тілі ретінде білу деңгейінің халықаралық талаптарымен таныстыру.

Орта мектепте ағылшын тілінде білім берудің аяқталу кезеңінің негізгі айырмашылығы – шетел тілі бейіндік оқытуды жүзеге асырудың құралы болып табылады. Нақты бейіндік бағыт, яғни оқу мазмұнын қайта құрылымдау есебінен, жалпы білім беру тақырыптарының қысқарту мен болашақ оқушының мамандыққа бағытталған түпнұсқалық оқу материалының кіріспесіне, коммуникативтік құзыреттілікті сөздік қорды байыту жолымен мәтіндік материал негізінде бейіндік бағытты жетілдіру арқылы қол жеткізіледі.

Сондай-ақ, жоғары сыныптарда «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясын жүзеге асыру жалғасын табуы тиіс. Бұл орайда қазіргі әлемде және Қазақстанда шетел тілін білудің қажеттілігі мен маңыздылығы болашақта мансаптық өсуде кәсіби дамуға зор мүмкіндіктер ашатынын түсінуді қалыптастыру қажет. Шетел тілі сабақтарындағы тыңдау материалдарын пайдалану- жас ерекшеліктері мен жоғары сынып оқушыларының тұлғалық мүддесіне жауап беруі, елдегі оқытылатын тілдің олардың кәсіптік бағдарлық және қайта даярлаумен танысуды қамтамасыз етуге, таңдаған кәсіптің ерекшелігімен және шет тілінің болашақ мамандықты меңгерудегі ролімен танысуға, ғылыми-техникалық және

мәдени өрлеуге қосылуға, таңдап алған салада кәсіби бағыттағы жалпы ой-өрісін кеңейтуді қамтамасыз етуі қажет.

Бейіндік бағыттағы оқу материалдарымен жұмыс істеу кейбір продуктивті, рецептивті тілдік минимумдарды ұлғайтуға, сондай-ақ білімін, сөйлеу қызметінің барлық түрінде шеберлігі мен дағдысын арттыруға, әрі қарай колледждер мен жоғары оқу орындарында бейіндік бағыттағы базаны жалғастырып оқытуға әкеліп соғуы тиіс.

Тұлғалық және бейіндік бағыттағы оқыту мазмұны мен шығармашылық-креативті оқыту деңгейін көтеруге мүмкіндігі бар қолданылған оқыту технологиялары жалпыеуропалық стандартқа сәйкес шетел тілдерін В1 деңгейінде білуді қамтамасыз етуі тиіс. Оқушылар тілдік және сөйлеу тақырыптарын игеруі тиіс, әңгімелесу барысында тілдік материалды пайдалану, оқу және нақты тақырыптар шеңберінде коммуникативтік міндеттерге сәйкес ауызша және жазбаша түрдегі монологтік және диалогтік сөйлесімдерді түсіну және ой қорыту.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес шет тілі бойынша *сағат саны*:

қоғамдық-гуманитарлық бағыт: 10-11-сыныптарда – аптасына 4 сағаттан, жылына жалпы сағат саны – әр сыныпта 136 сағатты құрайды;

жаратылыстану-математикалық бағыт: 10-11-сыныптарда аптасына 2 сағаттан, жылына жалпы сағат саны – әр сыныпта 68 сағатты құрайды.

4.2 «Математика және информатика» білім саласы

Математика

Жалпы орта білім деңгейінде математиканы оқыту келесі мақсаттарға жетуге бағытталған: салалас пәндер мен қолданбалы есептерді шығару және сипаттау үшін математикалық модельдерді құрастыру мен зерттеу; математикалық материалдар бойынша есептерді шығару алгоритмдерін өздігінен құру және орындау; практикалық сипаттағы есептеулерді орындау; математикалық формулаларды қолдану және жеке жағдайларды жалпылау негізінде математикалық формулаларды өздігінен құру.

10-11 сыныптарда математиканы саралап оқыту, яғни «Алгебра және анализ бастамалары» және «Геометрия» жүйелі курстары оқыту жүзеге асырылады.

10-11-сыныптарда алгебра және анализ бастамалары курсына оқытуға бөлінген сағат саны оқу жылының басында әрбір сыныпта алдыңғы курстарда игерілген математикалық білімдерін қайталауға, тереңдетуге және жүйелеуге уақыт бөлуге; 10-11-сыныптардың екі бағыты бойынша алгебра және анализ бастамаларының оқу бағдарламаларында бірдей тақырыптарды беру арқылы оқушылардың ҰБТ-ге дайындауда математикалық материал мазмұнын меңгеруге бірдей жағдай жасауды қамтамасыз етуге; математикалық материалдың мазмұнын беру ретін жетілдіруге, оқу бағдарламасындағы материалды игеруге көп уақыт бөлуге мүмкіндік береді.

Алгебра және анализ бастамалары

Алгебра және анализ бастамалары курсымен орта мектептегі алгебраны оқыту аяқталады. Берілген курс анализ бастамаларына қатысты ұғымдарды, тұжырымдар мен әдістерді мазмұндық ашумен, олардың тәжірибелік маңыздылығын айқындаумен сипатталады.

Алгебра және анализ бастамаларын игеру оқушылардың ой-өрісін, логикалық пайымдау, дәлелдеулер жүргізу, практикалық есептерді шығару барысында математикалық білімдерін қолдану біліктігін дамытуға бағытталған; математикалық оқу қызметіне оқушыларды қатыстыруға, олардың математикалық материалды түсінуіне бағытталған жұмыстардың белсенді түрлерін көбейтуді көздейді. Сонымен қатар математиканы оқытудың бір құрамдас бөлігі ретінде визуальды оқытуды күшейту мақсатында ақпараттық технологияларды қолдануға көңіл бөлінеді.

Қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптардың «Алгебра және анализ бастамалары» пәнін оқытудың мақсаты – оқушылардың табиғат құбылыстарын түсінуге, қоршаған ортаның нысаналарын және саралас пәндерді игеруге қажетті математикалық ұғымдармен және олардың қасиеттерімен таныстыру.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы сыныптарда математика курсы оқытудың *ерекшелігі* – адамның жалпы мәдени дамуына бағыттау, математика заңдарымен таныстыру және қазіргі өмірде еркін бағдар алуға қажетті адам қызметімен байланысты математикалық білім мен біліктілікті қалыптастыру болып табылады. Берілген курс үшін көптеген дәлелдеулері бар теориялық деректер берілмейді, теоремалардың қатаң түрде дәлелдеулері өте аз мөлшерде, негізінен, нақтылы пайымдаулардың үлгілері ретінде беріледі, түсіндірулер көрнекіліктермен негізделеді, жаттығулардың күрделілігі қарапайым деңгейімен шектеледі. Курстың кейбір дәстүрлі бөлімдері жалпыланған түрде (дәлелдеулерсіз, түсініктер деңгейінде) оқытылады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы және математика тереңдетіліп оқытылатын сыныптарда тарихи мәліметтерді қарастырудың маңызы зор. Әсіресе тілдерді тереңдетіп оқытатын сыныптарда математикалық терминдердің шығуы мен дамуына ерекше назар аударылғаны жөн.

Жаратылыстану-математика бағытындағы сыныптарда математика пәнін оқыту математикадан білімі мен біліктілігінің белгілі деңгейін талап ететін мамандық бойынша оқу орнында оқушының оқуын жалғастыру мүмкіндігін қамтамасыз етуі тиіс.

Жаратылыстану-математика бағыты бойынша математикадан білім беру мазмұны оқушылардың бойында қоршаған әлем туралы біртұтас түсініктің қалыптасуына, оқушылардың интеллектуалдық қабілеттерін дамытуға ықпал ететін жалпы ғылыми біліктерді меңгеруіне бағытталған. Кейбір нақты математикалық жағдаяттардың математикалық моделін интерпретациялауда және құрастыруда қалыптасатын біліктілік жаратылыстану-математикалық бағытта шынайы үдерістер мен құбылыстарды, теориялық мәселелерді зерттеуде және қолданбалы есептер шығаруда қолданылады. Математиканы оқытуда қалыптасқан теориялық сұрақтар мен есептерді шешудің зерттеу

аппараты жаратылыстану-математика пәндерін оқыту үшін үлкен рөл атқарады.

10-11-сыныптардағы алгебра және анализ бастамалары пәнінің қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математика бағыттары бойынша *сағат саны*: аптасына 3 сағаттан, әрбір сыныпта оқу жылында 102 сағатты құрайды.

Геометрия

Жалпы орта білім беру деңгейіндегі геометрия курсының мазмұны кеңістіктегі геометриялық фигураларды және олардың қасиеттерін, геометриялық шамаларды өлшеуді оқып білуді қарастырады.

10-11-сыныптарда геометрия курсы оқып білу интеллектуалды дамыған тұлғаны тәрбиелеуде логикалық ойлауды одан әрі дамыту; тұрақты кеңістіктік түсініктерді және кеңістіктік елестерді дамыту; кеңістіктік фигураларды кескіндеу дағдыларын дамыту; геометриялық білім негізінде практикалық және математикалық іс-әрекеттер дағдыларын дамыту; бейнелік ойлауды дамыту; функционалдық сауаттылықты дамыту; графикалық сауаттылықты, эстетикалық талғамды дамыту; геометрия тарихымен және оның ғылыми-техникалық прогрестің дамуына әсерін таныстыру арқылы тұлғаның мәдениетін тәрбиелеу мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған.

Жалпы білім беретін мектептің қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы 10-11-сыныптарда геометрия курсы оқу пәні ретінде *оқытудың мақсаты* – барлық оқушыларды одан әрі жоғары мектепте оқуын жалғастыруы үшін геометрия аймағындағы математикалық дайындықтың қажетті деңгейімен қамтамасыз ету; оқушыларға сабақтас пәндерді оқып білуге қажетті геометриялық білім мен біліктер жүйесін меңгерту болып табылады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы 10-11-сыныптарда геометрияны оқытудың *міндеттері*: болашақ практикалық қызметіне қажетті негізгі стереометриялық деректер мен әдістер туралы білім жүйесін қалыптастыру; дедукциялық ойлау (тура әдіс, қарсы ұйғару әдісі) дағдыларын дамыту; жазық және кеңістіктік фигуралардың қасиеттері туралы теориялық білім қорын кеңейту; кеңістіктік фигуралардың кескіндерін салу біліктігі мен дағдыларын дамыту; күрделілігі әртүрлі суреттердегі геометриялық фигураларды танып білу, есептерді шешу кезінде қосымша салулар мен көмекші сызбаларды пайдалану біліктігі мен дағдыларын дамыту; нақтылы объектіні бір немесе бірнеше геометриялық фигуралар түрінде бере білу біліктігі мен дағдыларын дамыту; есептеуге және дәлелдеуге арналған геометриялық есептерді шешу біліктігі мен дағдыларын дамыту; геометриялық есептерді шешуде алгебраны және тригонометрияны қолдану біліктігі мен дағдыларын дамыту; практикалық мазмұнды есептерді шешуде геометриялық әдістерді қолдану біліктігі мен дағдыларын қалыптастыру.

Жаратылыстану-математикалық бағытындағы 10-11-сыныптарда геометрия курсы оқу пәні ретінде *оқытудың мақсаты* – барлық оқушыларды одан әрі математика облыстарында білім алуын жалғастыруы мен өздігінен әрекет етуі үшін, сонымен қатар болашақ кәсіби қызметі үшін геометрия аймағындағы математикалық дайындықтың қажетті деңгейімен қамтамасыз ету.

Жаратылыстану-математикалық бағытындағы 10-11-сыныптарда геометрияны оқытудың *міндеттері*: кеңістіктік фигуралардың қасиеттері туралы білім жүйесін қалыптастыру; кеңістіктік фигуралардың қасиеттерін оқу барысында формалды-логикалық ойлау дағдыларын дамыту; кеңістіктік фигуралардың кескіндерін және осы кескіндерде қосымша салуларды салу біліктігі мен дағдыларын дамыту; сызбалардағы кескіндері бойынша жазық және кеңістіктік геометриялық фигураларды танып білу біліктігі мен дағдыларын дамыту; кеңістіктік фигуралардың симметриялары туралы тұрақты түсініктерін қалыптастыру; геометриялық шамаларды өлшеу туралы білім жүйесін қалыптастыру; есептеуге және дәлелдеуге арналған геометриялық есептерді шешу біліктігі мен дағдыларын дамыту; геометриялық есептерді шешуде алгебраны және тригонометрияны қолдану біліктігі мен дағдыларын дамыту; нақтылы объектіні бір немесе бірнеше геометриялық фигуралар түрінде бере білу біліктігін дамыту; практикалық мазмұнды есептерді шешуде геометриялық әдістерді қолдану біліктігі мен дағдыларын қалыптастыру; жазық және кеңістіктік геометриялық фигуралардың қасиеттері мен геометриялық шамаларды табу туралы ғылыми ақпараттарды жинақтай, талдай, өңдей және пайдалана білу біліктігін дамыту; жүргізілген зерттеулерді безендіру, түсіндіру және дәлелдеу үшін геометриялық модельдер мен көрнекі құралдарды түсіне және пайдалана білу біліктігін дамыту.

10-11-сыныптардағы геометрия курсына кеңістіктегі түзулер мен жазықтықтардың өзара орналасуы, екіжақты бұрыштардың геометриялық модельдерде (призма, пирамида, дұрыс көпжақтар және т.б.) қарастырылуы көрнекіліктермен баяндалуы қажет. Бұл «Геометрия» пәнін анағұрлым көрнекті етуге және стереометрияның теоремалары мен қасиеттерін иллюстрациялауға мүмкіндік береді. Кеңістіктегі фигуралардың жазықтықтағы кескіндеріне және олардың жазықтықпен қималарына назар аударған жөн. Есептерді шығару барысында оқушылар қандай формуланы пайдалану керектігін, яғни геометриялық фигураның оның өлшемімен байланысын анықтап алуы керек. Кейін есептің шартына байланысты немесе формулаға қажетті ішкі параметрлерінің барлық мәндерін тауып, формула бойынша есептеу жүзеге асырылады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы геометрия курсына оқушылар кеңістіктік геометриялық фигуралармен (екіжақты бұрыш, жартыкеңістік, көпжақтар, айналу денелері) және олардың қасиеттерімен танысады. Оқушылар кеңістіктегі геометриялық фигуралардың өзара орналасуын; геометриялық шамаларды (екіжақты бұрыштарды, беттің ауданын, геометриялық дененің көлемін) өлшеуді; көпжақтардың, айналу денелерінің және олардың жазықтықпен қималарының кескіндерін салуды; кеңістіктегі нүктелердің және векторлардың координаталарын оқып біледі. Бұл бағытта геометриялық білім мазмұнындағы көптеген теориялық деректер дәлелдеулерсіз қарастырылып, теоремалар мен қасиеттердің дәлелдеулері көрнекілік түсініктер негізінде берілуі және қарапайым деңгейдегі жаттығулармен шектелуі тиіс. Жекелеген тараулар түсініктермен, дәлелдеулерсіз және күрделі өзгеріссіз оқытылуы қажет.

Жаратылыстану-математикалық бағытындағы геометрия курсына оқушылар кеңістіктік геометриялық фигуралармен (екіжақты бұрыш, жартыкеңістік, көпжақтар, айналу денелері) және олардың қасиеттерімен танысады. Оқушылар кеңістіктегі геометриялық фигуралардың өзара орналасуын; кеңістіктік фигуралардың теңдігін; дөңес фигураларды; геометриялық шамаларды (екіжақты бұрыштардың өлшемі, беттің ауданын, геометриялық дененің көлемін) өлшеуді; көпжақтардың, айналу денелерінің және олардың жазықтықпен қималарының кескіндерін салуды; кеңістіктегі нүктелердің және векторлардың координаталарын; кеңістіктік геометриялық фигуралардың теңдеулермен және теңсіздіктермен берілуін; геометриялық фигураның симметрияларын (центрлік симметрияны, түзуге және жазықтыққа қатысты симметрияларды) оқып біледі. Бұл бағытта оқушылардың бойында математикалық мәдениеттің қалыптасуына, әр оқушының интеллектуалдық дамуына және олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға көңіл бөлу қажет. Сонымен қатар, кеңістіктік фигураларды салуға және денелердің беттерінің ауданы мен көлемін табуға арналған қолданбалы есептерді қарастыру ерекше орын алуы тиіс.

«Геометрия» пәні бойынша сағат саны:

қоғамдық-гуманитарлық бағыт бойынша: 10-11 сыныптарда – аптасына 1 сағаттан, әр сыныпта оқу жылында 34 сағатты құрайды;

жаратылыстану-математикалық бағыт бойынша: 10-11 сыныптарда – аптасына 2 сағаттан, әр сыныпта оқу жылында 68 сағатты құрайды.

Информатика

Бейіндік 10-11-сыныптарда информатиканы *оқыту мақсаты* қазіргі кездегі ақпараттық технологиялардың теориялық негіздері бойынша базалық білім жүйесін және визуалды программалуды меңгеру, оқушыларды ақпараттық мәдениетке қалыптастыру, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар құралдарымен жұмыс істеу дағдысын қалыптастыру, оқушылар жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды үнемі пайдалануға дағдыландыру, танымдық және зияткерлік қабілеттерін дамыту болып табылады.

Оқыту міндеттері:

– қажетті нақты міндеттерді шешу үшін визуалды программалау және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалана отырып, бастапқы теориялық білім мазмұнының қалыптастыру;

– визуалды программалау және мәтіндік, сандық, графикалық және дыбыстық ақпараттарды өңдеу бойынша ақпараттық технологиялар құралдарымен жұмыс істеуге дағдыландыру;

– оқушыларда ақпараттық және коммуникациялық құзыреттілікті дамыту;

– ақпараттық іс-әрекеттің этикалық және құқықтық нормаларын сақтауда жауапты қарым-қатынасқа тәрбиелеу.

Информатиканың бірінші сабағы, есептеуіш техника кабинетінде қауіпсіздік техниканың ережелерін және жұмыс орнын ұйымдастыруына қайталауға арналады. Интернет желісіндегі жұмыстармен байланысты

тәжірибелік тапсырмаларды орындау барысында ҚР Заңнамасына сәйкес ақпараттармен бірге этикалық және құқықтық аспектілерге маңызды көңіл бөлінеді.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы сыныптарға арналған информатика курсына есептерді шешу негізінде жүйелік және алгоритмдік ойлауды дамыту жалғасады. Практикумдардағы жұмыс бұл іс-әрекеттің тікелей жалғасы болып табылады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы сыныптардағы информатика курсының ерекшелігі ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тереңдете оқыту болып табылады.

Әр тарау соңында жобалық іс-әрекетке сағаттар қарастырылған.

Информатиканы және оның тәжірибелік қосымшаларын терең оқуға қызығушылық танытатын оқушылар үшін таңдау курстарын ұйымдастыруға сағат сандарын көбейту мектептің құзырында.

«Информатика» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі: *10-сыныпта* – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат; *11-сыныпта* – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат.

4.3 «Жаратылыстану» білім саласы

География

Жалпы орта білім деңгейіндегі «География» оқу пәнінің мазмұны алдымен, оқушылардың бойында Жер адамзат ғаламшары ретінде екендігі туралы кешенді, жүйелі және әлеуметтік-бағдарлы түсінік қалыптастыратын, дүниетанымдық сипатымен анықталады.

Оқу пәнінің құрылымы мен мазмұны оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып әзірленген ерекше дидактикалық құрылым ретінде қарастырылады.

«География» оқу пәнінің мазмұны оқушылардың бойында әлемнің географиялық бейнесі жайлы біртұтас дүниетанымдық және жалпы мәдениетін қалыптастыруда, сонымен қатар жалпы білімнің тәрбиелік және дамытушылық сұрақтарын шешуде, жеке тұлғаның әлеуметтенуі мен функционалдық сауаттылығын арттыруда үлкен рөл атқарады.

География оқу пәні ретінде табиғат заңдарын, қоғамның материалдық өмірін, қазіргі әлем бейнесін тануда биология, химия, физика және басқа да білімдердің өзара тығыз пәнаралық байланысын арттыруға көмектеседі.

10-11-сыныптарда географияны оқыту екі бағытта жүзеге асырылады: қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математика бағыттары.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы оқу материалының мазмұны өскелең ұрпақтың географиялық сауаттылығын арттыру, экономикалық-географиялық мәдениетін қалыптастыру үшін қажет білім мен біліктерді қамтиды.

Қоғамдық-гуманитарлық бағытта оқытудың мақсаты оқушылардың жан-жақты экономикалық-географиялық білімді, табиғат, қоғам және экономиканың өзара байланысын түсінуге, функционалдық сауаттылықты

тереңдетуге және оқушылардың бейінді-мамандық бағытын анықтауға бағытталған.

Жаратылыстану-математика бағытындағы оқу материалының мазмұны, жалпы мәдениетті қалыптастыру үшін маңызы бар білім мен біліктіліктен басқа, болашақта мамандық алу үшін білімді жалғастыруға қажетті кең көлемді білім мен біліктілікке көп көңіл бөлінеді.

Мақсаты қазіргі әлемді оқу барысында оқушылардың жан-жақты экономикалық-географиялық білім алулары, функционалдық сауаттылықты тереңдету және оқушылардың бейінді-кәсіби бағытын анықтау.

Міндеттері: алдыңғы сыныптарда оқылған жалпы географиялық заңдылықтар туралы білім, ұғымдар мен идеялардың негізінде ғаламшар табиғатының біртұтастығы туралы білім және көзқарасты одан әрі дамыту; дүниежүзі саяси картасы және дүниежүзілік шаруашылықтың қалыптасу кезеңдерін оқып-білу үдерісінде саяси, географиялық білімнің қалыптасуын жалғастыру; табиғат және қоғамның өзара байланысын оның қазіргі даму кезеңі негізінде, қоршаған ортаны қорғау және тиімді пайдаланудың маңызын, Қазақстан және әлем деңгейінде тұрақты даму проблемаларын географиялық тұрғыдан түсіну; әлеуметтік-экономикалық, геоэкологиялық үдерістер мен құбылыстарды сипаттау және талдау үшін ғаламдық, аймақтық және жергілікті жағдайларды үйлесімді пайдалану біліктілігін меңгерту; ғаламшар мемлекеттерінің түрлерін оқып-білу, ұлттық шаруашылықтың даму деңгейі әр түрлі елдердің ерекшеліктерін анықтау; дүние жүзінің халықтарын, дүние жүзінің шаруашылық жүйесін, олардың құрамы, құрылымы және ерекшеліктері, халықаралық байланыстар және халықаралық экономикалық ынтымақтастық туралы оқып-білу барысында оқушылардың білімін одан әрі тереңдету; толеранттылыққа, өзге ұлттарды және олардың мәдениетін сыйлауға тәрбиелеу; оқушылардың бейінді-кәсіптік бағдарларын дамыту, болашақ мамандықты саналы түрде таңдауға ықпал жасау; карталармен, сызбанұсқалармен, графиктермен, диаграммалармен, кестелермен, ғаламтормен, білім берудің цифрлық ресурстарымен жұмыс істеу кезінде ойлау қабілетінің одан әрі дамуына жағдай жасау, әр түрлі экономикалық-географиялық әдебиеттен қажетті материалдарды жинақтау және талдау барысында сөйлеу және көптілділік, статистикалық, картографиялық және басқа да мәліметтерді өздігінен өңдеу және түсіндіру дағдыларын меңгерту; жоғары патриоттық сезімді, Қазақстан Республикасының Конституциясын құрметтеуге, белсенді азаматтық, өмірлік ұстанымды тәрбиелеу.

«Тұрақты даму», «Жасыл экономика» ұғымдарының ғылыми-теориялық мәнін оқу, меңгеру және олардың дүниежүзілік, аймақтық, ғаламдық маңызын түсіну. «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясын жүзеге асыру мақсатында, Қазақстан Республикасы туралы ғаламдық геоэкономикалық кеңістікте қарқынды дамып келе жатқан ел ретінде, ғылыми негізделген көзқарасты қалыптастыру және дамыту.

Бағдарламада берілген барлық практикалық іс-әрекеттер тәжірибелік дағдыларды дамытушы және қалыптастырушы болып табылады. Міндетті түрде бағаланатын практикалық жұмыстар нөмірмен белгіленген.

География пәнін оқыту арнайы жабдықталған және қажетті аспаптармен, құралдармен, географиялық карталармен, атластармен, баспа құралдарымен, аудио және бейне материалдармен, оқытудың техникалық жабдықтарымен қамтамасыз етілген кабинетте жүзеге асырылады.

География пәні бойынша сағат саны:

қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарда – аптасына 1 сағаттан, оқу жылында – 34 сағат;

жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарда – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында – 68 сағат.

Биология

«Жалпы биологияны» 10-11-сыныптарда жалпы орта білім деңгейінде оқып білу 6-9-сыныптарда негізгі орта білім деңгейінде меңгерген материалды тереңдетіп қарастыруға бағытталған.

Оқытудың мақсаты тірі материя, оның биологиялық құрылым деңгейлері, жасушалық теорияның негізгі қағидалары, өсімдік және жануар жасушаларының құрылысы, органикалық және бейорганикалық заттардың рөлі туралы негізге алынатын түсініктерді, организмдердің жеке даму заңдылықтары туралы түсініктерді, органикалық дүниенің дамуы (эволюциясы) негізіндегі генетикалық заңдылықтар туралы білімді, адамның тұқым қуалаушылығына қоршаған орта факторларының жағымсыз әсері туралы негізге алынатын түсініктерді қалыптастыру болып табылады.

Жалпы білім беретін мектептің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарда «Жалпы биология» курсы оқу пәні ретінде оқып білудің мақсаты барлық оқушыларды келесі жоғары мектепте оқуы үшін биология саласында биологиялық дайындықтың қажетті деңгейімен қамтамасыз ету: тірі материя, оның биологиялық құрылым деңгейлері туралы негізге алынатын түсініктерді қалыптастыру; оқушылардың өлі және тірі материяның жалпы белгілерін ұғынуы; жасушалық теорияның негізгі қағидалары туралы білім қалыптастыру.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарда биологияны оқытудың міндеттері былайша анықталған: органикалық табиғат туралы, оның өзгергіштігі және тұқым қуалаушылығы туралы білім жүйесін қалыптастыру; жасушадағы органикалық және бейорганикалық заттардың рөлі туралы білім қалыптастыру, биологиялық заңдылықтардың білімін қалыптастыруда өзбетінше жұмыс істеуге дағдылануды дамыту; организмдердің жеке даму заңдылықтары туралы көзқарастарын кеңейту; генетикалық есептерді, молекулалық биологияның есептерін, экологиялық есептерді шығаруда ептілік пен дағдыны дамыту; түр және оның критерийлері түсініктерінің мәнін ашып көрсету, эволюциялық ілім негіздерінің білімдерін қалыптастыру.

Жалпы білім беретін мектептің жаратылыстану-математика бағыттағы 10-11-сыныптарда «Жалпы биология» курсы оқу пәні ретінде оқып білудің мақсаты барлық оқушыларды келесі, жоғары мектепте оқуы үшін биология саласында биологиялық дайындықтың қажетті деңгейімен қамтамасыз ету: тереңдетілген деңгейде тірі материя, оның биологиялық құрылым деңгейлері туралы негізгі түсініктерді қалыптастыру; оқушылардың өлі және тірі

материяның жалпы белгілерін ұғынуы; органикалық дүниедегі көбейу тәсілдерінің және жасушалардың бөліну типтерінің білімдерін қалыптастыру; жасушалық теорияның негізгі қағидаларының білімін қалыптастыру; табиғатты қорғау бойынша Қазақстан Республикасы заңдарының білімін қалыптастыру.

Жаратылыстану-математика бағыттағы 10-11-сыныптарда биологияны оқытудың міндеттері былайша анықталады: органикалық табиғат туралы оның өзгергіштігі және тұқым қуалаушылығы туралы білім жүйесін қалыптастыру; биологиялық заңдылықтардың білімін қалыптастыруда өз бетінше жұмыс істеуге дағдылануды дамыту; органикалық дүниенің дамуы негізінде жатқан генетикалық көзқарастарды кеңейту; қоршаған ортаны қорғау жұмыстарында және генетикалық есептерді, молекулалық биологияның есептерін, экологиялық есептерді шығаруда ептілік пен дағдыны дамыту; пәннің және экологиялық факторлардың рөлін ашып көрсету; экожүйе, биоценоз, биосфера түсініктерінің мәнін ашып көрсету; адам әрекетінің әсерін және осы әсердің нәтижесін ашып көрсету; табиғатты қорғау бойынша қазақ халқының салт-дәстүрлерін ашып көрсету; эволюциялық ілім негіздерінің білімін қалыптастыру; тұқымқуалаушылықтың негізгі заңдылықтарын ашып көрсету; өзгергіштіктің негізгі заңдылықтарын ашып көрсету; селекцияның және биотехнологияның негіздерін сипаттау; биосферадағы тұрақты тепе-теңдікті сақтауға қажетті адамның антропогендік әрекетінің нәтижесін бағалау үшін биологиялық білімді қолдана білуді қалыптастыру, өздігінен білім алу уәжін қамтамасыз ету.

10-11-сыныптардағы биология курсына «Жалпы биология» бөлімін оқытумен ерекшеленеді.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы сыныптар үшін оқу материалының мазмұны болашақ ұрпақтың биологиялық сауаттылығын жетілдіруге бағытталған.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы сыныптар үшін оқу материалының мазмұны оқушылардың биологиялық мәдениетін дамытуға, алдыңғы сыныптарда меңгерген білімдерін тереңдетуге бағытталған.

Жалпы биологияны жаратылыстану-математикалық бағыт аясында оқыту бүгінгі күнде биологиялық ғылым дамуының негізгі бағыттарын бейнелейтін жүйелі оқытуды ұйымдастыруды ойластырады. Сонымен қатар биология сабақтарында өзекті экологиялық проблемаларды шешу де қарастырылуы тиіс.

Биология пәнінің мазмұны оқытудың бағытына байланыссыз оқушылардың дүниетанымдық принципін дамытуды және олардың өздігінен кәсіби бағытын таңдай білуін дамытуды көздейді.

Биологияны оқыту арнайы жабдықталған сынып бөлмесінде және жалпы қолданылатын оқу-көрнекілік құралдар мен жабдықтар, көрнекілік және зертханалық аспаптар мен құрылғылар, интернет ресурстар, техникалық оқыту құралдармен дұрыс жабдықталған жағдайда жүзеге асырылады.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес биология пәні бойынша оқу жүктемесінен көлемі:

қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11- сыныптарда, аптасына – 1

сағат, оқу жылында – 34 сағат;

жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарда аптасына – 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат.

Физика

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарға арналған «Физика» оқу пәнін оқытудың басты мақсаты – білім, білік және дағдыларды меңгеру негізінде әлемнің жаратылыстанымдық бейнесін біртұтас қабылдай алуды қалыптастыру.

Бұл мақсатқа жету келесі міндеттерді жүзеге асыру арқылы қамтамасыз етіледі:

– қазіргі «Жаратылыстану» білім саласындағы «Физика» оқу пәнінің маңызын түсіндіру және физика ғылымының әдістерін меңгерту негізінде ғылыми дүниетаным білімдерін меңгерту;

– оқушылардың ғылыми түсініктер жүйесі негізінде сын тұрғысынан ойлауын дамыту;

– оқуға жауапкершілікпен қарауға, қоршаған ортаны қорғау және табиғи қорларын ұтымды пайдалануға дағдыландыруға; қоғам және адам өмірінің қауіпсіздігін қамтамасыз ететін дағдыларды қалыптастыруға;

– базалық білім негізінде экономикалық және саяси, әлеуметтік, мәдени қызметтерге ат салысу дағдысына тәрбиелеу.

Қазіргі қоғамға бейімделу үшін базалық деңгей негізіндегі физикалық ұғымдар мен заңдарды меңгеру әрбір адамның тәжірибесіне қажетті.

Жалпы білім берудің құрамды бөлігі ретіндегі физиканың гуманитарлық мәні, ол оқушыны қоршаған дүние туралы объективті білім алуға мүмкіндік беретін ғылыми таным әдістерімен қаруландырады.

Пәннің мазмұнын анықтауға ықпал ететін факторлар болып оқытудың мақсаты, оқушылардың танымдық қызығушылығы мен қабілеті болып табылады.

«Физика» пәнінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы білім беру мазмұнда тарихи материалдар мен айғақтарға айтарлықтай назар аударылады.

«Физика» пәнін 10-11 сыныптарда оқытқанда Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламасындағы талаптардың ерекшеліктері, яғни оқушылардың өз бетінше жасайтын практикалық және жобалық жұмыстардың орындалуына мән беріледі.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру жобалық және іздену, зерттеушілік іс-әрекетті ұйымдастыру арқылы ұсынылады.

Физикаға және оның қолданбалы аспектілеріне қызығушылық білдірген оқушыларға келесі қолданбалы курстар ұсынылады: «Физика және техника», «Медициналық техника», «Ғарыш физикасы», «Физика және экология», ««Биофизика», «Физика және Қазақстан энергетикасы», және т.б.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сынып физика курсының мақсаты оқушылардың әлемді диалектика-материалистік тұрғыдан тану көзқарасын қалыптастыру.

Осы мақсатқа жету үшін мынандай міндеттерді шешу қамтамасыз етеді:

- қазіргі әлемнің біртұтас физикалық бейнесін ұсыну; физикалық құбылыстарды әр жағынан және әр түрлі жағдайда қарастыру дағдысы;
- физикалық жүйені анықтау және олардың арасындағы байланыс орнату;
- физикалық құбылыс немесе пән туралы білімін салыстыру және ақиқатын ашу дағдысын қалыптастыру;
- физикалық құбылысты танудың теориялық және эксперименттік әдісін қолдану; физиканың заңдарын практикада қолдану;
- әр түрлі қиындық деңгейіндегі сапалық есептер мен қатар, мазмұнды физиканың есептерін шығару дағдысын дамыту;
- физиканың жетістігін адами өркениеттің даму игілігіне пайдалану және табиғаттың заңдарын тану мүмкіндігіне сену; қазіргі жаратылыстану ғылымының мазмұнының мәселелерін талқылау кезінде оппоненттің пікіріне орынды қатынас және тапсырмаларды бірлесе орындау үдерісінде ынтымақтастықтың тілегі;
- қоршаған ортаны қорғауға жауапкершілік сезімі, жаратылыстану ғылымының жетістіктерін пайдалануды бағалауға дайындық; ақпараттық мәдениетке тәрбиелеу.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы білім беру мазмұнында адамзат қызметінің әр түрлі саласында қолдана алуы үшін теориялық және практикалық білімдерді органикалық үйлестіру, физикалық тәжірибелерді орындағанда оқушылардың дағдыларын дамыту және қазіргі заманғы техникада қолданылатын физиканың ең маңызды жетістіктерін таныстыру ескерілуі қажет. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру жобалық және іздену, зерттеушілік іс-әрекетті ұйымдастыру арқылы ұсынылады. Пән оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмысын жасау қабілеттіліктерін дамытуға, бақылау жүргізу және эксперименттік тапсырмаларды орындау, жобалау жұмысын жасау дағдыларын қалыптастыруға бағытталады.

Физикаға және оның қолданбалы аспектілеріне қызығушылық білдірген оқушыларға келесі қолданбалы курстар ұсынылады: «Физика және техника», «Медициналық техника», «Физикалық есептерді компьютер көмегімен шешу», «Ғарыш физикасы», «Физика және экология», «Радиотехника және электроника негіздері», «Биофизика», «Физика және Қазақстан энергетикасы», «Физикалық процестерді компьютерлік модельдеу технологиясы», «Физикадан қиындығы жоғары есептерді шешу әдістері», «Физикадан эксперименттік есептер шешу» және т.б.

Мұғалімдерге көмек үшін дайындалған ««Жаратылыстану» білім саласы аймағы бойынша қолданбалы курстар мазмұнын жобалау және жүргізу» атты (академияның сайтынан танысуға болады (www.nao.kz)) әдістемелік құрал ұсынылады.

Физиканы оқығанда пәнішілік және пәнаралық байланыстарды, оқу процесінің логикасын, оқушылардың жас ерекшелігін ескере отырып бөлімдерді және тақырыптарды оқытудың сабақтастығы сақталуы қажет.

Оқытудың қолданбалы және практикалық сипатын нығайту үшін оқу

уақытын төмендегідей тиімді бөлу ұсынылады (7-кесте).

7-кесте – Оқу уақыттарын бөлу

Бағыт	Көрсетілім, практикалық және лабораториялық жұмыстар	Оқушылардың білімдерін тексеру	Оқу уақытының бос қорынан Оқу процессін ұйымдастыру
ҚҒБ	10%	5%	7%
ЖМБ	25%	10%	10%

10-11-сыныпта мұғалім физика кабинетіндегі оқу жабдықтары, құрылғылар және электрондық оқу құралдарының мүмкіндігіне қарай өзі практикалық және зертханалық жұмыстарды, физикалық практикумды таңдауға құқығы бар.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес «Физика» пәні бойынша оқу жүктемесі:

қоғамдық-гуманитарлық бағыт: 10-сынып - аптасына 1 сағат, оқу жылында - 34 сағат; 11-сынып - аптасына 1 сағат, оқу жылында - 34 сағат.

жаратылыстану-математикалық бағыт: 10-сынып - аптасына 3 сағат, оқу жылында - 102 сағат; 11-сынып - аптасына 3 сағат, оқу жылында - 102 сағат.

Химия

Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына сәйкес «Химия» пәні, оқушылардың қоршаған әлем туралы базалық жаратылыстануғылыми білімдерін одан әрі дамыту, қоғамның әлеуметтік-экономикалық жетілуіндегі химия ғылымы мен технологиясының рөлін түсіну, оқу және тәжірибелік әрекеттерде химиялық білімдерін қолдану бойынша функционалдық сауаттылығын дамыту, тұтастай экология-ізгіліктілік дүниетанымға тәрбиелеуді қамтамасыз етуге міндетті.

10-11-сыныптардағы оқыту мазмұны химия ғылымы мен технологиясы дамуының қазіргі заманғы үрдісін ескеріп құрылған, тұлғалық-іс-әрекеттік бағыттылығымен және бағдарлану мен саралап жіктелуінің күшейтілуімен сипатталады.

Химия курсы оқыту жалпы, бейорганикалық және органикалық химия салаларында іргелі білім негіздерін және қоршаған дүниеге ғылыми көзқарас қалыптастыру, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту, химия ғылымы мен білімінің күнделікті практикалық өмірдегі, және қоғамның орнықты дамуындағы маңызын ұғындыруға бағытталады.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы оқыту мақсаты - химия бойынша оқушылардың ғылыми-теориялық білімін тереңдету, білігі мен дағдысын одан әрі дамыту, алған білімін болашақ өз кәсіби білім алуға және практикалық қызметіне қолдануға дайындау, химия өнеркәсібі мен технологиясы негіздерімен таныстыру және экологиялық мәдениетін дамыту.

Оқыту міндеттері:

– химия ғылымы және технологиясы саласындағы оқушылардың іргелі

және қолданбалы білімі, практикалық білігін дамыту;

– күнделікті өмірде, химиялық лаборатория мен өндірісте, табиғатта болатын химиялық құбылыстарды бақылау және оларды ғылыми тұрғыда түсіндіруді игеру;

– қауіпсіздік техникасын сақтай отырып, заттар мен зертханалық құралдарды қолданып, химиялық тәжірибелерді жасау мен түсіндіру дағдысын жетілдіру;

– эксперименттік жұмысты жүргізу барысында және өз бетінше алған білімді күнделікті өмірде қолдану мақсатында танымдық және зияткерлік қабілетін дамыту;

– химияға жаратылыстану мен жалпы адамзат мәдениетінің негізгі құрамдас бөлігі ретінде көзқарасын дамыту;

– адамзат алдында тұрған проблемаларды шешуде химияның қоғамдық мәні мен гуманистік бағыттылығын дамыту;

– оқушының химиядан алған білімі мен біліктілігін заттар мен материалдарды тұрмыста, ауыл шаруашылығында және өндірісте қауіпсіз пайдалануға, адам денсаулығы мен қоршаған ортаға кері әсерін тигізетін құбылыстардың алдын алуға қолдану.

Химия пәні мұғалімі *жаратылыстану-математикалық* сыныбындағы сабағына дайындалған кезде, химия материалының мазмұнындағы *физика-математикалық* аспекті, сондай-ақ кеңістіктік елестетуді, ойдың аналитикалық сапасын, белгілер мен сандарды абстракциялау және пайдалану қабілетін дамытатын, оқушылардың оқу-танымдық әрекеттерін ұйымдастыру тәсілдеріне қолданған орынды. Сонымен бірге, нақты ғылым ретінде химияның математикалық аппаратын күшейту маңызды.

Химиялық білім мазмұнының *физикалық компоненті*: химиялық материалды түсіндірген кезде физикалық заңдар мен теорияларды пайдалану; физикалық шамаларды қолдану және олардың арасындағы функцияналдық тәуелділікті айқындау; зерттеудің физикалық және химиялық әдістері арасындағы өзара байланысты орнатуды талап етеді.

Химиялық білім мазмұнындағы *математикалық компонент*: химиялық заңдар мен теорияларды негіздеуде математикалық дәлелдеу әдістерін; химиялық заңдылықтарды безендіріп көрсету үшін графиктерді; заттың қасиеттеріне молекулалардың кеңістіктік пішіні әсерін негіздеу үшін геометриялық ережелерді; химиялық есептерді шешу үшін математикалық теңдеулер мен теңсіздіктер жүйесін және т.б. пайдаланып жүзеге асырылады.

Химия курсы мазмұнының *биологиялық компоненті*: заттардың химиялық қасиеттерін және олардың биологиялық функцияларын түсіндіру кезінде химия және биология бойынша білімдердің кірігуі; биологиялық заңдылықтарды түсіндіру кезінде химиялық теорияларды пайдалану; табиғатта және адамның ағзасындағы биологиялық үдерісті моделдеу арқылы химиялық экспериментті жүргізу; пән аралық (химия-биологиялық) мазмұнды химиялық есептерді пайдалану жолымен жүзеге асырылуы мүмкін.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарға арналған «Химия» оқу пәнін оқытудың мақсаты әлемнің кешенді жаратылыстану-ғылыми сипаты туралы жалпы түсініктер қалыптастыру, шығармашылық және интеллектуалдық қабілетті, әмбебап коммуникациялық біліктілік пен функционалды сауаттылықты дамыту, денсаулық сақтау мен туған өлкенің табиғатын қорғауға деген экологиялық-гуманистік көзқарасты тәрбиелеу болып табылады.

Оқыту міндеттері:

– химияға жаратылыстану мен жалпы адамзат мәдениетінің негізгі құрамдас бөлігі ретінде көзқарасын дамыту;

– қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндермен интеграциялау арқылы оқушының химиялық білімі мен зерттеу мәдениетін қалыптастыру;

– күнделікті өмірде, химиялық лаборатория мен өндірісте, табиғатта болатын химиялық құбылыстарды бақылау және оларды түсіндіруді игеру;

– қауіпсіздік техникасын сақтай отырып, заттар мен лабораториялық құралдарды қолданып, қарапайым химиялық тәжірибелерді жасау мен түсіндіру дағдысын жетілдіру;

– адамзат алдында тұрған проблемаларды шешуде химияның қоғамдық мәні мен гуманистік бағыттылығын дамыту;

– оқушының химиядан алған білімі мен біліктілігін заттар мен материалдарды тұрмыста, ауыл шаруашылығында және өндірісте қауіпсіз пайдалануға, адам денсаулығы мен қоршаған ортаға кері әсерін тигізетін құбылыстардың алдын алуға қолдану.

Теориялық және практикалық мәселелерді қарастыруда оқушылардың өзіндік іс-әрекеттеріне, алған білімдері мен дағдыларын қолдана алуларына басымдық беріледі. Химиялық эксперимент оқушылардың функционалды сауаттылықтарын дамыту және қолданбалық сипаттағы жаңа білімді алуы үшін, танымдық есептерді шешуге, жоспарлау және жобалау дағдыларын меңгеруге, химияны оқуға деген қызушылықтарын арттыруға пайдаланылады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы сыныптар үшін *химиялық экспериментті* таңдап алу кезінде оқушылардың танымдық қызығушылығы мен психофизиологиялық ерекшеліктерін ескеру қажет – гуманитарилерде. Осыған байланысты оқушы-гуманитарилер үшін химиялық эксперимент:

– оқылатын материалға қызығушылықты қалыптастыру үшін тиімді болуы;

– оқылатын заттар мен химиялық үдерістер практикалық мәнділігін көрсетуі;

– табиғатта болып жатқан үдерістерді моделдеу (фотосинтез кезінде оттегінің бөлінуі және оны табу) немесе экологиялық күйреуден мүмкін болатын зардаптарын ұқсату;

– тарихи материал негізінде химиялық экспериментті еске түсіруі керек.

Химияны оқыту үдерісі арнайы жабдықталған кабинетте – химиялық реактивтер, зертханалық және демонстрациялық құралдар, баспа құралдары, мультимедиялық құралдар мен электрондық оқулықтар, диа-, кино- және

бейнефильмдер, басқа да оқыту құралдарымен жабдықталған кабинетте жүзеге асырылады.

Сыныптан тыс жұмыстар төмендегідей түрде болуы мүмкін:

- зерттеу жобаларын ұсыну және қорғау;
- олимпиада, байқау, тақырыптық кештер өткізу;
- элективті курстар, таңдау бойынша курстар;
- химия ғылымы мен өндірісі орындарына танымдық саяхаттарды ұйымдастыру;
- алыс қашықтықтан оқыту, он-лайн сабақтар, олимпиадалар, тестілеуге қатысу.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру мақсатында ұсынылады:

- дидактикалық және мультимедиялық ресурстарды қолданып оқу материалын меңгеруге бағыттап оқытуды ұйымдастыру;
- әртүрлі ақпарат көздерімен өздігінен жұмыс істей білуді дамыту: қосымша оқулық және анықтамалық әдебиетпен, мәліметтердің электронды базасы, каталог және картотекамен;
- диаграммалар, схемалар, аналитикалық және қорыту кестесін жасау, оқу материалын суреттеу, сипаттау, салыстыра, талдай білуді қалыптастыру;
- денсаулық сақтау мен экологиялық аспектіні ескеріп оқытуды өмірмен, химиялық өндіріс пен технология үдерістерімен байланысын күшейту;
- зертханалық тәжірибелерді, тәжірибелік және зерттеу жобаларын, шығармашылық тапсырмаларды өздігінен орындауды ұйымдастыру. Өздігінен орындалған оқушылардың жобаларын таныстыруды, әрбір тоқсан аяғында оқу жетістіктерін бағалау түрі ретінде өткізіп тұру ұсынылады;
- химиялық өнеркәсіп пен өндірістің аймақтық дамуы, химиялық ластанудан жергілікті табиғат ландшафтын қорғау мәселелерін оқыту үдерісінде пайдалану;
- оқушылардың сөздік және терминологиялық қорын байыту бойынша жүйелі түрде жұмыс жүргізу, қажетті дәлелдеулер жүргізіп, қорытынды және қорыту жасау. Өздігінен орындалған оқушылардың жобаларын таныстыруды, әрбір тоқсан аяғында оқу жетістіктерін бағалау түрі ретінде өткізіп тұру ұсынылады.

10-11-сыныптардағы алғашқы сабақ «Техника қауіпсіздігі бойынша алғашқы нұсқаулықтар» тақырыбында өткізіледі.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес «Химия» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

жаратылыстану-математикалық бағытында: 10-сыныпта оқу жылына 68 сағат, аптасына 2 сағаттан; 11-сыныпта оқу жылына 68 сағат, аптасына 2 сағаттан.

қоғамдық-гуманитарлық бағытында: 10-сыныпта оқу жылына 34 сағат, аптасына 1 сағаттан; 11-сыныпта оқу жылына 34 сағат, аптасына 1 сағаттан.

4.4 «Адам және қоғам» білім саласы

Қазақстан тарихы

Пәнді оқытудың мақсаты – оқушылардың өз елінің тарихын оқып білу арқылы белсенді азаматтық позициясын қалыптастыру.

Оқу пәнін оқытудың міндеттері Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген пәннің оқу бағдарламасында көрсетілген.

Қазақстан тарихы пәнінің негізгі оқиғалары, соның ішінде Тәуелсіз Қазақстан Республикасының тарихының негізгі кезеңдері Қазақстанның әлемдік тарихи үдерістің құрамдас бөлігі ретінде оқытылады. Осы бағытта тарихи білім беруде Қазақстан тарихы бойынша «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында жүргізілген зерттеулердің нәтижесінде анықталған ғылыми деректерді оқу үдерісіне енгізуге ерекше назар аударылады. Мемлекет басшысының «Қазақстанды әлеуметтік жаңғырту: жалпыға ортақ еңбек қоғамына қарай жиырма қадам» атты мақаласында берілген тапсырмаларын іске асыру жөніндегі Іс-шаралар жоспарының (одан әрі – Іс-шаралар жоспары) 27-тармағын орындау мақсатында 11-сынып оқу бағдарламасы мазмұнында келесідей тақырыптармен жүзеге асырылады.

«Қазақстан – 2030» стратегиясы: барлық қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі және әл-ауқатының артуы. «Қазақстан – 2030» және «Қазақстан – 2050» бағдарламалық стратегияларының тарихи маңызы, ұзақ жылдарға арналған басым мақсаттар және жүзеге асыру стратегиялары.

Н.Ә. Назарбаев – Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті (1 сағат), Н.Ә. Назарбаев – Ұлт көшбасшысы, Тәуелсіз Қазақстан Республикасының қалыптасуы мен дамуындағы Елбасының рөлі, Н.Ә. Назарбаев және Еуразия идеясы.

Білім мазмұнын таңдауда тәрбие беру компонентіне ерекше назар аудару керек.

Мәтін мазмұны қазақстандық қоғамның негізгі құндылықтарына - қазақстандық патриотизм, толеранттылық, «Мәңгілік Ел» патриоттық актісін жүзеге асыру аясына бағытталу керек.

Оқу материалы, көлемі және мазмұны қысқартылған нұсқада беріледі. Саяси, әлеуметтік және экономикалық құбылыстар мен процестерді оқыту арқылы оқушылардың білімін тереңдету, тарихи құбылыстарды талдау, түсіндіру және бағалау дағдыларын тереңдету көзделеді.

«Қазақстан тарихы» пәнін оқытуда оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған жаңа педагогикалық әдістер мен технологиялар қолданылады. Тереңдетіп, бейінді оқыту арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттері дамытылады, дереккөздермен жұмыс жасау дағдылары, талдау және синтездеу меңгертіледі. Пәннің негізгі мазмұнына: тапсырмалар мен қызмет түрлерін таңдау; пән міндеттерін шешу стратегиясын жасауға ықпал ету; оқушылардың зерттеулері мен зерттеу тәсілдеріне негізделген белсенді оқытуды қолдау; оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамыту, дағдыларды дамыту үшін жағдай жасау қосылатын болады.

Оқу жүктемесінің көлемі:

қоғамдық-гуманитарлық бағыт: 10-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат; 11-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат;

жаратылыстану-математикалық бағыт:

10-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат; 11-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат.

Дүниежүзі тарихы

Пәнді оқытудың мақсаты – ХХ ғасырдың басы мен ХХІ ғасырдағы дүниежүзі елдері мен халықтарының саяси, әлеуметтік-экономикалық және рухани дамуының негізгі бағыттарын талдап-түсіндіру.

Оқу пәнін оқытудың міндеттері Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген пәннің оқу бағдарламасында көрсетілген.

Қазіргі білім процесінде тарихи фактілер мен құбылыстарды түсіндіру, бағалау кезінде тарихи білімді қолдану мен қазіргі қоғам дамуындағы түрлі мәселелерді (әлеуметтік, экономикалық, экологиялық) талдау дағдыларын дамытуға ерекше көңіл бөлінеді. Бұл адамзаттың жаһандық мәселелерін саналы түсінуіне білім негізін қалыптастырады.

Оқытудың түрлі әдістері мен технологияларын таңдау кезінде оқушылардың танымдық деңгейлерін ескеру керек. Мысалы, оқытудың құрылымдық-логикалық технологиясы қойылған дидактикалық міндеттерді кезеңдер бойынша ұйымдастыру процесі мен оларды шешу тәсілдерін таңдауды, алынған нәтижелерді диагностикалау және бағалауды қарастырады. Мұндай міндеттердің құрылымдық логикасы әртүрлі болуы мүмкін: қарапайымнан күрделіге, теориядан практикаға немесе керісінше. Жоба технологиясы – жеке тұлғаға бағытталған білім жүйесі. Бұл технология оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу, бастамашылдық, шығармашылық қабілеттілігі сынды сапаларын ашуға мүмкіндік береді және оқу жобаларын ретті орындауға бағытталған. Интерактивті технология – бұл іс-әрекет арқылы және өзара әрекет арқылы оқыту, оқушылардың өз бетінше шешім қабылдау, жеке жауапкершілік сезімін, топпен және ұжыммен жұмыс істеу қабілеттерін қалыптастырады. Оқу курсының вариативті бөлігі мынадай таңдау курстары бойынша жүзеге асырылады: «Еуропалық қайта өрлеу», «Капитал билеген әлемде», «Өнеркәсіптің даму тарихынан», «Халықаралық сауда жолдары», «Қазіргі алып құрылыстар» т.б.

Оқу жүктемесінің көлемі:

қоғамдық-гуманитарлық бағыт: 10 сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылына 68 сағат; 11 сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылына 68 сағат.

жаратылыстану -математикалық бағыт: 10 сынып – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат; 11 сынып – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат.

Адам. Қоғам. Құқық

Пәнді оқытудың мақсаты – дүниетаным құрылымы, негізгі элементтері және тарихи түрлері, философияның адам мен қоғам өміріндегі ролі, адамның

әлемге деген танымдық қатынасы, қоғамдық қарым-қатынас жүйесі мен құқықтық реттеудегі адамның орны туралы жүйелі білім қалыптастыру. Азаматтық ұстаным, өз Отанына деген сүйіспеншілігі мен құрметпен қарауын тәрбиелеу.

Оқу пәнін оқытудың міндеттері Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген пәннің оқу бағдарламасында көрсетілген.

«Адам. Қоғам. Құқық» пәнін оқыту үрдісінде сыни тұрғыдан ойлау, зерттеу, қарым-қатынас жасау мен ІТ-технологияларды қолдану дағдылары дамыйтын болады. Мәтін мазмұны коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруға, басқа адамдармен қарым-қатынас жасай алып, топта диалог жүргізуге бағытталу керек.

Оқу жүктемесінің көлемі:

қоғамдық-гуманитарлық бағыт: 10-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағат; 11-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;

жаратылыстану-математикалық бағыт: 10-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағат; 11-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағат.

Өзін-өзі тану

Адамның жеке тұлғалық әлеуетін мақсатты түрде және кеңінен ашуға бағытталған рухани-адамгершілік білім беру ұлттық білім беру жүйесін дамытудың басты бағыты болып отыр. Жеке тұлғаның психологиялық, рухани, тәндік, әлеуметтік және шығармашылық дамуының үйлесімділігіне қол жеткізуге мүмкіндік беретін рухани-адамгершілік тәрбие білім беру жүйесінде өзін-өзі тану пәні арқылы жүзеге асады.

Өзін-өзі танудың пәндік саласы әр оқушының ішкі жан-дүниесін байытуы және өзіндік қайталанбас жеке даралығын пайымдауы арқылы табиғи қабілеттіліктері мен жасампаздық әлеуетін ашуға бағытталған мақсатты білім беру үдерісін ұйымдастыруды көздейді. Өзін-өзі тану пәнінің оқу-әдістемелік құралдары оқушылардың қоғамға және өз-өзіне қызмет етуіне бағытталып, олардың жасампаздық белсенділігін танытуға мүмкіндік беретін өмірлік маңызы бар, кең ауқымды біліктілік дағдыларды қалыптастыруға көмектеседі.

Өзін-өзі тану бойынша білім берудің негізгі мақсат-мүдделері:

1) адамның өзіндік бейімділіктерін ашу және оның темпераментін, мінез-құлқын, қабілеттерін ескере отырып, оны жеке тұлға ретінде, іс-әрекет субъектісі әрі жеке дара субъект ретінде дамыту;

2) оқушылардың өзіне, қоршаған ортаға және бүкіл адамзатқа деген қарым-қатынасын айқындайтын адамгершілік мінез-құлықтарының, әлеуметтік маңызы бар бағдарларының негізін қалыптастыру;

3) қоғамға қызмет етуге бағытталған мәселелерді шешуде жеке тұлға құндылықтарын, алған білімдерін іс жүзінде шығармашылықпен қолдану дағдыларын қалыптастыру.

«Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім берудің жалпы мақсаттары:

– өзінің өмірлік айқындамасын анықтау;

– түрлі мәселелерді адамгершілік қағидаларға сәйкес сындарлы түрде

шешу;

- өзіне, адамдарға және қоршаған әлемге ізгілікті қарым-қатынас жасау;
- адамдарға көмек көрсету, туыстарына және жақындарына мейірімді, қамқор болу;
- өзімен-өзі үндестікте өмір сүру, ойы, сөзі және іс-әрекеттерінде шынайы болу;
- жасампаздық пен белсенділік, азаматтылық және елжандылық таныту;
- өз ойын, сөзі мен ісін адамгершілік тұрғысынан таңдауға дайын болу және оған жауапты болу;
- қоғамға қызмет ету дағдыларын іс жүзінде дамыту.

Өзін-өзі тану пәнінің құрамы мен құрылымы аталған міндеттерді орындауға бағытталып, 10-11-сыныптарға білім берудің базалық мазмұнын анықтайды.

Өзін-өзі тануды жеке міндетті пән ретінде оқыту оқу жоспарының инвариантты бөлімінде 10-11-сыныптарда аптасына 1 сағаттан, әрбір сыныпта бір жылға барлығы 34 сағаттық оқу жүктемесі көлемінде жүзеге асырылады.

4.5 «Технология» білім саласы

Технология

«Технология» пәні оқушылардың өзіндік еңбек өмірі, дайындыққа жәрдем етеді, олардың жасампаз және қайтақұрылу саласына байланысты, кәсіби тұрғыда өзін-өзі анықталуы.

Оқу курсының *мақсаты* – техника мен технология саласында оқушылардың заманауи өндірісінде алған білімі жүйесінің нәтижелілігіне бағытталған функционалдық сауаттылығын қамсыздандыру, сонымен қатар, технологиялық ойлау қабілетін, болмысқа деген шығармашылық көзқарасын дамыту.

Мақсатқа сәйкес келесі *оқыту міндеттері* анықталған:

- техника, технология және заманауи өндіріс негіздерінен жүйеленген білімді қалыптастыру;
- құрылымдық материалдарды өңдеу технологиясы, жобалау іс-әрекеттерін іске асыру бойынша жалпы еңбектік, жалпы өндірістік және арнайы икемділіктер мен дағдыларын қалыптастыру;
- технологиялық ойлау қабілетін және еңбекке деген шығармашылық көзқарасын дамыту;
- оқып жүрген технологиялармен байланысты мамандықтар әлемі, еңбек нарығындағы олардың талап етілуі туралы түсініктерін қалыптастыру, өзінің өмірлік және кәсіби жоспарларын саналы түрде анықтауына ықпал ету;
- еңбек ету және кәсіби іс-әрекеті үрдісінде эстетикалық, адамгершілік, экономикалық, экологиялық, дене және құқықтық тәрбие беру;
- оқушылардың Қазақстан халықтарының ұлттық мәдениетіне, салт-дәстүрлеріне деген құрмет көзқарасын қалыптастыру.

«Технология» пәнін оқыту барысында барлық төрт компоненттер кіреді азаматтардың әлеуметтік тәжірибесі: біліп тану саласының тәжірибесі (түрлі облыстағы ақиқат туралы білімі), танымал әдістер саласында тәжірибе орындау, шығармашылық саласының тәжірибесі және тәжірибе эмоциональды-құндылықтар қатынас объектілеріне және адам саласының құралдары. Бұл барлық компонентер оқу курсының мазмұнында бар.

Соған байланысты 10-11-сынып материалдарында ер балаларға келесі бөлімдер бойынша тақырыптар беріледі (8-кесте):

8-кесте - 10-11-сыныптарда ер балаларға арналған бөлімдердің тақырыптары

Ауыл мектептерінде	Қала мектептерінде
<ol style="list-style-type: none"> 1. Қауіпсіздік техникасы және еңбекті қорғау. 2. Ауылшаруашылық өндірісіндегі техника және технология. 3. Ағашты және ағаш материалдарды қолмен және механикалық өңдеу технологиясы. 4. Металды қол және механикалық өңдеу технологиясы. 5. Сәндік қолданбалы өнерінің элементтерімен көркем материалдарды өңдеу технологиясы. 6. Электротехника және электроника негіздері. 7. Үй мәдениеті. Үй шаруашылығындағы жөндеу жұмыстар. 8. Шығармашылық жобалау саласы. 9. Қазіргі заман өндірісі және техникалық кәсіби білім. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Қауіпсіздік техникасы және еңбекті қорғау. 2. Ағашты және ағаш материалдарды қолмен және механикалық өңдеу технологиясы. 3. Металды қол және механикалық өңдеу технологиясы. 4. Сәндік қолданбалы өнерінің элементтерімен көркем материалдарды өңдеу технологиясы. 5. Электротехника және электроника негіздері. 6. Үй мәдениеті. Үй шаруашылығындағы жөндеу жұмыстар. 7. Шығармашылық жобалау саласы. 8. Қазіргі заман өндірісі және техникалық кәсіби білім.

«Қазіргі заман өндірісі және жоғарғы білім» жаңа бөлім, оқу барысында тұлғалық қасиеттер және мамандық таңдау, қазіргі заман талабы, кәсіптік саласы, жоғарғы оқу орындары және жоғарғы білімді алып меңгеру жолдарын оқыту кіреді.

Ұйымдастыру пішіндері технологиялық дайындау оқушының дамыту деңгейі анықталу және әдістерді қолдану, олардың оқуына еңбекке, қызмет көрсету саласына дайындығы.

Сабақ өткізу барысында қазіргі заман оқыту технологияларын қолданады, пішіндер, ұйымдастыру әдістері және оқу үрдістерін қадағалау және оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстары, «Технология» пәнін оқыту барысында ерекше сапалыларын іске асыру дидактикалық талаптар.

Басым әдістер жаттығу, практикалық-оқу жұмыстары, жобалау әдістері болып келеді. Жыл қортындысы бойынша ұсынылған, жасалуы және жобаларын қорғау. Жобалардың көбі – дербес. Сонымен қатар жоба топ оқушыларымен орындалуына рұқсат беріледі.

10-11-сынып оқушыларымен кәсібибағытты апталық өткізу барысында мақсатқа лайықтылық, қалыптастыруға дайындық кәсіби шешім қабылдау,

тренинг сабақтар өткізу, сонымен қатар санасезімімен қажеттілік «өңдеу» негізгі және қосымша (ықтималды) варианттарды таңдау пішін жұмысқа тұру немесе білім беру саласының траекториясы, әмбебап қаблеттерінің дамуы, керекті кәсіптік мобилділік үшін және бәсекеші қаблеттілік.

ҚР «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасын іске асыру «Технология» пәнінің барлық бөлімдері арқылы іске асырылады, бірақ негізгі тірек «Сәндік қолданбалы өнерінің элементтерімен көркем материалдарды өңдеу технологиясы» бөліміне жасалынады. Көркем мәдениеттік бастапқы қағидаларға, «Технология» пәнінің мазмұны мүмкіндіктері алдынала қарастырылған жалпы адамдық және ұлттық мәдени құндылықтарын қалыптастыру үшін, өз құндылығы ретінде еңбек арасында қарастырылады, өмір саласының негізі ретінде.

Соған байланысты 10-11-сынып материалдарында қыз балаларға келесі бөлімдер бойынша тақырыптар беріледі (9-кесте).

9-кесте - 10-11-сыныптарда қыз балаларға арналған бөлімдердің тақырыптары

Ауыл мектептерінде	Қала мектептерінде
1. Тағам әзірлеу технологиясы. 2. Құрастыру, моделдеу және иық киім өнімдерін өндіру. Қазақтың халық киімін тігіп өндіру. 3. Жобаны қорғау.	1. Тағам әзірлеу технологиясы. 2. Құрастыру, моделдеу және иық киім өнімдерін өндіру. Қазақтың халық киімін тігіп өндіру. 3. Жобаны қорғау.

Қаладағы, ауылдағы және шағынжинақты мектептерінде сыныптардың толықтандыруына қарамастан ұл мен қыз топтарына бөлінуі іске асырылады.

«Технология» пәні бойынша 10-11-сыныптарында екі бағытта жүргізіледі, оқу жүктемесінің көлемі аптасына 1 сағаттан, оқу жылы ішінде әрбір сыныпта 34 сағатты құрайды.

4.6 «Дене шынықтыру» білім саласы

Дене шынықтыру

Оқу пәні ретінде дене шынықтыру жалпы білім беретін мектепте маңызды роль атқарады, жалпыадамзат мәдениеті саласында белсенді шығармашылық түрде өзін-өзі жүзеге асыруға дайын тұлға қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Оқыту мақсаты:

- қимыл-қозғалыс негіздерін игеру арқылы оқушылардың дене мәдениетін қалыптастыру;
- физикалық және психикалық қасиеттерінің толық дамуын;
- салауатты өмір салтын ұйымдастыруда дене тәрбиесі құралдарын шығармашылық жолмен қолдану.

Оқыту міндеттері:

- денсаулықты нығайту, ағзаның қызметтік мүмкіндіктерін арттыру және

негізгі физикалық (дене) қасиеттерін дамыту;

– базалық спорт түрлерінің техникалық-тактикалық іс-қимыл әдістерін жетілдіру;

– өз денсаулықтарына ықтиярлықпен қарау, денсаулықты сақтау мен нығайту қажеттілігін қалыптастырып тәрбиелеу;

– дене шынықтыру және спорт туралы, олардың тарихы, қазіргі дамуы және салауатты өмір салтын қалыптастырудағы рөлі туралы білімдерді игеру;

– тұлғаны оң қасиеттерге тәрбиелеу, оқу және жарыс әрекеттерінде ұжымдық әрекеттестік пен ынтымақтастықтың межелерін сақтау.

Оқу бағдарламасы екі бөлімнен тұрады: «Дене шынықтыру туралы білім» (ақпараттық компонент), «Денені жетілдіру және шеберлік» (әрекеттік компонент).

Вариативті компонент дене шынықтыру мұғалімі оқу процесінің сан-алуан түрлерін қолдануға және оқытудың заманауи әдістері мен педагогикалық технологияларын енгізуге бағдарлайды. Вариативті компонент мектептің тұрған орны, материалдық базасы мен аймақтың орналасу ерекшеліктерін, мұғалімнің мүмкіндіктері мен оқушының қызығушылықтарын ескеру қажеттілігіне негізделгендіктен, оқу материалдарын жергілікті білім беру мекемелері ұсынады және оны дене шынықтыру мұғалімі әзірлейді.

Бағдарламалық талаптарды ескеріп, әрбір оқушының жеке мүмкіндіктері мен жыныстық даму ерекшеліктерін бағамдай отырып, мұғалім өздігінен жеке талаптар қойып (қорытынды тапсырмалар), талаптардың өзіндік шкаласын құруына және сол бойынша оқушылардың жылдық үлгерімдерін бағалауына болады. Осындай өзіндік жол дене шынықтыру мұғаліміне оқыту-үйретудің барлық кезеңдерінде оқушылардың даму деңгейлерінің жеке жас ерекшеліктерін ескере отырып, сабақ үлгерімдерін шынайы бағалауға мүмкіндік береді.

Бағдарламаның ұйымдастыру-әдістемелік талаптары:

– мұғалім өз тәжірибесіне сүйеніп, балалармен нақты жағдайдағы жұмыс дағдысына байланысты ұсынылып отырылған бағдарламаның қай бөлімін болмасын өзінің материалдарымен толықтыруға (немесе түзетулер енгізуге) құқылы. Оқушыларға қойылатын негізгі талап қалай болса да тәжірибеде жүзеге асуы тиіс;

– қай сыныпта болмасын балалардың даярлығы мен сабақтың нақты жағдайына қарай мұғалім өз жұмысын ұйымдастырады;

– оқушылардың тактикалық ойлануын дамытуға, дене қасиеттерін тәрбиелеуге қозғалыс ойындарының әсерін есептей отырып, ең оңтайлы қозғалыс ойындарының мазмұны болуы қажет;

– оқушылардың қозғалыс ойындарын игеруін тексеру мақсатында бақылау – сынақ алу сабақтары өткізілуі тиіс;

– дене тәрбиесі сабақтарының тиімділігі екі параметр бойынша бағаланады: а) жекелеген бақылау нормативтерінің нәтижелері; ә) мұғалімнің таңдауы бойынша (Президент сынақтары нормативтерін орындау нәтижелері).

«Шаңғы дайындығы» және «Жүзу» тараулары бойынша сабақтарды толық

мәнінде жүргізуге мүмкіндігі жоқ республиканың аймақтарында оларды алмастыру ұсынылады. Мектеп ұжымының педагогикалық кеңесінің шешімі бойынша бұл сабақтар тиісінше дала жарысымен (кросс дайындығымен) және гимнастикамен (ырғақты, атлетикалық, кәсіби-қолданбалы) алмастырылуы мүмкін.

«Дене шынықтыру» пәнін оқыту барысында оқушыларды топқа бөлу медициналық тексерістің нәтижесі көрсетілген анықтаманың негізінде іске асырылады.

«Дене шынықтыру» пәні сабақтарын ұйымдастыру және өткізу мәселелері бойынша мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету мақсатында Ұлттық ғылыми-практикалық дене тәрбиесі орталығы әдістемелік құралдар әзірлеп, орталықтың сайтына орналастырылған (www.nnpcfk.kz).

Қазақстан Республикасы мемлекеттік жалпыға міндетті бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру стандарттарының типтік жоспарына (ҚР бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» ҚР БҒМ 2013 жылғы 25 шілдедегі № 296 бұйрығына) сәйкес дене шынықтыру пәнінің оқу жүктемесі:

10-сынып – аптасына 3 сағат, жылына барлығы – 102 сағатты;

11-сынып – аптасына 3 сағат, жылына барлығы – 102 сағатты құрайды.

Алғашқы әскери дайындық

Алғашқы әскери дайындық меншік түрі мен ведомствалық бағыныштылығына қарамастан, барлық типтегі жалпы білім беретін мектептерде, орта арнаулы оқу орындарында (колледждерде), кәсіптік-техникалық мектептерде әскерге шақырылуға дейінгі және әскерге шақырылу жасындағы білім алушы жастардың міндетті оқытылатын пәні болып табылады.

2014-2015 оқу жылында жалпы білім беретін мектептің 10-11-сыныптарында «Алғашқы әскери дайындық» пәні бойынша оқыту ҚР Үкіметінің 2012 жылдың 23 тамыз айындағы №1080 қаулысымен бекітілген орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) Мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты мен ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламалары арқылы жүзеге асырылады.

Қазақстан Республикасының білім беру мекемелерінде жастарды алғашқы әскери даярлауға негіз болып табылған құжаттар мыналар:

1) «Әскери қызмет және әскери қызметшілердің мәртебесі туралы» атты Қазақстан Республикасының 2012 жылдың 12 ақпандағы Заңы.

2) «Азаматтарды әскери қызметке даярлау, ұйымдастыру және өткізу, сондай-ақ алғашқы әскери дайындық бойынша оқу-материал базасын құру ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 11 ақпандағы №118 қаулысы.

Алғашқы әскери даярлау теориялық және практикалық сабақтарда іске асырылады. Теориялық сабақтар оқытудың дидактикалық материалдарын,

техникалық құралдар мен инновациялық әдістерді қолдана отырып әңгімелеу және сұхбаттасу түрінде өткізіледі. Практикалық сабақтар қарулану және әскери-техникалық мүлікті, құралдарды және өзге де жабдықтарды қолдана отырып оқу материалын игеруге бағытталған.

Оқу пәнінің мақсаттары – Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінде қызмет ету туралы түсінігін және әскери іс негіздері бойынша оқушылардың білімдерін қалыптастыру; оқушылардың өмірлік қабілеттері мен дағдыларының дамуын қалыптастыруға ықпал ету.

«Алғашқы әскери дайындық» оқу пәнінің міндеттері:

– оқушыларды Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінде қызмет ету үшін алғашқы әскери дайындықтың теориялық тиянақты білімдері негізінде, практикалық дағдыларды меңгере алатындай жағдайда даярлау;

– оқушыларды Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің қызметі туралы біртұтас түсінігінің өзара үйлесімді жүйесін қалыптастыру.

Оқу пәнінің мазмұны мен құрылымы кіріспе сабақ, әскери істің негіздері бойынша тараулар, азаматтық қорғаныс және медициналық білім негіздерінен тұрады. Оқу орындарын қару және өзге де әскери-техникалық құралдармен, оқу құралдарымен қамтамасыз ету оқу орнының есебінен іске асырылады.

Оқушылардың практикалық дағдылары мен біліктіліктерін шыңдау және жетілдіру, сонымен қатар әскери істі оқу-үйренуге деген қызығушылықтарын арттыру мақсатында оқу жылының соңында спорттық-қорғаныс сауықтыру лагерлерінде, әскери бөлім (ӘБ) базаларында (ӘБ басшылығымен келісе отырып) 10-сынып ұлдарымен 30 сағат көлеміндегі бескүндік далалық оқу жиыны өткізіледі.

Далалық оқу жиындары алғашқы әскери дайындық курсына өту бағдарламасының міндетті кезеңі болып табылады. Ол жергілікті атқару органдарымен ұйымдастырылады және білім беру мекемелерінде қарастырылған вариативті (өзгермелі) сағат есебінен қамтамасыз етіледі.

11-сынып оқушыларының АӘД пәні бойынша нормативтер мен практикалық жаттығуларды орындауларын бағалау мақсатында, оқу жылының соңында 4 сағат көлеміндегі қорытынды тексеру сабақтары (сынақ) қарастырылған.

10-сыныпта өткізілетін әскери топография сабақтарында оқушыларға басқа (бөтен) жерлерде картасыз бағдарлау, сол ауданда өзінің орналасқан орнын анықтау және азимут бойынша жүру бағытын компастың көмегімен және компассыз табуды үйренеді. Ал, 11-сыныпта оқушылар азаматтық қорғаныс және медициналық білім негіздері сабақтарында бейбіт уақытта және соғыс кездерінде, табиғи апаттар, ірі көлемдегі зілзалалар және жаудың қазіргі заманғы қырып-жою қаруларын қолданған кезде Қазақстан Республикасының халқын қорғау бойынша іске асырылатын іс-шаралар үйретіледі. Сонымен қатар төтенше жағдайлар пайда болған аудандарда және зақымдану ошақтарында қалпына келтіру жұмыстарын жүргізу, сондай-ақ жарақаттанған адамдарға алғашқы дәрігерлік көмек көрсету ережелерімен танысады.

Әрбір оқу орнында меншіктік түрі мен формасына қарамастан АӘД бойынша келесі оқу-материал базасы құрылады және жетілдіріліп отырады:

қамтамасыз ету табеліне сәйкес көрнекі құралдар, АӘД оқытудың техникалық құралдарымен жабдықталған оқу бөлмесі, алғашқы әскери дайындық, тіршілік қауіпсіздігінің негіздері және азаматтық қорғаныс бойынша арнайы жабдықтарды сақтауға арналған бөлме, саптық дайындық бойынша сабақ өткізу алаңы, рота бойынша күндізгі кезекшінің міндеттерін іс жүзінде үйрететін орын, сақшының міндеттерін үйретуге арналған орын, тактикалық алаң, кедергілерден өту жолының кешені, ату тирі, әскери және еңбек даңқының бұрышы.

Оқу орындарын қару және өзге де әскери-техникалық құралдармен, оқу құралдарымен қамтамасыз ету оқу орнының есебінен іске асырылады.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес АӘД пәнін оқытуға келесідей оқу жүктемесі бөлінген:

10-сыныпта – аптасына 1 сағат, жылына барлығы 34 сағат, қосымша далалық оқу жиынына 30 және сынаққа 4 сағат вариативті бөлімнен қарастырылған;

11-сыныпта – аптасына 1 сағат, жылына барлығы 34 сағат.

5 Шағын жинақты мектептерде оқыту ерекшеліктері

2014-2015 оқу жылында шағын жинақты мектептерде білім беру қызметін ұйымдастыруда жалпы білім беретін мектептер туралы нормативтік-құқықтық құжаттар, сонымен қатар «Жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі № 375 бұйрығы және «Шағын жинақты мектеп пен тірек мектебі (ресурстық орталық) қызметін ұйымдастыру ережесі» басшылыққа алынады.

Шағын жинақты мектепте оқу үдерісін ұйымдастыруда және оқушылар мен педагогтардың санына байланысты қызметінің ерекшеліктері бар. Сондықтан оқу-тәрбие үдерісін, оқыту түрлері мен әдістерін қажеттілікке сәйкес икемді таңдауға құқылы. Шағын жинақты мектепте параллель сыныптардың болмауы, оқушылардың санының аздығы және бір сыныптағы балалардың жас шамалары әртүрлі болуына байланысты. Шағын жинақты мектеп өзінің білім беру әрекетінде келесі ұстанымдарға:

- оқыту нәтижесінің қорытынды жетістіктеріне;
- бір-бірінен алған білімдерін үздіксіз және жүйелі беруіне;
- бірпәндік және бір тақырыптық ұстанымдарға негізделген кіріктіре оқыту сабақтарын ұйымдастыруға;
- біріктірілген сыныптар үшін дидактикалық сабақ кезеңдерін ескеру мақсатында сабақ кестесін икемді етіп құрастыруға;
- оқу үдерісі негізінде әрбір оқушы тұлғасына психологиялық-диагностикалық сараптау және оның даму динамикасының мониторингін ұйымдастыруға;
- әрбір білім алушы үшін оқытудың жеке алгоритмін анықтау, даралап және саралап оқытуға мүмкіндік жасауға;
- білім беру процесінің технологиясы мен мазмұнының икемділігін, вариативтілігін жүзеге асыруға;
- әрбір оқушының өзін-өзі көрсете білу мүмкіндігін, өздігінен білім алу қабілетін дамытуға;
- жоғарғы және төменгі сыныптар оқушыларына өзіндігінше жұмыс жасауға, сабақ жоспарларын ұйымдастыруға;
- білім берудің дамытушылық, шығармашылық және интерактивтік сипатына;
- шағын жинақты мектепте тәрбие жұмыстарын ұйымдастыруда мәдени орталықтардан шалғай орналасқандығын ескеруге;
- оқушылардың оқу барысындағы бір-біріне өзара көмектесуіне және ынтымақтастығына;
- педагогикалық процеске қатысушылардың түрлі деңгейін (түрлі жас аралығын) ескере отырып, әр түрлі тақырыптар мен тапсырмаларды (еңбекті бөлу арқылы) ұсынуына;
- әр оқушының қажеттілігін және қабілеттілігін ескере отырып оқытуға;
- шағын жинақты мектеп жағдайында оқытудың ерекшеліктеріне сәйкес

тиімді педагогикалық және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға бағытталады.

Сыныптарды біріктіру тәжірибесі екі нұсқада қарастырылады: аралас және әр жастағыларды біріктіру. Әртүрлі жастағы оқушылары бар сыныптарды ұйымдастыру педагогикалық тұрғыдан неғұрлым тиімді, өйткені ол балалардың ауыспалы жұптарда жұмыс істеуіне, жоғарғы сынып оқушыларының өзіндік жұмыстарын ұйымдастыруға, сөйтіп көбірек көңіл бөлуді керек ететін төменгі сынып оқушыларына сабақ түсіндіру үшін уақыт бөліп алуға мүмкіндік береді.

Мектептің бастауыш білім деңгейінде оқушыларды сыныптық-құрамдарға біріктірудің мынадай нұсқалары болуы мүмкін: сыныптарды біріктірудің аралас түрі: 2+3, 3+4; әртүрлі жастағы оқушыларды біріктіру: 2+4, 2+3. Сыныптарды біріктіру кезінде әр жастағыларды біріктіру оңтайлы болып табылады, себебі бұл сыныптарда оқушылардың жас ерекшеліктері мен оқу бағдарламаларының айырмашылықтары елеулі, сондықтан оларды бір сынып ішінде, бір-біріне кедергісіз бөліп оқыту мүмкіндігі жоғары.

1-сынып оқушылары жеке оқытылады. Себебі мектепке енді қадам басқан оқушылардың оқу әрекетіне бейімделуі, талаптануы, зейінің тұрақтануы мен ынтасының артуы үшін оларды сынып-кешеніне қоспай, жеке оқыту керек.

Екі немесе үш сыныпты біріктіру қажет болған жағдайда (мысалы, 2+3+4), сабақтың белгілі бір бөлігін әрбір сыныппен жеке өткізу үшін жағдай жасау мақсатында сабақтың жылжымалы кестесін қолданған дұрыс.

Мектептің негізгі орта және жалпы орта білім деңгейінде сыныптарды біріктіру әр сыныптағы оқушылар санына байланысты.

Оқушылар санының аз болуы жағдайында сыныптарды мынадай тәртіпте біріктірген дұрыс: 5+6; 6+7; 7+8. Мұндай біріктіруде бірпәндік ұстанымға негізделген пән ішіндегі мазмұны ұқсас тақырыптарды кіріктіре оқытуға болады. Мысалы: қазақ тілі, әдебиет, биология, тарих, география пәндері бойынша пәнішілік кіріктіре оқыту ұсынылады.

Біріктірілген сыныптарда пәнішілік кіріктіре оқыту мұғалімдер мен оқушылар үшін төмендегідей тиімділіктерді көрсетеді:

- оқушылар әртүрлі сыныпта оқығанымен, олардың назарын бір пәннің мазмұнындағы ұқсас тақырыптарға аударуға мүмкіндік жасалады;

- әр оқушы білім деңгейіне қарай өзіндік жұмыс түрлерін орындайды;

- өзіндік жұмыстарды оқушылардың жас ерекшелігіне қарай деңгейлеп беруге жағдай жасалады;

- оқушылардың бір-біріне көмектесіп, ұжымдық қарым-қатынасқа түсуіне мүмкіндік беріледі;

- оқушылардың бірін-бірі тексеру, өзін-өзі тексеру және бағалау механизмі жүзеге асырылады;

- үлкен сынып оқушысы төменгі сыныптың жұмысын тексеріп бағалау арқылы өз білімін іс жүзінде қолдануына мүмкіндік туады.

Пәнішілік кіріктіре оқыту мүмкін болмаған жағдайда пәнаралық кіріктіре оқыту мүмкіндігі бар (мысалы: әдебиет пен тарих, тарих пен география, биология мен химия, математика мен информатика).

9, 11-сыныптар бітіруші сыныптар болғандықтан, олардағы бала саны аз болған жағдайда да өзге сыныптармен қосып оқытылмайды.

Бастауыш шағын жинақты мектеп жағдайында балалардың бағдарламалық материалдармен ұйымдастырылатын өзіндік жұмысына кететін уақыт мөлшері сақталуы керек:

- жазу сабағы бойынша 2-сыныпта 20 минуттан, 3-сыныпта 25 минуттан;
- математика сабағы бойынша 2-сыныпта 15 минуттан, 3-сыныпта 20 минуттан аспауы тиіс.

Шағын жинақты мектепте оқу үдерісін ұйымдастыруда тиімді педагогикалық технологиялар (деңгейлеп, саралап оқыту, ұжымдық оқыту, дидактикалық бірлікті ірілендіру, ақпараттық-коммуникациялық технология, дамыта оқыту, модульдік оқыту, сыни тұрғысынан ойлау арқылы оқу мен жазу және т.б.) қолданылады.

Деңгейлеп оқыту оқушылардың жас және білім деңгейі ерекшеліктерін ескере отырып, деңгейлік тапсырмалар беру арқылы олардың танымдық белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Ұжымдық оқыту әдісі динамикалық жұптар құра отырып, оқушылар арасында танымдық қарым-қатынасын, оқушылардың бірін-бірі оқытуын ұйымдастыру болып табылады. Ұжымдық оқыту әдісі балалардың қарым-қатынасының тапшылығын азайтуға, ауылдық жерлерде оқушылардың аздығы жағдайында монологтік және диалогтік сөйлеу қабілеттерін дамытуға жағдай жасап, мұғалімнің жалпы сыныппен жұмысын азайтып, жекелей оқыту уақытын көбейтуге мүмкіндік береді.

Дидактикалық бірлікті ірілендіру (ДБІ) - ақпараттардың біртұтас игерілуін қамтамасыз ететін, мағыналық қисынды байланыстар негізінде білімдік ұғымдарды біріктіру жүйесі. Бұл технология оқу пәндері және салалас пәндер блоктарының ішіндегі материалдардың дидактикалық құрылымын құру арқылы аралас сынып сабақтарын ұтымды өткізуге мүмкіндік жасайды.

Шағын жинақты мектеп жағдайында ақпараттық-коммуникациялық технологияны қолдану арқылы білім беру, ғылым мен мәдениет және т.б. салаларда ақпараттардың халықаралық дереккөздерін, электрондық оқу материалдарын пайдаланады, тірек мектебімен (ресурстық орталықпен) байланыс орната отырып, сессияаралық кезеңде олардың білім қорларын пайдаланады, қашықтан оқытуды жүзеге асырады.

Ауыл мектептерінде оқу процесін ұйымдастыруда жаңа педагогикалық ұжымдық оқыту әдісінің технологиясы тиімді болып табылады және әр оқушының қабілеті бойынша объективті оқу мүмкіндігіне қол жеткізеді.

Шағын жинақты мектептерде оқушылардың білім сапасын көтеруге, бейінді және бейіналды оқытуды ұйымдастыруда білім беру құралдары мен ақпараттық-коммуникациялық технологияны енгізу және олардың мүмкіндіктерін қолдануға зор мән беріледі. Білім алушыларға пән мазмұнына бағытталаған өзара әрекеттесуде және нақты педагогикалық мәселелерді шешуде ақпараттық-коммуникациялық технологияларға бағдарламалық-техникалық құралдар енгізіледі.

Әр оқушының жан-жақты дамуына жағдай жасау арқылы белсенді тұлға тәрбиелеуде дамыта оқыту технологиясының әдіс-тәсілдері кең қолданылады.

Оқу процесінде әртүрлі білім құралдарын және педагогикалық технологияларды пайдалану келесі міндеттерді шешуге:

- оқушылардың білім сапасын арттыруына;
- шағын жинақты мектептер жағдайында оқушылардың базалық дайындығын қамтамасыз етуіне;
- әртүрлі деңгейде терең және толық пән облыстарын меңгеруіне;
- таңдаған пән облыстарында типтік практикалық есептерді шешу біліктілігін және дағдырын игеруіне;
- стандарты емес жағдайда біліктілікті талдау және шешім қабылдауды үйренуіне;
- белгілі іс-әрекеттер түрлеріне оқушылардың қабілеттерін дамытуға;
- оқу процесінде интерактивтік, электрондық, ізденушілік, ақпараттық қорларды тиімді пайдалануға;
- оқыту деңгейі мен қарқынын, мазмұнын, түрін кең тандауға;
- белгіленген білім саласын тереңдетіп оқытуда оқушылардың білім қажеттілігін қанағаттандыруға;
- оқушылардың шығармашылық потенциалын көтеруге;
- мектептің қашықта оқыту мүмкіндігін қолдануға мүмкіндік береді.

Оқыту үдерісінде мұғалім сабақта жаңа тақырыптарды түсіндіргенде үлестірмелі материалдарды саралап дайындау арқылы электрондық және ақпараттық қорларды қолдануына болады. Мұғалім сабақты түсіндіргенде визуалдық (көзбен шолу), аудио-ақпараттық қорларын енгізуге және оқушылардың өзіндік жұмыстарын ұйымдастырғанда пайдалануға болады. Компьютерлік тесттер мен тест тапсырмаларын әртүрлі бақылау және білімін бағалауды жүзеге асыруда қолданылады. Сонымен қатар мұғалім авторлық элективтік курстардың оқу-әдістемелік кешендерін жобалауда әртүрлі электрондық және ақпараттық қорларды пайдалануына болады.

Қазіргі шағын жинақты мектептің негізгі міндеттерінің бірі дамытушылық педагогикалық ортаны құру, оның негізінде оқушылардың әр түрлі жас арасында өзара қатынастарын жүзеге асыруына мүмкіндік жасау.

Балалар мен жасөспірімдердің психологиялық-педагогикалық, физиологиялық - жасаралық және басқада ерекшелік ұстанымдарын ескере отырып, оқыту технологияларының бағыттарын дайындау қажет. Шағын жинақты мектептер жағдайында инновациялық білім технологияларын жасау– уақыт талабының қажеттілігі. Білім беру мақсатына жету, оның ішінде білім процесін технологиялық тұрғыда ұйымдастыру және онда ғылыми танымдық әдістерді игеру болып табылады.

Тірек мектептер (ресурстық орталықтар) ғылыми-әдістемелік орталықтардың міндетін орындауда, олар мұғалімдерге оқу-тәрбие процесінде тек әдістемелік сүйемелдеуде және жақын орналасқан шағын жинақты мектептерге сапалы білімге қол жеткізуіне көмек көрсетеді.

Тірек мектептер (ресурстық орталықтар) базасында шағын жинақты мектеп оқушылары 3 рет (оқу жылының басында, ортасында және соңында) 10 күннен (сессия) білім алады, әрі онда аралық және қорытынды аттестаттау тапсырады.

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің 2013 жылығы 17 қыркүйектегі № 375 бұйрығы бойынша «Жалпы орта білім беру (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) барлық білім ұйымдарының қызметі бойынша типтік ережелеріне» сәйкес бекітілген сессиялар кезеңдері өтілуі тиіс.

Сессияаралық кезеңде шағын жинақты мектептерде оқыту тірек мектеп мұғалімдерінің қатысуымен және қашықта оқыту технологияларының көмегімен жүргізіледі.

Тірек мектептердің қорларын қолдану негізінде білім сапасы, мектептердің педагогикалық өзара қарым-қатынасы, тәжірибе алмасу жүйесі дамытылады.

6 Байқоңыр қаласындағы мектептерде оқытудың ерекшеліктері

Қазіргі кезде Байқоңыр қаласының мектептері айрықша жағдайда, атап айтқанда, Ресей Федерациясының Білім министрлігіне қарасты мекемелердің басшылығымен жұмыс істеп жатыр. Қазақстан Республикасының азаматтары болып табылатын оқушылар құрамын ескере отырып, ҚР Білім және ғылым министрлігі төмендегі оқу пәндерін қазақ тілінде оқытатын мектептерде Федералдық базистік оқу жоспарының аймақтық компоненті есебінен оқытуды ұсынады:

- қазақ тілі 1-11-сыныптар;
- қазақ әдебиеті 5-11-сыныптар;
- Қазақстан тарихы 5-11-сыныптар;
- Қазақстан географиясы 8-9-сыныптар.

Жалпы білім беретін басқа оқу пәндері бойынша, мұғалімдер күнтізбелік-тақырыптық жоспарын, сабақ жоспарларын құруда, оқу материалын дайындағанда оқушылардың Қазақстан Республикасының ерекшеліктеріне байланысты танымдық-ақпараттық материалдарымен танысуына, игеруіне мүмкіндік жасаулары тиіс.

7 Инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын жалпы білім беру ұйымдарында оқытудың ерекшеліктері

«Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабына сәйкес мемлекет инклюзивті білім беруді іске асыра отырып, даму мүмкіндігі шектеулі азаматтарды білім берудің барлық деңгейлерінде дамуындағы ақаулықты түзету және әлеуметтік бейімдеу, олардың білім алуы үшін арнайы жағдайларымен қамтамасыз етеді.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында жалпы білім беру үдерісінде балаларды біріктіру ұйымдарының қажеттілігін құруға мүмкіндік туғызатын негіздер, өзара байланыстыру ресурстары мен мерзімдері бойынша іс-шаралар кешені қарастырылған. Мемлекеттік бағдарламаны жүзеге асыратын іс-шаралар жоспарында:

- инклюзивті білім беру үшін жағдайлар туғызатын мектептер үлесін арттыру;

- даму мүмкіндігі шектеулі балалар арасында инклюзивті біліммен қамтылған балалар үлесін арттыру;

- мектептегі инклюзивті білім беру жүйесін жетілдіру және білім беру қызметінің сапасын көтеру көрсетілген.

Инклюзивті білім – бұл мүмкіндігі шектеулі білім алушылардың жалпы білім беру үдерісіне қосылуына, яғни кедергілердің жойылуына және олардың сапалы білім алуына тең қолжетімділігін қамтамасыз ету мақсатында әлеуметтік бейімделуіне бағытталған білім беру үдерісі.

Төмендегі санаттар бойынша инклюзивті білім алуға жатқызылатын балалар:

- денсаулығында ақауы бар балалар (мүмкіндігі шектеулі балалар, мүгедек балалар);

- қоғамда әлеуметтік бейімделуі қиын балалар (әлеуметтік-экономикалық және әлеуметтік-психологиялық төменгі деңгейдегі отбасылардан шыққан девианттық мінез-құлықты балалар);

- мигранттардың, оралмандардың, босқындардың отбасыларынан шыққан балалар.

Мүмкіндігі шектеулі балалардың инклюзивті сыныптарға қабылдануы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы №499 қаулысымен бекітілген «Жалпы білім беру ұйымдары (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) қызметінің үлгілік қағидаларының» нормативтік нұсқамаларымен айқындалған.

Жалпы білім беретін мектептердің инклюзивті сыныптарындағы оқушылардың саны білім беру саласындағы уәкілетті орган бекіткен нормативтік-құқықтық актілермен реттеледі.

Жалпы білім беретін мектептердегі оқу үдерісінде инклюзивті оқыту жалпы білім беру бағдарламалары бойынша МЖМБС-ға сәйкес жүзеге асырылады.

Инклюзивті білім беру мынадай білім беру ұйымдарында ұйымдастырылуы мүмкін: жалпы білім беретін мектеп, шағын жинақты мектеп және тірек мектебі (ресурстық орталық), түзету мекемесіне қарасты жалпы білім беретін мектеп, кешкі мектеп, девианттық мінез-құлықты балаларға арналған білім беру ұйымы, мектеп-интернат, ерекше режимдегі балаларға арналған білім беру ұйымы және аурухана жанындағы мектеп.

Инклюзивті білім беруді іске асыру отбасының белсенді қатысуымен, коррекциялық-педагогикалық және баланың жеке қажеттіліктерін әлеуметтік қолдау мен балалардың жеке ерекшеліктерінің білім алу ортасына бейімделуі және білім алуына қатысты қажеттіліктерін, яғни білім алуға толық жағдайларды жасау жолымен жүзеге асырылады.

Сапалы білімге тең қолжетімділікті қамтамасыз ету барысында ең әлсіз санаттағы мүмкіндігі шектеулі балалар ерекше назар аударуды қажет етеді.

Қазақстан Республикасында мүмкіндігі шектеулі балалардың білім алуы және оларға психологиялық-педагогикалық, коррекциялық қолдау көрсету:

1) инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын жалпы білім беретін мектеп сыныптарында дені сау балалармен бірге даму мүмкіндігі шектеулі балаларды біріктіріп оқыту (инклюзивті сыныптар).

2) жалпы білім беретін мектептердегі арнайы сыныптарда жүзеге асырылады.

Инклюзивті білім беретін арнайы сыныптар оқушылардың даму мүмкіндіктерінің бұзылу түрлері бойынша:

- есту қабілеті бұзылған балаларға арналған (ішінара естімейтін, сөйлеу қабілеті қиын, бірақ есту құралының көмегімен сөздік қорын өз бетінше жинақтау мүмкіндігін сақтайтын балалар);

- көру қабілеті бұзылған балаларға арналған (көру өткірлігі ерекше төмендеген нашар көретін 0,05 – 0,5-ке дейін оптикалық түзетілген балалар);

- ауыр тіл кемістігі бар балаларға арналған (ауызша және жазбаша сөйлеу қабілетінің тұрақты бұзылысы бар, яғни сөйлеу тілінің қарым-қатынас қызметі бұзылған балалар);

- тірек-қимыл аппаратында бұзылысы бар балаларға арналған (қимыл-қозғалысының жартылай немесе толық бұзылысы);

- психикалық дамуы тежелген (ПДТ) балаларға арналған (психикалық дамуының қалыпты жағдайдан ауытқуы, яғни органикалық минималды зақымдары немесе орталық жүйке жүйесінің функционалдық кемшілігі бар, сондай-ақ ұзақ уақыт бойы әлеуметтік депривация жағдайында болған балалар);

- интеллектісі бұзылған балаларға арналған (танымдық әрекеттерінің тұрақты бұзылыстары, яғни ақыл-ой кемшілігінің жеңіл және орташа түрі) жүзеге асырылады.

Инклюзивті білім беруді іске асыратын ұйымдардағы білім беру үдерісі Қазақстан Республикасында жалпы білім беретін оқу орындарында білім беру үдерісін ұйымдастыру талаптарына сәйкес ұйымдастырылады.

Инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын жалпы білім беретін ұйымдар мыналарды қамтамасыз етуі тиіс:

1) барлық балалардың бастауыш, негізгі орта, жалпы орта деңгейлеріндегі

сапалы білімге тең қолжетімділігін;

2) барлық оқушылардың білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған арнайы жағдайларды жасау;

3) «кедергісіз», қолжетімді білім алу ортасын құру;

4) психологиялық-педагогикалық тұрғыда қолдау (білім беру үдерісі жағдайында баланың дамуын қамтамасыз ететін психологиялық-педагогикалық тұрғыдағы қолдау), сонымен қатар қозғалысы шектелген мүмкіндігі шектеулі балаларды қолдау;

5) оқу кабинеттерін қазіргі заманғы құралдармен жабдықтау (желілік түрде әрекеттесетін байланыс және коммуникация құралдары, кең жолақты интернет, аудио- және бейнетехника, компьютерлік, мультимедиялық, интерактивтік және зияткерлік жабдықтар), оның ішінде оқушылардың жекелеген білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған көмекші техникалық жабдықтармен және бағдарламалық-техникалық тұрғыда қамтамасыз ету;

6) оқыту және түзете-дамыту үдерістерін, сондай-ақ бейімдеу және модификациялауды ұйымдастыруға арналған білім беру ресурстарын шоғырландыру және оқу материалын оқушылардың білімділік қажеттіліктеріне пайдалану;

7) оқушылардың қоғамда өмір сүруіне әлеуметтік бейімделу іс-шараларын жүзеге асыру, еңбек және басқа өмірлік дағдыларын қалыптастыруын қамтамасыз етуі тиіс.

Инклюзивті білім беретін жалпы орта мектептерде сабақ ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушыларға даралау тұрғысынан қарастырылып өткізіледі.

Тіл мен әдебиет пәндерінің мұғалімі оқушылардың ауызша және жазбаша сөйлеу тіл кемшіліктерін ескеруі керек, сөздердің дұрыс дыбысталу деңгейінің дамуына, сөйлеу тілінің лексикалық-грамматикалық жағына, байланыстырып сөйлеу ерекшеліктеріне назар аударуы тиіс.

Математика және жаратылыстану пәндерінің мұғалімі интеллектісі бұзылған балалардың танымдық әрекеті мен эмоциялық-ерік саласындағы ерекшеліктерді ескеруі керек, сонымен қатар, психикалық дамуы тежелген (ПДТ) балалардың психофизикалық ерекшеліктері тұрақты түрде назарда ұсталынуы тиіс.

Адам және қоғам білім беру саласына байланысты **пәндерінің мұғалімі** балаларды қоғамға бейімдеуде және олардың мінез-құлықтарын түзетудегі жақсы, оңтайлы әлеуметтендірушілік және тәрбиелік әлеуеттеріне (әлеуметтік-экономикалық және әлеуметтік-психологиялық жағдайы төмен, оралмандар, босқындар, аз ұлттар отбасыларынан шыққан, девиантты мінез-құлықты балалар) сонымен қатар, мүмкіндігі шектеулі балаларға көңіл бөлуі керек.

Музыка және бейнелеу өнері пәндерінің мұғалімі тірек-қимыл аппараты және сөйлеу, есту, көру бұзылыстары бар балаларды оқыту үдерісіндегі қиындықтарын, оңтайлы психологиялық-эмоциялық күйге келтіруін дамытуын, ұсақ моторикасын және танымдық іс-әрекетін белсендіруін ескеруі керек.

Технология пәнінің мұғалімі жеке тәсілдерді қолдану және жеңілдетілген тапсырмалар беру арқылы тірек-қимыл аппараты, ПДТ және интеллектісінде бұзылысы бар оқушылардың сенсорикасы (сезімталдығындағы) мен ұсақ

моторикасындағы, танымдық әрекетіндегі ерекшеліктерін ескеруі тиіс.

Дене шынықтыру пәнінің мұғалімі тірек-қимыл аппаратындағы бұзылыстарын ескеруі, жалпы және ұсақ моторикасына назар аударуы, сонымен бірге, мүмкіндігі шектеулі оқушыларға арналған балалардың денсаулығын нығайту мен дене дамуына арналған арнайы жаттығуларды жоспарлауы керек. Сонымен қатар, сабақ өткізу кезінде есту, көру бұзылыстары бар балалардың ерекшеліктерін ескеру (анық және нақты командалар беру, әрекеттерді арнайы көрсету және т.б.) және емдік дене шынықтыруларды ұйымдастыру қажет.

Арнайы білім беру ұйымдары мен инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын білім беру ұйымдарында оқу жылының басталуы мен ұзақтығы, каникул күндері республиканың барлық жалпы орта білім беретін мектептерінде іске асырылып жатқан оқу мерзімдеріне сәйкес бекітіледі.

Арнайы білім беру ұйымдары мен инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын білім беру ұйымдарының педагогикалық кеңесі оқуда қиындықтар туғызатын үйде оқытылатын оқушылардың қабілеттілігіне қарай жеке оқу жоспарлары мен жеке оқу бағдарламаларын бекітеді.

Арнайы білім беру ұйымдары мен инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын білім беру ұйымдарында үйде оқытылатын оқушылардың дамуының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, сыныптар бойынша үйде білім алуының Типтік оқу жоспарында көрсетілген сағаттар ауқымында пәндер бойынша білім мазмұны меңгерілуі қамтамасыз етілуі тиіс.

Оқытылатын пәндер тізімі мен үйде білім алудың Типтік оқу жоспарында көрсетілген сағаттар пәндер бойынша ата-аналармен (немесе олардың орнындағы тұлғалармен) келісе отырып бөледі.

Психологиялық-педагогикалық қолдау қызмет жұмысын ұйымдастыру үшін инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын білім беру ұйымдары мен арнайы білім беру ұйымдарының штатында мына мамандар болуы керек: арнайы психолог, логопед, арнайы педагогтар (тифлопедагог, сурдопедагог, олигофренопедагог), емдік дене шынықтыру нұсқаушысы, әлеуметтік педагог.

Логопед, арнайы психолог, арнайы педагог т.б. мамандары жоқ жалпы білім беретін ұйымдардың *инклюзивті сыныптарында* оқитын мүмкіндігі шектеулі балалар психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттерінде және оңалту орталықтарында коррекциялық -педагогикалық қолдау ала алады.

Арнайы сыныптарда білім алушылардың психофизикалық денсаулығын сақтауға бағытталған қорғаушы педагогикалық режим қамтамасыз етіледі.

Қорғаушы педагогикалық режим – бұл балаға үйреншікті және қолайлы, денсаулығын сақтауға әсер ететін баланың іс-әрекетіне бағытталған, оның тәртібін анықтайтын, барлық іс-шаралар жоспарланған режим. Қорғаушы педагогикалық режим келесі факторлар арқылы жүзеге асырылады:

- сыныптағы оқушы санының аз болуы (нормативке сәйкес);
- оқушылардың эмоцияналдық-тұлғалық дамуының ерекшеліктерін ескере отырып, оқитудың арнайы әдістерін қолданудың негізінде психологиялық қолайлы жағдай жасау;
- оқушылармен жеке және топтық жұмыс барысында оқу нәтижесінің

мониторингі мәліметтерінің негізінде оқу іс-әрекетінің нәтижелі болуын қамтамасыз ету;

- оқу материалының күрделілігі мен көлемінің мөлшерленуіне қарай эмоциялық, психикалық, дене жүктемесін ескеру;

- психологпен арнайы релаксациялық, психотерапиялық сабақтар;

- әр сабақта емдік-түзету іс-шараларын қоса отырып динамикалық үзіліс жүргізу;

- оқушылардың еңбекке қабілеттілігін және қабылдау ерекшеліктерін ескере отырып оқушының жұмыс орнын, сынып бөлмесін ерекше жабдықтау;

- температура режимін басқару, жалпы мектеп ғимаратының жарықтану талаптарын сақтау.

Мигранттар мен оралмандардың балаларына арналған психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің арнайы бағдарламасы қажетті жағдайда қолдау көрсететін қызмет мамандарымен әзірленеді. Инклюзивті білім берудің мақсаттары мен міндеттеріне тиімді жету мақсатында жалпы білім беретін мектептер оралмандарды бейімдейтін және біріктіретін орталықтармен, кәмелеттік жасқа толмағандарды бейімдейтін орталықтармен, арнайы білім беру ұйымдарымен, сондай-ақ ПМПК, оңалту орталықтары мен психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеттерімен серіктестік ұйымдастырады.

8 Оқу үдерісінде сандық білім беру ресурстарын пайдаланудың әдістемелік ұсынымдары

Ұлттық жобаны іске асыру аясында Электрондық оқытудың ақпараттық жүйесі (бұдан әрі - ЭОАЖ) құрылды: білім беру ұйымының порталы, Ұлттық білім берудің деректер базасы (бұдан әрі - ҰБДБ), ішкі корпоративтік портал, электрондық кітапхана, білім беру ұйымдарын басқару жүйесі және электрондық оқытудың басқа да компоненттері.

Аталған Электрондық оқытудың ақпараттық жүйесі <https://e.edu.kz> сайтында қолжетімді.

ЭОАЖ-дың маңызды компоненті 7511 сандық білім беру ресурстары (бұдан әрі - СБР) орналастырылған электрондық кітапхана болып табылады. Кейіннен ҚР Білім және ғылым министрлігінің тапсырысы бойынша әзірленген барлық электрондық білім беру контенті, сонымен қатар әдістемелік ұсынымдар, әдістемелік құралдар, бейнесабақтар, мұғалімдердің авторлық әзірлемелері мен т.б. орналастырылатын болады.

2011 жылдан бастап ЭОЖ-ге 7511 СБР әзірленді және орналастырылды:

- қазақ тілінде оқытатын мектептердің 2-11-сыныптарына арналған қазақ тілі пәні бойынша 1159 СБР;

- 5-11-сыныптарға арналған Қазақстан тарихы бойынша 468 СБР;

- 1-6-сыныптарға арналған математика бойынша 806 СБР;

- 7-11-сыныптарға арналған алгебра бойынша 712 СБР;

- 7-11-сыныптарға арналған геометрия бойынша 600 СБР;

- 7-11-сыныптарға арналған физика бойынша 872 СБР;

- 8-11-сыныптарға арналған химия бойынша 920 СБР.

Сандық білім беру ресурсы – ЭОЖ-на қосылған, мектептерге онлайн режимінде қолжетімді, бір оқу пәнінің нақты тақырыбы бойынша әзірленген сандық форматтағы дидактикалық материалдар.

СБР міндеті – оқытушыны ауыстыру емес, қосымша оқу материалдарын ұсыну, білім мазмұнын ұсынуда жаңа мультимедиалық, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға мүмкіндік беру, оқушының назарын зерделеп отырған құбылыстың ерекшеліктеріне, оны көрнекілік арқылы көрсетуге тоғыстыруды талап ететін оқушылардың назарын оқу тақырыптарының неғұрлым маңызды аспектісіне аудару, сабақтың мазмұнын өмірмен, қоғамның қажеттіліктерімен, оқушылардың жеке өмірлік тәжірибелері және қызығушылықтарымен тығыз байланыстыруды қамтамасыз ету.

Әрбір СБР кіріктірілген кешенді ұсынады және құрамына оқу пәнінің белгілі бір тақырыбы бойынша мультимедиалық түсіндірмелердің элементтері, интерактивтік тапсырмалар мен тест тапсырмалары кіреді. СБР-дің мұндай құрылымы электрондық оқыту жүйесінде оқушылардың өз бетінше белсенді жұмысын қамтамасыз етеді, ал мұғалімге сабақтың әрбір түрі немесе кезеңінің нақты дидактикалық материалдарынан туындайтын оқытуды ұйымдастыру кезінде аталған ресурстарды пайдалануға мүмкіндік береді: жаңа тақырыпты түсіндіруде, материалды бекітуде немесе оның білімді меңгеру дәрежесін тексеру кезінде.

Кәсіби диктордың баяндаған көрнекі көрермендік образдар арқылы теориялық материалдарды анимациялық ұсыну оқушының түрлі сезім мүшелеріне әсер етуін қамтамасыз етеді, ал бұл өз кезегінде тақырыпты бейнелі түрде қабылдауға әсерін тигізуге, пәнге деген қызығушылығы арттыруға ықпал етеді. Мектеп оқушылары көрнекі анимациялар мен бейнеклиптерді көре отырып, мектеп кабинетінде көрсету мүмкін емес нәрселерді терең танып-біле келе, танысып отырған құбылыстың мән-жайына терең бойлай түседі.

Сабақта анимациялық көрнекіліктер мен бейнероликтерді қолдана отырып жаңа материалды түсіндірудің педагогикалық амалдары мынадай мүмкіндіктер береді: проблемалық жағдаяттарды құру, салыстыру; зерделеп отырған құбылыстың басты белгілерін ажырата білу, белгілі бір дерек пен құбылысқа зейінін шоғырландыру; тірек сөздерді, терминдерді дәптерге конспектілеу, мұғалімнің сұрақтарына жауап беру, бейнеролик мәтінін қайталап айтып беру; оқушылармен әңгімелесу т.б.

Интерактивтік тапсырмалар оқушыларда пәндік білім, білік пен дағдыларды қалыптастыруға арналған, сонымен қатар олардың стандарттық емес есептерді шығара алу, өмірдің әртүрлі салаларында кездесетін проблемалар мен жағдаяттарды шеше алу қабілетін жетілдіреді. Тапсырмалардың түрлі болып келуі оқыту барысында білімді тек меңгеруден сол пән бойынша құзыреттерді қалыптастыруға қарай жүріп отырады, оқушылардың өмірдегі шынайы әрекеттерге шынайылықпен қатыса алмау мүмкіндігін жақсартады. Тәжірибелер оқушының түртпе арқылы басқарып отыратын виртуалды нысандармен түрлі операциялар жасауы арқылы іске асырылады. Бірізділікпен өтілетін нысандардың өзгерулері (геометриялық фигуралардың, зат формаларының, заттардың түстері т.б. өзгеруі) оқушыларға танымдық үдерісте белгілі бір нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Мұндай жұмыс оқушыларды шынайы өмірде мұндай тәжірибелерді жасау мүмкіндігі болмайтын жағдайларда жаратылыстану ғылыми тәжірибелерімен таныстыруға мүмкіндік береді.

СБР-ға жаттығулар орындау, картамен жұмыс жасау, сәйкестіктерді белгілеу, сөйлемдерді толықтыру, кесте құру, сөзжұмбақ, ребус шешу т.б. тапсырмалар енгізілген. Математика, алгебра, геометрия пәндері бойынша СБР-да көптеген жағдайларда оқушыларға әрбір кездейсоқ таңдау бойынша ұсынылатын тапсырмалар базасының маңызы зор. Сол себепті, жауапты есте қалдырудың тек механикалық жаттанды түрінен оқушының саналы есте сақтауына қарай жүру логикасы қалыптасады.

Білімді бақылау автоматтандырылған тестілеу есебінен жүргізіледі, ол оқушылардың білім жетістіктерін объективті түрде бағалауға мүмкіндік береді. Әрбір тақырып бойынша бақылау сұрақтарының саны оқушылардың жас ерекшелігіне қарай және тестілеуге берілетін уақытқа қарай ауытқып отырады: 1-4-сыныптар үшін – 7 сұрақ, 5-9-сыныптар үшін – 10 сұрақ, 10-11-сыныптар үшін – 15 сұрақ.

Мұғалімдерге көмек ретінде сандық білім беру ресурстарын пайдалану бойынша оқу-әдістемелік құралдары әзірленді:

- электрондық оқыту жүйесімен кіріктірілген оқу үдерісінде математика,

алгебра, геометрия, физика, химия пәндері бойынша сандық білім беру ресурстарын пайдалану жөніндегі оқу-әдістемелік құрал;

- пәндер бойынша сандық білім беру ресурстарын қолданушылар нұсқауы;

- ЭОЖ-де «СБР дизайнері» модулін пайдалана отырып авторлық бағдарламаларды әзірлеу жөніндегі әдістемелік нұсқаулықтар.

Әдістемелік ұсынымдар ҚР БҒМ сайтында (<https://e.edu.kz/98>) «Педагогтерге арналған нұсқау» бөліміне, сондай-ақ Ұлттық ақпараттандыру орталығының <http://nci.kz> сайтына орналастырылған және барлығы да ашық қолжетімді болып табылады. Оқу-әдістемелік құралдардың мақсаты – сабақтың әрбір түрі мен кезеңіндегі нақты дидактикалық міндеттерден туындайтын нақты сабақтарда СБР-ды пайдалану тәжірибесімен таныстыру. Педагогтер ұсынылатын сабақтың сценарийлерін толық не жартылай иемдене алады, ол үшін СБР материалдарын өзінің сабақ жоспарына енгізіп, сабақтың қай кезеңінде қолдануы керектігін алдын ала анықтап алады.

9 Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерінде балаларға қосымша білім берудің ерекшеліктері

Қазіргі уақытта адамның білімділігі тек арнайы (пәндік) білімдермен анықталмайды, отандық және әлемдік мәдениетте, құндылықтардың заманауи жүйесіндегі бағыт-бағдары бар, қоғамда әлеуметтік белсенді бейімделуге, өмірлік таңдау жасауға, өздігінен білім алуға және жетілуге қабілетті тұлға ретінде жан-жақты дамуына байланысты.

Сондықтан жалпы білім беретін мектептердегі білім беру үдерісі тек нақты бір білімге, біліктіліктер мен дағдыларға ғана бағытталмай, сонымен қатар баланың әртүрлі жоспарлы дамуына, оның шығармашылық мүмкіндіктеріне, қабілеттіліктерін ашуға және адамның жеке даралығына жататын тұлғалық бастамаларына, өздігінен әрекет жасауына, қиялына, өзіндік ерекшелігіне бағытталуы қажет. Мектептің білім беру жүйесі бала тұлғасының жан-жақты дамуын, білім беруді дараландыру мен дифференциациялау проблемаларын шешуді ескермей, білім беруді транцияциялауға бағыттағанға дейін, оқушылардың өзін-өзі анықтауы және өзін-өзі іске асыруы жарияланған ұран қалпында, жеке тұлғаға бағытталған тәсіл – орындалмайтын тапсырма күйінде қалуы мүмкін.

Бүгінгі тәжірибеде адамның білімділігіне қойылатын талаптар базалық білім берумен ғана қанағаттандырылмайтынын көрсетеді. Базалық білім беру адамның бейімділіктерін, қабілеттіліктерін және қызығушылықтарын, оның әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі тануын дамытудың негізгі факторы болып табылатын қосымша формалды емес білім беруді қажет етеді.

Республикада алғаш рет негізгі (базалық) және балаларға қосымша білім беру тең құқылы, әрбір баланың тұлғалық және жеке даралық дамуына қажет бірін-бірі өзара толықтыратын компоненттер ретінде қарастырылуда және осыған байланысты бірыңғай білім беру кеңістігін құрайды. Осы жағдайда мектеп білім алушылардың дамуындағы зияткерлік қателіктерді жеңе алады және оларды қоғамда сәтті әлеуметтендіру негізін жасай алады.

Жаңа білім беру стандарттарын енгізу жағдайында балаларға қосымша білім беруді негізгі жалпы білім беру бағдарламаларының құрылымына енгізу өзектілігі мектепте алған білімнің тәжірибелік жағын, біліктілік пен дағдыларын, білім алушылардың танымдық мотивацияларын ынталандыруға жағдай жасайтын жалпы білім берудің вариативтік құрамдас бөлігін күшейту қажеттілігімен байланысты. Қосымша білім беру жағдайында балалар өздерінің шығармашылық әлеуеттерін, заманауи қоғамға бейімделу дағдыларын дамыту және бос уақыттарын толық ұйымдастыру мүмкіндігін алады. Бала тұлғасын «жақын арадағы даму аймағы» ретінде балаларға қосымша білім беру, балалардың қалауларымен қажеттіліктерінің әрқашан ұштасатын, білім беру үдерісін жекелендіруді, мектептің, ауданның, өңірдің білім беру үдерісінде әр балаға жеке білім беру траекториясын жасап шығаруды қамтамасыз ете алады.

Қазіргі кезде жас ұрпақты тәрбиелеуде қосымша білім берудің рөлі ұлғайып келе жатыр. Олардың өмірде өздігінен дамуын қамтамасыз ететін балалардың қабілеттіліктері мен мүмкіндіктерін анықтауға және дамытуға

байланысты әлеуметтік проблемаларды шешеді.

Балаларға қосымша білім беру, тұлғаны оқытудан, тәрбиелеуден және шығармашылық дамытудан басқа, әлеуметтік маңызы бар басқа да проблемалар қатарын шеше алады, олар: балалардың бос уақытын қамтуды, олардың өздігінен жетілуін және әлеуметтік бейімделуін, салауатты өмір салтын қалыптастыруды қамтамасыз етеді, бақылаусыздықтың, құқық бұзушылықтың және балалар мен жасөспірімдер арасында бейәлеуметтік көріністердің алдын алады. Балаларға қосымша білім беру негізінде таңдау бойынша сапалы білім беруді қамтамасыз етеді, балалар мен жанұялардың әлеуметтік-экономикалық проблемаларын, жалпы қоғамның сауықтыру проблемаларын шешеді.

Балаларға қосымша білім беру балаға өзінің жеке дара білім алу жолын анықтауға, өзінің қабілеттеріне сәйкес, оқу үлгеріміне қатыссыз, табысқа жету мүмкіндігін береді. Қосымша білім беруде бала сабақтың түрлерін, мазмұнын өзі таңдайды, сәтсіздіктен қорықпайды. Осының барлығы табысқа жетудегі психологиялық ахуал тудырады, бұл өз кезегінде оқу ісіне оң әсерін тигізеді.

Қосымша білім берудің міндеттерін іске асыруда, мектеп, бір жағынан, білім беру стандарттарын меңгерту қажеттілігімен, екінші жағынан, білім беруді ізгілендірудің негізі болып табылатын білім беруді жаңғыртудың маңызды принциптерінің бірі – тұлғаның еркін дамуына жағдай жасау арасындағы барлық қарама-қайшылықтарды шешеді. Гуманистік педагогика баланы жеке дара тұлға ретінде қабылдауға, оның өздігінен дамуы және өзін-өзі анықтау құқығын қорғауға бағытталуымен ерекшеленеді. Қосымша білім беру саласының осы өлшемдерге ең көп жауап беретіндігі анықталды. Мектеп стандарттарын меңгеруге, пәнге бағытталған, базалық білімге қарағанда, ол өзінің мағынасына байланысты тұлағаға бағытталған болып табылады. Тек мектеп қабырғасында білім берудің екі түрінің түйісуі негізінде бөлек бір баланың, сондай-ақ барлық білім беру ұйымдарының дамуына септігін тигізе алады. Бұл жағдайды түсіну – қосымша білім беруді негізгі білім берумен тең дәрежеде қабылдау жолындағы мектеп педагогтерінің психологиялық бөгеулерді жеңу негізі.

Қосымша білім беру қызметінің негізгі мақсаты балаларға өз ойларын білдіруге, өздігінен дамуға және өзін-өзі анықтауға жағдай жасау. Бұл мақсатты іске асыру үшін білім алушыны объект ретінде қарастырмай, белсенділік, дербестік, коммуникативтілік сияқты жеке қасиеттерді дамытуда мүмкін болып табылатын оқытудың субъектісі ретінде қарастыру қажет.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінде білім беру үдерісі нақты өзіне ғана тән **сипаттамалық ерекшеліктері** бар:

– негізгі оқу уақытынан бос уақытта балалармен іске асырылады, бағыт және қызмет түрлерін таңдау, жыл бойы қызмет сферасын ауыстыру мүмкіндігі болуымен ерекшеленеді;

– еркіндікпен, бастамалармен және барлық қатысушылардың белсенділігімен (балалардың, ата-аналардың, педагогтердің), қатаң реттелмеуімен және қатаң талаптардың жоқтығымен сипатталады;

– білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған танымдық қызығушылықтарын дамытады және білім алушыларға сабақтардың

түрлі бағыттары мен түрлерін үйлестіру құқығын береді;

– оның барлық қатысушыларына формалдық емес жайлылық сипатта болады.

Тек білім беру үдерісіне ғана сенім артуға болмайтыны туралы айтатын уақыт туындады, қосымша білім беруді екінші кезекте қабылдау стереотипін артта қалдыру қажет және оның оқытудың, тәрбиелеудің, баланы дамытудың ортақ үдерісіне біріктіре алатын объективті мүмкіндігін түсіну қажет.

Жалпы білім беретін мектептерде балаларға қосымша білім берудің толық дамуы келесі міндеттерді орындайды:

1. Қосымша білім беру жүйесі әр балаға көңіліне жақын сабақты таңдауға, оқушылардың бос уақыттарын толық қамтамасыз етуге, көптеген пәндерді терең оқуға мүмкіндік береді.

2. Мектепте қосымша білім беру аясында оқушылармен жұмыс жасау маңызды тәрбиелік міндеттерді атқарады: оқушылардың бос уақытын мақсатқа сәйкес ұйымдастырады, шығармашылық тұлғаны қалыптастырады, әлеуметтік, мәдени және кәсіби өзін-өзі анықтауға жағдай жасайды, бейәлеуметтік тәртіпті алдын алады.

4. Биология, физика, тарих, орыс тілі, ағылшын тілі және басқа пәндер бойынша пәндік кеңес беру осы пәндерден оқушыларға жобалық және зерттеушілік қызметтердің негіздерін оқуға мүмкіндік береді.

5. Қосымша білім беру жүйесі педагог кадрлардың шығармашылық әлеуеттерін жоғарылатуға, педагогикалық үздік тәжірибені анықтауға және таратуға мүмкіндік береді.

6. Инновациялық педагогикалық идеяларды, білім берудің модельдері мен технологияларын белсенді қолдануға жағдай жасайды.

Сөйтіп, қосымша білім беру балалардың рухани, зияткерлік, дене даму тұрғысында, шығармашылық және білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қосымша мүмкіндіктермен қамтамасыз етуге міндетті. Балаларға қосымша білім беру жүйесінің негізгі мақсаты - әр балаға білім беру салаларын, қосымша бағдарламаның бейінін және оны меңгеруге кететін уақытын еркін таңдауға мүмкіндік жасау. Бұл мақсатты орындау қызмет түрлерінің алуандығын, білім беру үдерісінің тұлғаға бағытталу сипаттамасын, оның тұлғасын тануға және шығармашылыққа деген уәждемесін дамытуға бағытталуына, балалардың кәсіби өзін-өзі анықтауына, оларды іске асыруға мүмкіндік береді.

Заманауи мектепте балаларға қосымша білім беруді ұйымдастырудың жолдары

Балаларға қосымша білім беруді дамытуды зерделеу қазіргі кезде жалпы білім беретін мектептерде оны ұйымдастырудың негізгі төрт моделі бар екендігін көрсетеді. Қосымша білім берудің бағдарламалары бойынша жұмыс жасайтын балаларды сабақтан тыс жұмыстар жүйесіне тарту нақты әрбір мектеп қарастыратын қосымша білім берудің қандай деңгейді көздеулеріне сәйкес, өзінің ерекшеліктері болуы мүмкін және әртүрлі тәрбиелік қорытындыларға жетуі мүмкін. Олар мынадай болуы мүмкін:

1) жұмыстары бір-бірімен сәйкес келмейтін және сол уақытта бар кадрлық және материалдық жағдайларға толығымен тәуелді үйірмелер, секциялар,

клубтарды кездейсоқ ашу;

2) балалар шығармашылық ұжымдарының және бірлестіктерінің жұмыстарын ішкі шоғырландыру, олардың қызметтерінің әртүрлі бағыттарға бағытталуы;

3) балаларға қосымша білім беруді дамытуды мектептің жеке бөлімшесі ретінде қарау;

4) негізгі және балаларға қосымша білім беруді кіріктіру, мектептің негізгі құрылымының мазмұндық және ұйымдастырушылық бірлестігі.

Мектеп жұмысының тәжірибесінде жоғарыда көрсетілген барлық ұйымдастырушылық модельдерді қолдануға болады. Қазіргі кезде мектептерде қосымша білім беруді ұйымдастырудың бірінші екі деңгейіне артықшылық береді. Кіріктіру үдерісін іске асыру жағдайында үшінші және төртінші деңгейлер өздерінің жеке тәрбиелік жүйесін құруға бағытталған мектептерге тән.

Әр модель, кім оларды жобалап және алдыңғы уақытта тәжірибеде іске асыратын болса, барлығы үшін нақты бір құндылықтармен қамтамасыз етеді. Мектепте қосымша білім беруді ұйымдастырудың бірінші деңгейі негізіндегі модельдердің нақты бір мән-мағынасы бар, өйткені, балалардың бос уақытын қамтамасыз етеді және олардың сабақтан тыс жұмыстарының спекторларын анықтауға мүмкіндік береді. Екінші деңгейдегі модельдер балаларды, сонымен қатар балалар мен ересектерді біріктіретін (қауымдастықтар, шығармашылық зертханалар, экспедициялар, шеберханалар және тағы басқалар) өздерінің өзгешелік түрлерімен ерекшеленеді.

Ұйымдастырушылық әрекеттестіктің үшінші және төртінші деңгейлерінде құрылған модельдер балалардың қосымша білім беруге әртүрлі сұраныстарын қанағаттандыруды қамтамасыз етуге және сонымен бірге бұданда маңызды жетістіктерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Мұндай жетістіктерге жету тәрбиелік бағдарламалардың мазмұнын бірлесе әзірлеу арқылы барлық субъектілер жұмыстарының бірлігі есебінен мүмкін болады. Бірінші жағдайда, ортақ бағдарлама негізінде жұмыс жасайтын, тәрбиелік қызметтің жалпы мектептік компоненті ретінде қарастырылатын, барлық қосымша білім беру педагогтері қызметтерінің бірлігі есебінен іске асырылады. Екінші жағдайда – мазмұн деңгейінде, сондай-ақ технологиясы деңгейінде негізгі жалпы білім беру бағдарламаларын қосымша білім берумен кіріктіру есебінен іске асырылады.

Ішкі, сондай-ақ сыртқы механизмдерді қолданатын ұйымдастырушылық әрекеттестіктің үшінші және төртінші деңгейлерін іске асырумен құрастырылған модельдер, басымдық ретінде қарастырылады, себебі олар мектептегі білімнің барлық деңгейлерінде жаңа стандарттармен қарастырылған тәрбиелік жүйе құруға бағытталған.

Мектептегі қосымша білім беру міндетті түрде қосымша білім берудің оқу бағдарламаларын басшылыққа алатын, қызығушылықтары бойынша құрылған балалардың түрлі шығармашылық бірлестіктерінің жетекшілері іске асырылады.

Мектептегі қосымша білімнің бағыттары: көркем-эстетикалық, әлеуметтік-

педагогикалық, туристік-өлкетану, экологиялық, зияткерлік, спорттық-сауықтыру және тағы басқа.

Сабақтан тыс жұмыстар мен қосымша білім берудің маңызды байланыстырушы буын **пәндік үйірмелер** болып табылады: бұл міндетті оқу материалымен байланыс; білімге, біліктілікке, дағдыға және жеке дамуға бағытталу; сабақтарға міндетті немесе ерікті қатысу; білім беру материалының көлемін және оны меңгеруге кететін уақытты таңдау мүмкіндігін береді. Бір жағынан бұл пән бойынша сабақтан тыс жұмыс, ал басқа жағдайда – қосымша білім берудің бөлімі.

Білім беру үдерісінің баланың дамуына, оның шығармашылық мүмкіндіктерін, қабілеттерін ашуға бағытталғандығы маңызды. Мұнда білім беру үдерісінің нысандалған сипаты аз, сондықтан ол бала дамуының табиғи негізіне жақын болып келеді. Білім алушы қызметтің белсенді субъектісі болып табылады, білім алу міндеттерін белсенді шешеді: бақыланатын көріністердің мәнін және себептерін түсіндіреді, қызметті орындау түрлерін анықтайды, бақылау объектілерінің арасындағы тәуелділікті және тағы басқаны зерттейді.

Егер мектепте оқытуды жекелендіру ережесіне сәйкес бастама мұғалім тарапынан болатын болса, ал балаларға қосымша білім беруде, өзіне қызықты қызмет түрін анықтау, ең алдымен, баланың тарапынан болады. Педагогтің позициясы өзгереді: ол тек қана білім тасымалдаушысы ретінде қарастырылмай, сонымен қатар оқушының тұлғалық қалыптасуына көмекші ретінде қарастырылады: ынтымақтастықтың, формалдық емес қарым-қатынастың идеясы бекітіледі. Қосымша білім берудің педагогі кеңес берушінің қызметін орындауда балаларға тұлғалық тұрғыда жиі және қатты әсер етеді. Осы жерде оның тұлғалық қасиеттеріне жоғары талаптар қойылады.

Баланы дамыту мақсатына жету үшін білім беру үдерісінде ұйымдастырудың жеке және ұжымдық түрлерін, оқытудың проблемалық түрлерін (жұптық әрекеттестік, шағын топтар, топтар арасындағы әрекеттестік) қолдану қажет. Оларды қолдану білім алушы мен педагог позицияларын ауыстырады, олардың әрекеттестіктерінің субъект-субъектілік сипаттамаларын іске асыруға көмектеседі, қарым-қатынас жасаудың демократиялық стилін және педагог қызметінің ашық диалог және рефлексивті түрлерін күшейтеді.

Оқытудың жекелендіру мен дифференциациялау проблемаларын, өзін-өзі анықтау және тұлғаның өзін-өзі іске асыруды шешу жағдайында балаларға қосымша білім берудің мәні ұлғая түседі.

Қосымша білім беру педагогінің қағидалық ұстанымы – бала тәрбиелеу, бұл жағдайда пән мақсат емес, ол тұлғаның барлық қырларын: ой-өрісін, тәжірибелік ақылын, еңбексүйгіштікті, дене дамуын және өзін-өзі жетілдіру, мінезі мен рухын қалыптастыру, дамыту және жетілдіру құралы болып табылады.

Басқаша айтқанда, қосымша білім беру – баланың бай ішкі жан-дүниесіне еніп, оны түсіну және мүмкіндіктерін ұлғайту болып табылады.

Қосымша білім беру жүйесіне тиісті технологияларды мектептің оқу үдерісіндегі сабақтарда қолдануға болады. Олар кешенді сабақтар, оқу жобалары, дискуссиялық технологиялар, ойындар, пәндік технологиялар болуы

мүмкін. Олар әдеттегідей сабақтың шегінен шығатын оқытушының басшылығымен білім алушылардың өзіндік жеке және топтық іс-әрекетін қарастырады. Сонымен қатар, мектеп сабақтары оқу сабақтарының аясында материалдың мазмұнын тереңдету мен кеңейту арқылы және сабақтан тыс қызметтеріндегі әртүрлі нысандарда мектеп сабақтарының бөлек элементтерін қолдану арқылы қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыру үдерісінде жалғасын табуы мүмкін.

Бір жағынан негізгі және қосымша білім беруді кіріктіруді дамыту мектептің әртүрлі мектептен тыс қосымша білім беру ұйымдарымен әрекеттесу қызметі болып табылады. Бұл оқушыларды көркемөнер, спорт, туристік-өлкетану және басқа қызметтерге тартудың өте жақсы мүмкіндігі. Әрекеттесу қызметі жұмыс жоспарын үйлестіруге, мектеп және қосымша білім беру ұйымдарының мүмкіншіліктерін ескеруге мүмкіндік береді.

Мектепте қосымша білім беруді ұйымдастыру кезеңдері

Егер мектепте бұрын қосымша білім беру блогы болмаған жағдайда, әкімшілік кезең-кезеңімен келесі талдамалық және ұйымдастырушылық іс-әрекеттерді жасауы керек.

1-кезең – талдамалық.

Осы кезеңдегі дайындық жұмыс келесіні қамтиды:

- мектептің мақсаты мен міндеттеріне мұқият талдау жасау. Балаларға қосымша білім берудің бағыттарын педагогикалық ұжымның мақсатына, бағытына, міндеттеріне, жоғары сыныптардағы бар немесе жоспарлаған бейінінің сипатына байланысты тандаған мақсатты болады;

- қосымша білім беру қызметтеріне балалардың және ата-аналардың сұранысын анықтау. Олардың қажеттіліктерін сауалнамалар, ауызша сұрау, ата-аналар жиналыстарында ұжымдық талқылау арқылы анықтау;

- мектептегі бар факультативтік курстарды, сонымен қатар жұмыс істейтін үйірмелерді, секцияларды анықтап, оларды балалардың және ата-аналардың сұраныстарымен салыстыру;

- балаларға қосымша білім беру ұйымдары ұсынатын қосымша білім беру қызметтерін зерттеп, олармен біріккен жұмыстардың түрлерін ойластыру;

- мұғалімдердің, ата-аналардың, жоғары сынып оқушыларының шығармашылық әлеуетіне талдау жасау;

- мектептің материалдық-техникалық мүмкіндіктеріне баға беру;

- ғылыми және оқу-тәрбие жұмыстары бойынша директор орынбасарларының, қосымша білім беру педагогтерінің, сынып жетекшісінің, ұзартылған топтың тәрбиешісінің, тәлімгердің, қосымша білім беру әдіскерінің лауазымдық міндеттеріне талдау жасау;

- балаларға қосымша білім беру ұйымдары бойынша негізгі құжаттарды (заңдар, қаулы, бұйрықтар, нұсқаулар, өкімдер), сонымен қатар республикалық және өңірлік деңгейдегі бағдарламалық құжаттарды оқып білу;

Алдын ала жасалған талдау қосымша білім беру қызметтеріне әлеуметтік тапсырыстар мен мектептің нақты мүмкіндіктері туралы түсінік береді.

2-кезең – жобалау.

Осы кезеңнің негізгі міндеті – мектепте қосымша білім берудің жалпы

сызбасын дайындау. Оны дайындау үшін келесі сұрақтарға жауап беру керек:

- мектепке қосымша білім берудің қандай бағыттары қажет және қандай шамада мақсаттары мен міндеттерін іске асырады;
- осылардың қандай бағыттарын және қандай формада мектеп базасында, қандайын балаларға мектептен тыс қосымша білім беру ұйымдарының базасында іске асыру қажет;
- қайсысын педагогтердің, шақырылған мамандардың, ата-аналардың, жоғары сынып оқушыларының көмектері арқылы іске асыруға болады;
- балаларға қосымша білім беру саласында мектептің негізгі материалдық-техникалық базасын қандай шамада қолдануға болады;
- не арқылы оны дамытып, жетілдіруге болады;
- бастауыш мектеп жасындағы оқушыларды қосымша білім беру бағыттары мен формаларында қалай қалыптасуды үйретуге болады;
- білім алушылардың сұраныстарына сәйкес қосымша білім беру арқылы қандай кәсіби деңгейге дейінгі немесе кәсіптік бейімделу жұмыстарын ұйымдастыруға болады.

Осы сұрақтарға жауап бергеннен кейін, мектептегі сабақ кестесі мен тәрбие жұмыстарының жоспарын байланыстырып, қосымша білім беру блогының жұмыс кестесін құру.

3-кезең – мектепті қосымша білім берудің ұйымдастырушылық және бағдарламалық-әдістемелікпен қамтамасыз ету.

Жобалау кестесі іске аспай тұрып үйірмелердің, студиялардың, секциялардың, клубтардың жұмыстары ұйымдастырушылық және бағдарламалық-әдістемелік қолдау алу керек. Біріншіден, ол үшін мектеп жарғысына қосымша білім беру блогын ұйымдастыру жөнінде бап енгізу керек.

Бұл бап әр мектепте іске асырылатын қосымша білімнің білім беру бағдарламаларының мазмұны мен түрі анықталғыш бағыты бар аса маңызды жеке сипаты болады. Сонымен қатар, тұжырымында бірнеше міндетті жағдайларды айқындау қажет:

- білім беру ұйымдары қандай мақсатпен қосымша білім беру бағдарламаларын (тұлғаның жан-жақты дамуы, өздігінен білім алуда балалардың қажеттіліктерін қанағаттандыру, оқытуда бейіндікті қамтамасыз ету және т.б.);
- мектептерде балаларға қосымша білім беру қандай бағыттарда жүзеге асырылады;
- оның мазмұны қандай бағдарламалардың (үлгілік, модификацияланған, авторлық) түрлерімен анықталады;
- балалар бірлестіктерде (үйірмелер, клубтар, студиялар, секциялар т.с.с.) қосымша білім беру аясында білім беру үдерістері қандай нысанда іске асырылады;
- қосымша білім бағдарламалары бойынша кім білім алады;
- педагогикалық қызметтерге осы бағдарламаларды іске асыру үшін кім жіберіледі;
- мектепте балаларға қосымша білім беру қандай негізде (ақылы, тегін, аралас) іске асырылады?

Бапты тұжырымдау неғұрлым кәсіби тұрғыда болуы үшін, оны дайындағанда мақсатты нормативтік құқықтық құжаттарды қолдану.

Екіншіден, мектепте қосымша білім берудің блогы туралы Ереже дайындау.

Үшіншіден, мектеп бір немесе бірнеше арнайы ұйымдармен – балалар шығармашылық орталығымен (үйлерімен), балалар спорт мектептерімен, мұражайлармен, кітапханалармен тағы с.с. әрекеттесу туралы шарт жасау;

Төртіншіден, қосымша білім беру блогында жұмыс істейтін барлық педагог қызметкерлерге лауазымдық нұсқаулар дайындау.

Сонымен қатар, лауазымдық нұсқаулар олардың мақсаттарын, қызметтерін, құқықтарын, міндеттерін, жауапкершіліктерін белгілейді және келесі жағдайларда қажет:

- мектептегі қызметкердің мәртебесі мен жұмысының көлемін анықтау қажет;

- оның кәсіби міндеттерін көрсеткенде, белгісіздікті жою және қызметтердің шеңберіне шек қою.

Білім беру үдерісін ұйымдастыру

Қосымша білім беру блогының жұмысы жылдық және жоспарлардың басқа түрлерімен, мектеп директоры немесе оның қосымша білім жөніндегі орынбасары бекіткен қосымша білім беру бағдарламалары және жоспарлары негізінде іске асырылады.

Қосымша білім беру блогында оқу жылы 15 қыркүйекте басталады және ағымдағы жылғы 25 мамырда аяқталады. Жазғы каникул кезінде білім беру үдерісін (білім беру бағдарламаларында қарастырылған жағдайда) жорық, жиындар, плэнерлер, экспедициялар, түрлі бағыттардағы лагерлерде және тағы с.с. жалғастыруы мүмкін. Осы кезеңде білім алушылардың құрамы өзгермелі болуы мүмкін. Көп күндік жорықтарға шыққан жағдайда педагогтің жүктемесін көбейтуге рұқсат етіледі.

Балаларға қосымша білім беру бірлестіктеріндегі сабақ кестесі балалардың және жасөспірімдердің міндетті оқу жұмыстарына қосымша жүктеме болып табылатынын ескере отырып құрастырылады.

Осыған байланысты, әрбір баланы бірлестікке қабылдағанда, денсаулығының жағдайы туралы анықтаманы және таңдаған бейіні бойынша қосымша білім беру топтарында оқуға мүмкіндіктері туралы дәрігерден қорытындысын көрсетуі қажет.

Сабақ кестесі оқу жылының басында білім алушылардың ең қолайлы еңбек және демалыс тәртіптерін ескере отырып, педагог қызметкерлердің ұсынысы бойынша әкімшілік құрастырады. Сабақ кестесін мектеп директоры бекітеді. Сабақтарды ауыстыру немесе сабақ кестесін өзгерту қосымша білім беру блогы бойынша әкімшілік келісімі бойынша жасалады және құжатпен ресімделеді. Мектептегі каникул кезінде сабақтар арнайы кесте бойынша өткізіледі.

Балалар бірлестігінің тізімдік құрамы:

- бірінші оқу жылы - 12-15 адам;
- екінші оқу жылы- 10-12 адам;
- үшінші және оқытудың кейінгі жылдары - 8-10 адам;

Оқу-зерттеу қызметіндегі балалардың тізімдік құрамы 8 адам (мұндай топтарда білім алушылардың саны, оқу топтарына қарағанда аздау, 4-8 адам; сабақтар 2-4 адамнан тұратын топтарда өткізілуі мүмкін).

Қосымша білім беру блогында қалалық, республикалық және халықаралық байқауларға қатысатын балалармен жеке жұмыс жасау қарастырылған (аптасына 2-ден 6 сағатқа дейін).

Жыл бойы сабаққа қатысуы төмендеген жағдайда, топтарды біріктіруге немесе таратуға болады. Бұл жағдайда артылған қаражат балалардың жаңа бірлестіктерін ашуға жұмсалады.

Аптадағы сабақтардың ұзақтығы мен саны қосымша білім беру педагогінің білім бағдарламаларымен, сондай-ақ қосымша білім беру ұйымдарындағы балалардың қызметтерінің тәртібі мен талаптарына сәйкес анықталады.

Сабақтарда компьютерлік техникаларды пайдалану Санитарлық-эпидемиологиялық ережелер мен нормаларға сәйкес болуы керек.

Бағдарламаға сәйкес педагогке білім беру қызметіндегі әртүрлі нысандарды: аудиториядағы сабақтар, дәрістер, семинарлар, жаттықтыру сабақтары, экскурсиялар, концерттер, көрмелер, экспедициялар және т.б. пайдалануға болады. Сабақтар бүкіл топпен, сондай-ақ 3-5 адамнан тұратын топтарда немесе жеке өткізуге болады.

Педагог өз бетінше баға қою жүйесін тандауға, білім алушыларды аттестаттауға құқылы. Қосымша білім беруде аттестаттаудың келесі формалары: тест, сауалнама, сынақ, сұхбаттасу, баяндама, реферат, олимпиада, байқау, көрме, конференция, концерт, басылым және т.б. пайдаланады.

Білім алушыларды балалар бірлестіктеріне бағдарламада қарастырылған мерзімге қабылдайды. Мектеп жарғысын, Ішкі тәртіп ережесін бұзған жағдайда білім алушыларды бірлестіктен шығарады. Білім алушы науқастанған жағдайда немесе шипажайлық-курорттық емдеуде болғанда, бірлестікте орны сақталады.

Оқушылардың қызметтері бірдей жастағы және қызығушылықтары бойынша әртүрлі бірлестіктерде (оқу тобы, клуб, студия, ансамбль, театр және т.б.) іске асырылады. Бірлестіктің жұмысына тізімдік құрамына кірмесе де, педагогпен келісіп, ата-аналарға да қатысуға болады.

Әрбір білім алушы бір уақытта болатын әртүрлі бағыттағы бірлестіктерде оқуға, сонымен қатар оқытудың бағытын өзгертуге құқығы бар.

Балаларға қосымша білім беру бірлестіктеріндегі білім беру үдерісінің мазмұны.

Қосымша білім беру жүйесінде көркем-эстетикалық, экология-биологиялық, тарихи-өлкетану, әлеуметтік-педагогикалық, дене шынықтыру – сауықтыру және т.б. бағыттардағы балаларға қосымша білім беру бағдарламаларына сәйкес іске асырылады.

Бірлестіктерде сабақтарды бір тақырыптық немесе кешенді (біріктірілген) бағдарламалар бойынша өткізуге болады.

Кешенді білім бағдарламаларын іске асыру үшін 2 немесе одан көп педагогті тартуға болады, оқу жүктемесі қосымша білім беру бағдарламасында көрсетіледі.

Педагог бағдарламаның Түсінік хатында көрсетілген білім беру

міндеттерін, психологиялық-педагогикалық мақсаттылығын, санитарлық-гигиеналық нормаларды айқындайтын қосымша білім беру бағдарламасының мазмұны, оны іске асыру, әдісі мен формасы, бірлестіктің санын және жас ерекшеліктерінің құрамын өзі анықтайды.

Педагог қызметкерлер өздері дайындаған білім бағдарламаларын пайдалануға немесе мектеп директоры бекіткен балаларға қосымша білім беру ұйымдарының бағдарламаларын қолдануына болады.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінде ұйымдастырылған білім беру үдерісі келесі талаптарға сәйкес болу керек:

- дамытушылық сипаттың болуы, яғни балалардың табиғи қабілеттері мен қызығушылықтарын дамытуға бағытталған (білім беру үдерісінде білім алушылардың білім, білік, дағдыларының деңгейі өзіндік мақсаты, балалардың тұлғалық көп қырлы дамуы мен қабілеттеріне сәйкес жетістіктері);

- формалары бойынша әртүрлі болуы (топтық және жеке, теориялық және практикалық, орындаушылық және шығармашылық сабақтар), сонымен қатар мазмұны бойынша (балалардың жалпы және арнайы қабілеттерін дамытуға жағдай жасайды);

- қосымша білім беру бағдарламаларының алуан түрлілігі — жобалық, модификацияланған, авторлық бағдарламаларына негізделуі; олардың бәрі білім алушының дене және психикалық денсаулығына зиян келтірмеуі үшін білім беру үдерісіне енгізбестен бұрын әдістемелік немесе педагогикалық кеңесте қарастырылуы;

- балаларды оқытудың дамыту әдістеріне негізделуі; қосымша білім беру педагогіне пәндік салада сабақ беретін білімі жеткіліксіз: балаларға қосымша білім беруден оқытудың дамыту жүйесіне ауысуы әр оқытушыдан өз жұмысында психологиялық және дидактикалық принциптерді және балалардың қабілеттерін дамыту әдістерін, олардың жеке басының өсуіне ептілігін пайдалануды талап етеді;

- әртүрлі қызығушылықтары мен проблемалары бар балаларға жүрегіне жақын іспен айналысу үшін балалардың мүдделері мен уәждемелерінің диагностикасын пайдалану.

10 12 жылдық оқытуға көшу экспериментіндегі сыныптарда оқу үдерісін ұйымдастыру ерекшеліктері

«12 жылдық жалпы орта білім беру құрылымы мен мазмұнына жетілдіру бойынша эксперимент өткізу туралы» Ережелер туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2002 жылғы 1 тамыздағы № 593 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 29 сәуірдегі № 132 бұйрығына сәйкес 2014-2015 оқу жылында эксперименталдық сыныптардағы оқушыларды оқытудың одан арғы траекториясы анықталды.

2013-2014 оқу жылын аяқтағаннан кейін:

– 8-ші эксперименталды сыныптың оқушылары 11 жылдық мектептің 9-сыныбына көшіріледі;

– 9-шы эксперименталды сыныптың оқушылары негізгі орта білімі туралы куәлік алу үшін 11 жылдық мектептің 10-эксперименталды сыныбына көшіріледі;

– 10-шы эксперименталды сыныптың оқушылары 11 жылдық мектептің 11-сыныбына көшіріледі;

– 11-ші эксперименталды сыныптың оқушылары эксперименттің толық аяқтау және аяқтайтын сыныптың жаңа білім мазмұнын апробациялау мақсатында 12-сыныпқа көшіріледі.

8-ші және 10-шы эксперименталдық сыныптардың оқушылары 2014-2015 оқу жылында ата-аналарының өтініші және педагогикалық кеңестің шешімі негізінде 11 жылдық мектептің 8- және 10-сыныптарына көшірілуі мүмкін.

Осыған байланысты, 12 жылдық білім беруге көшу жөніндегі эксперимент ҚР жалпы білім беру ұйымдарының 10- және 12-сыныптарында жалғасатын болады (2-қосымша).

Эксперименталдық және жалпы білім беретін мектептердің сыныптарының мазмұнындағы айырмашылықты оқытылатын тақырыптың аясында пәннің мазмұнын тереңдетіп оқыту, типтік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен қолданбалы курстар мен таңдауы бойынша курстар жүргізу есебінен жою ұсынылады. Оқу үдерісін ұйымдастырудың тиімді формалары бағдарлама материалдарын блок-модульдік әдіс арқылы оқыту қажет жеке-өзіндік сипаттағы сабақтар болуы мүмкін (кеңес беру, өзіндік жұмыстар, рефераттар, оқу конференциялары, коллоквиумдар, мектеп жобалары т.б.).

12-эксперименталдық сыныптардағы білім мазмұны 11-ші эксперименталдық сыныптардағы білім мазмұнының тікелей жалғасы болып табылады және ол ҚР БҒМ вице-министрі 2014 жылғы 30 қаңтарда бекіткен оқу жоспарында іске асырылған.

12-сыныпқа арналған оқу жоспары:

– іргелі мектептік білімге қол жеткізу үшін қажетті жоғары мектепке арналған базалық барлық жалпы білім беретін пәндерді зерделеуді қамтамасыз етуге (1.1. т. Оқу жоспарының жалпы білім беретін пәндері);

– мектепті аяқтау кезеңінде білім беруді қоғамдық-гуманитарлық бағыты мен жаратылыстану-математикалық бағытына қарай бейіндеу (1.2.т қараңыз).

Оқу жоспарының бейіндік пәндері);

– білім алушыларды жоғары білім беру жүйесіне бейімдеу мақсатында 12 жылдық мектеп мазмұнына жоғары оқу орнының компонентін кіріктіру;

– Назарбаев Зияткерлік мектебінің тәжірибесін тарату және жоғары сынып оқушыларын кредиттік технология бойынша оқытуға дайындау және жобалау әрекетінің дағдыларын қалыптастыруға (тілдік пәндердің, информатика пәнінің мазмұнын жаңарту, «Қазақстан тарихы» пәні мазмұнына «Қазақстан қазіргі әлемде» компонентін қосу, «Жобалау әрекетінің негіздері» қолданбалы курсы, «Жобалау жұмысы» таңдау курсы, критериялы бағалау жүйесін енгізу) бағытталған.

Тілдік пәндердің мазмұнын сұрыптауға жаңа тұрғыдан келу көптілдікті дамыту мақсатында бірыңғай сөйлеу-тақырыптық негізде тілдерді оқытудың (Т1, Т2) коммуникативтік бағдарын күшейту арқылы жүзеге асырылады (тілді меңгерудің жалпыеуропалық құзыреттеріне сәйкес В2 деңгейіне қол жеткізу).

12 жылдық мектептің мазмұнына ЖОО компоненттерін кіріктіру жаңа пәндерді мынадай көлемде енгізу арқылы жүзеге асырылады: «Әлеуметтану» - 2 кредит, «Экология және тұрақты даму» - 2 кредит, «Алғашқы әскери дайындық және ӨҚН» кіріктірілген курсы - 2 кредит; «Орсы тілі/ қазақ тілі (Т2)» - 3 кредит, «Ағылшын тілі» - 3 кредит, «Қазақстан тарихы» - 3 кредит, «Информатика» - 3 кредит. Осыған сәйкес, бір кредит 45 сағатқа тең, мектептегі оқу үдерісінің ерекшелігін ескере отырып аудиториялық сабақтар 34 сағат беріледі (оқу жылындағы 34 оқу аптасы), сабақтан тыс уақытта оқушылардың өзіндік жұмысына 11 сағат беріледі (өзіндік жұмысқа үй жұмысы, зерттеу сипатындағы жеке тапсырмаларда кіреді). Білім алушылардың өзіндік жұмысына берілетін сағат мұғалімнің оқу жүктемесіне енгізілмейді.

12-сыныпқа арналған жаңа оқу пәндері мазмұнының ерекшеліктері:

1) «*Технология, графика және жобалау*» кіріктірілген пәні оқушыларда графикалық кескіндерді белгілеудің, көрген ақпаратты өзгертудің, коммуникацияның, жобалаудың; құрастырудың; жобалау мен бұйымды жасаудың, компьютерлік технологияларды кескіндемелік бейнелерді жасауға қолданудың және жоба құжаттарын құрастырудың әмбебап құралы ретінде қолданудың практикалық біліктерін қалыптастыруға арналған.

2) «*Әлеуметтану*» пәні оқушыларға әлеуметтік үдерістерді түсінуді, зерттеудің ұқсас әдістерін таңдай білуді, тапсырмаларды құрастыру мен шешуде сыни және тәуелсіз тұрғыдан келу қабілеттілігін қамтамасыз етеді. Пәннің маңыздылығы – әртүрлі бағыттар бойынша жобалау-зерттеу қызметінде әлеуметтік статистикалық деректерді есепке алу үшін қажетті алғашқы біліктерді қалыптастыру.

3) «*Экология және тұрақты даму*» пәні жоғарғы сынып оқушыларында адамзат үшін қауіп тудырып отырған жаңа қиындықтар – Өмірлік экологиялық негіздерінің бұзылу проблемалары және оны шешу жолдары, экологиялық жағдаяттарды талдау және бағалау дағдыларын дамыту, сондай-ақ қоршаған ортаға адамдардың әрекеті туралы жүйелі түсінік қалыптастыруға арналған.

4) «*Қазіргі заманғы жаратылыстану*» кіріктірілген курсы (ҚГБ үшін) әлемді жаратылыстану ғылыми тұрғысынан өзара байланысқан нысандардың

жүйесі ретінде түсіну үшін енгізіледі және «Биология», «Химия», «Физика», «География» дәстүрлі пәндерінің мазмұны шеңберінде оқушылар білімінің тұтастығын, жүйелілігін және іргелілігін қамтамасыз етуге арналған (бұл пәндер ЖМБ бейіндік пәндері ретінде жеке оқытылады). Курс оқушыларда мынадай біліктер қалыптастыруды көздейді: жаратылыстану ілімінің жекелеген салаларының арасында тұрақты байланыс орнату; меңгерген біліміне сүйене отырып, табиғатта болып жатқан үдерістер мен оқиғаларды тануы, түсіндіруі және сипаттама беруі; адамзат қоғамының Жердің табиғатына жасаған ықпалы мен оның салдарларына талдау жасау; қоршаған ортада өзін ұстау ережелерін қолдану; құндылықтарды және «табиғат-қоғам-адам-техникалық сала» мегажүйесін тұрақты және үйлесімді дамуын қамтамасыз ету мақсаттарын басшылыққа алу; Қазақстанның индустриалды-инновациялық дамуы үшін оларды қолдана білу тұрғысынан өндірістің неғұрлым белгілі технологияларын түсіне білуі; адам және оның мәдениетін дамытудың өнімді қызметін ұйымдастыру құралы ретінде жаратылыстану ілімін және заңдылықтарын қолдана алу.

5) *«Жобалау қызметінің негіздері» қолданбалы курсы мен «Жобалау жұмысы» таңдау курсы* НЗМ тәжірибесін тарату аясында енгізіледі, білімді шығармашылықпен түсіндіруді білігін, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып, процестерді жобалау мен үлгілеуді, ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуге деген уәждемені қамтамасыз етуге бағытталады. Бұл курстар жоба жұмыстарын дайындау және көпшілік алдында қорғау кезінде ЖОО-ның профессор-оқытушылар құрамын тартуға есептелген. Жоба жұмыстарының тақырыптары әрбір оқушының сұраныстары мен жеке қабілеттеріне сәйкес анықталатын болады.

б) *«Алғашқы әскери дайындық және өмір қауіпсіздігі негіздері» кіріктірілген пәніндегі өмір қауіпсіздігі негіздері компонентінің мазмұны* ЖОО-ның осы аттас пәнінің бағдарламасына сәйкес келеді және ол оқушылардың салауатты өмір салтын ұстануына және насихаттауына керекті қабілеттерді қалыптастыруға, табиғат өзгерісі, техногендік және басқа да апатты жағдайларында оқушылардың қауіп-қатерді бағалауға және дұрыс шешім қабылдауға, өз басының қауіпсіздігін қорғау ережелерін сақтауға бағытталады.

Пәндер бойынша оқу бағдарламаларының мазмұнында кредиттік оқыту технологиясының ерекшеліктері ескерілген, тапсырмалар оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға, пәнаралық байланыстар барынша айқындауға, оқушылардың әлемді тұтастай қабылдауын қалыптастыру мақсатында жаратылыстану ғылыми пәндер мазмұнында оқушылардың Қазақстанда экономика мен әлеуметтік өмірдің даму перспективасына бағдарланған.

Бір тақырып бойынша немесе тұтас тақырыптық блок бойынша сабақтарды (сабақ циклін) жоспарлау кезінде мұғалім 10-кестеде көрсетілген мынадай тапсырмалар түрлерінің ара қатынасын басшылыққа алуды орынды деп санаймыз.

10-кесте. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға арналған тапсырмалар түлерінің пайыздық ара қатынасы

<i>Білу мен түсіну 20%</i>	<i>Репродуктивтік қолдану 20%</i>	<i>Продуктивтік қолдану 45%</i>	<i>Жүйелеу және топтастыру, жаңадан ойлап жасау 20%</i>
Ұғымдарды меңгеруі ...	Ұғымдармен операциялар жасауы	Ұғымдарды салыстыру негізінде талдау	Алған білімін сызба, диаграмма, карта, кесте т.б. түрінде көрсете алуы
Жіктеме жасау ...	Теориялық қағидаларға үлгілерді іріктеуі	Өмірлік жағдаяттарда қолдану оқиғаларын таба алуы	Тақырып бойынша реферат әзірлеу
Белгілер мен қасиеттері ...	Нысанды жіктемеде бар белгілі бір типке жатқыза алуы	Жаңа жағдаяттарда қолдану мүмкіндіктерін анықтау	Ғылыми мақала жазу
Ақпараттан басты ой мен жанама ойды анықтай алуы	Берілген нысандардағы белгілер мен қасиеттерді қайта толықтыру	Теориялық тапсырмаларды шешу үшін білімді қолдана алуы	Лабораториялық сынауларды сипаттап жаза алуы
Түрлі дерек көздерінен алынған ақпараттарды белгілеу (салыстыру, ортақ және айрықша белгілерін анықтау)	Негізгі ақпаратты, қайта жаңғырту, ақпаратты толықтыру, кеңейту	Әртүрлі тілдерде монологтік айтылымдарды түрлі тілде қайта туындату (барлық пәндер бойынша эссе жазу)	Өнімнің макетін әзірлеу
	Баламалардан белгілі бір нұсқаны таңдау		Таныстыру, көрсету

12-ші эксперименталдық сыныпқа кредиттік оқыту технологиясының енгізілуіне байланысты ағымдағы және қорытынды бағалау жоғары оқу орындарында да 100 балдық жүйе бойынша жүзеге асырылады.

Нақты пәннің мазмұнын ескере отырып анықталған бағалаудың типтік өлшемдеріне сәйкес күтілетін нәтижелер әр сабақта 100 балмен бағаланады. Ең шекті 100 балл алдын ала білу мен түсінуге, репродуктивтік қолдануға, продуктивтік қолдануға, жүйелеу мен топтастыруға, ойлап табуға бөлінеді (таңдауы бойынша 2-3-і нақты сабақтың мақсаты мен міндеттеріне байланысты болады).

Бағалау кезінде мұғалім кредиттік оқыту технологиясы бойынша бағалаудың жалпы қабылданған шкаласын басшылыққа алады (11-кесте).

11-кесте. Кредиттік оқыту технологиясы кезінде бағалау

Пайыздық мазмұны	Балдардың сандық эквиваленті	Әріптік жүйе бойынша бағалау	Дәстүрлі жүйе бойынша бағалау	
			Емтихан, сараланған сынақ	Сынақ
95-100	4	A	Өте жақсы	Сынақ
90-94	3,67	A-		
85-89	3,33	B+	Жақсы	
80-84	3	B		
75-79	2,67	B-		
70-74	2,33	C+	қанағаттанарлық	
65-69	2	C		
60-64	1,67	C-		
55-59	1,33	D+		
50-54	1	D		
0-49	0	F	қанағаттанарлықсыз	Сынақ емес

Мектептің үлгірім журналдарында әрбір сабақта бағалаудың 0-ден 100-ге дейін балдары қойылатын болады. Үлгерім табелінде тоқсан үшін 100 балдық шкала бойынша балдар санының эквиваленті болып табылатын 5 - «өте жақсы», 4 - «жақсы», 3- «қанағаттанарлық», 2- «қанағаттанарлықсыз» дәстүрлі бағалары қойылатын болады.

11 Пилоттық орта білім беру ұйымдарында жан басына нормативтік қаржыландыруды іске асырудың ерекшеліктері

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында (бұдан әрі – БДМБ) орта білім беру ұйымдарын (шағын жиынтықты мектептерден басқа) жан басына нормативтік қаржыландыруға көшіру көзделген.

Жан басына нормативтік қаржыландырудың міндеттері:

– республикадағы мектептерде білім беру процесін іске асыруға мемлекет бюджетінің шығыстарын орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының (МЖМБС) бірыңғай талаптарына сәйкес мөлшерлеу;

– Білім беру қызметтеріне тең қолжетімділікті қамтамасыз етуге бағдарланған қаржыландыру жүйесін жетілдіру.

Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландыру білім беру процесіне (МЖМБС-ны іске асыруға) шығыстарды республикалық деңгейде орталықтандыруға және пилоттық мектептерге бюджет қаражатын бір жылға 1 оқушыға шаққандағы есеппен бөлуге негізделеді.

Бөлінетін бюджет қаражатының көлемі мектептердегі оқушылар санына байланысты.

Білім беру процесіне шығыстар мектеп қызметкерлеріне еңбекақы төлеумен, оқу шығыстарымен байланысты шығындарды, сондай-ақ мектептердің педагогикалық қызметкерлеріне олардың қызмет нәтижелері мен білім беру қызметтерінің сапасы бойынша сыйлықақылар мен ынталандыратын үстемеақыларды қамтиды.

Мектептердің білім беру ортасын қамтамасыз ету бойынша қызметтер (коммуналдық қызметтер, ағымдағы жөндеу жұмыстары, ғимаратты күту, оқушыларды тасымалдау және тамақтандыру, басқадай қызметтер) аймақтарда орта білім беру ұйымдары желілерінің жағдайы мен дамуына, материалдық базаны қолдау және мектептердің инфрақұрылымы үшін жауапкершілікті сақтау мақсатында жергілікті атқарушы органдардың құзыретінде қалады.

Жан басына нормативтік қаржыландыру еңбекақы төлеудің жаңа нысаны емес, бұл білім беру процесін іске асыру үшін мектептерге бюджет қаражатын бөлу тетігі болып табылады. Мектеп қызметкерлеріне еңбекақы төлеу саласындағы барлық кепілдіктер сақталады. Мектеп қызметкерлеріне еңбекақыны есептеу және төлеу «Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорындардың қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 29 желтоқсандағы № 1400 қаулысына сәйкес жүзеге асырылады.

Білім беру процесін жан басына қаржыландыру нормативінің мөлшерін (яғни 1 оқушыны оқыту құнын) ҚР Білім және ғылым министрлігі (бұдан әрі – БҒМ) ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 30 қазандағы № 440бұйрығымен бекітілген Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландыру әдістемесінің негізінде бір жылға есептейді.

1 оқушыны оқыту құны білім беру бағдарламасының түріне, деңгейіне және іске асырылу орнына қарай ерекшеленеді.

Жан басына шаққандағы нормативті және мектептердегі білім беру процесін қаржыландырудың жалпы көлемін есептеу кезінде БҒМ мыналарды ескереді:

- мектеп қызметкерлеріне жұмыс жағдайлары үшін төленетін барлық қосымша ақылар мен үстемеақылар;

- қалалық (24 адам) және ауылдық (20 адам) сыныптардың нормативтік толымдылығы;

- сыныптардың шекті толымдылығы (25 адам). Сыныптардың шекті толымдылығынан тыс оқушыларды оқыту құны азаяды.

Жан басына шаққандағы нормативтің мөлшері мен жергілікті атқарушы органдарынан сыныптар бойынша оқушылар саны туралы ұсынылған деректер негізінде БҒМ жан басына шаққандағы нормативті нақты мектептегі оқушылар санына көбейту жолымен әрбір мектепте жан басына қаржыландыруды іске асыруға (білім беру процесін қаржыландыруға) республикалық бюджет қаражатының жалпы көлемін (білімнің деңгейіне, білім беру бағдарламасының түріне байланысты) есептеуді жүргізеді.

Жан басына нормативтік қаржыландыру тетігі «ақша оқушының соңынан жүреді» қағидасының негізінде құрылған. Мектептерде жан басына нормативтік қаржыландыруды енгізудің нәтижесі мыналар болмақ:

- оқу орындары арасында бәсекелестік дамиды, өйткені оқушылар мен олардың ата-аналары ең жақсы мектепті таңдау мүмкіндігіне ие болады, ал мектепке ақша оқушымен бірге келеді;

- білім беру процесінің сапасы жоғарылайды, өйткені оқушылардың мектептен кетіп қалу мүмкіндігі мектеп әкімшілігі мен жергілікті билік органдарын мектептегі мұғалімдер құрамын, материалдық базаны және оқу жағдайын жақсартуға ынталандырады.

- мектептер арасындағы оқушылар мен жақсы педагогтар үшін талас білім беру сапасын жоғарлатуға маңызды талап болады. Жан басына нормативтік қаржыландыру жағдайында мектеп білім берудің сапасын арттыру үшін мыналарды ұсынады:

- педагогикалық қызметкерлерге: оқуға және өзінің біліктілігін арттыруға мүмкіндік; қызметінің нәтижелері мен білім беру қызметтерінің сапа көрсеткіштеріне қол жеткізуі бойынша сыйлықақы және үстемеақы алу;

- оқушыларға: әр түрлі, оның ішінде халықаралық деңгейдегі байқауларға және жарыстарға қатысуға мүмкіндік; сапалы педагогикалық құраммен, оқу материалдарымен, оқу құрал-жабдықтарымен және жанартылған материалдық-техникалық базамен қамтамасыз етілу.

Мектептер деңгейінде жан басына нормативтік қаржыландыруды сынақтан өткізуді ұйымдастыру және мониторингілеу «Қаржы орталығы» АҚ-ға жүктелді.

2013 жылғы 1 қыркүйектен республиканың 4 (Ақтөбе, Алматы, Оңтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан облыстарындағы) облысындағы пилоттық 50 мектептің негізінде орта білім берудің жан басына нормативтік

қаржыландырылуын сынақтан өткізу басталды.

2014 жылғы 1 қаңтардан бастап сынақ өткізілетін мектептер қатарына Ақмола облысынан тағы 13 мектеп қосылды.

Пилоттық мектептердегі оқушылардың жалпы контингенті шамамен 50 мың адамды құрайды.

Сондай-ақ, пилоттық мектептерде мектептерді басқарудың жаңа алқаластық органы ретінде қамқоршылық кеңестерінің жұмыс істеуін сынақтан өткізу жүргізілуде (3-қосымша).

Орта білім берудің жан басына нормативтік қаржыландырылуын сынақтан өткізуге және кейін оны іске асыруға дайындау мақсатында мынадай нормативтік құқықтық актілер әзірленіп, бекітілді:

1) «Білім беру ұйымдарындағы қамқорлық кеңестердің жұмыс істеуін сынақтан өткізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 27 желтоқсандағы № 573 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің бұйрығы (2013 жылғы 19 тамыз № 350);

2) «Орта білім беруді жан басына қаржыландыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің бұйрығы (2013 жылғы 30 қазан № 439);

3) «Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландыру әдістемесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің бұйрығы (2013 жылғы 30 қазан № 440);

4) «Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландырудың сынағын өткізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің бұйрығы (2013 жылғы 4 қараша № 447);

5) «Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорындардың қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 29 желтоқсандағы № 1400 қаулысына толықтыру енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 31 мамыр № 598 қаулысы;

6) «Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландыруды сынақтан өткізу мәселелері бойынша жұмыс тобын құру туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің бұйрығы (2014 жылғы 14 шілдеде № 279).

Пилоттық мектептерде білім беру процесін жан басына нормативтік қаржыландыру ҚР БҒМ мен жергілікті атқарушы органдарының арасында келісім жасасу арқылы республикалық бюджеттен бөлінетін ағымдағы нысаналы трансферттердің есебінен іске асырылады.

2013-2014 оқу жылы сынақтан өткізудің нәтижесі бойынша, пилоттық мектептердің директорлары педагогтардың әрбір оқушыға, оқыту сапасын жоғарылатуға мүдделерінің едәуір артқанын, «ұйқыдағы» мұғалімдердің жұмысқа ынта-ықыласы оянып, мұғалімдердің жеке және кәсіптік тұрғыда өсуге ынтасы жоғарылағанын байқаған.

Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландыруды енгізудің басты мақсаты орта білім берудің сапасын жоғарылату болып табылады.

Бір-ақ жылда сынақтан өткізудің нәтижелеріне және жан басына нормативтік қаржыландырудың басты мақсатына жету деңгейіне дұрыс баға беру қиын. Алайда, сынақтан өткізудің аралық нәтижелерін талдау мынадай нәтижелер көрсетті.

Соңғы оқу жылы пилоттық мектептерде 13%-дан 21%-ға дейін өз біліктілігін арттырған қызметкерлер қатары көбейді.

2013-2014 оқу жылы пилоттық мектептердегі педагогикалық қызметкерлердің орташа айлық жалақысы 72,0 мың теңгеден 105,0 мың теңгеге дейін, немесе инфляция деңгейін есептемегенде 33,0 мың теңгеге өсті.

Пилоттық мектептердегі балаларды дамытуға арналған үйірмелер мен секциялар 156 бірлікке көбейді. Мектеп үйірмелері мен секцияларының жұмысына қатысатын оқушылардың қатары да оқушылардың жалпы санынан 57% құрады.

2013-2014 оқу жылы пилоттық мектептерде оқитын және түрлі байқаулар мен жарыстардың жеңімпаздары, жүлдегерлері, лауреаттары атанған оқушылар қатары 17%-дан 22%.-ға дейін артты.

Жыл сайынғы оқушылардың үлгерімін бақылаудың нәтижелері де жақсарды: орташа алғанда, білімнің барлық деңгейлері бойынша орташа балл 54-тен 56-ға дейін. Ақмола облысында пилоттық мектептердегі оқушылар үлгерімінің ең жоғарғы орташа балы – 72.

Соңғы оқу жылындағы ҰБТ-ның орташа балы 71-ден 76-ға дейін көбейді. Оның ішінде, Ақмола облысындағы пилоттық мектептердің оқушылары бұл оқу жылын әлдеқайда сәтті аяқтады. Олардың ҰБТ-дағы орташа балы – 84.

Жан басына нормативтік қаржыландыруды іске асырудың негізгі қиындықтары мыналар:

1) мектептердің ұйымдастырушылық-құқықтық нысаны («мемлекеттік мекеме»), қолданыстағы еңбекақы төлеу жүйесінде мектеп қызметкерлерінің лауазымдық еңбекақысының шекті мөлшері, мектептердің қаржыландырудың айлық жоспарын сақтауға тәуелділігі;

2) оқу орындарының тапшылығы, мұның салдары еңбекақы төлеу бойынша үнемдеуге әкеледі және пилоттық мектептердің ағымдағы нысаналы трансферттерді игеруі кезінде қиындықтар тудырады;

3) пилоттық мектептердің ағымдағы нысаналы трансферттерді жоспарлауы және жұмсауы барысында жан басына қаржыландыруды іске асыру процестерін қосымша реттеу қажеттілігі;

4) пилоттық мектептердің білім беру процесіне шығыстар тізбесін кеңейту және оған мектептердің толыққанды жұмыс істеуі мен жабдықталуын қамтамасыз етумен байланысты шығыстарды енгізу қажеттілігі;

5) мектеп директорларының басқару білімінің және іскерлік пен дағдысының, мектеп бухгалтерлерінің бюджеттік заңнама бойынша білімінің жетіспеушілігі;

6) мектептерде қамқоршылық кеңестерінің жұмысы, ағымдағы нысаналы трансферттердің жұмсалыу процесі жеткілікті деңгейде ашық емес;

7) жан басына нормативтік қаржыландыру шарттарының бұзылуы: сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы бұзу, республика бюджетінің қаражатын мақсатқа сай пайдаланылмау жағдайлары бар.

Жан басына нормативтік қаржыландыру тетігінің нәтижелілігін арттыру бойынша мәселелерді қараумен ҚР Білім және ғылым министрлігінің жанынан арнайы құрылған Жұмыс тобы айналысады.

2015 жылы орта білім берудің жан басына нормативтік қаржыландырылуын сынақтан өткізу 63 пилоттық мектепте жалғастырылмақ.

12 Жаңартылған білім беру мазмұнын енгізудің дайындық жұмыстары бойынша ұсынымдар

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев өзінің «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты факторы» атты Қазақстан халқына Жолдауында атап көрсеткендей, «бүгінде Назарбаев Университеті мен Зияткерлік мектептері халықаралық стандарттар негізінде жемісті еңбек етіп келеді ... олардың тәжірибесін қазақстандық білім беру жүйесіне тарату керек...».

«Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Стратегиясында Елбасы Н.Ә. Назарбаев атап көрсеткендей, «Орта білім беру жүйесінде жалпы білім беретін мектептерді Назарбаев зияткерлік мектептеріндегі оқыту деңгейіне жеткізу керек. Мектеп түлектері қазақ, орыс және ағылшын тілдерін білуге тиіс. оларды оқыту нәтижесі оқушылардың сындарлы ойлау, өзіндік ізденіс пен ақпаратты терең талдау машығын игеру болуға тиіс».

Бұл бағдар Білім мен ғылымды дамытудың 2014-2016 жылдарға арналған басым бағыттарында көрсетілген, онда орта білім деңгейінде «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ тәжірибесін есепке ала отырып орта білім беру мазмұнын жаңарту бірінші кезектегі міндеттердің бірі болып табылады.

ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын және 2014-2016 жылдарға арналған білімді дамытудың басым бағыттарын іске асыру аясында Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ бірлесе отырып, орта білім мазмұнын жаңарту жөніндегі жұмыстары екі бағытта жүргізілуде:

– бастауыш білім берудің жаңа МЖМБС, бастауыш мектепке арналған типтік оқу жоспарлары мен оқу бағдарламаларын әзірлеу (кезең-кезеңімен апробация 2015 жылдан және енгізу 2016 жылдан басталады);

– жобалау қызметін күшейте отырып 11 жылдық мектептің білім мазмұнын ішінара жаңарту, барлық сөйлеу қызметінің түрлері және АКТ бойынша дағдыларды дамытуға, сын тұрғысынан ойлауды қалыптастыруға бағдарлануы тиіс, яғни 5-11-сыныптар үшін тілдік пәндер, информатика, жобалау қызметі бойынша оқу бағдарламалары мен оқу жоспарын әзірлеу (2015 жылдан бастап апробация және 2016 жылдан бастап енгізу).

МЖМБС жаңарту «өмірлік білім алу» тұжырымдамасынан «өмір бойы білім алу» тұжырымдамасына қарай өтуге; білімді үнсіз тыңдаудан бастамашылыққа, білімнен құзыреттілікке бағытталған. МЖМБС-тің инновациялық сипаты оның тек білімді меңгертуден білімді өмірде қолдана алу парадигмасына ауысуымен танылады. Оның түп мәні оқытудың мақсаттары кең ауқымды дағдыларды қалыптастыру арқылы оқытудың нәтижесіне қарай бағытталуында.

2015-2016 оқу жылында 1-сыныпта оқытудың жаңа форматының құрылымы мен мазмұнын апробациядан өткізу жоспарланып отыр. Эксперименталдық алаң ретінде еліміздің барлық өңірлерінен жалпы білім беретін 30 мектеп анықталды (4-қосымша).

Эксперимент барысында:

- жаңартылған мазмұнды типтік оқу жоспарлары мен оқу бағдарламаларын апробациялау;
- сынама оқулықтары мен оқу-әдістемелік құралдарын апробациялау;
- мектеп басшыларын, мұғалімдер мен әдіскерлердің біліктілігін арттыруды ұйымдастыру;
- эксперимент режиміндегі оқыту сапасына тұрақты мониторинг жүргізу жоспарланған.

Жаңартылған типтік оқу жоспарлары мен оқу бағдарламалары «Назарбаев Зияткерлік мектептерінің» инновациялық тәжірибесін ескере отырып күшейтіле түседі.

Жаңартылған оқу бағдарламаларының ерекшеліктері 10 бөлімнен тұратын жана құрылымы болып табылады:

- 1) пәннің маңыздылығы;
- 2) оқу бағдарламасының мақсаты;
- 3) үштілділік саясатты іске асыру;
- 4) оқыту үдерісіне ұйымдастыруға қойылатын талаптар;
- 5) оқытуда қолданылатын педагогикалық әдіс-тәсілдер;
- 6) түрлі мәдениет пен көзқарастарға құрмет сезімін қалыптастыру;
- 7) ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану құзыреттілігі;
- 8) оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту;
- 9) оқу нәтижелерін бағалау жолдары;
- 10) пән бойынша бағдарламаның мазмұны, ұйымдастырылуы мен бірізділігі.

Оқу бағдарламасының көрсетілген бөлімдері білім беру деңгейлері бойынша оқу материалдарынан тұрады. Оқу бағдарламасына ұзақ мерзімді және орта мерзімді жоспарлардан тұратын ұсынымдық сипаттағы оқу жоспары қоса беріледі. Оқытудың мақсаттары мен тәсілдеріне негізделген жоспарларда мұғалімдер үшін әрбір бөлім мен тақырыптарды өткізу, оқушылардың сабақта білім алуын ұйымдастыру бойынша ұсынымдар берілген, сонымен бірге оқу ресурстары енгізілген (интернет, мәтіндер, жаттығулар, бейне және аудио материалдары т.б.).

Жаңартылған оқу бағдарламаларының мазмұндық ерекшеліктері:

- пән мазмұнын жобалаудың күрделілік ұстанымы;
- тану заңдылығы мен пәндік операциялардың неғұрлым маңызды түрлері бойынша жіктелімге негізделген Блум таксономиясы бойынша оқыту мақсаттарының иерархиясы;
- білім беру деңгейлері бойынша және тұтас оқыту курсы бойына педагогикалық мақсаттар қою ішкі пәндік байланыстарды барынша ескеруге мүмкіндік береді;
- пәндер арасында «ортақ тақырыптардың» бір білімдік сала ішіндегі тақырып ретіндегі болмысын танып, пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру;
- пәннің бөлім мазмұндары мен тақырыптарының уақыт талабына сәйкес болуы, әлеуметтік дағдылардың қалыптасуына назарды шоғырландыру;
- ұзақ мерзімді, орта мерзімді, қысқа мерзімді жоспар түрінде оқу үдерісін

технологияландыру.

Ішінара жаңарту шеңберінде «НЗМ» ДББҰ оқу жоспарлары мен оқу бағдарламалары мынадай пәндер бойынша бейімделуде:

- қазақ тілінде оқытатын мектептерге арналған «Қазақ тілі» (Т1) (10-11-сыныптары үшін; 5-11-сыныптар және 8-11-сыныптар үшін);
- қазақ тілді емес мектептерге арналған «Қазақ тілі» (Т2) (10-11-сыныптары үшін; 5-11-сыныптар және 8-11-сыныптар үшін);
- орыс тілінде оқытатын мектептерге арналған «Орыс тілі» (Т1) (10-11-сыныптары үшін; 5-11-сыныптар және 8-11-сыныптар үшін);
- орыс тілді мектептерге арналған «Орыс тілі» (Т2) (10-11-сыныптары үшін; 5-11-сыныптар және 8-11-сыныптар үшін);
- қазақ тілінде оқытатын мектептерге арналған «Ағылшын тілі» (Т3) (10-11-сыныптары үшін; 5-11-сыныптар және 8-11-сыныптар үшін);
- «Информатика» (10-11-сыныптары үшін; 5-11-сыныптар және 8-11-сыныптар үшін);
- «Жобалау қызметі» (6-9-сыныптар үшін).

Тілдерді оқыту барысында сөйлеу қызметінің - тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым төрт дағдысын дамытуға арналған коммуникативтік тәсіл күшейтілетін болады. Грамматика ұсынылған сөйлеу тақырыптарының шегінде оқытылады.

Бірінші, екінші, үшінші тілдерді оқытудың оңтайлы тұстары сөздік қорын кеңейтуге, кіріктірілген тілдік тақырыптардың аясында коммуникативтік дағдыларды пысықтауға мүмкіндік беретін бірыңғай сөйлеу-тақырыптық режимін енгізу болып табылады. Екінші тіл ретінде Қазақ/ орыс тілдерін (Т2) және «Ағылшын тілін» (Т3) пәндерін оқыту CEFR (тілдерді меңгерудің жалпыеуропалық рамкасы) сәйкес жүзеге асырылады.

Информатика бойынша жаңартылған бағдарлама оқушылардың АКТ-құзыреттерін дамытуға бағытталған. Оқушылар ақпараттық сауаттылықты жоғары деңгейде меңгеруі керек (іздеу тәсілдері мен амалдарын меңгеруі, ақпаратты ұсына алу, түрлі көріністегі: мәтіндегі, сандық, дыбысты, кескін бейнелі); оқушылар АКТ-біліктілігі негіздерін білуі және түсінуі тиіс (ақпараттық тапсырмаларды шешу үшін компьютерді қолдану (АКТ басқа түрлерін қолдану); алгоритмдік және логикалық ойлауды игеруі тиіс (алгоритмге сәйкес әрекет жасау және қарапайым алгоритмдер құрастыру).

«Жобалау қызметі» пәнінің негізінде оқушының қоршаған ортаны өз бетімен түрлі аспектіде зерттеу және өз қызметінің өнімдерін жасай білу жатыр. «Жобалау қызметі» пәнін оқытуда оқушыларда сын тұрғысынан және шығармашылық ойлау дағдылары, стандарттық және стандарттық емес жағдаяттарды тиімді шешудің дағдыларын қалыптастыру дамиды. 6-9-сыныптарда аталған пән жаратылыстану циклінің пәндерін кіріктіреді, 10-11-сыныптарда гуманитарлық пәндердің де мазмұнын енеді. Пән оқушыларды болашақ өмірге дайындау мақсатына бағытталған, олар зерттеу дағдыларын, сын тұрғысынан ойлай білуді және өзінің көзқарасын жеткізе білуді пайдалана алады.

Мұғалімдердің біліктілігін жетілдірудің жаңа жүйесін енгізу аясында Педагогикалық шеберлік орталығы (бұдан әрі – Орталық) және «Өрлеу» біліктілікті арттырудың ұлттық орталығы» АҚ ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 4 қаңтардағы №1 бұйрығымен бекітілген Педагог кадрлардың біліктілігін арттыруды ұйымдастыру жөніндегі нұсқаулыққа сәйкес Орталық Кембридж университетінің білім беру факультетімен бірлесе отырып әзірлеген ҚР педагог кадрларының біліктілігін арттырудың деңгейлік бағдарламалары бойынша біліктілікті арттыру курстарын өтікізуде. 2014 жылдың 2-тоқсанының қорытындысы бойынша «Өрлеу» біліктілікті арттырудың ұлттық орталығы» АҚ мен оның филиалдарының базасында деңгейлік бағдарламалар бойынша бүгінгі күні Қазақстан Республикасының 8542 мұғалімі білімін жетілдірді.

Осыған байланысты, мұғалімдерді жаңартылған білім беруді енгізуге даярлау мақсатында дегейлік бағдарламалар бойынша курстан өткен мұғалімдер өз жұмысында жаңа оқыту әдістерін қолданып, осы бағытта әріптестеріне де көмектесулері тиіс, 11 жылдық білім беру жүйесін кезең-кезеңімен және ішінара жаңарту бойынша дайындық жұмыстары жүргізуге, яғни мұғалімдердің пәндерді оқытуда сөйлеу қызметінің барлық түрлері мен АКТ-ны дамытуға және кең мүмкіндігін қолдана алуына, сын тұрғысынан ойлауды дамытуы, өз бетімен ізденіс жүргізіп, ақпаратты жан-жақты іздей алуына, пәндерді оқыта отырып функционалдық сауаттылықты (оқу сауаттылығы, математикалық сауаттылығы, жаратылыстану сауаттылығы) дамытуға бағыт ұстанғаны дұрыс. Оқушылардың өз білімін өмірде қолдана алуына, жобалау қызметін қарқынды меңгеруіне, пән аясында зерттеу дағдыларын дамытуға бетбұрыс жасауы керек.

**«Өзін-өзі тану» адамгершілік-рухани білім беру бағдарламасы бойынша
пилоттық білім беру ұйымдарының тізімі**

№	Облыстардың, Астана және Алматы қ. атауы	Білім беру ұйымының атауы	Білім беру ұйымының түрі	Оқыту тілі
1.	Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы	«Арман» мектепке дейінгі ұйым	қалалық	қазақша, орысша
		№ 39 балабақша	қалалық	қазақша, орысша
		№ 32 мектеп-гимназия	қалалық	қазақша, орысша
		Ақтөбе көлік, телекоммуникация және жаңа технологиялар колледжі	қалалық	қазақша, орысша
		Ақтөбе гуманитарлық колледжі	қалалық	қазақша, орысша
2.	Қарағанды облысы, Қарағанды қаласы	«Мерей» балабақшасы	қалалық	қазақша, орысша
		«Бәйтерек» балабақшасы	қалалық	қазақша, орысша
		№ 53 жалпы орта білім беретін мектеп	қалалық	қазақша, орысша
		№ 92 гимназия	қалалық	қазақша, орысша
		Қарағанды гуманитарлық колледжі	қалалық	қазақша, орысша
3.	Астана қаласы	№ 29 балабақша	қалалық	қазақша
		№ 9 балабақша	қалалық	орысша
		№ 59 мектеп-лицей	қалалық	қазақша, орысша
		№ 22 мектеп-гимназия	қалалық	орысша
		Гуманитарлық колледж	қалалық	қазақша, орысша
4.	Алматы қаласы	№ 27 балабақша	қалалық	орысша
		№ 156 балабақша	қалалық	қазақша
		№ 35 гимназия	қалалық	орысша
		№ 131 мектеп-лицей	қалалық	қазақша, орысша
		№ 172 жалпы орта білім беретін мектеп	қалалық	қазақша
		№ 55 жалпы орта білім беретін мектеп	қалалық	орысша
		№ 1 Алматы қазақ-мемлекеттік гуманитарлық-педагогикалық колледжі	қалалық	қазақша
		№ 2 Алматы қазақ-мемлекеттік гуманитарлық-педагогикалық колледжі	қалалық	қазақша, орысша
5.	Алматы облысы, Есік қаласы	Есік гуманитарлық-экономикалық колледжі	қалалық	қазақша, орысша

**Оқытудың 12 жылдық моделін апробациялау бойынша
білім беру ұйымдарының тізімі (12-сынып)**

№	Облыс атауы	Білім беру ұйымының атауы	Оқыту тілі
1.	Ақмола	Бурабай ауданы Оқжетпес ОМ	орыс
		Атбасар ауданы Мариновка ОМ	қазақ
2.	Ақтөбе	Ақтөбе қаласы, №24 ЛГМ	қазақ
		Мартүк ауданы №1 ОМ	орыс
		Мұғалжар ауданы Абай атындағы ОМ	қазақ
3.	Алматы	Талдықорған қаласы №5 ОМ	қазақ
		Талдықорған қаласы №19 МГ	қазақ
		Талдықорған қаласы №16 ОМ	орыс
		Еңбекшіқазақ ауданы Абай атындағы ОМ	қазақ
		Райымбек ауданы Жанабаев атындағы №1 ОМ	қазақ
4.	Атырау	Атырау қаласы Сатпаев атындағы ОМ	қазақ
		Кұрманғазы ауданы Абай атындағы ОМ	қазақ
5.	Шығыс Қазақстан	Глубокое ауданы Уваров ОМ	орыс
		Өскемен қаласы №16 ОМ	қазақ
		Приречное ОМ	қаз/орыс
6.	Жамбыл	Байзақ ауданы Г.Муратбаев атындағы ОМ	қазақ
		Жамбыл ауданы Төле би атындағы ОМ	қазақ
		Тараз қаласы №39 МГ	орыс
7.	Батыс Қазақстан	Орал қаласы №9 ОМ	орыс
		Зеленовский ауданы Дарьин ОМ	орыс
		Сырым ауданы Қ.Мырзалиев ОМ	қаз/орыс
8.	Қарағанды	Қарағанды қаласы № 27 ОМ	қаз/орыс
		Абай қаласы №14 ОМ	орыс
		Қарағанды қаласы № 92 МГ	қазақ
9.	Қостанай	Аманкелді ауданы Ы.Алтынсарин атындағы ОМ	қазақ
		Қостанай ауданы Мичурин ОМ	орыс
		Рудный қаласы №17 ОМ	орыс
10.	Қызылорда	Қызылорда қаласы № 6 ОМ	қазақ
		Қызылорда қаласы №144 ОМ	қазақ
		Сырдария ауданы № 42 ОМ	қазақ
11.	Маңғыстау	Ақтау қаласы № 11 ОМ	қазақ
		Маңғыстау ауданы М.Атымов атындағы №6 ОМ	қазақ
12.	Павлодар	Шарбақты ауданы Абай атындағы ОМ	қазақ
		Павлодар ауданы Розовка ОМ	орыс
		Ақсу қаласы №8 ОМ	орыс
13.	Солтүстік Қазақстан	Қызылжар ауданы №2 Бескөл ОМ	орыс
		Есіл ауданы №3 Явленск ОМ	қазақ
		Петропавл қаласы №5 ОМ	орыс
14.	Оңтүстік Қазақстан	Ордабасы ауданы «Кәусар» МГ	қазақ
		Шымкент қаласы Х.Дулати ат. №8 гимназия	орыс
		Созақ ауданы «Созақ» МГ	қазақ
15.	Астанақаласы	№38 МЛ	қазақ
		«Голубой парус» мектеп-бақша кешені	орыс
16.	Алматы қаласы	№136 ОМ	қазақ

Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландыруды сынақтан өткізу үшін пилоттық орта білім беру ұйымдарының тізбесі

Ақтөбе облысы

1. Ақтөбе қаласы әкімдігінің «№1 орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.
2. Ақтөбе қаласы әкімдігінің «№ 3 орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.
3. Ақтөбе қаласы әкімдігінің «№ 16 орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.
4. Ақтөбе қаласы әкімдігінің «№ 32 жалпы білім беретін мектеп-гимназия» мемлекеттік мекемесі.
5. Ақтөбе қаласы әкімдігінің «№ 39 қазақ жалпы білім беретін мектеп» мемлекеттік мекемесі.
6. Мұғалжар ауданы білім беру бөлімінің «Эмба қаласының №1 орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.
7. Алға ауданы білім беру бөлімінің «А.И. Пацаев атындағы № 2 Алға орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.
8. Алға ауданы білім беру бөлімінің «№4 Алға орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.
9. Алға ауданы білім беру бөлімінің «№1 Алға мектеп-бақша» мемлекеттік мекемесі.
10. Алға ауданы білім беру бөлімінің «Бестамақ орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.
11. Әйтеке би ауданы білім беру бөлімінің «М. Жұмабаев атындағы орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.
12. Әйтеке би ауданы білім беру бөлімінің «Т. Жүргенов атындағы орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.
13. Қарғалы ауданы білім беру бөлімінің №2 Бадамша орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.
14. Шалқар ауданы білім беру бөлімінің «Бозой орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.
15. Ырғыз ауданы білім беру бөлімінің «Ы. Алтынсарин атындағы орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

Оңтүстік Қазақстан облысы

16. Түркістан қаласы әкімдігінің «Хамза атындағы №2 жалпы орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.
17. Түркістан қаласы әкімдігінің «М. Жұмабаев атындағы №15 мектеп-гимназия» мемлекеттік мекемесі.
18. Түркістан қаласы әкімдігінің «Ататүрк атындағы №17 мектеп-гимназия» мемлекеттік мекемесі.
19. Түркістан қаласы әкімдігінің «Ұлығбек атындағы жалпы орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.
20. Қазығұрт ауданы білім беру бөлімінің «Ащыбұлақ орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.

21. Қазығұрт ауданы білім беру бөлімінің «Шарбұлақ орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.

22. Қазығұрт ауданы білім беру бөлімінің «Комсомол орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.

23. Қазығұрт ауданы білім беру бөлімінің «Қызылтаң орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.

24. Қазығұрт ауданы білім беру бөлімінің «О. Жамалов атындағы орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

25. Қазығұрт ауданы білім беру бөлімінің «Абай атындағы орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

26. Қазығұрт ауданы білім беру бөлімінің «Елшібек батыр атындағы орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

27. Қазығұрт ауданы білім беру бөлімінің «Ы. Алтынсарин атындағы орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

28. Қазығұрт ауданы білім беру бөлімінің «Жамбыл атындағы орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

29. Сарыағаш ауданы білім беру бөлімінің «М. Әуезов атындағы №1 орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

30. Сарыағаш ауданы білім беру бөлімінің «Ю. Гагарин атындағы №4 орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

31. Сарыағаш ауданы білім беру бөлімінің «С. Ысмайылов атындағы орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

32. Сарыағаш ауданы білім беру бөлімінің «№135 орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

33. Сарыағаш ауданы білім беру бөлімінің «№141 орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

34. Сарыағаш ауданы білім беру бөлімінің «Самал №123 орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

Шығыс Қазақстан облысы

35. Өскемен қаласы әкімдігінің «№37 көп салалы орта мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

36. Өскемен қаласы әкімдігінің «Қ. Нұрғалиев атындағы № 43 мектеп-гимназия» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

37. Риддер қаласы әкімдігінің «Мектеп-гимназия» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

38. Өскемен қаласы әкімдігінің «№16 орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

39. Семей қаласы әкімдігінің «№37 орта жылпы білім беретін мектеп-гимназия» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

40. Семей қаласы әкімдігінің «№10 орта жылпы білім беретін мектеп-гимназия» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

41. Жарма ауданы білім беру бөлімінің «Абай атындағы көп салалы мектеп-гимназия» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

42. Жарма ауданы білім беру бөлімінің «Маяковский атындағы орта мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

43. Глубокое ауданы білім беру бөлімінің «Ы. Алтынсарин атындағы Глубокое орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

44. Глубокое ауданы білім беру бөлімінің «Опытное поле орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

45. Күршім ауданы білім беру бөлімінің «Қалжыр орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

46. Күршім ауданы білім беру бөлімінің «Н.Островский атындағы № 4 Күршім орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

Алматы облысы

47. Талғар ауданы білім беру бөлімінің «М.Әуезов атындағы мектепке дейінгі шағын орталығы бар № 5 орта мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

48. Талғар ауданы білім беру бөлімінің «Мектепке дейінгі шағын орталығы бар № 49 орта мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

49. Талғар ауданы білім беру бөлімінің «Мектепке дейінгі шағын орталығы бар № 16 орта мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

50. Талғар ауданы білім беру бөлімінің «Мектепке дейінгі шағын орталығы бар № 14 орта мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.

Ақмола облысы

51. Көкшетау қаласы әкімдігінің «№4 орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

52. Көкшетау қаласы «№ 5 көп салалы гимназия» мемлекеттік мекемесі.

53. Көкшетау қаласы әкімдігінің «№8 орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

54. Көкшетау қаласы әкімдігінің «№13 «Экос» экологиялық мектеп-гимназия» мемлекеттік мекемесі.

55. Көкшетау қаласы әкімдігінің «№19 орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

56. Көкшетау қаласы әкімдігінің «№3 Краснояр орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.

57. Бурабай ауданы білім беру бөлімінің «Шортанды қаласының № 4 орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.

58. Бурабай ауданы білім беру бөлімінің «Шортанды қаласының № 8 мектеп-гимназиясы» мемлекеттік мекемесі.

59. Бурабай ауданы білім беру бөлімінің «С. Сейфуллин атындағы орта мектеп» мемлекеттік мекемесі.

60. Бурабай ауданы білім беру бөлімінің «Зеленобор мектеп-гимназиясы» мемлекеттік мекемесі.

61. Зеренді ауданы «№1 Зеренді орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.

62. Зеренді ауданы білім беру бөлімінің «М. Ғабдуллин атындағы Зеренді қазақ орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.

63. Зеренді ауданы білім беру бөлімінің «Чаглин орта мектебі» мемлекеттік мекемесі.

**2015-2016 оқу жылында орта білім берудің жаңартылған мазмұнын
апробациялау үшін білім беру ұйымдарының тізімі**

№	Облыс атауы	Мектептің атауы	Мектептің типі	Оқыту тілі
1	Астана	№ 69 орта мектеп (Ильинка ауылы)	ауыл	аралас
2	Алматы	№ 15 гимназия (Алматы қ.)	қалалық	аралас
3	Ақмола	№ 5 мектеп-лицей (Степногор қ.)	қалалық	қазақша
		Николь орта мектебі (Бұланды ауданы)	шағын жинақты	орысша
4	Ақтөбе	Новая ОМ (Новое ауылы, Ақтөбе қ.)	ауыл	аралас
		№ 9 мектеп гимназиясы (Ақтөбе қ.)	қалалық	орысша
5	Алматы	Ш.Уәлиханов ат. №10 орта мектеп гимназиясы (Талдықорған қ.)	қалалық	аралас
		Х.Хамраев атындағы орта мектеп (Панфилов ауданы)	қалалық	ұйғыр
6	Атырау	№ 17 орта мектебі (Атырау қ.)	қалалық	орысша
		Ж.Мырзағалиев атындағы орта мектеп (Исатай ауданы)	ауыл	қазақша
7	Шығыс Қазақстан	Абай атындағы мектеп кешені (Көкпекті ауданы)	шағын жинақты	казахский
		№ 39 орта мектебі (Өскемен қ.)	қалалық	орысша
8	Жамбыл	№1 мектеп лицейі (Рысқұлов ауданы)	ауыл	қазақша
		А.С. Пушкин атын. №41 мектеп гимназиясы (Тараз қ.)	қалалық	орысша
9	Батыс Қазақстан	М.Ықсанов атындағы №36 орта мектеп (Орал қ.)	қалалық	қазақша
		Чаган орта мектебі (Теректі ауданы)	ауыл	аралас
10	Қарағанды	№3 мектеп гимназиясы (Қарағанда қ.)	қалалық	орысша
		№2 орта мектебі (Нұра ауданы)	ауыл	қазақша
11	Қызылорда облысы	№31 мектеп гимназиясы (Жалағаш ауданы)	ауыл	орысша
		№2 орта мектебі (Қызылорда қ.)	қалалық	аралас
12	Қостанай	Свердловск орта мектебі (Алтынсарин ауданы)	шағын жинақты	орысша

		№ 10 орта мектебі (Қостанай қ.)	қалалық	қазақша
13	Маңғыстау	М.Горький атындағы мектеп гимназиясы (Түпқараған ауданы)	ауыл	орысша
		№11 орта мектебі (Ақтау қ.)	қалалық	қазақша
14	Павлодар	№39 мектеп гимназиясы (Павлодар қ.)	қалалық	орысша
		№2 орта мектебі (Баянауыл ауданы)	ауыл	аралас
15	Солтүстік Қазақстан	Сартомар орта мектебі (М. Жұмабаев ауданы)	шағын жинақты	қазақша
		№ 16 орта мектебі (Петропавл қаласы)	қалалық	орысша
16	Оңтүстік Қазақстан	М. Жұмабаев атындағы №15 мектеп гимназиясы (Түркістан қ.)	қалалық	орысша
		Созақ мектеп гимназиясы (Созақ ауданы)	ауыл	қазақша

**Орта білім беру жүйесі үшін Қазақстан Республикасының
нормативтік құқықтық құжаттарының тізімі**

1. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы №1080 қаулысымен бекітілген «Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (ҚР МЖМБС 1.4.002-2012)».

2. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты».

3. «Балалар мен жасөспірімдерді тәрбиелеу мен білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» санитариялық қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2011 жылғы 30 желтоқсандағы № 1684 қаулысы.

4. «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын, оның ішінде балаларға арналған қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы №499 қаулысы.

5. «Мемлекеттік білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгі штаттарын және педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген адамдар лауазымдарының тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 30 қаңтардағы № 77 қаулысы.

6. «Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорындардың қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 29 желтоқсандағы № 1400 қаулысы (2014 жылғы 31 мамырдағы №598 соңғы өзгертулермен).

7. «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі, жергілікті атқарушы органдар көрсететін білім және ғылым саласындағы мемлекеттік қызмет стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 31 тамыздағы № 1119 қаулысы (2014.09.06. берілген өзгерістермен).

8. «Қазақстан Республикасы мектепке дейінгі білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 20 желтоқсандағы №557 бұйрығы.

9. «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 25 шілдедегі № 296 бұйрығы.

10. «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым

министрінің 2013 жылғы 27 қарашадағы № 471 бұйрығы.

11. «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 25 ақпандағы № 61 бұйрығы.

12. «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 03 сәуірдегі № 115 бұйрығы.

13. «Мектепке дейінгі ұйымдар түрлері қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 29 мамырдағы № 206 бұйрығы.

14. «Жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі № 375 бұйрығы.

15. «Балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары түрлері қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 14 маусымдағы № 228 бұйрығы.

16. «Даму мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған арнайы білім беру ұйымдарының түрлері қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 4 шілдедегі № 258 бұйрығы.

17. «Білім беру ұйымдарында пайдалануға рұқсат етілген оқулықтардың, оқуға-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық жеткізгіштердегі тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі міндетін атқарушының 2013 жылғы 17 қыркүйектегі № 400 бұйрығы.

18. «Оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, құралдардың және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде олардың электронды тасымалдағыштағы нұсқаларының тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі міндетін атқарушының 2013 жылғы 18 қарашадағы № 460 бұйрығы.

19. «Білім беру ұйымдарында пайдалануға рұқсат етілген оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық жеткізгіштердегі тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушының 2013 жылғы 27 қыркүйектегі № 400 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 28 сәуірдегі № 127 бұйрығы.

20. «12 жылдық жалпы орта білім құрылымын және мазмұнын жетілдіру бойынша эксперимент өткізу тәртібі туралы» Ережесі жайында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2002 жылғы 1 тамыздағы №593 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және

ғылым министрінің 2014 жылғы 29 сәуірдегі № 132 бұйрығы.

21. «Педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген тұлғалардың лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығы.

22. «Білім беру ұйымдарындағы қамқорлық кеңестердің жұмыс істеуін сынақтан өткізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 27 желтоқсандағы № 573 бұйрығы (2013 жылғы 19 тамыздағы №350 соңғы өзгертулермен).

23. «Орта білім беруді жан басына қаржыландыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 30 қазандағы № 439 бұйрығы.

24. «Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландыру әдістемесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 30 қазандағы № 440 бұйрығы.

25. «Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландырудың сынағын өткізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 4 қарашадағы № 447 бұйрығы.

26. «Мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарын жабдықтармен және жиһазбен жарақтандыру нормаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 7 наурыздағы № 97 бұйрығы (2013.09.07. берілген өзгерістер мен толықтырулармен).

Мазмұны

Кіріспе	3
1 Мектепалды даярлық сыныптарында оқу-тәрбие жұмыстарын ұйымдастыру ерекшеліктері	13
2 Бастауыш білім беру деңгейіндегі пәндерді оқыту ерекшеліктері	17
2.1 «Тіл және әдебиет» білім саласы	19
2.2 «Математика» білім саласы	35
2.3 «Жаратылыстану» білім саласы	39
2.4 «Адам және қоғам» білім саласы	40
2.5 «Өнер» білім саласы	42
2.6 «Технология» білім саласы	44
2.7 «Дене шынықтыру» білім саласы	45
3 Негізгі орта білім деңгейіндегі пәндерді оқыту ерекшеліктері	47
3.1 «Тіл және әдебиет» білім саласы	47
3.2 «Математика және информатика» білім саласы	61
3.3 «Жаратылыстану» білім саласы	68
3.4 «Адам және қоғам» білім саласы	81
3.5 «Өнер» білім саласы	86
3.6 «Технология» білім саласы	89
3.7 «Дене шынықтыру» білім саласы	94
4 Жалпы орта білім деңгейіндегі пәндерді оқыту ерекшеліктері	96
4.1 «Тіл және әдебиет» білім саласы	96
4.2 «Математика және информатика» білім саласы	110
4.3 «Жаратылыстану» білім саласы	115
4.4 «Адам және қоғам» білім саласы	125
4.5 «Технология» білім саласы	128
4.6 «Дене шынықтыру» білім саласы	130
5 Шағын жинақты мектептерде оқыту ерекшеліктері	135
6 Байқоңыр қаласындағы мектептерде оқытудың ерекшеліктері	140
7 Инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын жалпы білім беру ұйымдарында оқытудың ерекшеліктері	141
8 Оқу үдерісінде сандық білім беру ресурстарын пайдаланудың әдістемелік нұсқаулықтары	146
9 Қазақстан Республикасының жалпы білім беру мектептеріндегі балаларға қосымша білім берудің ерекшеліктері	149
10 12 жылдық оқытуға көшу экспериментіндегі сыныптарда оқу үдерісін ұйымдастыру ерекшеліктері	159
11 Пилоттық орта білім беру ұйымдарында жан басына нормативтік қаржыландыруды іске асырудың ерекшеліктері	164
12 Білім берудің жаңартылған мазмұнын енгізудің дайындық жұмыстары бойынша ұсынымдар	169
1-қосымша <i>«Өзін-өзі тану» адамгершілік-рухани білім беру бағдарламасы бойынша пилоттық білім беру ұйымдарының тізімі</i> ..	173

2-қосымша «Оқытудың 12 жылдық моделін апробациялау бойынша білім беру ұйымдарының тізімі»	174
3-қосымша «Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландыруды сынақтан өткізу үшін пилоттық орта білім беру ұйымдарының тізбесі»	175
4-қосымша «2015-2016 оқу жылында орта білім берудің жаңартылған мазмұнын апробациялау үшін білім беру ұйымдарының тізімі»	178
5-қосымша «Орта білім беру жүйесі үшін Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық құжаттарының тізімі»	180

**2014-2015 оқу жылында Қазақстан Республикасының
жалпы орта білім беретін (сонымен бірге инклюзивті білім беруді
жүзеге асыратын) ұйымдарында ғылым негіздерін
оқытудың ерекшеліктері туралы**

Әдістемелік нұсқау хат

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Орынбор көшесі 4, «Алтын Орда» БО, 15-қабат.